

NÅR SAMVÆRET ER SVÆRT

PERSPEKTIVER PÅ PLEJEBØRNS SAMVÆR I KØBENHAVNS KOMMUNE

UDARBEJDET AF LINE KLYVØ 2011

Når samværet er svært
Perspektiver på plejebørns samvær i Københavns Kommune

© Line Klyvø, januar 2011
Center for Familiepleje/ Videnscenter for Familiepleje
Socialforvaltningen
Københavns Kommune
Grafisk tilrettelæggelse: Mette Qvistorff, TryKKeriet
Tryk: TryKKeriet
Foto: © Mahmoud Alibadi

I. udgave, I. oplag 2011

Indhold

Forord	7
Samvær – et vindue til anbringelsesområdet	8
Resumé	9
Rapportens indhold	9
Undersøgelsens hovedkonklusioner og anbefalinger	11
1. Introduktion	12
Baggrund for undersøgelsen	12
Formål med undersøgelsen	13
Målgruppe	13
Problemstilling	13
Undersøgelsesspørgsmål	15
2. Den kvalitative undersøgelse	16
Det kvalitative interview	16
At interviewe barnet og 'rundt om barnet' – et børneperspektiv	16
Min rolle som både insider og outsider	17
De seks børnesager og udvælgelseskriterier	18
Spørgeguide til børn	18
Interviewsituationen med børn	19
Spørgeguide til forældre og plejeforældre	19
Interviewsituationen hos forældre og plejeforældre	20
Tematisering af spørgeguide til socialarbejderne i forvaltningen	20
Socialarbejderne	20
Fokusgruppeinterviewene	21
Om undersøgelsens generaliserbarhed	21
Den skriftlige fremstilling	22
3. Teoretisk diskussion om barnets udvikling, tilknytning og om psykologisk forældreskab	23
De tidlige objektrelationsteoretikere og tilknytningsteorien	23
Teori om tilknytning og separation	23
Mor og barn symbiosen – de tidlige objektrelationsteorier	25
Samværs betydning for børnene ifølge objektrelationsskolen	26
Konsekvenser for praksis	28
De tidlige behovskoleteoretikere	28
Samværs betydning for børnene ifølge behovsskolen	29

Konsekvenser for praksis	30
Nyere barndomsforskning og et revideret syn på barndom og udvikling	31
Opgør med den tidlige objektrelationskole	32
Negligering af kultur, kontekst og historie	33
Paradigmeskift i barndomsforskningen	33
Daniel Stern – et bud på en repræsentant for det ny barndomssyn	33
Syn på tilknytning i nyere barndomsforskning	34
Det ny barndomssyns påvirkning af behovsskolen og objektrelationskolen	34
Samvær ifølge det ny barndomssyn – konsekvenser for praksis?	35
Barnets inddrages ved spørgsmål om samvær	35
Undersøgelsens teoretiske inspirationskilder	36
Analysestrategi for analyserne i kapitel 4 og 5	36
4. Det retlige grundlag for anbringelse og samvær i dansk lovgivning	38
Gældende lov om samvær	38
Om afbrydelse af samvær og det centrale kriterium.	40
Graversen-betænkningen og bistandsloven 1993	40
Diskursen om barnets rødder som dominerende diskurs.	42
Barnets Reform	43
Inddragelse af barnet	44
Hjemgivelse	45
Lov om kontinuitet i anbringelsen – første del af Barnets Reform	45
Tilknytningsparagraf § 68a	45
Regler om hjemtagelsesperiode	46
Tvangsadoption	46
Lovgivningsmæssig mulighed for tvangsadoption af udsatte børn under et år	46
Lovgivningsmæssig mulighed for tvangsadoption af udsatte børn, som har været anbragt i minimum tre år	46
Hvad betyder lovændringerne for praksis?	47
5. Samvær i fem børnesager	48
Strukturalistisk konstruktivisme	48
To analytiske greb	49
Signe	50
Interview med Pia, mor	50
Interview med plejeforældre, Mona og Torben	52
Interview med tilsynsførende, Inger	54
Analyse – Signes case	55
Et belastet samarbejde – barnet i klemme	55
Livet i uvished – ro og kontinuitet i anbringelsen?	56
Inddragelse?	57
Samvær og hjemgivelse – til barnets bedste?	57
Mads	58
Interview med Mads	58

Interview med Eva, mor til Mads	60
Interview med plejeforældre, Dorthe og Peter	62
Interview med tilsynsførende	65
Analyse – Mads' case	66
To tilknytninger og loyalitetskonflikt?	66
Samvær til Mads' bedste? Inddragelse af barnet som udfordring	66
Inddragelse af plejefamilien?	67
Formål med samværet – i sidste ende er der kun mor	67
Lone	68
Interview med Lone	70
Interview med Kirsten, mor	72
Interview med plejeforældre, Lonnie og Simon	72
Interview med sagsbehandler	75
Interview med tilsynsførende	76
Analyse – Lones case	77
Samvær på børnenes præmisser – støttet samvær?	78
Nanna	79
Interview med Nanna, plejedatter	79
Interview med Mia, plejemor	81
Interview med sagsbehandler	84
Interview med tilsynsførende	86
Analyse – Nannas case	88
Oplevelser og konsekvenser af tvungent samvær	88
Forældrenes ret – barnets pligt?	88
'Røddernes betydning' og 'den professionelle plejefamilie'	89
Lars og Henrik	90
Interview med plejemor, Lena	90
Interview med Henrik, 13 år	93
Interview med Ulla, mor	95
Interview med sagsbehandler	96
Interview med tilsynsførende	98
Analyse – Lars og Henriks case	99
Børn der høres, men ikke tages alvorligt	99
Formål med samvær – vedligeholdelse	99
Tillid og mistillid	100
Opsamlende analyse på de fem børnesager	100
Livet i uvished – ro og kontinuitet i anbringelsen?	100
Samvær på godt og ondt	101
Konsekvenser af tvungent samvær	102
Samvær – den bedste mulige løsning til prisen?	103
6. Fastsættelse af samvær for anbragte børn i Københavns Kommune	104
Samvær – et svært område	104
Frivillighed vs. tvang	106

Opsamling på afsnittet varetagelse af rettigheder	108
Formål med samvær	108
Samvær er godt – derfor bør det sjældent afbrydes	109
Klagemuligheder – også for børn?	110
Det primære og uerstattelige bånd – diskursen om røddernes betydning	110
Behovsskolediskursen som moddiskurs	112
Hjemgivelse som formål	113
Samvær som selvfølgelighed – fravær af konkrete formål	115
Det vedligeholdende og det relationsudviklende samvær	115
Tilknytning kan inddrages ved vurderinger af samvær	116
Realitetsopfattelsen skal styrkes	117
At sikre en familie i voksenlivet	118
Den professionelle plejefamilie?	118
Opsamling på afsnittet formål med samvær	120
Praksis omkring inddragelse af barnets perspektiv	120
At tale med børnene	120
Børns ønsker til samvær kan være et problem	121
Dilemmaer ved at inddrage barnets ønsker – barnet kan fortryde	122
Barnet i klemme – hvordan inddrager vi og beskytter samtidig?	123
Barnet bør ikke bære ansvar – derfor hører vi det ikke altid	124
Barnet ønsker samvær – forælderen møder ikke op	125
Opsamling på afsnittet inddragelse af barnets perspektiv	126
Tid og økonomi som modspillere	126
Manglende tid kan betyde sjusk i arbejdet	127
Økonomi kan være styrende for kvalitet	129
Opsamling – tid og økonomi	129
Opsamling – Oplevelser af forskellige identifikationer	129
Konklusion - Fastsættelse af samvær for anbragte børn i Københavns Kommune	132
Forskellige diskursers kamp om legitimitet	132
Lovgivning og dominerende diskurs	132
Den professionelle vs. den autentiske plejefamilie	133
Samvær som selvfølgelighed – fravær af unikke formål	133
Inddragelse af barnet	133
Når barnets ønsker ikke er legitime	133
Barnets rettigheder styrkes – Barnets Reform er en ny kurs	134
Oplevelser af arbejdsdeling som udfordring	134
Arbejdsbetingelser og tidsmangel	134
7. Konklusion	135
Barnet i centrum	136
8. anbefalinger ved beslutninger om samvær	138
Anbefalinger til sagsbehandlere, tilsynsførende og familieplejekonsulenter:	138
Anbefalinger til plejeforældre	142
Litteratur	144

Forord

Indledningsvis vil jeg rette en stor tak til en række personer, som i særlig grad har bidraget til undersøgelsen. Først og fremmest vil jeg sige stor, stor tak til alle de medvirkende børn og unge, forældre og plejeforældre samt medarbejdere i Københavns Kommune, der med åbenhed, tillid og interesse har stillet op til interview. Uden jeres deltagelse havde undersøgelsen ikke været mulig.

Dernæst ønsker jeg at rette en varm hilsen til deltagerne i projektets følgegruppe, der har sat tid af til at dele deres store engagement og viden med mig. Konkret er dette kommet til udtryk ved flere diskussioner og møder, hvor medlemmerne efter læsning af undersøgelsens analyser og afsnit af flere omgange er kommet med kommentarer, input og gode råd. Alt dette har samlet set bidraget til at højne kvaliteten i undersøgelsen og har givet flere vinkler på analyserne og empirien. I følgegruppen har siddet: Ruben Elgaard, Hanne Warming Nielsen, Stinne Lau Tvede, Lise Lotte Reiter, Erik Brix, Malou Dessau og Mette Larsen.

En særskilt tak vil jeg rette til Hanne Warming Nielsen, der ud over sin deltagelse ved følgegruppemøderne har læst og kommenteret specifikt på bestemte afsnit i rapporten og gennem hele undersøgelsesperioden har bidraget med sin omfattende viden på området. Dette har været særdeles brugbart og til stor hjælp. En særlig tak vil jeg også sige til Helge Koledziej, hvis erfaring på samværsområdet er kommet til udtryk i vigtige og brugbare kommentarer til centrale dele af rapporten. Jeg vil også takke Klaus Wilmann for støtte og faglige drøftelser hele forløbet igennem.

Tak til min mand, billedkunstner Mahmoud Alibadi for foto til forsiden.

Sluttelig vil jeg sige tak til min datter Besmaya, der kom til verden midt i undersøgelsens forløb.

Line Klyvø, december 2010

Samvær – et vindue til anbringelsesområdet

Nærværende undersøgelse skal først og fremmest læses som en undersøgelse om familieplejeanbragte børns samvær med biologisk familie. Det er en undersøgelse om tradition, lovgivning og praksis på samværsområdet og om børns, forældres, plejeforældres og socialarbejderes oplevelser og syn på samvær. Men den handler om meget mere end det. Den åbner et vindue til selve plejefamilieanbringelsesområdet, idet praksis om samvær også afspejler traditionen og måden, man tilrettelægger og tænker anbringelser på i Danmark.

Der introduceres således til det teoretiske landskab, der omgiver området, hvor forskellige skoler kæmper om legitimitet, og der rejses diskussion om samvær set i lyset af skismaet mellem anbringelse vs. hjemgivelse. Spørgsmål om børns rettigheder og inddragelse spiller en central rolle heri. Derudover beskæftiger undersøgelsen sig med spørgsmål omkring inddragelse af et tilknytningsperspektiv ved beslutninger om samvær og anbringelse. Endelig rejser undersøgelsen spørgsmål om plejefamiliens rolle og funktion set i lyset af dansk tradition, der med Barnets Reform er på vej ind i en tid med forandringer.

Resumé

I denne rapport undersøges familieplejebragte børns samvær med deres biologiske forældre med fokus på hvordan samvær fastsættes i forvaltningen i Københavns Kommune. Igennem dybdegående undersøgelser af en række børnesager sættes der lup på, hvordan etablerede samværsordninger opleves og føles af de involverede børn, forældre og plejeforældre, og der skabes indblik i de teoretiske tilgange, værdier og den lovgivning, der er styrende på området, og som danner baggrund for de beslutninger, der træffes. Undersøgelsen har særlig fokus på hvordan praksis henholdsvis in- og ekskluderer børn i beslutninger om samvær.

Rapporten er baseret på en kvalitativ undersøgelse gennemført i perioden oktober 2008 - april 2010 af cand. mag i pædagogik og kulturstudier projektleder Line Klyvø. Den kvalitative undersøgelse er baseret på enkelt- og gruppeinterviews med 35 personer. Det drejer sig om fem børn, fem plejeforældre, fem forældre og 20 medarbejdere (sagsbehandlere og tilsynsførende) fra seks børnefamilieenheder i Københavns Kommune. Derudover indgår deltagerobservation fra hjemmebesøg.

Rapportens indhold

I det følgende gennemgås de enkelte afsnit i rapporten med det formål at skabe indblik i indholdet af de enkelte afsnit, og det gøres klart, hvorfor netop disse afsnit er med.

Kap. 1: *Introduktion*. Dette afsnit giver indblik i baggrunden for undersøgelsen, formålet, målgruppen og problemstillingen. Dermed introduceres læseren til de overvejelser der dannede baggrund for igangsættelse af undersøgelsen. Selve problemstillingerne omkring samvær foldes ud og de spørgsmål som undersøgelsen søger svar på, præsenteres.

Kap. 2: *Den kvalitative undersøgelse*. Formålet med dette afsnit er at vise de forskningsmetoder og metodiske retningslinjer, der har været anvendt ved fremstilling af empirien. Det må være et krav til enhver undersøgelse at skabe gennemsigtighed (validitet) i arbejdet og i konklusionerne. På den vis får læseren mulighed for at vurdere, på hvilket grundlag konklusioner og analyser bliver til. Interviewenes kontekst beskrives, ligesom min rolle og undersøgelsens generaliserbarhed diskuteres.

Kap. 3: *Teoretisk diskussion om barnets udvikling, tilknytning og psykologisk forældreskab*. I dette afsnit fremstilles den teoretiske baggrund for undersøgelsen, hvor teori om tilknytning og barnets udvikling indgår. De to skoler, der længe har domineret og kæmpet om legitimitet ved spørgsmål om anbringelse og samvær, 'objektrelationskolen' og 'behovsskolen', præsenteres, og relevante forskningsstudier diskuteres. Endelig beskæftiger afsnittet sig med en tredje tilgang til anbringelser af børn: 'Det ny barndomssyn' og det ny barndomsforskningsparadigmes kritik af de tidlige udviklingspsykologiske teories dominans på området. Afslutningsvis peges der på, hvordan dele af de forskellige tilgange kan supplere hinanden konstruktivt. Dette munder ud i en analysestrategi for undersøgelse af Københavns Kommunes praksis på samværsområdet.

Kap. 4: *Det retlige grundlag for anbringelse og samvær i dansk lovgivning.* I dette afsnit præsenteres forskellige relevante artikler og lovbestemmelser. Begrundelsen for at medtage et afsnit om lovgivningen er, at lovgivningen udstikker styrende retningslinjer, som de medarbejdere, der arbejder med anbringelser i kommunen, i praksis skal rette sig efter. Det er derfor denne undersøgelses antagelse, at medarbejderne i forvaltningen ikke handler alene ud fra egen overbevisning, men derimod er forankret i en historisk tid med love, traditioner, regler, 'viden' og gældende diskurser om, hvordan god anbringelsespraksis gøres.

Kap. 5: *Samvær i fem børnesager.* I dette afsnit fremstilles fem børnesager. Vi møder her seks børn, Signe, Nanna, Lone, Lars, Henrik og Mads¹ samt deres familier og de medarbejdere i forvaltningen, der er knyttede til deres sag. De enkelte perspektiver fremstilles så vidt muligt på deres egne præmisser, og endeligt samles der op, hvor et analytisk bud på hvert enkelt barns situation konstrueres. Barnets forstås her i sin kontekst, hvor de relationer, der omgiver barnet, spiller en central rolle for forståelsen af barnets situation. Hver enkelt case giver et indblik i de måder, der bliver arbejdet med samvær på, og hvordan centrale bestemmelser i lovgivningen og i kommunens fortolkning heraf spiller ind på aktørernes handlinger, synspunkter og beslutninger. Disse har i sidste ende afgørende betydning for de anbragte børns oplevelser og velbefindende i anbringelsen. Slutteligt samles der op på gennemgående relevante temaer fra analyserne.

Kap. 6: *Fastsættelse af samvær for anbragte børn i Københavns Kommune.* I dette afsnit følger en længere analyse af to fokusgruppeinterview og en række enkelinterview (i alt 20 personer medvirker) med medarbejdere fra kommunens børnefamilieenheder. Analysen afdækker, hvordan samvær fastsættes i praksis, hvilke formål der ligger bag beslutninger om samvær, hvilke værdier der er i spil, hvilke diskurser der kæmper om legitimitet, samt hvilke diskurser der er dominerende inden for området. Desuden afdækkes og diskuteres praksis omkring høring og inddragelse af børn i beslutningerne. Endeligt afdækkes arbejdsbetingelser, tid og økonomi som faktorer, der kan have betydning for socialarbejderes arbejde med børnesagerne. Sluttelig konkluderes på analysen.

Kap. 7: *Konklusion.* Dette afsnit består af en overordnet og kortfattet konklusion på hele undersøgelsen. Det konkluderes blandt andet, at lovgivningen og praksis på anbringelses- og samværsområdet afspejler en bestemt normativitet, der i praksis kan betyde, at anbragte børn og unge ikke inddrages tilstrækkeligt i det sociale arbejde.

Kap. 8: *Anbefalinger ved beslutninger om samvær.* Dette afsnit består af en række anbefalinger rettet mod henholdsvis praktikere, politikere og lovgivere, og der peges på, hvor der kan skabes forbedringer og forandringer, dels på det lovgivningsmæssige niveau og dels på det praktiske niveau.

---

¹ Mads og Henrik er søskende.

Undersøgelsens hovedkonklusioner og anbefalinger

På baggrund af det empiriske materiale samt granskning af lovgivning og teori på området konkluderer undersøgelsen, at en eksisterende norm om, at 'blod er tykkere end vand', medfører en praksis, der tager for givet, at 'samvær er godt for børn'. Denne praksis ligger til grund for beslutninger om samvær og fastholdes i udgangspunktet – i nogle tilfælde uafhængigt af, hvad børnene selv måtte opleve eller mene herom.

I praksis reproduceres den eksisterende normativitet også i børn og unge-udvalget, hvor lovgivningens bestemmelser kan betyde, at børn, der ikke ønsker samvær, bærer en tung bevisbyrde på deres skuldre. Nogle børn oplever gennem hele deres barndom at skulle have samvær mod deres vilje og behov. Forældres rettigheder til at se deres børn står stærkt i lovgivningen, der langt hen ad vejen tager for givet at, børns og forældres behov er sammenfaldende. Det empiriske materiale i denne undersøgelse viser, at dette langt fra altid er tilfældet. I nogle af de 'sager' hvor der ikke er overensstemmelse mellem børns og forældres ønsker og behov, viser undersøgelsen her eksempler på, at børn og unges behov og stemmer underkendes og ekskluderes i de beslutninger, der træffes om samvær, med store konsekvenser for børnene til følge. Dette gælder både i tilfælde, hvor barnet ønsker ophør af samvær, nedsættelse af samvær og i tilfælde, hvor barnet ønsker og har behov for at se forældrene mere.

Afslutningsvist gives seks konkrete anbefalinger:

1. Når socialarbejdere tager stilling til samvær er det vigtigt, at de lægger vægt på, at samvær skal være til *glæde for barnet* – ikke til skade
2. Samvær er barnets ret alene, hvilket betyder, at barnet har ret til at sige både til og fra
3. Forvaltningen skal jf. serviceloven fortsat arbejde med og blive bedre til at høre og inddrage børn konkret i beslutninger om samvær og anbringelse
4. Diskursen om 'barnets rødder' kan med fordel tages op til kritisk refleksion
5. Formål med anbringelse bør gå hånd i hånd med formål med samvær
6. Der kan med fordel tages højde for kvaliteten af barnets tilknytning ved beslutninger om samvær

I. Introduktion

I det følgende introduceres til undersøgelsens formål, baggrunden for undersøgelsen, målgruppen og problemstillingerne.

Baggrund for undersøgelsen

Denne undersøgelse udspringer af praksis på anbringelsesområdet, idet der flere gange har været direkte forespørgsler til Center for Familiepleje og Videnscenter for Familiepleje fra børne- og ungdomskonsulenterne i Københavns Kommunes børnefamilieenheder vedrørende muligheden for en undersøgelse, der skulle omhandle samværsproblematikker. Flere konsulenter oplever, at beslutninger om anbragte børns samvær med forældrene i dag i nogle tilfælde er præget af individuelle beslutninger, hvor den enkelte konsulent eller sagsbehandler i mindre grad er sig bevidst om, ud fra hvilke værdier samværet fastsættes.

Værdierne og de konkrete beslutninger kan variere meget fra medarbejder til medarbejder, og der findes ingen egentlige konkrete lovfæstede retningslinjer på området. I praksis træffes der således sandsynligvis beslutninger om samvær ud fra forskellige hensyn og behov, hvor det bliver op til den enkelte konsulent og sagsbehandler at følge sin holdning og 'sunde fornuft'. Denne 'fornuft' kan i praksis se ud på forskellig vis. Det eneste lovgivningen siger om samvær, er, at samværet ikke må være "til skade for barnet". Men hvornår noget er til skade, kan være svært at vurdere.

Medarbejdere i forvaltningens børnefamilieenheder fortæller, at samvær er et konfliktfyldt område, der til tider fylder meget i sagsbehandlingen og i arbejdet med de anbragte børn og deres familier. Ud over at der findes forskellige faglige og personlige holdninger til samvær blandt medarbejderne internt, peges der også på, at der kan være modsatrettede interesser i familierne. Der kan eksempelvis være uoverensstemmelse mellem børns og forældres behov og interesser, og det kan være svært at træffe afgørelse, når der er uenighed. Det kan her spille en stor rolle, hvorvidt samvær fastsættes efter '*barnets tålegrænse*' eller ud fra, at samvær skal være '*til glæde*' for det anbragte barn.

Medarbejdere fra kommunens børnefamilieenheder har således peget på vigtigheden og relevansen af at gennemføre en undersøgelse, der belyser samværsområdet mere i dybden, og som bidrager til at pege på retningslinjer, der kan støtte og forbedre medarbejdernes beslutninger om samvær. En undersøgelse kan bidrage til øget bevidstgørelse om eksisterende praksis og kan kortlægge, om eksisterende praksis er til barnets bedste.

Formål med undersøgelsen

Undersøgelsens overordnede formål er i lyset heraf at afdække, dels *hvordan* samvær mellem anbragte børn og deres biologiske forældre tilrettelægges i socialforvaltningen, dels hvordan vi kan øge kvaliteten i de beslutninger, der træffes om samvær med henblik på at sikre barnets bedste.

Undersøgelsen vil danne baggrund for en skriftlig vejledning, der har til formål at guide medarbejderne i be-

slutninger om samvær, således at de beslutninger, der træffes, er til barnets bedste. Vejledningen vil indeholde klare råd og anbefalinger til fastsættelse af samvær.

Vejledningen kan bidrage til at sikre, at socialarbejderne bliver bedre til at støtte barnets kontakt med forældrene på en måde, der tager højde for barnets ønsker og behov.

Analyserne i denne rapport bygger på en række interview med børn, forældre, plejeforældre, sagsbehandlere samt børne- og ungdomskonsulenter i Københavns Kommune. Disse mennesker har på forskellig vis oplevet anbringelserne på deres egen krop. Navnlig børnene gives i denne rapport en fremhævet position og en særlig stemme i kraft af, at det netop er dem, der 'anbringes' og dermed dem, der har en privilegeret adgang til at mærke, opleve og fortælle om, hvad det vil sige at være et anbragt barn. Rapportens anbefalinger til, hvad praktikere kan gøre bedre, vil således i høj grad tage udgangspunkt i børnenes stemmer og de anbefalinger, de selv er fremkommet med.

Nogen vil bemærke sig, at rapportens analyser har fokus på de områder, der fungerer problematisk ved samvær, og at rapporten rejser en del diskussioner samt problematiserer gældende praksis omkring samvær. Når dette netop er tilfældet, er det fordi hensigten med undersøgelsen er andet og mere end blot at kortlægge praksis på området. Hensigten er også at pege på de områder, der ikke fungerer optimalt og at komme med forslag og anbefalinger til, hvordan disse områder kan forbedres. I sidste ende er dette med henblik på at klæde medarbejderne i forvaltningen bedre på til at anbringe børn på en måde, så tilværelsen for de anbragte børn forbedres.

Målgruppe

Rapportens primære målgruppe er praktikere, der arbejder inden for anbringelsesområdet samt forskere og andre med interesse for området. Undersøgelsen kan også læses af de anbragte børn og deres forældre og plejeforældre. Undersøgelsen taler til eksisterende forskning på området og skriver sig dermed ind i den produktion af viden, der kan fungere som inspirationskilde for beslutningstagere og lovgivere. Rapporten afsluttes med en række anbefalinger til praktikere inden for området såvel som politikere og lovgivere samt alle de familier, der enten har et plejebarn, eller som påtænker at få et barn i pleje.

Problemstilling

I samfundet findes en udbredt opfattelse af, at børn skal have samvær med deres forældre, også i de tilfælde hvor barnet er anbragt uden for hjemmet. Der er bred enighed om, at samvær betragtes som vigtigt for barnets personlighedsudvikling og generelle trivsel. Når barnet har en kontinuerlig kontakt med sine forældre, skabes der mulighed for, at barnet bevarer kontakten til sine 'rødder' og får en realistisk opfattelse af, hvem forældrene er. Barnet får således mulighed for at kende sin baggrund og evt. forstå hvorfor, det ikke kan bo hos sine forældre.

Denne opfattelse er at finde i en række undersøgelser og debatbøger om anbragte børn, der peger på at samvær giver positive effekter i anbringelsen (se Lindén, 1993, Fanshel & Shinn, 1978, Berridge & Cleaver, 1987). Disse undersøgelser står imidlertid ikke uimodsagte (Ulvik, 2002, Volkind & Rushton, 1994). Enkelte undersøgelser anfægter de studier, der fremhæver de positive effekter, og påpeger, at samvær i højere grad må betragtes som et 'socialt eksperiment', da vi i dag ingen sikker viden har om effekterne af anbragte børns sam-

vær med forældrene (Quinton, Rushton, Dance & Mayes, 1997, Egelund & Hestbæk, 2003). Andre undersøgelser igen viser, at samvær kan være både til gavn og til skade for anbragte børn, og giver dermed et mere nuanceret billede af samværs betydning (Warming, 2005, Macaskill, 2002).

Dansk tradition og praksis på området er at finde i bestemmelser i serviceloven, der slår fast, at kommunen skal sikre, at samvær finder sted mellem anbragte børn og deres forældre, med mindre tungtvejende forhold taler imod. Forældre har pr. definition ret til samvær med deres barn, mens barnet ikke selv kan bestemme, om det vil have samvær med sine forældre. Forældre kan nægte at se deres børn eller kræve at se dem mod børnenes vilje, mens børnene ikke har den samme ret. Om børnenes forhold til de biologiske forældre konkluderer socialforsker Hanne Warming følgende:

”Forældre udgør både en ressource i plejebørns liv og en trussel for deres trivsel og udvikling. De udgør en ressource i kraft af en positiv emotionel relation og gode samværsoplevelser, som livsvidner og som fortrolige og støtte i svære tider. Omvendt udgør de gennem svigt, trusler om hjemtagelse og samværstvang også en destruktiv faktor, der kan blive fatal for anbringelsens effekt. I praksis har forældre en rettighed, men ikke en pligt til samvær med børn – mens børn i praksis har en pligt, men ikke en rettighed til samvær” (Warming, 2005).

Af serviceloven fremgår det, at forældre har ret til at se deres børn mindst én gang om måneden. Der skal særdeles tungtvejende grunde til at ophæve denne ret. Fastsættelse af samvær, der finder sted sjældnere end én gang om måneden, betragtes som et ”meget alvorligt indgreb” (se Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier, 2006, pkt. 483) og kan kun finde sted gennem drøftelse i børn- og ungeudvalget ud fra en vurdering af hensynet til barnets bedste. I disse tilfælde har forældremyndighedsindehaveren og samlevende forælder ret til advokatbistand. Barnet har ikke ret til advokatbistand.

Fra undersøgelser om anbragte børn, der fokuserer på barnets perspektiv, ved vi, at nogle børn har stor lyst til at se deres forældre, andre synes ikke, de ser dem nok, andre igen ønsker slet ikke samvær. Nogle børn har samvær flere gange om måneden, andre sjældnere og nogle slet ikke i en periode (Warming, 2005, Klyvø, 2007). Af disse undersøgelser er der endvidere fremkommet en række dilemmaer omkring samvær. Der er børn og unge, der fortæller, at de har følt sig tvunget til samvær med forældrene hele livet. Disse børn og unge føler sig forstyrrede af, at deres forældre har ret til at dukke op til vigtige begivenheder i barnets/den unges liv uden skelen til, om barnet reelt ønsker det:

”Jeg bryder mig ikke rigtig om at se mine forældre. Jeg SKAL se dem, men jeg bryder mig ikke om dem. Især min far, ik, han opfører sig underligt, med min mor er det o.k. Men det er ikke dem, der kommer i første række, det er slet ikke dem, der er de vigtigste. Min far kysser og krammer mig hele tiden og respekterer ikke, at jeg ikke vil have det. (...) Når jeg ikke ønsker, at de skal deltage ved min konfirmation, så er det fordi, min far ville jo ikke gå hjem, før festen var slut, og jeg vil jo helst have, at han går, så jeg kan være alene med mine veninder efter festen, ik, og jeg vil heller ikke have ham med i kirken, og det vil han også gerne. (...) Så ville jeg gerne have min mormor med, og det ville min far så blive sur over og alt muligt. Altså så ville min dag jo blive ødelagt over alt det, og det ønsker jeg ikke. Min dag skal ikke ødelægges af deres konflikter”. (Pige 14 år, Klyvø, 2007)

Trods nogle børns udtalelser om det negative ved samvær med forældrene er det relevant at overveje konsekvenserne af et afbrudt samvær for selv samme børn og unge. Er børn og unge selv i stand til alene at vurdere,

hvad der på længere sigt er til deres bedste? Nogle af de børn, der aldrig har kendt deres biologiske forældre, vil opsøge dem senere i livet og bruge en stor del af deres energi på som voksne at 'finde deres rødder' (se Triseliotis, 1980). Dette forhold afspejler bare et af de dilemmaer, der eksisterer på området. Anden forskning viser, at mange plejebørn risikerer at stå uden en 'familie for livet', den dag anbringelsen ophører. Det er særligt de børn, der har haft en sparsom kontakt til deres forældre under anbringelsen (Wegler & Warming, 1996). Denne forskning peger på vigtigheden af at inddrage barnets familie og biologiske forældre under en anbringelse og sikre og støtte et samarbejde mellem barnets forældre og anbringelsesstedet.

Med Folketingets vedtagelse af Barnets Reform, der træder i kraft 1. januar 2011, sker der et skift i lovgivningen, hvor vigtige beslutninger i anbringelser af børn i højere grad skal inddrage barnet selv. Barnet opfattes i stadig højere grad som aktør, der selv har en mening om eget liv. Denne mening skal høres og inddrages, og indsatserne tilrettelægges, så der tages højde for disse ønsker og behov.

Undersøgelsesspørgsmål

Med udgangspunkt i et stærkt børneperspektiv, hvor barnet betragtes som vidende subjekt, der besidder meningsfuld viden om eget liv, er det således relevant at undersøge, hvordan beslutninger om samvær træffes i Københavns Kommune, hvilke værdier der dominerer på området, og om børn høres tilstrækkeligt i den forbindelse. Dels er forskningen inden for området begrænset, hvilket betyder, at vores viden om området er begrænset, og dels peger socialarbejdere på, at praksis såvel som lovgivningen på området trænger til opstramning og forbedring. Relevant bliver det således overordnet at spørge:

- **HVORDAN SER EKSISTERENDE PRAKSIS UD I SAMVÆRSBESLUTNINGER?**
- **PÅ HVILKEN MÅDE BIDRAGER DENNE PRAKSIS TIL ENTEN AT INKLUDERE ELLER EKSKLUDERE BØRN OG UNGES BEHOV OG SYNSPUNKTER I DE BESLUTNINGER, DER TRÆFFES OM SAMVÆR?**

For at kunne besvare ovenstående spørgsmål fyldestgørende bliver det relevant at undersøge:

- Hvordan ser lovgivningen om samvær ud?
- Hvilke beslutninger træffer forvaltningen, og hvilke værdier og normer arbejdes der ud fra?
- Hvad fortæller familieplejebragte børn om deres samvær med forældrene?
- Hvilke ønsker har børnene, og er de blevet hørt og inddraget i den forbindelse?
- Hvilke ønsker har forældrene til samvær med deres børn?
- Hvad fortæller plejeforældrene?
- Hvilken betydning har de beslutninger, der træffes om samvær, for de anbragte børn?
- Hvorledes kan vi styrke og forbedre samværsområdet med henblik på barnets bedste?

2. Den kvalitative undersøgelse

Det kvalitative interview

Fokus for nærværende undersøgelse er at opnå viden om 'samvær i familier, hvor børn er anbragt uden for hjemmet'. I forvaltningsretorik betegnes disse børn som 'anbringelsessager', og hvert barn og dennes familie betragtes som en 'sag'. Denne retorik kan der sættes spørgsmålstejn ved, idet den transformerer mennesker af kød og blod til klienter (se nærmere diskussion af dette i Mette Larsen, 2009). Jeg vælger for overskuelighedens skyld alligevel at anvende begrebet med den viden om de dilemmaer, det afføder. For at opnå viden om emnet 'samvær, som det opleves af de involverede parter i en række anbringelsessager' har jeg valgt at lave kvalitative interview.

Det kvalitative interview kan defineres som *"et interview, der har til formål at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener"* (Kvale, 2002, s. 19). Den viden, der opnås gennem det kvalitative interview, er subjektiv, idet man får viden om den interviewedes synspunkter, holdninger og oplevelser af verden. Fokus for nærværende undersøgelse er at opnå mere viden om, hvad anbragte børn mener om det samvær, de har med deres forældre, hvordan de oplever samværet, hvad de synes er godt og mindre godt, hvordan de oplever deres liv som plejebørn – et liv der er præget af at være delt mellem flere familier.

På samme vis fokuserer undersøgelsen på, hvordan de respektive forældre og plejeforældre til de anbragte børn oplever deres situation, samt hvilke oplevelser, synspunkter og holdninger de har til de beslutninger, der er truffet om samvær i deres 'sag'. Undersøgelsen har således fokus på, hvad den 'borger', som lever i og med beslutninger truffet af forvaltningen, oplever og mener om beslutningerne, med specifikt fokus på 'samvær'.

Ud over at opnå viden om børnenes, forældrenes og plejeforældrenes synspunkter søger undersøgelsen også at afdække, hvad beslutningstagerne mener, og hvad de gør. I disse sager er beslutningstagerne socialarbejderne, dvs. sagsbehandlerne og tilsynsførende (børne- og ungdomskonsulenterne) ude i enhederne. Hver enkelt anbringelsessag er i 'hænderne' på medarbejdere i børnefamilieenhederne. Disse medarbejdere anbringer børnene, fører tilsyn med børnene og familierne og kommunikerer med de anbragte børns forældre. For at opnå indsigt i baggrunden for de beslutninger, der bliver truffet om samvær i de enkelte sager, er der blevet foretaget interviews med de socialarbejdere, der er tilknyttet de enkelte 'sager'.

At interviewe barnet og 'rundt om barnet' – et børneperspektiv

Jeg har i en håndfuld anbringelsessager valgt at lave enkelinterview med en række vigtige parter i 'sagen'. På den vis opnår jeg bedst mulig adgang til at forstå og få indblik i de dynamikker og processer, der findes i og omkring det enkelte anbragte barn. Det anbragte barn befinder sig i et spændingsfelt mellem forældre, plejeforældre, sagsbehandler, børne- og ungdomskonsulent og evt. psykologer, og alle disse parter har deres inte-

resser, bevæggrunde og motiver for at mene og handle, som de gør. Det er disse dagsordener og motiver, jeg får adgang til, når jeg vælger at interviewe barnet selv og 'rundt om barnet'. Jeg får samtidig indblik i den kompleksitet, der karakteriserer en anbringelsessag, og i særlig grad det felt af interesser, der omgiver barnet. Barnet er så at sige centrum for ofte modstridende parter og interesser, og for at forstå barnets livssituation må dette felt 'kortlægges'. Det er denne undersøgelses antagelse, at barnets situation og perspektiv bedst afdækkes og forstås ved at interviewe barnet selv samt de relationer, der omgiver det. Denne metodiske tilgang er inspireret af 'den ny barndomsforskning', der lægger vægt på at inddrage barnet selv i udforskningen af barnets situation. Undersøgelser, der laves i regi af Videnscenter for Familiepleje, tillægger børneperspektivet en særlig status inspireret af 'den ny barndomsforskning'. Jævnfør denne, er barnet i høj grad aktør i eget liv og har dermed en privilegeret adgang til at fortælle om oplevelser og følelser herom. Samtidig ses barndom som kontekstuel, socialt og historisk indlejret, hvorfor de relationer og omgivelser, barnet færdes i, med rette undersøges².

Min rolle som både insider og outsider

I det følgende vil jeg knytte et par refleksioner til det faktum, at jeg selv er ansat i Københavns Kommune i Videnscenter for Familiepleje og på den vis er en del af det 'system', der udforskes. Min position i forhold til produktion af empiri er således anderledes, end hvis jeg havde siddet på en uafhængig forskningsinstitution. Konkret kan det betyde, at jeg i mødet med informanterne positioneres som en, der kommer fra kommunen, som en, der står i loyalitet og i ledtog med denne. Dette kan betyde, at der er ting, der *ikke* bliver fortalt, eller ting, der bliver fortalt på bestemt måde. Det skal dog nævnes, at jeg i alle mine møder med informanter har understreget, at jeg ingen myndighed har til eksempelvis at ændre på samværsbeslutninger osv., idet min rolle i dette projekt primært er analytisk og undersøgende. En fordel ved min rolle som insider har i høj grad været praktisk, idet jeg har kendt strukturen i forvaltningen og har haft nem adgang til at kontakte medarbejdere på centrene. I kraft af min ansættelse i Center for Familiepleje befinder jeg mig på en arbejdsplads, hvor 'sager' diskuteres og behandles, og jeg har i kraft heraf haft adgang til deltagerobservationer.

Deltagerobservation

Ud over adgang til deltagerobservationer på selve arbejdspladsen blandt kolleger har jeg via hjemmebesøg hos interviewpersonerne haft adgang til at få indblik i både børns, forældres og plejeforældres hjem. Disse hjemmebesøg har været et personligt møde med de enkelte individer og har givet indblik i deres måder at organisere sig på. Derudover har besøgene også givet indblik i de enkelte individers materielle og kulturelle betingelser. Med et teoretisk blik ved sociologen Pierre Bourdieu³ kan der peges på, at besøgene har givet viden om interviewpersonernes habitusrelaterede dispositioner. I rapportens caseanalyser er der i fremstillingen af de enkelte interviewpersoners perspektiv medtaget en kort beskrivelse/observation af disses materielle og kulturelle vilkår. Disse observationer søger nøgternt og beskrivende at fremstille konteksten omkring interviewet samt de materielle og kulturelle rammer, det klasserelaterede tilhørsforhold. Det er klart at observation som metode aldrig kan være værdifri og neutral men også formes af den, der laver observationen. Kort sagt er det, jeg bemærker som observatør – det der 'falder mig i øjnene' – også formet af mine egne habitusrelaterede dispositioner – mit klassetilhørsforhold.

² Se nærmere forklaring af 'den ny barndomsforskning' i teoriafsnittet kapitel 3 i rapporten.

³ Pierre Bourdieu var fransk sociolog (1930-2002), ansat som professor ved Collège de France i Paris. Er bredt anerkendt for sine studier og omfattende forskning af kultur, dannelse og uddannelse.

De seks børnesager og udvælgelseskriterier

Som følge af ovenstående interesser har jeg udvalgt seks anbringelsessager, hvoraf de fem er fremstillet her i rapporten. Disse sager blev udvalgt efter følgende kriterier: Jeg kontaktede en række medarbejdere på fire af kommunens børnefamilieenheder⁴ pr. mail og telefon og spurgte, om de havde nogle sager, der var karakteriseret ved følgende: Der skulle være samvær i sagerne. Børnene skulle have været anbragt enten fra spæde eller som ældre børn, dog mindst to år, for derved at have gjort sig grundigere erfaring med det at være anbragt og derved kunne fortælle herom. Der skulle være både piger og drenge. Derudover skulle sagerne ifølge medarbejderens opfattelse enten være præget af konflikt/uoverensstemmelser omkring samvær eller ikke være præget af konflikt. På den vis tilstræbte jeg at få adgang til flertydige erfaringer omkring samvær og ikke kun én bestemt erfaring. Jeg har tilstræbt at interviewe parterne omkring barnet samt barnet selv, og i alt har jeg gennemført **24** enkelinterview med følgende fordeling:

- 5 børneinterview
- 5 plejeforældreinterview
- 5 forældreinterview
- 5 sagsbehandlerinterview
- 4 tilsynsførendeinterview

Om min fremgangsmåde kan det nævnes, at jeg har sendt breve og ringet rundt til parterne i hver sag med korte beskrivelser af projektet, samt hvad jeg ønskede fra deltagerne. Det er dog ikke lykkedes mig at få samtlige parter i hver sag i tale, så jeg har lavet interview med dem, der var mulige at få kontakt til, og som havde lyst. Så godt som alle, der blev kontaktet, ønskede at medvirke. Der var et forældrepar, som ikke responderede på mine henvendelser, og dem måtte jeg efter flere forsøg opgive. I en anden sag ville mor, men ikke far, stille op til interview, og sådan blev det så. I en sag var barnet så lille (tre år), at jeg vurderede, at det ville blive svært med et rigtigt interview.

Til enkeltinterviewene blev der udviklet tre spørgeguider: en til børnene, en til forældrene og plejeforældre og en til sagsbehandleren/ tilsynsførende.

Spørgeguide til børn

Spørgsmålene i spørgeguiden til børnene beskæftigede sig med følgende:

- Oplevelser af at være plejebarn
- De to sæt forældre
- Årsag til anbringelsen
- Oplevelser af indhold af samvær
- Tilfredshed med samvær/ønsker til samværet
- Oplevelser af inddragelse i beslutninger
- Oplevelse af forholdet mellem forældre og plejeforældre

---

⁴ Københavns Kommune har en række lokale afdelinger, der servicerer de enkelte bydele. Disse hed på interview-tidspunktet socialcentre og er undervejs i undersøgelsen kommet til at hedde børnefamilieenheder. Der er otte børnefamilieenheder i kommunen.

Interviewsituationen med børn

Interviewene med børnene fandt sted i plejefamilierne. Jeg interviewede børnene i forbindelse med mit besøg i plejefamilierne, hvor jeg også interviewede plejeforældrene. Alle børneinterviewene på nær et enkelt⁵, foregik på barnets eget værelse uden plejeforældrenes tilstedeværelse. På samme vis var børnene heller ikke tilstede under interviewet med plejeforældrene. At interviewene foregik i plejehjemmene, kan have haft betydning for det børnene fortalte – eksempelvis i form en øget solidaritet/følelse af tilhørsforhold til plejehjemmet.⁶ Inden jeg påbegyndte interviewet med barnet, gjorde jeg det klart, at jeg havde tavshedspligt, og at alt materialet ville blive anonymiseret. Jeg forsøgte at afmystificere min tilstedeværelse overfor barnet ved eksempelvis at lade det vise mig sit værelse, ligesom jeg forsøgte at tale lidt med barnet om mig selv/min rolle og/eller lidt om barnets dag/skoledag/fritidsinteresser eller andre emner, der faldt naturligt i situationen. Samtidig gjorde jeg det klart, at hvis der var spørgsmål, som barnet ikke havde lyst til at besvare under interviewet, så var det helt i orden. Jeg informerede også barnet om, hvad interviewet skulle bruges til, og fortalte kort om undersøgelsen. På den vis søgte jeg at skabe en mere fortrolig og tillidsfuld stemning, inden jeg påbegyndte interviewet⁷.

I selve interviewsituationen tilstræbte jeg at interviewe ud fra en række grundlæggende idealer om *empati, spontanitet og opmærksomhed*. Interviewsituationen er dog på ingen måde udtryk for et symmetrisk forhold mellem to lige samtaleparter⁸. Det skal da også understreges, at fortroligheden udspillede sig i det omfang, man kan forvente mellem to parter, der aldrig har mødt hinanden tidligere. Der var således stor forskel på, hvor meget det enkelte barn havde lyst til og mulighed for at fortælle.

Spørgeguide til forældre og plejeforældre

Spørgsmålene i spørgeguiden til *forældre og plejeforældre* lignede meget hinanden. Der blev spurgt ind til følgende temaer:

- Anbringelseshistorien og årsag til anbringelsen
- Indholdet af samværet – hyppighed, lokalitet m.m.
- Tilfredshed med samværet/ønsker til samværet
- Oplevelser af inddragelse i egen sag
- Beskrivelse af barnet og syn på barnets behov
- Syn på samarbejdet med plejeforældrene/forældrene
- Syn på plejeforældrene/forældrene

5 Dette interview foregik i et uforstyrret lokale på et offentligt bibliotek.

6 Man kan således forestille sig, at indholdet af det fortalte på nogle punkter havde været anderledes, hvis interviewet var blevet afviklet i forældrenes hjem eller evt. i forvaltningen.

7 Denne fremgangsmåde gjaldt også forældre og plejeforældre, idet jeg sørgede for at informere om formål med interviewet, anonymisering og tavshedspligt.

8 Forsker Jette Fog beskæftiger sig med de skjulte dynamikker, der er til stede mellem interviewer og interviewede i en samtalsituation. Asymmetrien i interviewsituationen består blandt andet i, at de to parter tilskriver hinanden forskellig symbolsk værdi i situationen. De to samtaleparter positionerer hinanden i situationen i kraft af deres forskelligheder som henholdsvis informant og forsker. Her kan jeg yderligere pege på andre forskelligheder, der i nogle interview har haft betydning: Barn-voksen, plejebarn-medarbejder i forvaltningen/systemet, akademiker-ufaglært, arbejdende- arbejdsløs, kvinde-mand.

Interviewsituationen hos forældre og plejeforældre

De fem forældre blev interviewet i egne hjem undtagen to mødre, hvoraf den ene efter eget ønske blev interviewet på et behandlingscenter og den anden på en café. Hjemmebesøgene gav adgang til et indblik i de strukturelle magtforhold, som forældrene er indskrevet i, set i et samfundsmæssigt perspektiv. Her tegnede der sig et billede af forældrenes livssituation som stærkt socialt udsatte. Flere boede i små, dårligt møblerede lejelejligheder i socialt boligbyggeri, var arbejdsløse, levede af sociale ydelser, havde ringe eller ingen uddannelse. Flere af forældrene var i behandling for forskelligt misbrug og befandt sig i en forarmet situation uden psykisk overskud, med et lille socialt netværk og med en dårlig økonomi. Nogle af forældrene var alene – mødre. Forældrene var generelt positive i mødet med mig og var særdeles fortællelystne. Der var ingen tvivl om, at interviewet for nogle af forældrene var krævende i den forstand, at der blev talt om emner, der var psykisk svære⁹, men det var også min oplevelse, at forældrene selv ønskede og havde behov for at få fortalt om de svære oplevelser. Flere af interviewene kom således til at vare flere timer.

Hjemmebesøgene hos plejeforældrene afspejlede en ganske anden social situation. Plejeforældrene boede i større og velmøblerede boliger, oftest i huse. Deres økonomi var solid, de havde uddannelse og et godt socialt netværk i form af venner og familie. Plejeforældrene fremstod afklarede omkring deres eget liv og parforhold. Alle interview fandt sted i en fredelig stemning og var ligesom forældreinterviewene præget af stor fortællelyst.

Tematisering af spørgeguide til socialarbejderne i forvaltningen

Spørgeguiden tog udgangspunkt i følgende temaer:

- Arbejdsgange omkring fastsættelse af samvær
- Værdier og etik: socialarbejdernes syn på samvær
- Metoder ved fastsættelse af samvær: Hvem tales der med?
- Formålet med samværet
- Betydningen af barnets udsagn
- Retningslinier og lovgivning
- 'Vanskelige' og 'lette' sager
- Røddernes betydning

Socialarbejderne

De ti enkeltinterview med de socialarbejdere, der var tilknyttet de i undersøgelsen medvirkende 'sager', fandt sted enten i Center for Familiepleje eller rundt omkring på den enkeltes arbejdsplads¹⁰ efter eget ønske. Både sagsbehandlere og tilsynsførende fortalte engageret om de enkelte sager og havde stor lyst til at fortælle og diskutere de udfordringer, de oplevede i sagerne.

9 Der var forældre, der græd under interviewet, særligt i forbindelse med fortællinger om oplevelser og følelser af svigt, men også over afmagt i mødet med myndighederne eller afmagt og ulykkelige følelser over at blive afvist af deres egne børn.

10 Børnefamilieenheder og familieplejeforeninger.

Fokusgruppeinterviewene

For at afdække beslutninger om samvær er det relevant at undersøge, hvad forvaltningen gør og mener. Forvaltningen består imidlertid af en række mennesker i forskellige positioner og stillinger, der handler i og med deres job, regler, retningslinjer, traditioner, kulturelle koder, der findes på arbejdspladsen og med deres personlige overbevisninger. Fokus er at afdække mønstre i medarbejdernes fortællinger om, hvad de gør, og dermed også hvad de ikke gør¹¹. For at afdække 'forvaltningsniveauet', dvs. logikker og diskurser omkring hvordan samvær fastsættes af medarbejderne, samt medarbejdernes holdninger og værdier til børnenes samvær med forældrene, er der gennemført to fokusgruppeinterview i to børnefamilieenheder i kommunen. I fokusgrupperne medvirkede ti medarbejdere (fem personer i hver gruppe) med en nogenlunde lige fordeling af børne- og ungdomskonsulenter og sagsbehandlere¹². Styrken ved fokusgruppeinterviewet er blandt andet, at det giver adgang til og indblik i 'den socialt acceptable mening', idet fokusgrupper er *"gode til at producere data om sociale gruppers fortolkninger, interaktioner og normer, hvorimod de er mindre velegnede til at producere data om individers livsverdener"* (Bloor et al., 2001, s. 89-90). Det er således disse 'socialt acceptable meninger', normer og fortolkninger, der er interessante, idet de fortæller noget om, hvordan der arbejdes og tænkes i socialforvaltningen inden for samværsområdet. Interviewene giver også indblik i uenigheder og forskelle i holdninger til praksis, som nok i mindre grad vil være synlige ved enkeltinterview.

Ved interviewstart blev de medvirkende orienteret om, at navne og steder ville blive anonymiseret så ingen efterfølgende kunne se, hvor fokusgrupperne var blevet afviklet, og hvem der havde deltaget. Det blev ligeledes gjort klart, at det var medarbejdernes erfaringer, oplevelser, holdninger og viden om samvær, som interesserede mig med fortælleopfordringer som: *"Det er jer, der har en viden, som jeg ikke har, men som interesserer mig"*. Deltagerne blev opfordret til at fortælle så meget som muligt og diskutere med hinanden. Interviewet blev skudt i gang ved, at deltagerne blev spurgt om, hvad ordet 'samvær' associerede hos dem. Dette introducerede til temaet 'samvær' så åbent som muligt, og deltagerne kom hurtigt i gang med at diskutere en række emner fra deres arbejde med børn og familier, og som havde med samvær at gøre.

Om undersøgelsens generaliserbarhed

Analysen af de fem børnesager giver dybdegående indblik i, hvordan beslutningstagerne tænker og handler i forhold til beslutninger om samvær og indblik i hvilke diskurser og værdier, der arbejdes ud fra, altså indblik i forvaltningspraksis. Derudover giver caseanalyserne dybdegående indblik i *hvordan* disse samværsordninger 'opleves og føles' af de involverede parter i sagerne. De fem sager bliver ifølge kvalitative forskningstraditioner eksempler på, hvordan beslutninger om samvær kan folde sig ud i forskellige 'typer af anbringelsessager'. Analyserne tematiserer nogle generelle problemstillinger omkring samvær for børn anbragt uden for hjemmet, og disse temaer bliver slutteligt genstand for undersøgelse og diskussion i en sammenfattende analyse, der bevæger sig fra *den konkrete case til det generelle plan*.

I forbindelse med spørgsmålet om *repræsentativitet* er det klart, at undersøgelsen i traditionel forstand ikke kan siges at være repræsentativ for alle anbragte børn i Danmark. Alligevel kan der, med særligt udgangspunkt

¹¹ Mindretalserfaringer er ligeledes interessante, da man ikke kan gå ud fra, at få fortællinger om én erfaring nødvendigvis betyder, at fænomenet ikke er udbredt.

¹² Nogen vil måske problematisere, at jeg har valgt at blande de to faggrupper i det samme interview. Viden om eventuelle uenigheder /konflikter eller forskelle i synspunkter på samvær mellem faggrupperne ville måske risikere at blive udelukket. Dette var dog ikke tilfældet, da interviewene var præget af stor diskussionslyst, og konflikter og modsatrettede holdninger viste sig at komme fint frem undervejs.

i Flyvbjergs¹³ argumentation, peges på, at undersøgelsen kan generaliseres ud over sin egen kontekst. Den kommunale praksis i Københavns Kommune og andre steder er underlagt nogle strukturelle forhold i form af en lovgivning (serviceloven), der har genereret vejledninger og konkrete anvisninger til, 'hvordan anbringelse af børn i plejefamilier gøres korrekt'. Disse retningslinjer skaber nogle historisk specifikke og socialt konstruerede betingelser, der vedkommer alle børn og unge, der anbringes i familiepleje. Derved bliver det rimeligt at antage, at netop dette kriterium hæver undersøgelsesobjektet ud over dets egen kontekst. Generaliserbarheden af denne undersøgelse afhænger således også af styrken af den struktur, der har skabt karakteristika ved casen. Det antages, at lovgivningen samt historisk specifikke ideologier og diskurser om børn, barndom og familie skaber mere entydige rammer for den sociale kontekst, der her undersøges, således at denne enkelte kontekst antager karakteristika, der får den til at ligne andre. Der kan derudover peges på et andet forhold, der giver belæg for generalisering, nemlig at undersøgelsen taler til allerede eksisterende undersøgelser, der omhandler anbringelser af børn herunder samvær.

Man kan kritisk spørge: Hvordan kan vi så regne med, at den samværspraksis, der belyses gennem interview med 35 medarbejdere, børn og familier, rent faktisk kan generaliseres til hele kommunen? Her kan der henvises til, at Københavns Kommune fortolker og omsætter serviceloven i konkrete redskaber og vejledninger, som de enkelte børnefamilieenheder skal arbejde ud fra. Her kan eksempelvis nævnes kommunens børn og unge-politik¹⁴. Med hensyn til bestemmelser om samvær omtales dette i børnestrategien, 2009, og af lidt ældre dokumenter kan der henvises til Københavns Kommunes sektorplan fra 2003, hvor samvær også omtales konkret i retningslinjer. Det må antages, at medarbejdere på tværs af de forskellige børnefamilieenheder er underlagt disse fortolkninger.

Opsummerende kan undersøgelsen således generaliseres ud fra især tre forhold: 1) Den kan relateres til almene vilkår (lovgivning og nationale retningslinjer) 2) Københavns Kommunes fortolkning og omsætning af disse almene vilkår (konkrete vejledninger) 3) Undersøgelsen taler til allerede eksisterende forskning og undersøgelser om anbringelser.

Den skriftlige fremstilling

Rapportens analyser bygger på mange citater. Disse citater er gengivet så ordret som muligt på baggrund af transskriptioner af interview. Enkelte steder er der udeladt sætninger, og her er dette markeret ved (...). Udeladelserne er foretaget for at afkorte citaterne og da kun de steder, hvor det sagte er overflødigt for at forstå indholdet af citatet. Enkelte steder har jeg valgt at fremhæve dele af et citat, og dette er da markeret ved en understregning. Her er tale om min fremhævelse og ikke informantens. Af hensyn til borgeres og medarbejderes anonymitet er oplysninger som f.eks. navn, køn, alder, arbejdsplads blevet sløret og ændret. Andre oplysninger af faktisk karakter, der kunne føre til genkendelse af enkelte sager, er enten udeladt eller ændret.

¹³ Bent Flyvbjerg er docent ved institut for samfundsudvikling og planlægning, Aalborg Universitetscenter. Der henvises her til bogen "Rationalitet og magt", 1991.

¹⁴ Samt "Københavns Kommunes strategi for udvikling af arbejdet med udsatte børn, unge og deres familier, 2009". Standarderne for sagsbehandling i Børn og Unge portalen, KKnet, og de fem vedtagende standarder for sagsbehandling 2010, se Københavns Kommunes hjemmeside www.kk.dk.

3. Teoretisk diskussion om barnets udvikling, tilknytning og om psykologisk forældreskab

I det følgende fremstilles forskellige teorier om tilknytning og børns udvikling. Disse teorier giver nogle bud på det lille barns forhold til sine biologiske forældre, og de fortæller noget om, hvordan tilknytning og barndom kan forstås. Viden om tilknytning er relevant i forhold til anbragte børn, fordi disse børn netop er karakteriseret ved, i kraft af anbringelsen uden for hjemmet, at være adskilt fra deres biologiske forældre. Børnene er anbragt i en plejefamilie, og for de flestes vedkommende skal de balancere mellem to verdener eller flere – to sæt forældre – to hjem. Hvad betyder det for barnet at blive adskilt fra dets biologiske forældre, kan man spørge? Kan det knytte sig til et sæt ny forældre, og kan de biologiske forældre erstattes af nye? Er det vigtigt for barnet at have samvær med sine forældre under anbringelsen? Spørgsmålene kan besvares på forskellig vis alt efter hvilken teoretisk forståelse, der anlægges på verden og på begreberne identitet, tilknytning og udvikling. Nærværende undersøgelse arbejder med betydninger og oplevelser af 'samvær', som det folder sig ud i en række cases og interview, og igennem en belysning af dette emne berøres og diskuteres emnerne 'tilknytning', 'hjemgivelse' og 'psykologisk forældreskab' som særdeles vigtige temaer.

De tidlige objektrelationsteoretikere¹⁵ og tilknytningsteorien

Teori om tilknytning og separation

Den engelske psykiater John Bowlby¹⁶ redegør gennem sit forfatterskab for de negative følger af uhensigtsmæssig eller mangelfuld moderlig omsorg i den tidligere barndom. Et af udgangspunkterne for hans arbejde var interessen for at undersøge følgerne af tab og adskillelse hos børn. Hans tidlige forskning inddrager systematiske undersøgelser af de psykologiske reaktioner hos børn og voksne ved tab. En vigtig pointe i hans forskning er, at megen psykopatologi i voksenalivet skyldes oplevelser af tab og separation i barndommen. Bowlby betragtede psykopatologi som fejludviklinger i menneskets adfærdssystemer.

¹⁵ 'Objekt' betyder her et menneske, 'objektrelationsudviklingen' handler om, hvordan følelsesmæssige relationer til andre mennesker udvikles, og 'selv' er et begreb, der handler om, hvordan vi kommer til at opleve os selv som et 'jeg' – et fritstående menneske. Følgende korte gennemgang af teorierne bygger primært på Mahler et al. (1975), Spitz (1965) samt på sekundær litteratur som Lindén (1983) og Jerlang (2009).

¹⁶ John Bowlby (1907-1990) var ophavsmand til teorien om tilknytning og undersøgte gennem en række studier særligt i 1950'erne og 1960'erne betydningen af tilknytning mellem mor/omsorgsperson og barn for det lille barns udvikling og trivsel. Han forskede ligeledes i deprivation og betydningen af separation.

Han interesserede sig for neuroser og karakterafvigelser og mente, at mange forstyrrelser skyldes tab eller deprivation af moderlig omsorg i barndommen.

Bowlbys teori om tilknytning bygger på en antagelse om, at der er en række adfærdssystemer, der regulerer vores adfærd som mennesker på nogle af de områder, hvortil vore stærkeste følelser er knyttet. De vigtigste er barnets tilknytning til moderen eller faderen, forældrenes tilknytning til barnet, seksuel tilknytning og tilknytning til jævnaldrende. Systemerne udvikler sig på forskellige tidspunkter og er adskilte fra hinanden. Bowlby skelner mellem tilknytning og tilknytningsadfærd. At være tilknyttet en anden betyder, at personen er stærkt disponeret til at søge og være i nær kontakt med vedkommende, især under bestemte betingelser (Karen Vibeke Mortensen, 2001, s. 206). Dispositionen til at opføre sig sådan er en egenskab hos den tilknyttede person, en vedvarende egenskab, der kun ændres langsomt med tiden. Adfærden er ydre og mulig at iagttage:

”Tilknytningsadfærd er enhver form for adfærd, der bevirker, at en person opnår eller opretholder tæt kontakt med et andet klart identificeret individ, som opfattes som værende bedre i stand til at klare sig i verden. Den er mest iøjenfaldende, når personen er bange, udmattet eller syg og lader sig berolige af trøst og omsorg. Andre gange er adfærden ikke så tydelig. Alligevel giver det en person en stærk og gennemtrængende følelse af sikkerhed at vide, at en tilknytningsfigur er til rådighed og parat til at reagere, og det opmuntrer ham til at påskønne og fastholde relationen. Selvom tilknytningsadfærden er mest iøjenfaldende i den tidlige barndom, kan den ses hele livet igennem, især i kritiske situationer.” (Bowlby, 1994, s. 35)

Ifølge Bowlby er det første år af barnets liv særlig vigtigt i forhold til at danne tilknytninger, idet denne periode er særlig sensitiv. I løbet af barnets andet leveår er evnen til at danne tilknytning som regel dannet, og der ses en tydelig tilknytningsadfærd, som især viser sig, når omsorgspersonen i form af eksempelvis moderen fjerner sig fra barnet. Tilknytningsadfærden beskrives gennem fire faser og påbegyndes i 8-12 ugers alderen og afsluttes i 4 års alderen¹⁷. Efter 3 års alderen aftager tilknytningsadfærden langsomt. Ifølge Bowlby forholder det sig sådan, at når et barn først er nært knyttet til ét bestemt menneske, vil det foretrække vedkommende frem for andre, og en sådan forkærlighed vedvarer som regel trods en eventuel senere adskillelse. Barnet knytter sig dog ofte til mere end én person, men disse tilknytninger vil være hierarkisk opdelt – nogle er vigtige end andre, og ofte vil barnet foretrække én eller få personer. Det er her væsentligt at bemærke, at Bowlby udvikler sin forståelse af netop denne påstand gennem sit forfatterskab. Det giver derfor mening at skelne mellem 'den tidlige' og 'den sene' Bowlby. Det er særlig i de tidlige studier, han finder, at den primære tilknytning er altoverskyggende for barnet fremover. Senere opbløder han denne forståelse og opfatter tilknytning som et mere fleksibelt fænomen. I 1988 i værket ”En sikker base” fremhæver Bowlby, at også andre end moderen kan fungere som trygge baser for spædbarnet. Dette kan f.eks. være barnets far eller andre 'modersubstitutter', der ikke er biologisk forbundet med barnet. Ifølge Bowlby er evnen til tilknytning tegn på psykisk sundhed:

¹⁷ Nyere forskningsstudier indenfor tilknytningsteori viser, at tilknytning mellem mor/forældre og barn starter allerede i fosterstadiet, hvor forældrenes, særligt moderens, adfærd, fantasier, tanker og følelser for og omkring det ufødte barn spiller en stor rolle. Studier af den prænatale tilknytning tager udgangspunkt i, at forældre/barn relationen er bestemt af forældrenes indre arbejdsmodel for forældreskab. Se eksempelvis Margareta Brodén, 2004, og Fonagy et al. 2007.

”Nære tilknytninger til andre mennesker er det centrum, som et menneskes liv drejer sig om, ikke blot mens det er spædbarn eller småbarn eller skolebarn, men også gennem ungdomsårene og voksenalderen og ind i alderdommen. Fra disse nære tilknytninger udtrækker et menneske sin styrke og glæde over livet og giver gennem det, han selv yder, styrke og glæde til andre.” (Bowlby, 1980, s. 442).

Hvis processen med udvikling af tilknytning forløber positivt, opnår barnet, hvad der kan kaldes ’sikker tilknytning’. I mindre gunstige tilfælde taler man om børn med ængstelig tilknytning, hvorunder der kan skelnes mellem flere forskellige typer. Psykolog Mary Ainsworth¹⁸ udvikler og beskriver disse nærmere i sine studier (Se Ainsworth et al., 1978).

I forlængelse af Bowlbys teorier og studier omkring tilknytning og separation gives i det følgende en kort indføring i en tidlig objektrelationsteoretisk tænkemåde med fokus på ’barnets udvikling’ de første år. Dette gøres gennem en kort introduktion til Margaret Mahler¹⁹ og René Spitz²⁰ ideer herom.

Mor og barn symbiosen – de tidlige objektrelationsteorier

De tidlige objektrelationsteoretikere, også kaldet jeg-teoretikerne, er enige om, at en forudsætning for normal psykisk udvikling er udviklingen af ’normale objektrelationer’. Overordnet kan dette forløb beskrives som følgende: Individet udvikles ud af en total symbiose, der forudsætter en ubrudt kontakt med et kærlighedsobjekt (oftest mor) – via afgrænsning og identifikation til et selvstændigt jeg. Ifølge teorien forholder det sig sådan, at jo mere udviklet jeg’et er, jo større muligheder har barnet for at bearbejde sorgen og den indre forladthed efter en mulig separation fra moderen. Lindén skriver, at man efter jeg-psykologernes opfattelse enten skal adskille mor og barn inden for de første uger efter fødslen eller efter de første tre år. Tiden fra få uger efter fødslen frem til barnet bliver tre år har ifølge objektrelationsteoretikerne afgørende betydning og er særlig sårbar. I denne tid lever det lille barn i en symbiose med sin mor, hvorfor separation fra moderen kan få alvorlige følger.

Ifølge Spitz og Mahler gennemgår det lille barn følgende tre overordnede faser i dets udvikling: 1) Den autistiske fase, 2) Den symbiotiske fase, 3) Separation og individuationsfasen. Hen imod slutningen af tredje fase begynder barnet at få en klarere oplevelse af sig selv som en særlig person, og barnets moderbillede begynder at være helt – barnet har opnået ’objektkonstans’:

- Dels ved at barnet nu sikkert kan fremkalde billedet af moderen – også når hun er fraværende (objektkonstans)
- Dels ved at barnet er i stand til at rette kærlige såvel som vrede følelser mod moderen og opleve hende som én og samme person (’fusionsproces’)

18 Mary Ainsworth (f. 1913) indgik i en forskningsenhed med blandt andet Bowlby i årene 1946-1968, hvor de forskede i netop tilknytning og tilknytningsadfærd. Ainsworth arbejdede empirisk med Bowlbys teoridannelser, videreudviklede teorien og fandt frem til forskellige typer af tilknytningsadfærd hos børn alt efter hvilken relation, børnene indgik i med forældrene. Ainsworth udviklede blandt andet ’fremmed-situationen’ – en specifik metode, der kan anvendes, når en bestemt tilknytningsadfærd skal lokaliseres.

19 Den ungarske børnelæge og psykiater Margaret Mahler (1897-1985) udviklede gennem empiriske studier i 1960’erne og 1970’erne en udviklingspsykologisk teoridannelse om ’barnets psykiske fødsel’.

20 Rene A. Spitz (1887-1974) var amerikansk psykoanalytiker og forskede gennem empiriske studier i børns udvikling og betydningen af adskillelse og separation.

Jo højere grad af objektkonstans barnet har opnået, jo større er dets tolerance over for korte separationer, ifølge Mahler. Hvis barnet separeres fra moderen, inden det har opnået objektkonstans, vil det ikke være i stand til at fastholde de positive billeder af moderen, hvis hun er længe væk fra barnet, og de negative indstillinger tager overhånd. Gentages bruddene, er der stor sandsynlighed for, at der ikke opnås en stabil objektkonstans overhovedet. Ifølge Mahler forvrides udviklingen på andre måder hos barnet, hvis ikke det opnår objektkonstans, og forstyrrelser i denne tredje fase kan lede til eksempelvis borderlinetilstande i voksenlivet.

I flere henseender er der teoretiske overlap mellem Bowlbys tidlige tilknytningsteori og de tidlige objektrelations-teorier. I store træk beskriver teorierne samme forhold, nemlig relationen mellem mor/første omsorgsperson og barn. Begge teoridannelser betoner vigtigheden af de første år for dannelsen af en 'tryk base'/udviklingen af selvet hos barnet, og begge lægger de vægt på, at barnets primære omsorgsperson, typisk moderen, internaliseres i barnet som en vigtig del af barnets identitet. De begrebsligger dog denne proces forskelligt, men kommer frem til nogenlunde enslydende resultater. De første år af barnets liv er afgørende for, hvordan barnet psykiske liv siden hen kan forme sig. Begge peger på at separation og tab af moderkærlighed/deprivation – hos Mahler et brud på mor-barn-symbiosen – kan føre til forskellige patologier i voksenlivet.

Samværs betydning for børnene ifølge objektrelations-skolen

Indenfor anbringelser af børn har der gennem mange år eksisteret overvejende to faglige positioner: *Behovsskolen* og *objektrelations-skolen*. Disse skoler har forskellige opfattelser af, hvordan en anbringelse bør struktureres for at tilgodese barnets bedste. I deres klassiske form er de to skoler meget forskellige og har forskelligt syn på mange aspekter af en anbringelse, herunder samvær.

Ovenfor blev eksempler på de tidlige objektrelations-teorier og tilknytningsteorien kort fremstillet. I det følgende vil disse teori-ers antagelser blive knyttet konkret til praksis. For hvilke konsekvenser har det for praksis, når socialarbejdere antager et klassisk objektrelations-teoretisk standpunkt i forbindelse med fastsættelse af samvær?

Kort beskrevet vil tilhængerne af objektrelations-teorierne i deres klassiske udgave, ud fra eksempelvis Mahler, Spitz og Bowlbys forståelse af det lille barns tilknytning til sin moder som primær person og dennes internalisering i barnet, argumentere for vigtigheden af, at det anbragte barn bevarer kontakten til forælderen. Repræsentanter blandt fagfolk og forskere, der lægger sig op ad denne tilgang, er blandt andet Cederström (1990), Vinterhed et al. (1981), Lindén (1983), Fanshel & Shinn (1978), Thorpe (1980).

Den biologiske forælder opfattes ifølge den tidlige objektrelations-skole som primær og dermed uerstattelig. En afbrydelse af kontakten til denne vil i flere tilfælde kunne forstyrre barnets identitetsudvikling og mulighed for at blive et 'helt' menneske (manglende objektkonstans hos det lille barn og mangel på del af egen identitet hos det lidt større barn). Tilknytning opfattes som noget, der primært finder sted mellem mor/primær omsorgsperson og barn, og de første år af barnets liv betragtes som særligt vigtige, idet barnet har en særlig åbenhed for at skabe tilknytning i denne periode. Barnet vil være tilbøjeligt til at søge tilbage til og foretrække denne første og primære person frem for andre. Den primære relation i form af moderen vil være psykologisk forælder for barnet uanset adskillelse, og ved eventuel adskillelse vil denne fortsat være en del af barnets identitet og bør ikke negligeres. Nogle tilhængere af objektrelations-skolen peger derfor på, at barnets samvær med dets biologiske forældre er vigtig for barnets trivsel og identitetsudvikling ud fra antagelsen om, at hvis barnet mister forældrene, mister det en del af sig selv.

De voldsomme reaktioner, barnet somme tider giver udtryk for efter samværet med forældrene, betragtes ifølge objektrelationsskolen et vist stykke hen ad vejen som naturlige reaktioner, idet de kan ses som udtryk for barnets indre splittelse mellem de to familier, som det aktivt forholder sig til og konfronteres med. Samværet bliver en mulighed for at udleve og bearbejde den smerte, barnet måtte føle i forbindelse med separationen fra forældrene. Forskningsmæssigt findes der belæg for disse antagelser i eksempelvis Rosamunde Thorpes²¹ studier, der er gengivet i et kapitel i Triseliotis²² (1980). Her beskrives resultaterne af en undersøgelse omhandlende 121 plejebørn i forskellige aldre. De børn, der blev anbragt før 2 års alderen, viste sig at have markant færre psykiske forstyrrelser end de børn, der blev anbragt i alderen 2-4 år. Thorpe forklarer dette ud fra tilknytningsteorien, der fortæller, at børn op til 2 års alderen formentlig kan danne primære tilknytninger. Thorpe fokuserer i sin undersøgelse især på børnenes identitetsfølelse og lader dem besvare spørgsmål som "Hvem hører jeg til?" og "Hvad skal der ske med mig?". Det viste sig, at næsten alle børnene i undersøgelsen gerne ville vide mere om hvem, deres biologiske forældre var, og mange var optaget af at genoprette kontakten. Thorpe fortolker dette som barnets behov for at kende sine rødder som en vigtig del af deres identitetsfølelse. Thorpe finder ud af, at børnene af mangel på viden om forældrene udvikler fantasier om disse, der kan være ekstreme, og som kan medføre stor usikkerhed hos børnene. Disse fantasier kræver store mængder energi hos børnene, der stilles svagere i undervisningssituationer og i dannelsen af nye relationer. De børn, der ikke fik kontakt med forældrene, eller som intet fik at vide om dem, udviklede en tendens til at opleve anbringelsen som et stigma. Gennem de manglende kontaktmuligheder blev børnene også frataget muligheden for identifikation med forælderen. Disse resultater leder Thorpe frem til at formulere anbefalinger til at plejeforældrene og socialarbejderne, der hjælper barnet med at danne realistiske og virkelighedsforankrede billeder af forælderen og samtidig et positivt billede af sig selv.

Objektrelationsskolen peger altså på, at samvær er vigtig – dog ikke for enhver pris, idet nogle reaktioner og nogle situationer kan være for barske for barnet. I de tilfælde, hvor samværet afbrydes helt eller i en periode, vil man ud fra et objektrelationsteoretisk perspektiv pege på, at barnet skal tilbydes hjælp til at arbejde med de sår, de tidligere svære oplevelser med forælderen har skabt i barnet. Man vil pege på, at det er vigtigt, at barnet arbejder med fortiden og forsøger at skabe mening i sit liv ved at forholde sig til fortidens relationer, skader såvel som tab.

Når objektrelationsteoretikerne ofte er positivt stemt over for samvær, er det også fordi de peger på, at det er bedre, at barnet forholder sig til problemerne omkring en 'problematisk samværsforælder' end at skulle leve med og forholde sig til problemerne omkring 'den forsvundne forælder' og de fantasier, en sådan måtte afstedkomme i barnet. Fanshel & Shinn viser i deres forløbsundersøgelse (1978) af 625 anbragte newyorkerbørn, der blev fulgt gennem fem år, at der ikke var nogen større forskel på de børn, der flyttede hjem, og dem der blev i deres plejefamilier. Det eneste, der viste sig at spille en markant rolle for succesen af anbringelsesforløbet, var omfanget af samvær mellem forældre og børn under anbringelsen. Børnenes kontakt med forældrene under anbringelsen var udslagsgivende for deres følelsesmæssige modning, såvel som den intellektuelle. I de tilfælde hvor forældrene besøgte deres børn i plejefamilien, udviklede børnene sig bedre, hvilket blev be-lyst gennem en række metoder. Fanshel & Shinn peger på, at det er godt for de anbragte børn at have et hyppigt samvær med den dårligt fungerende forælder, der evt. er narkoman, alkoholiker, prostitueret, psykisk syg osv., idet dette er et værdifuldt menneske for barnet. Det er bedre for barnet at møde denne forælder i sin 'forliste eksistens', end at denne forbliver en fantasifigur hos barnet.

21 Rosamunde Thorpe er professor og socialforsker på James Cook University i Australien.

22 John Triseliotis er en af Englands førende forskere inden for adoption og anbringelser af børn uden for hjemmet.

Forskerne ser hellere at barnet psykologisk set arbejder med de konflikter, det udløser, når mor møder beruset op til samvær, end at skulle arbejde med 'forsvindingsproblematik'. Forfatterne peger på, at det er farligt at dække over tabet af den biologiske forælder, idet denne jo er inkorporeret i barnets identitet og dermed ikke kan forvises. Det er meningsløst at adskille forældrenes behov fra barnets, da forældre og barn er følelsesmæssigt forenet.

Ifølge den tidlige objektrelationsskole er en afbrydelse af kontakten mellem mor og barn inden for de første tre år således problematisk. Når børn anbringes uden for hjemmet, før de er fyldt tre år, formodes de at blive afbrudt i deres symbiose, og dermed skades de i deres udvikling. Ifølge Lindén²³ kan forholdene i barnets hjem dog være så miserable, at socialarbejdere må anbringe barnet for at forhindre en endnu større skade på barnet. Ifølge Lindén må socialarbejdere sørge for at sikre, at kontakten mellem barn og mor opretholdes bedst muligt, således at barnet opnår objektkonstans (Lindén s. 106-107). Lindén mener, at familieplejeanbringelsen som følge heraf må arrangeres sådan, at det anbragte barn får besøg af sin mor så ofte som muligt – helst hver dag i plejefamilien. For barnet, der er blevet lidt ældre, og som har opnået objektkonstans, kan der slækkes på kravene, da dette barn vil kunne klare kort adskillelse lidt længere tid. Det er dog vigtigt, at kontakten med symbiose moderen ikke brydes. Ifølge Lindén er det for de større børn vigtigt, at mors tilstedeværelse stadig bliver 'hverdagskost', og at hun bliver modtaget af både kærlige og fjendtlige impulser (Lindén, s.107 – 108).

Konsekvenser for praksis

Sammenfattende kan der peges på, at tilhængerne af objektrelationsskolen vil mene, at samvær er vigtigt for det anbragte barn, og at socialarbejdere skal arbejde på at sikre en kontakt mellem barn og forældre i langt de fleste anbringelser. Denne skole er garant for kontinuitetsbegrebet og fokuserer på, at barnet skal bevare kontakten til sine rødder. Hvis ikke dette kan lade sig gøre i form af fysiske møder, kan livshistoriebøger anvendes, eller der kan tales om og gives plads til, at barnet taler med sine plejeforældre om de biologiske forældre. Derved får barnet lov til at bevare et indre billede af forældrene efter adskillelsen. Flere peger på at der i det sociale arbejde ofte ikke skabes plads nok til at en anerkendelse af barnets livshistorie og baggrund (Se eksempelvis Thorman & Guldborg, 1998, Kildedal 1996).

De tidlige behovskoleteoretikere

Repræsentanter for behovsskolen er blandt andet Goldstein, Freud & Solnit (1980, 1973) og Solnit, Nordhaus & Lord (1992). Den tidlige behovsskole tager sit udgangspunkt i tidlig psykoanalytisk teori der peger på, at *"barnets aldersbetingede tidsopfattelse betyder, at det ved separation til forældrene relativt hurtigt mister tilknytningen til disse, men som sagt både evner og har behov for at erstatte den mistede forældrekontakt"* (Brønserud & Dessau, 2001, s. 152). Modsat den tidlige objektrelationsskole vil den tidlige behovsskole i sin klassiske form fokusere på tilknytning som noget, der kan finde sted mellem barnet og de personer, der yder omsorg og kærlighed over for det. Således vil også andre end den biologiske forælder være i stand til dette. Den biologiske forælder kan i en vis udstrækning – eller helt i nogle tilfælde – erstattes af andre, f.eks. plejeforældre, hvis disse i modsætning til forælderen udviser omsorg, empati, kærlighed og interesse for barnet – engagerer sig oprigtigt følelsesmæssigt i barnet.

²³ Gunilla Lindén, der har skrevet debatbogen "Kan børn skifte forældre?" (1983), er et eksempel på en objektrelationsteoretiker, der tager den tidlige objektrelationsteori meget bogstaveligt. Hun giver en række anvisninger på, hvordan et plejeforhold bør tilrettelægges ud fra ideen om, at forældre altid vil og skal være primære, mens plejeforældrene vil og skal være sekundære i forhold til det anbragte barn.

En tilknytning til plejeforældrene finder bedst sted, hvis kontakten til de biologiske forældre ikke opretholdes. Den psykologiske forælder er den, der fremstår som den nærværende forælder for barnet. Behovsskolen lægger vægt på at barnet tilbydes mest mulig kontinuitet og ro i anbringelsen og dermed bedst mulige forudsætninger for at tilknytte sig plejefamilien. Goldstein, Freud & Solnit (1973) peger på, at når den voksne er emotionelt engageret i samspil med barnet, vil barnets behov blive tilfredsstillet netop gennem det psykologiske samspil med den voksne. Denne engagerede voksne kan være barnets forælder, men behøver ikke at være det. Forfatterne peger på, at den følelsesmæssige tilknytning mellem barn og omsorgsperson opstår af den daglige – dag til dag tilfredsstillelse af barnets behov for fysisk omsorg, mad, kærlighed og stimulering. Kun en forælder, der giver barnet dette, kan opbygge et psykologisk forældreskab til barnet, hvor barnet føler sig set, værdsat og ønsket. En fraværende forælder vil aldrig kunne fungere som psykologisk forælder – uanset biologiske eller juridiske relationer til barnet. Rollen som psykologisk forælder kan indehaves enten af den biologiske forælder, en adoptivforælder eller en anden voksen, der passer på barnet ud fra ovennævnte kriterier.

Forfatterne har derfor foreslået to måder at forholde sig til anbringelser på: Fremgår det i udgangspunktet, at anbringelsen skal være kortvarig, bør båndene mellem barn og forældre opretholdes og understøttes. Er det derimod klart ved anbringelsens start, at anbringelsen sandsynligvis bliver for barndommen/mange år, bør de nye forældrebånd gives en chance for at udvikle sig til et psykologisk forældreskab – det forældreskab, som barnet har brug for for at trives. Barnet bør kunne adopteres, når/hvis et sådan psykologisk forældreskab udvikles mellem plejeforældre og barn. Forfatterne peger på, at anbringelsen da må være endegyldig og ubetinget, og at barnet aldrig må flyttes mellem flere hjem/opleve ny brud (Goldstein, Freud & Solnit, 1973).

Samværs betydning for børnene ifølge behovsskolen

De voldsomme reaktioner, som nogle børn har på samvær med forældrene, betragtes ifølge behovsskolen som forstyrrende for barnet, og behovsskolen peger på, at samværet kan være så problematisk og skadeligt for barnet, at en begrænsning af dette i nogle tilfælde kan være nødvendig (se eksempelvis Robert F. Marcus 1991). Det følelsesmæssige kaos, som kontakten med forældrene kan udløse, forhindrer barnet i at knytte sig rigtigt til plejeforældrene. Behovsskolen peger på, at børnenes følelsesmæssige tilknytning til forældre og plejeforældre påvirkes af frekvensen af samværet. Jo mindre samvær med forældrene, jo mere vil tilknytningen til plejefamilien udvikle sig, hvis kvaliteten af kontakten mellem plejeforældre og barn i øvrigt er god.

Behovsskolen lægger vægt på barnets behov for stabilitet i livet og barnets behov for at høre til et sted med visheden om, at der er omsorgspersoner, der tager sig af det, passer på det og ikke forsvinder fra det. Derfor peger flere fortalere for behovsskolen på, at hvis anbringelsen er kortvarig, bør barnets kontakt og eventuelle tilknytning til forældrene understøttes og vedligeholdes. Er anbringelsen derimod langvarig, evt. for hele barndommen, bør barnet tilbydes muligheden for et nyt psykologisk forældreskab, der med tiden vil kunne erstatte den primære relation (se Goldstein, Freud & Solnit). I modsætning til objektrelationskolen er behovsskolen i mindre grad optaget af barnets forhold til de biologiske forældre. Hvis kontakten helt afbrydes, anses det i mindre grad som vigtigt, at barnet arbejder med og forholder sig til de sår, bruddet og evt. tidligere oplevelser har skabt i barnet.

Studier af eksempelvis Robert F. Marcus (1991), der arbejder ud fra tilknytningsteorien og ikke definerer sig inden for hverken behovsskolen eller objektrelationskolen, viser, at trygt tilknyttede plejeforhold har en positiv indflydelse på plejebarnets adfærdsmæssige og følelsesmæssige tilstand, ligesom deres skolepræstationer og deres refleksionsevne bliver styrket. Marcus viser i sit studie af 58 plejebørn i alderen 4-11 år og deres

plejeforældres tilknytningsadfærd, at størstedelen af plejebørnene danner nye tilknytninger til deres plejeforældre, og at de tidligere og primære tilknytninger til eksempelvis de biologiske mødre mister deres 'power' og med tiden bliver overskygget af de nye. Ifølge Marcus vedbliver der at være spor af den oprindelige tilknytning, men disse spor mister deres betydning med tiden, i særlig grad i de tilfælde hvor de ny relationer til plejeforældrene er præget af kvalitet og ægte indlevelse i børnene. Ifølge Marcus undersøgelse er der således belæg for antagelsen om, at børn kan skifte psykologiske forældre

Nyere studier om plejebørns tilknytningsforhold af eksempelvis Mary Dozier²⁴ viser, at tilknytningskvaliteten i et plejeforhold er afgørende i forhold til at forbedre det anbragte barns udvikling og trivsel. Dozier undersøger blandt andet hvilket tilknytningsmønster plejeforældre og plejebørn har i et studie med 50 plejebørn i alderen 6-24 mdr. Det, der interesserer Dozier, er blandt andet, om plejeforældrene er i stand til at danne trygge tilknytningsforhold til deres plejebørn. Ud af de 50 plejebørn, der indgår i undersøgelsen, har flertallet af børnene et utrygt tilknytningsmønster som resultat af svære opvækstbetingelser hos ustabile forældre. Dozier finder at børnene efter ca. tre måneders ophold i plejefamilierne, uanset barnets alder ved anbringelsestidspunktet, har udviklet et trygt tilknytningsmønster i overensstemmelse med plejemors tilknytningsmønster. Dette forudsætter at plejemor selv har et trygt tilknytningsmønster, hvilket de fleste i undersøgelsen havde (Dozier et al., 2001). Denne viden understøttes af en anden undersøgelse fra 2003 (Steele et al.) af 63 adopterede plejebørn i alderen 4-8 år. Dette studie viser en signifikant sammenhæng mellem plejebørnenes følelser og tilknytningsadfærd og plejeforældrenes tilknytningsadfærd. I de sager, hvor plejeforældre havde et trygt tilknytningsmønster, blev omsorgspersonerne af barnet beskrevet som nogen, barnet kunne bruge, når det havde det skidt, var ked af det osv. Disse undersøgelser viser, at anbragte børn kan knytte sig til andre end forældrene, og at også andre en de tidlige relationer kan være betydningsfulde for børnene.

Anderssons studier fra 1990 og 1995 viser på samme måde som Marcus' studier, at de psykologiske forældre er udskiftelige over tid, idet hun fulgte anbragte børn over 10 år. Børnene viste sig i den sidste opfølgning at have opnået en stor forankring i deres plejefamilier, særligt i de tilfælde hvor den biologiske forælder var kommet på afstand (Andersson, 1995).

Konsekvenser for praksis

Sammenfattende kan der peges på at behovsskolens syn på at den biologiske forælder *kan udskiftes*, kan medføre en praksis hvor holdningen bliver, at den voksne, der til daglig er den tilstedeværende forældrefigur for barnet, overdrages forældremyndigheden. Nogle tilhængere af behovsskolen i praksis vil læne sig op ad 'permancy planning'-traditionen, der blandt andet anvendes i USA. Permancy planning blev vedtaget i USA i 1980 som reaktion på undersøgelser, der viste, at alt for mange plejebørn befandt sig i et ingenmandsland uden en konkret plan for, hvad der skulle ske med dem (se Brønserud & Dessau, 2001). Denne usikkerhed ønskede man at komme til livs ved hjælp af vedtagelse af en handleplan i hver sag, der inden for en kort tidsramme tog endelig stilling til, hvor barnet skulle bo barndommen ud. Ifølge permancy planning bliver børnene adopteret af plejefamilierne.

I det følgende skal vi se nærmere på den udvikling, der er sket inden for barndomsforskningen og udviklingspsykologien, og det ny barndomssyn bliver præsenteret. Det ny barndomssyn åbner for en helt tredje måde at anskue samvær og anbringelse på og er med sit komplekse syn karakteriseret ved at gøre op med tendensen til 'enten-eller'-samvær.

---

24 Mary Dozier er professor i psykologi på universitetet i Delaware, USA. Har gennem mange år beskæftiget sig med studier af tilknytning med fokus på blandt andet anbragte børn og deres forældre.

Nyere barndomsforskning og et revideret syn på barndom og udvikling

I det følgende præsenterer jeg nogle af de grundantagelser, som dele af den nyere barndomsforskning bygger på. Nyere barndomsforskning er ikke præget af én samlet teori og er netop karakteriseret ved at gøre op med ideen om en sådan. Nyere barndomsforskning arbejder ud fra mange teorier og giver andre bud på forståelser af børn, barndom, identitet og tilknytning end de tidlige objektrelationsteorier. De forskere, der arbejder ud fra det ny barndomssyn, er forskellige, men er i hovedparten enige om en række antagelser omkring børn og barndom. Disse vil blive præsenteret i nedenstående fremstilling af det ny barndomssyn. Den ny barndomsforskning gør på væsentlige punkter op med eller problematiserer dele af de tidlige objektrelations-teorier og disses dominans inden for forskning såvel som i praksis på børneområdet. Som eksempler på forskere der arbejder ud fra den ny barndomsforskning kan nævnes James, Jenks and Prout (1998), James & Prout (1990), Mayall (1996), og i dansk regi kan der peges på Warming (2001 og 2005), samt Qvortrup (1993) og Sommer (1996). Min fremstilling her bygger på psykologen Dion Sommers²⁵ bog "Barndomspsykologi" (1996) samt på henvisninger til Daniel Sterns²⁶ teori om 'selvet' i "Barnets interpersonelle verden" (2000).

Dion Sommer peger på, at de tidlige objektrelationsteorier, der har domineret forskningen frem til 1960'erne, har spillet så stor en rolle, at deres opfattelser af barnet og dets udvikling er blevet til en næsten indiskutabel del af vor tids konventionelle børnesyn. Ifølge Sommer er der de seneste år indenfor forskning i børn og barndom kommet andre forståelser til af børn og deres udvikling. Denne forskning har flere stemmer, taler fra forskellige positioner og udgør ikke et samlet bud på en forklaring af 'barndom' og 'børns udvikling'. Fælles er dog for disse stemmer, at de gør op med de 'store enevældige teorier', der dominerede forskningsfeltet frem til 1960'erne. De nyere stemmer peger på, at de tidlige objektrelationsteorier arbejder ud fra et mekanisk menneskesyn, der 'lejrer barnet ud af tid og rum' og helt glemmer, at barnets udvikling også må ses i lyset af den sociale og kulturelle virkelighed, der omgiver det.

Opgør med den tidlige objektrelations-skole

Ifølge Sommer fremstiller de tidlige drifts- og objektrelationsteorier en universel børnepsykologi, der hævder at gælde alle børns udvikling uafhængig af tid og sted. Centralt i teorierne er ideen om, at barnet udvikler sig igennem helt bestemte faser (se Freud, Bowlby, Mahler) med risiko for fejludvikling i de forskellige faser. Hvis noget 'går galt' i en bestemt fase af barnets udvikling, får det konsekvenser for barnet ind i voksenlivet. Problemet med de tidlige objektrelationsteorier er, hævder kritikerne, at disse har tendens til at patologisere. Sommer skriver, at måden, der blev forsket på op til 1960'erne, havde meget fokus på at opfatte børn som ofre for deprivation, traumer og tidlige udviklingsskader. Der var en ensidig tro på, at menneskelig udvikling under opvæksten var brolagt med kritiske perioder. Bestemte udviklingsforløb formodedes at skulle finde sted, og der var udbredt tro på udviklingens store afhængighed af begivenheder tidligt i barndommen. Udgangspunktet var fejludvikling, skriver Sommer, og viden herom blev rask væk generaliseret til også at gælde børns normale udvikling. En almindelig begrundelse var, at der kun var glidende overgange mellem det patologiske og det normale. Men man kan på ingen måde gå ud fra, at en patologisk proces også indgår i og kan forklare normale funktionsmåder hos børn, hævder Sommer.

²⁵ Dion Sommer (f.1948) er professor i udviklingspsykologi og ansat ved Århus universitet.

²⁶ Daniel Stern er amerikansk psykiater og udviklingspsykolog ansat ved universitetet i Geneve, kombinerer adfærdsforskning med psykoanalytisk teori og er ophavsmand til nyere iagttagelser af det spæde barn som havende et autonomt selv. Han lægger gennem sine studier vægt på, at barnet er kompetent og aktivt i samspil med sine omgivelser allerede fra fødslen, og gør derved op med dele af den tidlige objektrelationsteori, der netop beskrev barnet som mindre aktivt jf. den 'autistiske fase/stadie'.

Begrebet 'det skrøbelige barn' dækker, mener Sommer, den tids kundskabsinteresse og niveau og må snarere betragtes som udtryk for teoretikernes fantasier om almindelige børn end som udtryk for virkelig viden herom. (Sommer, 2003, s. 36)

Negligering af kultur, kontekst og historie

Sommer peger på at en del børnepsykologi har haft tendens til at ville fremstå som objektiv, hvilket ifølge Sommer, ikke tager højde for at forskning ikke er værdifri og neutral:

"Dette har givet sig adskillige udtryk: F.eks. kan man se udvikling gjort til et naturfænomen, hvor barnet og dets udvikling studeres objektivt af den neutrale forsker. Kulturelle vurderinger har ingen plads i denne bestræbelse(...). Eller barnet betragtes som styret af stadiebestemte drifter, der med nødvendighed organiserer dets forhold til omverdenen. Eller forældrene gøres til objektive, konstante faktorer, der virker på den ene eller anden måde på barnet, uanset hvad de selv mener, eller hvordan de forandrer sig". (Sommer, 2003, s. 242)

Forskningsstudier, der er fremkommet med det ny barndomssyn siden 1960'erne, viser, at børns udvikling ikke kan reduceres til et spørgsmål om eksempelvis stadier, men i høj grad må ses og forstås i samspil med de sociale og kulturelle kontekster barnet vokser op i og som en fortløbende proces, der er åben for fremtidige udviklingsmuligheder (Stern, 2000). Nogle forskere peger på at børns udvikling bedst forstås som løbende ad en række mulige forgreninger (Smith & Ulvund, 1999, Berk, 2003, Luthar et al., 2000).

Det lille barns 'tilknytning til en moderfigur' vil kunne antage forskellige former alt efter hvilken kulturel kontekst, der observeres, påpeger Sommer. Sommer henviser til studier af forskellige stammefolk, eksempelvis Akafolket i Centralafrika, hvor det er fædrene og ikke mødrene, der fungerer som primære omsorgspersoner for det lille barn. Disse fædre befinder sig mere end halvdelen af dagen ganske tæt på deres babyer og børn, og når barnet græder, er det faderen, der trøster det. Forklaringen på dette er, at mænd og kvinder samarbejder på lige fod og deler og fordeler jagten, indsamlingen af planter og børneomsorgen. Akafolkets fædre fungerer som *primære omsorgspersoner*, og de spiller meget tidligt en betydningsfuld rolle i deres barns liv (Hewlett, 1992). Med henvisning til dette eksempel og en række andre studier peger Sommer på, at tilknytning kan antage andre former end den traditionelle 'mor-barn-dyade', som objektrelationsteoriene bygger på, og han hævder, at der er en betydelig global og kulturel variation, hvad angår menneskeligt samvær.

Studier beskæftiger sig med kulturelle variationer i tilknytning (eks. Grossmann et al., 1985, Sagi, 1985). Disse studier viser ifølge Sommer, at begrebet om 'tryk tilknytning' tillægges forskellig betydning alt efter samfund og kultur. Sommer peger på, at en undersøgelse viser, at børn i eksempelvis traditionelle østerlandske (japanske) familier udviser meget mere ængstelig udgående adfærd og signifikant færre børn viser 'tryk tilknytning' til deres mødre sammenlignet med børn i USA. Dette forklares ved, at japanske mødre sjældent forlader deres børn, og at mødrene derved udvikler en stærk afhængighed hos deres børn. Dette afspejler ifølge forskerne en japansk kulturel norm om ubetinget familieloyalitet (Miyake et al., 1985).

Et andet fokuspunkt i nyere barndomsforskning drejer sig om synet på barnet som relativt aktivt. Nyere studier som eksempelvis Daniel Sterns studier af børns udvikling viser, at det spæde barn er langt mere aktivt og kompetent i sit samspil med sine omgivelser og omsorgspersoner, end de helt tidlige objektrelationsteorier beskrev det.

De tidlige objektrelationsteorier har tendens til at beskrive spædbarnet som afhængigt, sårbart/ skrøbeligt og ikke-kommunikerende med sin omverden, mener Sommer. Nyere barndomsforskning viser derimod, at børn er mere resiliente²⁷ end hidtil antaget, at børn er mere tilpasnings- og modstandsdygtige end tidligere antaget.

Paradigmeskift i barndomsforskningen

Sammenfattende peger Sommer på, at der er sket et paradigmeskift inden for forskning i børn gennem de seneste år. Nyere barndomsforskning har gjort op med ideen om den 'eneste ene'-teori om børns udvikling – den universelle teori, der kan forklare det hele. I stedet arbejdes der ud fra flere forskellige teorier, der løbende må revideres ud fra, hvad undersøgelser måtte vise om børn. Nyere barndomsforskning lægger vægt på også at inddrage og analysere konteksten omkring barnet, hvorfor teorier om eksempelvis samfundets udvikling, sociologiske, kulturteoretiske og socialpsykologiske teorier med fordel kan inddrages. Udviklingsprocesser i det senmoderne samfund har betydet, at barnets omsorgspersoner nu ikke mere kun er moderen/forældrene, men måske i lige så høj grad daginstitutionerne og øvrige netværk omkring barnet – barnet befinder sig i en 'flerpersonel verden' og er ikke kun forbundet med moderen. Derfor beskæftiger nyere barndomsforskning sig meget med hvilke betydninger samfundsudviklingen har for børns liv og trivsel. Barnets opfattes i højere grad som aktør, som handlende subjekt og ikke som et passivt medie, der udelukkende former sig efter en biologisk naturlov eller i overensstemmelse med en given socialitet. Studier, der inddrager etnografiske og antropologiske metoder, og som kommer helt tæt på børn og tilstræber at studere børn i 'deres egen ret', viser, hvordan børn er medskabere og aktive aktører i deres egne dannelsesprocesser (se eksempelvis Warming, 2001, Gulløv, 1999, Andersson, 2000).

Daniel Stern – et bud på en repræsentant for det ny barndomssyn

Ifølge Dion Sommer er der belæg for at hægte de ny resultater omkring det aktive barn op på en bestemt psykologisk teoridannelse, nemlig Daniel Sterns teori om 'barnets flerpersonelle verden'. Daniel Stern er udviklingspsykolog og beskæftiger sig med dannelsen af barnets 'selv', som der er tradition for i udviklingspsykologien, men han kombinerer dele af den psykoanalytiske tradition med adfærdsforskningen og kommer gennem studier af spædbarnet frem til en række banebrydende opdagelser af barnets udvikling og verden. Stern betegner selv sin teori som arbejdshypoteser og lægger dermed afstand til den magtfulde opfattelse af teori som sandheden og som universel. Ved at beskrive teorien som *arbejdshypoteser* lægger han op til stadig refleksion og udvikling af denne. Selvom Stern arbejder ud fra den psykoanalytiske tradition, gør han op med en række dele af teorien, eksempelvis ideen om at barnet uafhængigt af tid og sted udvikler sig igennem en række stadier, der afløser hinanden på en lineær linje, og at nogle stadier/faser er særligt og mere betydningsfulde end andre. I stedet opstiller han en række *livstemaer*, der ytrer sig gennem hele livsforløbet på forskellig kvalitativ vis. Stern gør op med de dele af psykoanalysen, der hævder, at barndommen skal forstås i lyset af den voksnes verden (psykoanalysens fokus på at forstå barndommen gennem voksnes fortællinger herom, fokus på fortrængte hændelser osv. Se eksempelvis Mahler, Freud). Ifølge Stern danner barnet et 'selv' på et ganske tidligt tidspunkt – dette sker som et universelt fænomen, men selvet lader sig forme i et relationelt samspil med barnets omsorgspersoner og sociale vilkår. Stern har i modsætning til de tidlige objektrelationsteoretikere fokus på, at barnet udvikler sig i en fremadskridende proces og søger ikke at forstå barndommen gennem voksnes erindringer herom.

²⁷ Med begrebet resiliens menes modstandsdygtighed og mulighed for genoprettelighed af skader. Resiliensforskningen knytter an til studier af børn, der befinder sig i vanskelige livssituationer, hvor man ved, at der kan være risiko for problemudvikling og dårlige livsudfoldelsesmuligheder. Fokus er ikke på barnets 'natur' eller medfødte evne til at klare sig eller ej. Derimod er fokus på barnets samspil med miljøerne omkring sig og relatiensfremmende faktorer i omverdenen.

Mens de klassiske psykoanalytikere (Freud og Mahler) betragter det spæde barn som uden selvorganiserende eller selvoplevende processer, som skrøbeligt, afhængigt og uden kompetence til at skelne mellem sig selv og andre, beskriver Stern barnet som aktivt og delvist kompetent allerede fra fødslen. (Stern, 2000, s. 79)

Syn på tilknytning i nyere barndomsforskning

I og med at nyere barndomsforskere ikke i samme grad betoner og lægger vægt på barnets udvikling i stadier, de særligt kritiske faser i udviklingen, 'mor-barn-dyaden' samt betydningen af deprivation, bliver spørgsmål om *tilknytning* besvaret anderledes end i de tidlige objektrelationsteorier. Hvor tilknytning i den tidlige Bowlbys version og i de tidlige objektrelationsteorier primært ses som et anliggende mellem barn og første/primære omsorgsperson (oftest moderen), vil nyere barndomsforskning forholde sig mere fleksibelt til spørgsmål om tilknytning. Den nyere forskning afviser ikke betydningen og vigtigheden af, at barnet tilknytter sig nogle bestemte omsorgspersoner, tværtimod, men den sætter spørgsmålstejn ved, hvorvidt barnet kun kan knytte sig til én primærperson, ligesom den sætter spørgsmålstejn ved, hvorvidt den første tilknytning skulle være vigtigere end andre og senere tilknytninger og relationer. Forskerne peger på, at mennesket danner tilknytninger hele livet, og de forholder sig åbent over for, at senere tilknytninger måske kan spille lige så stor en rolle som de helt tidlige. Eksempelvis peges der på, at det er kvaliteten af relationerne og tilknytningerne, der er afgørende for barnets trivsel og udvikling. Kort sagt problematiserer de nyere forskere antagelsen om, at tidlige skader skulle være uoprettelige, men peger da også på, at de første år af et menneskes liv har stor betydning og kan være determinerende for, hvordan resten af livet former sig.

Det ny barndomssyns påvirkning af behovsskolen og objektrelationsskolen

Ovenfor blev en teoretisk udvikling i forskning i barndom og børns udvikling fremstillet. Det ændrede syn på barnet der er fremkommet med den ny barndomsforskning har betydet, at flere klassiske udviklingspsykologiske teorier de senere år har revideret deres beskrivelser af barnet. Således er de tidlige objektrelationsteorier blevet tilpasset nye 'fund', hvilket Daniel Sterns teori om det relativt aktive barn er et godt eksempel på²⁸. Med det ny barndomssyn gøres der således op med visse elementer af de tidligere teoridannelser, men betyder dette så at al "ældre viden" skal forkastes, kunne man spørge? Dette behøver ikke at være tilfældet. Sterns teori er et eksempel på en teoridannelse der netop forener 'gammel' og 'ny' viden om børns udvikling²⁹.

Indenfor anbringelser af børn har der som tidligere beskrevet gennem mange år eksisteret overvejende to faglige positioner: *behovsskolen* og *objektrelationsskolen*. Disse skoler har forskellige opfattelser af hvordan en anbringelse bør struktureres for at tilgodese barnets bedste. I deres klassiske form er de to skoler meget forskellige, men de har dog også undergået en udvikling de senere år, hvorved skellet mellem dem ikke mere er så markant som det var tidligere. Begge skoler er blevet påvirket af det ny barndomssyn, den ny barndomsforskning og de ny fund indenfor udviklingspsykologien. Kort sagt kan der peges på, at de to skoler i deres klassiske form begge er blevet ofre for den ny barndomsforsknings kritik med dennes fokus på det aktive barn, samt synet på barndom som socialt konstrueret, kontekstuel og historisk indlejret. Med det ny barndomsforskningsperspektiv fremstår begge skoler i deres tidlige og traditionelle form som universalistiske og unuancerede med deres *enten-eller-tilgang*.

²⁸ Daniel Stern kan betegnes som en udviklings- og objektrelationspsykolog, der nuancerer, udbygger og reviderer de tidlige objektrelationsteoriens beskrivelser af barnets udvikling.

²⁹ En hyppigt fremsat kritik fra radikale socialkonstruktionister går på, at Stern ikke medtænker de kulturelle og historiske kontekster i barnets udvikling, men forsat fokuserer på mor-barn-dyaden og 'et medfødt selv'. Men ifølge Stern drejer barnets interpersonelle verden sig netop om den proces, hvorigennem der sker en kulturel kontekstualisering af spædbarnet under dets udvikling (Stern, 2000 s. 28). Med dette menes, at spædbarnet udvikles, og dets adfærd formes igennem de sociale og kulturelle sammenhænge, der omgiver det.

Samvær ifølge det ny barndomssyn – konsekvenser for praksis?

Ifølge det ny barndomssyn vil spørgsmål om samvær altid relateres til *det enkelte barn og den enkelte sag*, og det giver ikke mening kategorisk at anlægge et 'enten-eller-synspunkt' på samvær.

Ifølge det kontekstuelle udviklingsperspektiv, som det ny barndoms syn afføder, er det ikke tilstrækkeligt at undersøge barnets udvikling og relationer ved kun at betragte én sammenhæng – eksempelvis mor-barn forholdet. Derimod må alle de kontekster, barnet indgår i, undersøges og afdækkes³⁰. Barnets udvikling kan ikke forudsiges lineært, men må til stadighed undersøges som et resultat af barnets samspil med de kontekster, det indgår i. Menneske og omverden konstituerer gensidigt hinanden og kan ikke betragtes som to adskilte størrelser. Menneske og omverden er i konstant forandring og bevægelse og interagerer i et komplekst samspil. Ifølge Pernille Hviid er udvikling ikke noget der sker *i* barnet, ikke *i* verden, men derimod skabes det i forholdet mellem de to systemer (se Hviid i Løw og Svejgaard, 2002). Det er således relationerne og processerne, der skal fokuseres på i vores forståelse af barnets dannelse af relationer. Ethvert barn befinder sig i en udviklingsproces, der er specifik for netop dette barn – i denne udviklingsproces indgår både gode og måske mindre gode relationer.

Barnets inddrages ved spørgsmål om samvær

Men hvordan finder vi ud af hvad og hvilke relationer, der er vigtige for barnet? Ifølge det ny barndomssyn, der lægger vægt på at inddrage børn direkte i beslutninger, der vedrører deres eget liv, må vi, for at kunne besvare dette spørgsmål, oftere gå til barnet selv. Den, der bedst kan svare på hvilke relationer, der er vigtige for barnet – det er barnet selv. I den forbindelse må barnets alder, modenhed og sociale omstændigheder naturligvis inddrages, da de kan sætte konkrete rammer for, hvordan barnet kan høres. Peger barnet på, at en relation er vigtig, så giver det mening at betragte denne som vigtig for netop dette barn. Her må omgivelserne omkring barnet give slip på deres voksne 'vi ved bedre-holdning', der nemt kan udspringe af den tidlige udviklingspsykologis forståelse af barnets udvikling som fase-/stadiebestemt og som lineær. Omgivelserne må give køb på deres forudindtagethed om hvilken relation, der er god, og hvilken der er dårlig/uhensigtsmæssig for barnet. I en anbringelse må de beslutninger, der træffes, være forståelige for barnet, og de må give mening. Afdækker vi barnets forståelse af virkeligheden, kan denne hjælpe de professionelle omkring barnet til at træffe beslutninger og skabe tiltag, der netop bliver forståelige for barnet, og derved også bliver til barnets bedste.

Dette betyder ikke, at ansvaret for beslutninger om samvær tilkommer barnet alene. Det er de voksne, der træffer beslutninger på baggrund af en undersøgelse af barnet og dets relationer og dets tilknytning til henholdsvis forældre, plejeforældre og andet netværk og familie. Ifølge det ny barndomssyn er børn jo netop *ikke kun* skrøbelige, men også *delvist* kompetente, og konsekvensen af denne opfattelse er, at børn *kan og bør* høres, da de netop ofte sidder med viden om eget liv. Derved kommer børn til at dele ansvaret. Ny undersøgelse af børn i skilsmisssager i statsamtet viser da også, at børn, med få undtagelser, gerne vil høres, inddrages og være medansvarlige, idet de ønsker, at deres udsagn tages alvorligt og tages til efterretning (se Warming, 2002). Det er dog ikke dilemma frit at høre børn, der står i svære og måske belastende livssituationer, hvorfor *måden*, hvorpå der tales med børn, er vigtig at forholde sig til ved børnesamtaler i det sociale arbejde. Således bør hele barnets situation medinddrages, og barnets udtalelser må fortolkes og forstås i lyset af denne. Man kan således forestille sig situationer, hvor barnets udsagn ikke nødvendigvis kan tages for pålydende.

30 Judy Dunn pointerer, at barnet formår at etablere et netværk af forskellige tilknytningsforhold, hvilket også nyere bidrag indenfor dansk udviklingspsykologi hævder (se blandt andet A. Poulsen, 1994, og D. Sommer, 1996). Dunn ønsker at gøre op med tendensen til at anskue små børns relationer for forsimplet. Børns relationer er ifølge Dunn flerdimensionale og komplekse (Dunn, 1998).

Undersøgelsens teoretiske inspirationskilder

De to opfattelser der ovenfor blev skitseret (behovsskolen og objektrelationsskolen) har præget forskningen og den samfundsmæssige debat inden for feltet. Det giver mening at antage, at begge skoler bidrager med vigtige pointer, som bør tages til efterretning og overvejes, når en anbringelse etableres, og ikke mindst når samvær fastsættes. Eksempelvis giver det mening at holde fast i, at børn bør have ret og adgang til at kende deres biologiske ophav enten gennem information videregivet af andre eller gennem direkte møder mellem børn og forældre i form af konkrete samvær. Dette fordi det kan være med til at styrke deres selvopfattelse, identitet og for at give dem adgang til kærlige og vigtige relationer til venner og familie.

Med det ny barndomssyn in mente kan det samtidig give mening at kaste et kritisk blik på den tidlige objektrelationsskoles antagelser om børn som skrøbelige, autistiske og som befindende sig i en uerstattelig mor-barn-dyade. I forlængelse heraf giver det mening at forholde sig kritisk overfor den tidlige Bowlby og den tidlige objektrelationsskoles syn på den biologiske forælder som udgørende en 'uerstattelig psykologisk forælder' for det anbragte barn. Her kan der blandt andet henvises til studier af plejebørns tilknytning til deres plejeforældre (Dozier, 2001, 2005, 2006), adoptionsstudier (Tizard, 1977) og studier, der viser, at også andre end den primære relation/den biologiske mor kan opnå funktion som psykologisk forælder for barnet (Marcus, 1991, Steele 2003).

Selve tilknytningsteorien i sine senere udgaver, som den blev videreudviklet af Bowlby og hans efterfølgere ved eksempelvis Mary Main og brugt af nyere forskere og teoretikere³¹, giver meningsfuld viden at læne sig op ad i undersøgelser af anbragte børns tilknytning til henholdsvis forældre og plejeforældre og kan være pejlemærke ved beslutninger om samvær.

Behovsskolens pointe om at give børn stabilitet igennem langvarige, kærlige og nærværende erstatningsforældre giver også mening. Behovsskolens pointe om at sikre børn en rolig barndom, der er løftet ud af usikkerhed omkring anbringelsens længde og livet i uvished, er ligeledes værd at tage til efterretning. Livet i uvished kan afstedkomme alvorlige eksistentielle konflikter for anbragte børn. Ved at tilstræbe stabile og langvarige anbringelser kan nogle børn løftes ud af deres eksistentielle usikkerhed i ingenmandsland. Tilsvarende forbedres plejeforældrenes forudsætning for at optræde som forældre, og deres betingelser og muligheder for at danne motivation til at skabe tilknytning til det anbragte børn forbedres.

Analysestrategi for analyserne i kapitel 4 og 5

I dette kapitel bliver en række teorier og teoretiske skoler fremstillet. Men én ting er teori, som den beskrives af teoretikerne selv, og som den tager sig ud blandt debattører og forfattere fra forskellige teoretiske skoler. Noget andet er praksis, for hvordan anvendes og omsættes teorien og skolerne af handlende mennesker i praksis?

I kapitel 4 vil undersøgelsen analysere lovgivningen på anbringelses- og samværsområdet som første del af en afdækning af praksis på området. Efter fremstillingen af lovgivningen følger i kapitel 5 en analyse af praksis om samvær, som denne folder sig ud i Københavns Kommune, illustreret ved eksempler på fem konkrete børnesager. Med inspiration fra sociologen Pierre Bourdieu's analysebegreber om felt og diskurs samt dominerende

---

31 Eksempelvis som den fremsættes af Raidun Hafstad og Haldor Øvreide i bogen "Forældrefokuseret arbejde med børn", 2004.

og dominerede positioner giver det mening at bevæge sig ind i den praktiske verden, som medarbejderne i forvaltningen er en del af. Ifølge Bourdieu består den sociale verden af felter/interessefællesskaber, hvor mennesker, der besidder mere eller mindre magt/dominerende eller dominerede positioner, strides om, hvad der måtte være 'ret viden'. Kort og godt strides man om 'sandheden' eller med andre ord den mest acceptable mening. Anbringelsesområdet kan betragtes som et felt eller interessefællesskab af individer på flere niveauer. En magtfuld stemme i dette felt er lovgivningen, der til stadighed skabes og genskabes i et samspil mellem politiske beslutninger og ideologier, økonomiske hensyn, forskning, historiske konstruktioner og traditioner. Der, hvor beslutningerne udmøntes konkret, eksempelvis af medarbejdere i Københavns Kommune, flourerer ligeledes forskellige perspektiver, eller med Bourdieus ord: diskurser om samvær og anbringelse. Nogle af disse diskurser er over tid blevet mere magtfulde end andre. Diskurserne er imidlertid ikke statiske men bevæger sig og skabes og omskabes hele tiden. Disse diskurser trækker på flere forskellige stemmer, traditioner og teoretiske antagelser. Diskurserne er ikke en direkte reproduktion af teorien, idet de italesættes og fortolkes af flere forskellige medarbejdere, der også har forskellige meninger og personlige holdninger og udgaver af, hvad der måtte være 'ret viden'.

Med Bourdieus diskursbegreb, der netop indfanger både *tale* og *handling*, søger jeg at lokalisere tre forhold i analysen:

- 1) Hvilke diskurser fremtræder i lovgivningen om samvær, og hvorledes kan disse historisk stadfæstes?
- 2) Hvilke diskurser om samvær italesættes af medarbejderne i forvaltningen, og hvilke diskurser om samvær fremtræder som dominerende i debatten?
- 3) Hvilke handlinger afføder disse diskurser om samvær, og hvilke betydninger får omsætningen af disse for de involverede anbragte børn i familiepleje?

4. Det retlige grundlag for anbringelse og samvær i dansk lovgivning

Efter en omfattende introduktion til de teoretiske skoler og diskussioner, der præger samværsområdet, vil undersøgelsen i det følgende præsentere det retlige grundlag i Danmark for afgørelser om 'samvær' i forbindelse med anbringelser af børn uden for hjemmet. I den forbindelse præsenteres forskellige relevante artikler og bestemmelser. Begrundelsen for at medtage et afsnit om lovgivningen er, at lovgivningen udstikker styrende retningslinjer, som de medarbejdere, der arbejder med anbringelser i kommunen, i praksis skal rette sig efter. Det er derfor denne undersøgelses antagelse, at medarbejderne i forvaltningen er forankret i en historisk tid med love, traditioner, regler, 'viden' og gældende diskurser om, hvordan god anbringelsespraksis gøres, og handler på dette grundlag i kombination med personlige præferencer³². Dermed bliver det relevant at undersøge lovgivningen og forstå og udforske medarbejderens praksis og 'dømmekraft' i lyset af denne. Lovgivningen er imidlertid ikke en universel størrelse, men derimod en konstruktion, der forfattes, ændres og udvikles over tid. Nærværende undersøgelse om samvær mellem anbragte børn og deres forældre bliver til i en tid, hvor lovgivningen er under forandring, hvorfor det i dette afsnit er relevant at præsentere uddrag af tidligere, nuværende og netop vedtaget ny lovgivning. En undersøgelse af lovgivningen er samtidig en granskning af hvilke diskurser, der brydes på anbringelsesområdet, og dermed hvilke, der står til rådighed for praktikerne på området.

Gældende lov om samvær

Det retlige grundlag for arbejdet med anbringelser af børn og unge uden for hjemmet er at finde i serviceloven (se kap. II i bekendtgørelse nr. 941 af 01/10/2009 af Lov om social service). Serviceloven behandler emnet 'samvær og netværk' under § 71 stk. 1, 2, 3, 4, 5 og 6.

Nedenfor refereres servicelovens § 71 stk. 1, 2 og 3 og dermed dele af de gældende regler for fastsættelse af samvær:

---

³² Højlund & Juul peger på, at begrebet 'dømmekraft' er et begreb, der på den ene side betoner, at socialarbejderne handler i historisk konkrete sammenhænge, og på den anden side indrømmer dem muligheden for at forholde sig refleksivt til institutionaliserede praktikker og tænkemåder (Højlund & Juul 2005, s. 68).

§ 71 stk. 1, 2 og 3:

Stk. 1: Forældrene og barnet eller den unge har ret til samvær og kontakt under barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet. Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at forbindelsen mellem forældrene og barnet eller den unge holdes ved lige. Kommunalbestyrelsen har i den forbindelse pligt til at sikre, at forældrene får information om barnets hverdag, og til at bidrage til et godt samarbejde mellem forældrene og anbringelsesstedet. En ret til samvær og kontakt, der er aftalt mellem forældrene eller er fastsat i medfør af lov om forældremyndighed og samvær, opretholdes under barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet, men kan reguleres eller midlertidigt ophæves efter reglerne i stk. 2-4.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal om fornødent træffe afgørelse om omfanget og udøvelsen af samværet og kontakten og kan fastsætte nærmere vilkår for samværet og kontakten. Ved afgørelsen lægges særlig vægt på hensynet til barnet eller den unge og formålet med anbringelsen. Der kan ikke efter 1. pkt. træffes afgørelser, som medfører, at samvær og kontakt kun må finde sted mindre end en gang om måneden. En sådan afgørelse sidestilles med en afbrydelse af forbindelsen og skal træffes af børn og unge-udvalget efter stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan med samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, træffe afgørelse om, at samværet mellem forældre og barnet eller den unge skal støttes ved, at der er en tredje person til stede.

Stk. 3. Når det er nødvendigt af hensyn til barnets eller den unges sundhed eller udvikling, kan børn og unge-udvalget for en bestemt periode træffe afgørelse om, at samvær kun må foregå under tilstedeværelse af en repræsentant for kommunen. Under de samme betingelser og ligeledes for en bestemt periode kan der træffes afgørelse om at afbryde forbindelsen i form af samvær eller brev-, mail- eller telefonforbindelse mellem forældrene og barnet eller den unge, ligesom der kan træffes afgørelse om, at barnets eller den unges anbringelsessted ikke må oplyses over for forældrene. (§ 71 i Bekendtgørelse nr. 941 af 01/10/2009 af Lov om social service.)

Loven betoner kraftigt vigtigheden af, at barnet har samvær med sine forældre under anbringelsen, og af vejledningen til loven fremgår det at:

”Det er af stor betydning for barnets eller den unges forhold under opholdet uden for hjemmet, at kontakten med forældrene opretholdes. Efter servicelovens § 71, stk. 1, påhviler det kommunen at sørge for, at forbindelsen mellem forældrene og barnet eller den unge holdes ved lige”

(Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier, 2006, pkt. 476).

Om afbrydelse af samvær og det centrale kriterium.

Samvær mellem anbragte børn og deres forældre betragtes som så vigtigt et anliggende at ”Afbrydelse af samvær eller kontakt er et meget alvorligt indgreb” (Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier, 2006, pkt. 483), og det fremgår videre at:

”Hvis kommunen indstiller til børn og unge-udvalget, at samværet eller kontakten skal afbrydes med forældremyndighedsindehaveren eller en samværsforælder, har forældremyndighedsindehaveren eller samværsforælderen ret til advokatbistand efter servicelovens § 72”. (Ibid., pkt. 483)

Yderligere fremgår det, at samvær, der fastsættes mindre end en gang hver måned, må sidestilles med et ’afbrudt samvær’, hvorfor kommunen ikke alene må træffe afgørelse herom. Mener kommunen, at et samvær er til skade for barnet, og at det vil være til barnet eller den unges bedste med et ’afbrudt samvær’, der f.eks. finder sted hvert kvartal, skal sagen i børn og unge-udvalget. Dette udvalg skal tage stilling til spørgsmålet om samvær. Det fremgår således af ovenstående, at samvær betragtes som meget vigtigt, hvilket blandt andet stadfæstes ved, at kommunen er forpligtet til at fastsætte samvær mellem barn og forældre. Børn og unge-udvalget arbejder ved beslutninger om tvang ud fra ’Det centrale kriterium’, der lyder:

”Det centrale kriterium (...) er, at der foreligger åbenbar risiko for alvorlig skade på barnets eller den unges sundhed og udvikling”. (Ibid., pkt. 332)

Det skal således kunne dokumenteres konkret og med eksempler, at samværet mellem barn og forældre udgør en markant risiko for alvorlig skade på barnets udvikling og sundhed, før udvalget vil træffe beslutning om helt at afbryde kontakten mellem barn og forældre.

Graversen-betænkningen og bistandsloven 1993

Baggrunden for nuværende lovgivning og dermed også vedtagelsen om, at ’samvær er vigtigt’, kan henledes til tidligere lovgivning og forarbejder hertil, der blandt andet er at finde i den såkaldte ”Graversen-betænkning”, Betænkning 1212, 1990. Denne betænkning dannede baggrund for ændringer af daværende bistandslov³³. Betænkningen blev fremsat af et nedsat udvalg med nu afdøde professor Jørgen Graversen i spidsen. Udvalget blev nedsat af daværende socialminister Aase Olesen og fik følgende kommissorium:

”Der er fra tid til anden været rejst kritik af bistandslovens regler om foranstaltninger over for børnefamilier med særlige behov (...). Med henblik på en revurdering af Bistandslovens regler på dette område nedsættes et sagkyndigt udvalg bestående af personer med speciel indsigt indenfor områderne familieret, socialret, børnepsykiatri og børnepsykologi samt det almindelige arbejde med støtteforanstaltninger for børn. Det forudsættes, at udvalget indenfor en tidsramme på 2 år skal gennemgå de gældende regler og fremsætte forslag til de ændringer, der måtte forekomme nødvendige eller ønskværdige”. (Betænkning 1212, 1990, s. 7-8)

---

³³ Det danske samfund har siden 1708 haft love om forældreløse og omstrejfende børn. I moderne tid kan lovgivningen inddeles i tre historiske faser (Egelund, 1997). Den første er påbegyndt i slutningen af 1800-tallet med lovgivning fra 1905, den næste i begyndelsen af 1960’erne med lovgivning i 1964 og den sidste i slutningen af 1980’erne med lovgivning fra 1993. Det er den såkaldte Graversen-betænkning, der ligger til grund for sidstnævnte lovgivning fra 1993.

I Betænkningens kapitel 4, der omhandler udvalgets forslag til udformning af regelgrundlaget i loven, beskrives udvalgets "centrale behandlingsmæssige synspunkter" med henvisning til forskning indenfor området. I kapitlet præsenteres to grundholdninger, som er taget fra forskning på området, hhv. behovsskolen og objektrelationskolen.

Den ene holdning, nemlig behovsskolen, definerer forældre som dem, der indtræder i et psykologisk samspil med barnet i rollen som forældre:

"Rollen som psykologisk forældre kan indtages af den biologiske forældre, af pleje/adoptivforældre eller af en anden voksen, der virkelig bryder sig om barnet, men aldrig af en fraværende, passiv voksen, uanset dennes juridiske eller biologiske relation til barnet. Som en konsekvens af denne opfattelse mener "barnets ret forkæmperne", at barnet overfører sine følelser fra forældrene til de ny omsorgspersoner, som bliver barnets psykologiske forældre. Efter denne tankegang er barnet i stand til at omstille sin tilknytning til ny samspilspartner". (Betænkning 1212, 1990, s. 30-31)

Dette medfører hos den professionelle og i det sociale system en tilbøjelighed til at adskille barnet fra forældrene i forbindelse med varige anbringelser. Opfattelsen betegnes "barnets ret forkæmperne", og der henvises konkret til forskerne "Goldstein, Freud & Solnit" (Betænkning 1212, 1990, s. 30).

Den anden grundholdning, objektrelationskolen, lægger vægt på barnets tidligste udviklingsfaser, specielt forholdet mellem barnet og dets nærmeste samspilspartner, i almindelighed moderen.

Barnet udvikler frem til 3-5 års alderen en evne til at skelne mellem sig selv og omverdenen. De personer, som indgår i rollen som forældre til barnet, vil have en vedvarende betydning som psykologiske og uerstatte-lige forældre, og hvis de ikke er der, vil barnet bære på en tomhed resten af livet.

"Den psykologiske forældre er efter denne tankegang ikke udskiftelig, men kan suppleres, idet barnet kan have andre og i en hvis forstand vigtigere identifikationsfigurer end den psykologiske forældre. Hvis andre voksne skal indtage en position som identifikationsfigurer, er forudsætningen, at barnets primære relation respekteres og vedligeholdes uanset hvor frustrerende den psykologiske forældre forekommer at være" (Betænkning 1212, 1990, s. 31).

Som konsekvens heraf lægger behandlingen vægt på at bevare relationen til de oprindelige forældre igennem samvær, da disse jo fungerer som psykologiske forældre og for altid vil forblive dette i barnets bevidsthed. Denne retning kaldes 'barnets rødder', og der henvises konkret til forskere som Gunilla Lindén og Cederström & Hessle (Betænkning 1212, 1990, s. 31).

Diskursen om barnets rødder som dominerende diskurs.

Efter en gennemgang af de to tilgange, som udvalget kategoriserer som henholdsvis 'behovsskolen' og 'objektrelationsskolen', tages der stilling til de to tilgange på følgende vis:

"Dansk tradition – og lovgivning – har været at støtte et samvær mellem barn og forældre efter anbringelse, og udvalgets forslag indeholder ikke noget brud med denne opfattelse". (Ibid., s. 32)

Udvalget lægger vægt på, at 'dansk tradition' er at fastholde et samvær. I praksis læner udvalget sig således op ad den forskning, som de beskriver som objektrelationsskolen, der betoner barnets rødder som vigtigt princip. Udvalget formulerer i forlængelse heraf, at det vigtigste princip for lovgivningen er 'kontinuitet'. Kontinuitet fremhæves som forudsætningen for en sund udvikling hos barnet og dermed som det vigtigste princip, anbringelser bør tilrettelægges efter. Der skal skabes kontinuitet i opvæksten, så barnet kan vokse fra at være lille til at blive stor og gå fra at være afhængig til at blive selvstændig. (Ibid., s. 28) Et vigtigt element i skabelsen af kontinuitet er kontakten mellem de oprindelige forældre og barnet. Det fremgår endvidere, at:

"retten til samvær må forstås med udgangspunkt i barnets udvikling, idet forældrene har en vigtig rolle som instrumenter for barnets udvikling, også selvom de ikke magter at have barnet boende i en kortere eller længere periode. Der er en række alment menneskelige grunde til, at samværet med forældrene er af betydning for barnet. Her kan fremhæves 2, som har særlig betydning for det anbragte barns udvikling: 1) forældrene udgør en vigtig – den vigtigste – del af barnets historie, de er en del af barnets selvforståelse, og barnet har behov for at kende sine samspilspartnere for at vide, hvem det selv er 2) Brudte kontaktforhold sætter sig fast i en personlighed som drømme eller som stivnede indre billeder. Derfor er en fortsat levende kontakt mellem barnet og forældrene nødvendig for barnets udvikling". (Ibid., s. 42)

Det fremgår endvidere, at hyppigheden og omfanget af kontakten må vurderes ud fra barnets udviklingstrin og ud fra "hvad barnet kan bære" og at "Det kan være nødvendigt at træffe beslutning om kontaktophør i perioder. Det skal dog understreges, at ophør af samvær er en alvorlig beslutning og kun bør finde sted i relativt få tilfælde" (Ibid. s. 42-43). Det fremgår endvidere, at støtten til børn og unge bør ydes med udgangspunkt i et helhedssyn på familien. Det er formålet med bistanden, at indsatsen retter sig mod familien som helhed og yder en støtte "der bidrager til at forældrene kan varetage omsorgs- og socialiseringsfunktioner overfor børnene". (Ibid., s. 29)

Derved lægger udvalget sig i realiteten tættere på tilhængerne af 'barnets rødder' (objektrelationsskolen) end på 'barnets ret' (behovsskolen). Dette udmøntes yderligere ved, at "sagsbehandleren skal sørge for, at forbindelsen mellem forældrene og barnet holdes ved lige". (Ibid., s. 42) Ligeledes fremgår det, at barnet "efter anbringelsen forventes hjemgivet".

Det fremgår således, at grundstenene til de bestemmelser om samvær, vi har i lovgivningen i dag, blev lagt med ændringerne i loven 1993 med input fra 'Gravsersens-betænkningens' arbejde i slutningen af 1980'erne, som mandede ud i produktionen af en diskurs, man kan kalde 'diskursen om barnets rødder'. Denne diskurs trækker dels på tidlig objektrelationsteoretisk teori, dels på en såkaldt 'dansk tradition' og norm om, at børn og forældre hører sammen og ikke bør adskilles af hensyn til barnets udvikling og af hensyn til målet om hjemgivelse.

Barnets Reform

Med Barnets Reform (der blev vedtaget af Folketinget maj 2010), som træder i kraft januar 2011, ændres bestemmelserne om samvær. Lovens § 71, stk. 1 og 2, der blev gengivet ovenfor, erstattes 1. januar 2011 med følgende tekst:

§ 71

”Barnet eller den unge har ret til samvær og kontakt med forældre og netværk under anbringelsen uden for hjemmet. Kommunalbestyrelsen skal under hensyntagen til barnets eller den unges bedste sørge for, at forbindelsen mellem barnet eller den unge og forældrene og netværket holdes ved lige. Ved tilrettelæggelse af samværet, skal der lægges vægt på, at barnet eller den unge også på længere sigt har mulighed for at skabe og bevare nære relationer, herunder til forældre, søskende, bedsteforældre, øvrige familiemedlemmer og venner m.v.” (§ 71, Folketinget 2010)

I bemærkningerne til loven fremgår følgende:

Det foreslås, at det alene er barnet eller den unge, der skal have ret til samvær med forældre, søskende, bedsteforældre og øvrige familie og netværk. Det betyder, at barnet eller den unge skal høres og inddrages i beslutningen, og afgørelser om samvær skal træffes ud fra, hvad der er til barnets bedste. Barnets bedste kan netop indebære kontakt til den biologiske familie, også i tilfælde hvor forældrene er psykisk syge, misbrugere osv.

Det præciseres således, at samvær med familie, venner og andre i netværket er en del af den samlede indsats over for barnet. Der skal lægges vægt på, at barnet eller den unge også på længere sigt har familie og netværk at støtte sig til, så barnet eller den unge kan bevare forholdet til f.eks. de bedsteforældre og søskende, der også i tiden inden anbringelsen har spillet en stor rolle i barnets liv. På samme måde skal samværet ses som led i, at barnet eller den unge kan bevare eller skabe nære relationer, som i sig selv kan være med til at støtte barnet eller den unge, også efter en anbringelse er ophørt.

Afgørelsen om kontaktens omfang m.v. vil med det nye forslag alene skulle tage udgangspunkt i det enkelte barns eller den unges konkrete situation og behov og ikke i forældrenes ret til samvær.

Udgangspunktet for forvaltningens afgørelse om samvær skal være, at barnet eller den unge har behov for at bibeholde en god kontakt til forældrene. (**Bemærkninger til Barnets Reform, pkt. 3.1.3.3**)

Af den ny bestemmelse med Barnets Reform og i bemærkningerne til denne, der refereres oven for, fremgår nu et skift i rettighedsperspektivet, idet forældrenes ret til samvær nu erstattes med barnets ret til samvær. Det tydeliggøres, at det ”*alene er barnet eller den unge, der skal have ret til samvær*”, og at samværet alene skal fastsættes ud fra barnet eller den unges behov og konkrete situation og ikke må fastsættes ud fra forældrenes ret til samvær. Dette skal finde sted gennem en høring af barnet eller den unge.

Det nye og afgørende er således, at retten til samvær alene tilkommer barnet. De senere års tiltagende fokus på at implementere et hensyn til ’barnets rettigheder’ i lovgivningen skærpes med denne ny bestemmelse³⁴. Det betones fortsat, at samvær er vigtigt, men samvær skal fastsættes ”*under hensyntagen til barnets eller den unges bedste*”.

---

³⁴ Et øget fokus på at implementere et børnerettighedsperspektiv har de senere år udfoldet sig konkret ved bestemmelser som eksempelvis ’inddragelse af barnet’, servicelovens nuværende § 48 og ved 2001-loven, der knytter an til FN’s børnekonvention om ’barnets bedste’. Et vigtigt element i denne lov var at sikre barnets ret.

Som noget nyt har barnet nu også ret til samvær med andre end forældrene f.eks. søskende og andet familie og netværk. Selvom ordet 'formål' ikke anvendes i bestemmelsen, fremgår det, at samværet skal tilrettelægges således, at barnet og den unge har mulighed for på sigt at bevare nære relationer til familie og netværk.

Inddragelse af barnet

Ifølge eksisterende lovgivning har myndighederne en forpligtelse til at tale med barnet, inden der træffes afgørelse om samvær og/eller i forbindelse med at der skal foretages ændringer af et eksisterende samvær. Ifølge servicelovens § 47 er myndighederne forpligtede til at inddrage familie og netværk i selve sagsbehandlingen:

§ 47. Kommunalbestyrelsen skal overveje, hvordan der kan ske en systematisk inddragelse af familie og netværk. (Bekendtgørelse nr. 9841 af 01/10/2009 af lov om social service)

§ 48 Forinden kommunalbestyrelsen træffer afgørelse efter §§ 51, 52, 56, 57 a, 58, 62 og 63, § 65, stk. 2 og 4, og §§ **68-71** og 75, skal der finde en samtale sted med barnet eller den unge herom. (Ibid.)

Stk. 2. Samtalen kan undlades, i det omfang barnets modenhed eller sagens karakter i afgørende grad taler imod samtals gennemførelse. Kan samtalen ikke gennemføres, skal barnets holdning til den påtænkte afgørelse søges tilvejebragt. (Bekendtgørelse nr. 9841 af 01/10/2009 af lov om social service)

Af vejledningen fremgår det at:

"Inddragelse af barnet eller den unge, familien og netværket er et vigtigt grundlag for at nå formålet med den sociale indsats. Inddragelsen skal for det første sikre, at de rigtige oplysninger ligger til grund for de beslutninger, der tages. For det andet skal inddragelsen sikre, at de involverede parter oplever at blive taget alvorligt, at de støtter op om indsatsen, og at man i videst muligt omfang undgår, at barnet eller den unge bliver midtpunktet i konflikter mellem myndighederne og familien. Det er således et spørgsmål om at styrke retssikkerheden for barnet og familien".

(Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier, 2006, pkt. 247)

Ifølge § 48 skal der finde en samtale sted med barnet før der træffes afgørelse om en række beslutninger. Som det fremgår af § 48, stk. 2 kan samtalen udelades i tilfælde af at sagens karakter taler imod det. Af vejledningen fremgår det at:

"Dette kan fx være tilfældet, hvis en samtale vil stille barnet i en urimelig presset situation. I disse sager skal der foretages en konkret vurdering af, om hensynet til barnet eller den unge i afgørende grad taler imod, at barnet eller den unge høres eller inddrages".

(Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier, 2006, pkt. 252)

Denne bestemmelse er dog mindre konkretiseret, idet det bliver op til den enkelte sagsbehandler at vurdere, hvad der kendetegner en 'urimelig presset situation'. Det fremgår yderligere, at samtalen kan udelades, hvis barnet ikke ønsker at udtale sig, eller hvis barnets alder gør, at det ikke vil være i stand til at forstå og forholde sig til egen situation på den måde.

Hjemgivelse

Af tidligere gennemgang af uddrag af Graversen-betænkningen viste det sig, at samvær under anbringelsen betragtes som vigtig af flere grunde. Det understreges i betænkningen, at kontinuitet er bærende princip, ligesom at hjælpen til barnet og familien skal være helhedsorienteret og med henblik på, at forældrene skal kunne varetage de opdragende og omsorgsgivende funktioner over for barnet. Det antages endvidere, at når formålet med anbringelsen er opfyldt, skal barnet hjemgives (Betænkning 1212, 1990, s. 44). Da beslutninger om samvær kan stå i relation til hjemgivelse, idet man i praksis ikke vil hjemgive et barn, der ikke har haft samvær med forældrene, præsenteres her kort dele af nuværende lovgivning om hjemgivelse.

Jævnfør vejledningen og servicelovens § 68 gælder det fortsat, at:

”En anbringelse uden for hjemmet skal som andre hjælpeforanstaltninger ophøre, når formålet med foranstaltningen er opnået, når foranstaltningen ikke længere er formålstjenlig, eller når den unge fylder 18 år, jf. servicelovens § 68”. (**Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier, 2006, pkt. 491**)

Dermed synliggøres igen arven fra Graversen-betænkningen, der peger på at anbringelsen skal ophøre det øjeblik, formålet med anbringelsen er opnået. Hjemgivelse bliver således målet for anbringelsen.

Dette betyder i praksis, at det øjeblik anbringelsesgrundlaget ændrer sig, således at en forælder igen bliver i stand til at være forælder på god nok basis (eksempelvis ved at være kommet ud af sit misbrug), kan barnet hjemgives.

Derudover skelner loven mellem frivillige og tvangsmæssige foranstaltninger. Når anbringelsen er frivillig, kan forældre til hver tid kræve deres barn hjemtaget fra den ene dag til den anden. Dette gør sig ikke gældende ved tvangsmæssige foranstaltninger. Drejer det sig om en tvangsanbringelse skal sagen op i børn og unge-udvalget hver andet år, hvor det skal vurderes om anbringelsesgrundlaget stadig er til stede.

Lov om kontinuitet i anbringelsen – første del af Barnets Reform

Lov om kontinuitet i anbringelsen er en række ændringer til serviceloven, der trådte i kraft juli 2009, og kan ses som første del af Barnets Reform. Ændringerne vedrører regler om hjemtagelsesperiode, regler om anbringelse af en periode på tre år og regler om anbringelse barndommen ud grundet tilknytning til anbringelsesstedet.

Tilknytningsparagraf § 68a

Som noget nyt er der med vedtagelsen af ”Lov om kontinuitet i anbringelsen” vedtaget en såkaldt ’tilknytningsparagraf’:

§ 68a. Børn og unge-udvalget kan træffe afgørelse om, at et barn og eller en ung, der efter § 52, stk. 3 nr. 8 har været anbragt uden for hjemmet i mindst 3 år, fortsat skal være anbragt uden for hjemmet i en videreført anbringelse, hvis barnet eller den unge har opnået en så stærk tilknytning til anbringelsesstedet, at det kortere og længere sigt må antages at være af væsentlig betydning for barnets eller den unges bedste at forblive på anbringelsesstedet. Afgørelser om videreførelse af en anbringelse efter 1. pkt. skal ikke forelægges for børn og unge udvalget til fornyet afgørelse efter § 62 (Bekendtgørelse nr. 941 af 01/10/2009 af lov om social service).

Med vedtagelsen af § 68a sker et væsentligt skift i synet på forudsætningen for hjemgivelse. Også her sker et øget fokus på en hensyntagen til barnets rettigheder og behov. Det er nu ikke længere nok, at formålet med anbringelsen er opfyldt, hvilket kan vise sig ved at forældrene bliver 'i stand til' at have deres barn boende hjemme igen. Hvis et barn efter anbringelse i tre år (behøver ikke at have været anbragt det samme sted) har en tilknytning, der er så stærk, at det på sigt vil være til barnets bedste at forblive på anbringelsesstedet barndommen ud, kan børn og unge-udvalget træffe afgørelse herom. En sådan sag skal ikke genbehandles. Den skal alene tages op, hvis der indgives en klage. Eller hvis der sker betydelige ændringer af barnets forhold og dets tilknytning til anbringelsesstedet. Det fremgår af de generelle bemærkninger til lovændringen, at ændring af forholdene hos forældrene aldrig i sig selv kan begrunde, at en anbringelse efter § 68a ophører.

Beslutningen skal tages i udvalget på baggrund af: En revideret § 50-undersøgelse, en revideret handleplan, en psykologisk, lægefaglig eller anden børnesagkyndig vurdering af barnets tilknytning til anbringelsesstedet, samt barnets eller den unges holdning til den fortsatte anbringelse.

Der kan kun træffes beslutning om fortsat anbringelse efter § 68a, hvis der er et samtykke fra børn, som er fyldt 15 år.

Regler om hjemtagelsesperiode

Der er yderligere indsat en bestemmelse i servicelovens § 68 om, at myndighederne i forbindelse med en hjemgivelse skal træffe beslutning om en hjemtagelsesperiode. Hjemtagelsesperioden kan vare i op til seks måneder. Hjemtagelsesperioden skal sikre, at hjemgivelsen for barnet bliver så skånsom og gradvis som mulig, at der er mulighed for at træffe beslutninger om hjælp til familien i forbindelse med hjemgivelsen, og at kommunen får mulighed for at vurdere, om der er grundlag for en tvangsmæssig anbringelse.

Den tidligere lovgivningsmæssige mulighed for at forlænge et ophold efter § 60 og § 61 i serviceloven bortfalder, da den nye regel om hjemtagelsesperiode træder i stedet. Kompetencen i den nye bestemmelse ligger hos kommunalbestyrelsen, dvs. i forvaltningen, hvor den tidligere lå hos børn og unge-udvalget. Formelt set er anbringelsen i hjemtagelsesperioden en frivillig anbringelse efter § 52, stk. 3 nr. 8.

Tvangsadoption

Justitsministeriets forslag om lovgivningsmæssig mulighed for tvangsadoption uden samtykke blev vedtaget den 28. maj 2009. Reglerne, som trådte i kraft den 1. oktober 2009, beskrives neden for.

Lovgivningsmæssig mulighed for tvangsadoption af udsatte børn under et år

Lovændringen giver specifikt mulighed for, at børn under et år i helt særlige tilfælde adopteres uden samtykke, hvis det er til barnets bedste, og hvis det er godtgjort, at forældrene varigt ikke vil være i stand til at varetage omsorgen for barnet eller bidrage med en positiv rolle i forbindelse med samvær. Adoptioner efter denne bestemmelse foreslås gennemført som adoptioner uden mulighed for senere kontakt mellem barn og biologiske forældre. Adoption efter denne bestemmelse kan alene ske til forældre, som er godkendt til adoption.

Lovgivningsmæssig mulighed for tvangsadoption af udsatte børn, som har været anbragt i minimum tre år

Lovændringen giver mulighed for, at børn efter minimum tre års anbringelse kan adopteres uden samtykke. Adoption efter denne bestemmelse kan ske, hvis det er til barnets bedste, og det er godtgjort, at forældrene varigt ikke kan varetage omsorgen for barnet. Adoptioner efter denne bestemmelse giver mulighed for kontakt

mellem barn og biologisk familie efter adoptionen. Af bemærkningerne til lovforslaget til denne bestemmelse fremgår det, at adoptioner efter bestemmelsen tænkes gennemført efter ansøgning fra plejeforældre, eller tænkes gennemført i situationer, hvor man allerede i forbindelse med anbringelsen vurderer, at der med stor sandsynlighed senere vil kunne ske en tvangsadoption (kilde: www.sl.dk).

I ovenstående blev en række relevante love samt lovændringer præsenteret, ligesom baggrunden for nyere tids lovgivning blev undersøgt. Den følgende sammenfatning søger at fremsætte konkrete pejlemærker for, hvad disse ændringer konkret vil og kan medføre i praksis³⁵.

Hvad betyder lovændringerne for praksis?

Først og fremmest blev det i dette kapitel klart, at nuværende dansk lovgivning om anbringelse har rod i Graversen-betænkningen og Graversen-udvalgets arbejde, der blev til i slutningen af 1980'erne, der konkret blev udmøntet ved bestemmelser om, at kommunen skal sikre, at der finder samvær sted mellem anbragte børn og deres forældre, samvær med henvisning til vigtigheden af 'kontinuitet'. Med tilkomsten af Barnets Reform tager loven nu et skridt i en ny retning. I punktform kan følgende opsummeres:

- Overordnet set er et af de nye tiltag i Barnets Reform og i Lov om kontinuitet i anbringelsen, at der sker en bevægelse hen imod en større vægtning af barnets behov for stabilitet, tilhørsforhold og for tilknytning med udgangspunkt i en åbenhed over for, at anbragte børn i nogle tilfælde etablerer en stærk tilknytning til plejefamilien, og at denne skal respekteres.
- Et samvær skal fastsættes alene med udgangspunkt i barnets behov og ønsker og må aldrig fastsættes ud fra forældrenes ret
- Hvis det vurderes ud fra samtaler med eksempelvis barnet, plejeforældrene, psykolog eller andre relevante aktører, at et samvær ikke vil være til barnets bedste, skal afgørelsen herom fortsat træffes i børn og unge-udvalget
- Loven påpeger fortsat, at kommunen i udgangspunktet skal arbejde for at sikre en kontakt mellem det anbragte barn og dets familie og netværk af hensyn til, at barnet sikres adgang til relationer, der kan være meningsfulde og vigtige for det, og for at tilgodese barnets relationer efter endt anbringelse
- Hvis en forælder, der har et barn anbragt frivilligt, eller med tvang kræver et barn hjemgivet, skal hensynet til barnets behov og ønsker veje tungere end forælderenes ønsker og forhold. Kommunen kan igangsættes en undersøgelse jf. § 68a, der afdækker barnets tilknytning til henholdsvis forældre og plejeforældre. Hvis barnets tilknytning til plejeforældrene er så stærk, at det vurderes, at det vil være til barnets bedste at forblive på anbringelsesstedet barndommen ud, kan børn og unge-udvalget træffe afgørelse om, at barnet forbliver anbragt barndommen ud
- Loven om mulighed for tvangsadoption af anbragte børn under et år samt af børn, der har været anbragt tre år, kan ses som en stadfæstelse af at 'tesen om omstilling'. For de lidt større børn, der har været anbragt tre år, er tvangsadoptionen en åben adoption med mulighed for kontakt mellem barn og biologiske forældre. Dette ud fra en hensynstagen til barnets behov for at 'kende sine rødder'

³⁵ Først og fremmest er det vigtigt at pege på, at bestemmelserne i serviceloven er omfattende, men i nogle tilfælde er de meget lidt konkretiserede. Loven lader således plads til en del vurderinger og skøn, som så må udfyldes af sagsbehandleren, der i praksis anvender sin faglige overbevisning, sine personlige overbevisninger, traditioner eller måske arbejder ud fra nogle retningslinjer, der kan være forskellige og specifikke fra kommune til kommune eller fra børnefamilieenhed til enhed. Hvordan dette vilkår kan folde sig ud i praksis, gives en række eksempler på i den efterfølgende analyse "Fastsættelse af samvær for anbragte børn i Københavns Kommune", kap. 5, samt i kap. 6 i analyserne af de fem 'børnesager'.

5. Samvær i fem børnesager

Efter at have fremstillet lovgivningens bestemmelser om samvær samt undersøgt baggrunden for denne vil undersøgelsen i det følgende afdække praksis på samværsområdet gennem analyse af fem 'børnesager'. De fem 'sager' er eksempler på, hvordan praksis om anbringelse og samvær kan folde sig ud i familieplejebragte børns liv. Indledningsvis redegøres der for fremstillings- og analysestrategi som baggrund for at forstå, hvordan de fem cases er blevet konstrueret.

Fremstillings- og analysestrategi for de fem børnesager

Jeg vil i det følgende kort redegøre for undersøgelsens analytiske tilgang i caseanalyserne, fordi det viser, hvordan analyserne konstrueres, hvilke antagelser der ligger bag, og på hvilket grundlag de efterfølgende konklusioner bliver til.

Fænomenologi

De fem caseanalyser bliver til med inspiration i et fænomenologisk udgangspunkt, der gør op med ideen om, at verden kan beskrives og forklares objektivt og uafhængigt af den, der beskriver den. Med fænomenologien i hånden tages der i analysen udgangspunkt i menneskers egen forståelse af verden. Menneskelig adfærd er styret af det meningsindhold, der ligger i den enkeltes tanker, motiver og følelser, og derfor undersøger fænomenologien verden, som den opleves af menneskene selv. (Krogstrup og Kristiansen, 1999, s. 14) Ud fra denne forståelse bliver det vigtigt at lytte til, hvad det er, deltagerne siger og oplever, og at anerkende disse subjektive udtalelser som vigtige og meningsfulde. Denne forståelse åbner op for, at den samme begivenhed kan opleves forskelligt alt efter fra hvis perspektiv, den ansues – der findes således flere sandheder og fortællinger om et givent tema. Gennem den caseorienterede positionsanalyse tilstræbes det at fremstille de enkelte perspektiver på disses præmisser ud fra en høj grad af indlevelse i deltagerens subjektive meningsunivers.

Strukturalistisk konstruktivisme

Det er samtidig undersøgelsens antagelse, at den enkeltes perspektiv, som identificeres først, dog ikke er tilfældig, men hænger sammen med den enkeltes habitus og placering i det sociale rum. På den vis arbejdes der i analysen med yderligere et greb, der netop forbinder den enkeltes perspektiv med et større samfundsmæssigt perspektiv. Med inspiration fra sociologien Pierre Bourdieus forståelse af den sociale verden som præget af sociale magtmekanismer går analysen et skridt videre, idet det antages at disse magtstrukturer så at sige virker 'bag om ryggen' på den enkelte. Dermed er det undersøgelsens antagelse, at det, deltagerne siger og gør, ikke er tilfældigt og uafhængigt af den historiske og samfundsmæssige virkelighed, de befinder sig i. Strukturalismen tilbyder forklaring i forhold til at forstå det, mennesker fortæller, og det, de gør, som indskrevet i sociale strukturer og magtforhold. Det er således min forståelse, at det, informanterne fortæller, i et vist omfang må relateres til deres sociale position. Jeg opfatter dog ikke informanterne som determineret af strukturerne – disse er mulige at overskride og gøre op med, igennem selvrefleksion og bevidst handling hos den enkelte.

To analytiske greb

Konsekvensen af ovenstående forståelser af den sociale verden leder ud i at foretage to analytiske greb om empirien:

1. analysegreb: I positionsanalysen tilstræbes det med udgangspunkt i fænomenologien at fremstille hver enkelt position på dennes egne betingelser. Her gives, ud fra fortolkninger af informanternes egne fortællinger, nogle bud på hvad beslutningstagere og evt. lovgivere kan gøre anderledes og bedre.
2. analysegreb: I forlængelse af hver positionsanalyse tilstræbes det, ud fra det spændingsfelt af interesser der kom til udtryk, at konstruere en analyse og et bud på en forståelse af 'barnets situation'. Således følger en diskuterende og sammenfattende analyse i forlængelse af hver positionsanalyse, der stiller skarpt på en række problemstillinger i og omkring det anbragte barn. Her relateres udsagnene til den historisk forankrede virkelighed³⁶. I denne virkelighed besidder mennesker mere eller mindre adgang til magt, og visse forståelser af virkeligheden og af, hvad der måtte være godt for 'børn', dominerer over andre. Disse forståelser søger jeg at indfange med Bourdieus 'diskursbegreb'. Endelig søger jeg at forstå de enkelte personer som positioner i en social verden, der besidder mere eller mindre magt.

³⁶ Dermed placerer jeg udsagnene i deres samfundsmæssige kontekst, hvor lovgivningen og forvaltningens omsætning af denne spiller en aktiv rolle i sagerne.

SIGNE

Signe er tre år. Hun har været anbragt fra fødslen hos plejeforældrene Mona og Torben bl.a. på grund af forældrenes alkoholmisbrug. Signe blev af lægerne spået en fremtid som alkoholskadede barn. Ifølge plejeforældrene har Signe i dag kun ganske få mén af moderens alkoholmisbrug, og hun fungerer på de fleste punkter som alle andre børn. Plejeforældrene kom hver dag på hospitalet og var sammen med hende, i tiden inden det blev besluttet, at hun skulle døgnanbringes hos Mona og Torben. Samværet med forældrene, Pia og Flemming, blev til at begynde med fastsat som overvåget samvær af to timers varighed hver tredje uge og fandt sted et neutralt sted uden plejeforældrenes tilstedeværelse. Dette ophørte hurtigt, da det viste sig ikke at fungere. Derefter blev samværet flyttet til plejeforældrenes hjem med overvåger.

Medvirkende

Følgende analysefremstilling bygger på interview med plejeforældrene, tilsynsførende, sagsbehandler og Pia, Signes mor. Signe var på interviewtidspunktet tre år, hvorfor jeg vurderede, at et interview ville blive svært at gennemføre.

Interview med Pia, mor

Pia fortæller i telefonen, at Flemming, Signes far, ikke er interesseret i at blive interviewet. Vi aftaler, at interviewet med hende skal foregå på et behandlingscenter et sted i byen. Hun har ikke lyst til at få besøg hjemme. Ved de første aftaler møder hun ikke op. Jeg lægger flere beskeder på hendes telefonsvarer og fanger hende til sidst. Hun undskylder mange gange, og vi laver en ny aftale. Til trods for at hun fortæller mig, at hun ikke har det så godt i øjeblikket, vælger hun alligevel at møde op til den ny aftale. Hun tager venligt imod mig. Samtalen finder sted i et lille lokale i centret. Der står et bord med to stole, hvor vi sætter os. Væggene er grå.

Vi regnede med, at vi skulle have hende med hjem

Pia, mor til Signe, fortæller, at det kom som et chok for dem, at de ikke kunne få deres datter med sig hjem fra hospitalet efter fødslen:

”Hvor meget jeg drak op til fødslen, kan jeg ikke helt huske ... men altså, jeg fik hjælp til at forsøge at komme ud af misbruget i graviditeten, og i lange perioder drak jeg meget lidt ... Vi havde sådan set regnet med, at vi skulle have hende hjem, for det havde vi sådan set fået at vide under hele graviditeten ... at det skulle vi nok få ... så lige en måned, inden vi skulle føde, så blev jeg kaldt op til samtale, hvor vi fik at vide, at det skulle vi ikke regne med. Hun ville højst sandsynligt blive fjernet ... Så det var et stort chok for os.”

En vigtig begrundelse for, at Signe alligevel skulle anbringes, var, fortæller Pia, en gammel forældreevneundersøgelse, der viste sig ikke at være god. ”Det var fordi, de mente, at jeg ikke psykisk var i stand til at tage vare på barnet, og det tog de ud fra en ti år gammel psykologisk – hvad hedder det – rapport.”

Vi har slet ikke fået en chance

Ifølge Pia har hun og hendes mand ikke fået en eneste chance af myndighederne.

”Når det er os, der beder om et eller andet f.eks. mere samvær, ik, så trækker det ud i langdrag. Hvis det er omvendt – hvis det er plejefamilien, der melder ud, så sker det pronto. Så er det ligesom om, at vi

ingenting er værd i forhold til ... dem. (...) Samarbejdet med forvaltningen er ikke så godt. Absolut ikke.(...) Vi føler os i den grad dårligt behandlet. Misforstået.”

Pia synes ikke, at de er blevet hørt. Derimod synes hun, at plejeforældrenes ønsker bliver imødekommet hele tiden. Hun fortæller også, at hun synes, der er stor forskel på de forskellige børnefamilieenheder. I nogle børnefamilieenheder må forældrene få meget mere samvær med deres børn, end de må få, synes hun – også selv om de er påvirkede af alkohol eller stoffer. Hun synes, det er svært at gennemskue, hvad de som forældre skal gøre for at få endnu mere samvær.

Om samværet før og nu

Ifølge Pia var den form for samvær, de havde i plejefamilien i starten, ikke rar for dem:

”Altså i starten så havde vi det, der hedder ”overvåget samvær”. Det må det så ikke kaldes, selv om det var det ... der kom en, der skulle overvåge os. De kaldte det for ”støttende samvær”, til trods for at han støttede os ikke en skid. Han sad bare og observerede alt, hvad vi gjorde og sagde.”

Ifølge Pia oplevede de det som meget nedværdigende, at der deltog en tredje part, der hele tiden vurderede dem. Efter et år gik hun og hendes mand derfor til børn og unge-udvalget og opnåede en frakendelse af overvågeren.

”Det går meget godt nu ... Jeg synes, at det er nogle meget gode samvær, vi har dernede. Så leger vi lidt. Og hun elsker at få læst bøger ... det er hende, der styrer slagets gang – hvad der skal ske. Så går vi lidt ud og leger.”

Selvom Pia giver udtryk for at være gledere for samværet, efter at overvågeren er taget af, er der imidlertid opstået et andet problem, fortæller hun. Plejeforældrene er trådt ind i rollen som overvågere, og det skaber konflikter. Når hun ringer til plejemor efter samvær for at høre, hvordan Signe har det, siger plejemor, at hun har det godt og kun har været lidt træt efter de er kørt. ”Og så skriver hun noget helt andet til kommunen. Så skriver hun, at vi har været fulde, og det har været forfærdeligt.”

Pia synes, at plejemor spiller en dobbeltrolle over for dem, og hun mener, at samarbejdet med plejefamilien går stadig dårligere i takt med, at hun og hendes mand har fået det bedre, og hendes mand nu er ude af alkoholmisbruget efter behandling. ”Min kæreste drikker ikke mere, så nu er de jo smadder bange for, at hun skal til at komme mere hjem hos os.”

Vi vil jo gerne have hende hjem

Adspurgt til, hvilke ønsker forældrene har til samværet, fortæller Pia, at de godt kunne tænke sig at være alene med Signe, at hun kom hjem til dem, og at hun overnattede en weekend. Hun vil også meget gerne tage hende med i zoo ”Ja, vi har jo fået at vide, at vi godt må tage hende med på et tidspunkt ... Vi vil jo gerne have hende rigtigt hjem og bo engang.”

Pia siger, at hun godt ved, at Signe har det godt i plejefamilien, og at de elsker hende, og hun dem. Derfor skulle der ske en langsom optrapning af samværene, inden hun kunne flytte hjem, ellers ville det jo være umenneskeligt, siger hun. Pia fortæller i forlængelse heraf, at hun er frustreret, fordi hun ikke ved, hvad hun skal gøre for at få sit barn hjem. De har ikke rigtig fået af vide, hvad der skal til, og hvad der kræves. Det er uigennemskueligt, synes hun.

”Det kommer an på ... altså, de er meget svævende. Men i hvert fald skulle vi være 100 procent ædru begge to. Hvor andre – ikke fordi – jeg vil meget gerne ud af det. Hvor andre kan drikke lidt, ik, eller være på metadon og have deres børn hjemme. Men det kunne vi ikke få lov til. Nu vil vi så gerne – min kæreste er helt ædru, og jeg arbejder stærkt på det ... ud af det. Men der er jo nogle, der ikke kan klare sig uden lidt, ik ... som har det bedst med ... altså lidt, ik, eller som får antabus eller er på metadon, som er udmærkede forældre alligevel. Det har jo ikke noget med det at gøre ....”

Ifølge Pia kan man godt være en god forælder, selvom man drikker lidt.

Interview med plejeforældre, Mona og Torben

Mona og Torben bor i et hus i nærheden af en større provinsby. Mona henter mig på stationen. Interviewet foregår i husets store køkkenalrum, der har vinduer ud til en stor have. Jeg bydes indenfor til et opdækket morgenbord med hjemmebagte boller, frugt og te. Stemningen i huset er fredelig. Familiens egne biologiske børn er voksne og er flyttet hjemmefra.

Om samværet lige efter anbringelsen

Mona fortæller, at den tilknytning, der hurtigt blev skabt til Signe i løbet af de første måneder, bevirkede, at Signe ikke trivedes med at blive ladet alene med forældrene:

”Vi kørte ind til et samværslokale i byen, hvor der var overvåget samvær to timer hver tredje uge. Det fungerede på den måde, at vi, Torben og jeg, skulle forlade samværsrummet i det tidsrum, og så skulle forældrene og overvåger være der alene med Signe. Det gik dog ret dårligt, da pigen skreg og skreg uafbrudt, fra vi forlod rummet. Det var sikkert hårdt for forældrene at blive afvist af deres barn, men sådan var det. Hun knyttede sig jo hurtigt til os. Derfor måtte samværet laves om.”

Mona fortæller, at samværet forløb bedre, da det blev flyttet til plejeforældrenes hjem. Overvåger kørte forældrene derud og blev der under samværet. Overvåger fungerede samtidig som en slags guide for forældrene og kunne støtte dem i samværet, ligesom denne kunne aflyse samværet, hvis forældrene mødte berusede op.

Vi skal nu gå på 'listefod' for at bevare den gode relation

På forældrenes ønske blev overvågeren efter ca. et år taget af. Efter overvågningen blev fjernet, er samarbejdet blevet dårligere, fortæller Mona. Plejeforældrene oplever nu at være presset ud i en rolle som 'overvågere', og det er ubehageligt for dem. Hun oplever også, at forældrene ikke bryder sig om det. Dette har siden afstedkommet samarbejdsvanskeligheder mellem de to parter, især fordi mor bliver enormt gal, hvis plejeforældrene skrider ind og blander sig i noget.

”Forældrene kommer næsten altid berusede, og vi føler, at vi skal gå på listefod for ikke at ødelægge relationen til dem. Vi ved jo godt, at relationen og samarbejdet er utrolig vigtigt, men det er samtidig frustrerende at skulle acceptere, at tingene kører på den måde, og at barnet bliver offer i det her.”

Samværet er derudover på forældrenes ønske blevet sat op af forvaltningen og er nu øget til fire timer hver tredje uge inklusiv familiesammenkomster f.eks. fødselsdage og lignende, fortæller Mona.

Samværet stresser barnet

Mona fortæller, at samværene er hårde for Signe. Plejeforældrene oplever, at Signe har det svært og stresses med de hyppige samvær, der primært foregår på forældrenes præmisser.

”Mor er meget sådan styrende, og det er hele tiden hendes behov, der skal tilgodeses – så må Signe indpasse sig på det (...) Signe bliver meget stresset – der er ingen ro, men skal hele tiden foregå tusinde ting på mors præmisser, og Signe bliver kørt helt flad – hun køres træt og får sådan en ’væg’ foran øjnene – det er altså noget, der bekymrer os meget, som hun er begyndt på. Det er som om, hun følelsesmæssigt lukker helt af og bliver svær at komme i kontakt med.”

Ifølge Mona belaster det Signe meget at skulle leve op til mors ønsker og forventninger.

Derudover oplever hun, at det er hårdt for Signe at skulle forholde sig til to sæt forældre på en og samme tid. Hun fortæller, at Signe virker bange for at henvende sig til plejeforældrene, når forældrene er der. Inden samværet bliver Signe meget ”overgearet”, når hun har fået at vide, at forældrene kommer. Under hele samværet kører hun i det høje gear og ”stresser rundt”. Bagefter er hun træt i flere dage og virker mærket af det, fortæller plejemor.

Vi ved, at mor arbejder på at få sit barn hjem

Mona har derudover svært ved at se formålet med, at samværet er blevet øget, og hun oplever ikke, at det er til gavn for barnet. Hun har svært ved at forestille sig, at det skulle være med henblik på hjemgivelse, idet Signe jo har været anbragt hos dem fra fødslen. Dermed er der, ifølge Mona, ingen tvivl om, at de fungerer som de psykologiske forældre for hende.

”Altså, vi ved, at mor ønsker at få Signe hjem og arbejder på at få sat samværet op, men hvad der helt konkret sker, ved vi ikke. Det er jo klart, at hun ønsker at få sit eget barn hjem. Problemet er jo egentlig, når man skærrer ind til benet, at alle bliver holdt hen i de her sager. Ingen af parterne ved hvor de står: Vi ved ikke, om vi får lov at beholde Signe og være forældre for hende, Signe ved ikke, om hun bliver boende her hos os, og far og mor ved ikke, om de får hende hjem.”

Ifølge Mona er det et stort problem, at ingen får af vide, hvad der skal ske, og alle lever med en stor usikkerhed. Formålet med samværet er uklart, ligesom det er uklart, om Signe bliver hos plejefamilien eller skal hjem til forældrene. Det bekymrer desuden Mona, at Signe, der i dag er blevet et velfungerende barn uden særlige mén af sin tidlige barndom, er i farezonen for at blive ”ødelagt” ved en eventuel hjemgivelse til nogle forældre, som hun ikke er knyttet til, og som har et alkoholmisbrug.

Vi føler os nok hørt, men kommunen reagerer ikke

Plejeforældrene fortæller, at de gentagne gange har været til møder i forvaltningen, hvor de har fortalt om samværsproblemerne, men de oplever, at der ikke kommer noget ud af det.

”Jamen vi oplever altid tilsynsførende enormt venlig og imødekommende og lytter altid til det, vi siger. Hvis vi ringer til hende, vender hun altid hurtigt tilbage, og hun udviser respekt og lytter. Hun siger så, at det vil hun gå videre med ... og så sker der ikke mere. Jeg ved ikke, om det er sagsbehandler, hun snakker med, eller teamet, men i hvert fald sker der ingen handling i forhold til det her med samværet.”

Fra plejeforældrenes perspektiv ser det ud til at forældrene i høj grad får deres ønsker trumfet igennem over for sagsbehandler. Hensynet til barnet er ikke til stede i tilstrækkelig grad, mener de.

Interview med tilsynsførende, Inger

Inger vil meget gerne stille op til interview omkring samværet i denne 'sag' og foretrækker at blive interviewet på mit kontor. Trods travlhed har Inger valgt at sætte hele eftermiddagen af til samtalen. Ingers rolle i sagen er at føre tilsyn med barnet i plejefamilien, hvilket hun har gjort i tre år, samt tale med plejefamilien og give dem råd og støtte. Inger fortæller at hun har været ansat i kommunen i mange år og er pædagog af uddannelse.

Om fjernelsen af overvåger og udvidelse af samværet

Ifølge Inger begyndte der at opstå problemer med samarbejdet mellem forældre og plejeforældre, allerede inden overvåger blev taget af.

”Så ønsker forældrene på et tidspunkt, at samværet ikke altid skal være overvåget (...) Det var meget sårbart, fordi allerede dengang overvågeren var der, var der nogen ting, hvor vi sådan fik meldinger om, at plejeforældrene skulle tage sig af forældrene også – primært moderen var mere på, end godt var for pigen, og hun blev rimelig sådan hidsig.”

Inger fortæller, at overvåger blev fjernet, fordi forældrene ønskede det, og børn og unge-udvalget traf afgørelse om det. I forlængelse af at overvåger blev taget af, fremsatte forældrene ønske om en udvidelse af samværet. Inger fortæller, at forvaltningen valgte at efterkomme dette, idet man mente, at det var svært for forældrene at etablere en ordentlig kontakt til barnet på så kort tid. Samtidig kom der fortsat henvendelser fra plejefamilien om, at pigen havde det svært ved samværene, idet hun blev stresset og skulle anstrenge sig for at leve op til forældrenes behov. Inger fortæller, at plejeforældrene også var kedede af, at overvåger var blevet taget af, da de blev presset ud i at skulle gribe ind over for forældrene. Dette skabte en stor ubalance i deres samarbejde. Inger valgte derfor selv at prøve at være til stede ved et af samværene:

”Jeg kunne jo se, at forældrene gjorde noget forkert, fordi jeg kunne se, at moren pressede pigen på en sådan intens måde – krævede hendes opmærksomhed hele tiden, og pigen slappede ikke af ... drøned rundt på mors kommando ... altså hun følte uden tvivl, at der var noget, hun skulle leve op til.”

Inger fortæller videre, at man i forvaltningen diskuterer, hvad man skal gøre for at forbedre samværet. Sagsbehandler peger på, at samværet er vigtigt, så en nedtrapping er ikke umiddelbart på tale.

Om hjemgivelse og dilemmaer

Inger fortæller, at forældrene på det seneste arbejder på at få deres pige hjemgivet, og at optrapningen af samværet er begyndelsen på dette:

”Noget andet som jeg synes er et dilemma, det er jo, at forældrene har – jeg er ikke med til alle møder med forældrene – det er nogen gange en psykolog og sagsbehandler, og det er for at få pigen hjem. Jeg har ikke sådan ordret det hele med her, men det handler noget om, at de i en længere periode skal vise, at de ikke drikker alkohol og alle de her ting ... Og så er der også noget med forældreevnen.”

Ifølge Inger er dette et dilemma. På den ene side er pigen forældrenes biologiske kød og blod, på den anden er de ikke psykologiske forældre til pigen:

”Jeg synes, at det er et dilemma, at pigen har haft kontakt med denne her plejemor faktisk stort set fra fødslen. Og det er den primære person – og også sammen med plejefaderen. Hvor forældrene er sekundære. Hvis

forældrene forhåbentlig får det bedre, så kan man i teorien ikke udelukke, at de får barnet hjem. Men hvis vi skulle se det fra barnet alene (...) Jeg tænker bare, at det ville være som at fjerne et barn fra dets biologiske forældre, og det gør man jo kun, hvis hun trives dårligt. Og det gør hun jo ikke i den plejefamilie. Og skal man så hjemgive, fordi det har man lovet, og er det også det lovgivningen siger?”

Signe har altid boet hos plejeforældrene, og man må der ud af lede, at det er dem, hun er knyttet til. Derudover er årene gået, og pigen er faldet rigtig godt til i plejefamilien.

Formålet med samværet og lovgivningen

Adspurgt om, hvad formålet med samværet er i denne 'sag', forklarer Inger følgende:

”Fra forvaltningens side har man tænkt, at formålet skulle være, at pigen skulle lære sine forældre at kende. Det skal ikke bare være nogle fremmede mennesker hver eneste gang, men at det skulle være så meget, at det på sigt pegede på en hjemgivelse. Og hvis det skulle blive en hjemgivelse, så ville man jo lave en plan for, hvordan kontakten kunne øges, og på hvilken måde man kunne forbedre relationen osv. – sådan en overlapning, hvor barnet er i de tryggeste rammer hos plejeforældrene, og hvor forældrene så kom mere og mere på banen. Det er sådan, vi plejer at gøre det.”

Inger forklarer, at formålet med et samvær næsten altid vil være hjemgivelse før eller senere, da lovgivningen peger på dette. Enhver anbringelse er et midlertidigt tiltag, hvor man søger at give barnet omsorg, tryghed og stabilitet, indtil barnets forældre igen er i stand til at tage forsvarligt vare på barnet. Nogle anbringelser bliver så ved med at være anbringelser, da anbringelsesgrundlaget ikke ændrer sig med tiden, men i princippet er lovgivningen skruet sådan sammen, at forældrene kan få deres børn hjem, hvis de bliver i stand til det i løbet af nogle år, fortæller hun. Dette gælder uafhængigt af, at barnet har knyttet sig mere til plejeforældrene end forældrene. Oprapningen af samværet i denne 'sag' er således også med henblik på hjemgivelse på sigt, siger hun, for sådan er lovgivningen jo stykket sammen. Inger fortæller, at sagsbehandler er af den opfattelse, at Signe med tiden skal hjemgives, hvis mor kommer ud af sit misbrug. Inger selv deler imidlertid ikke dette synspunkt, idet hun peger på, at Signe er knyttet til plejeforældrene, der er blevet psykologiske forældre for hende. Hun fortæller, at samarbejdet med sagsbehandleren er svært på grund af deres forskellige synspunkter på barnets behov og uenigheder om formålet med anbringelsen.

Analyse – Signes case

Et belastet samarbejde – barnet i klemme

Signe, der har været anbragt hos Mona og Torben siden fødslen, er i klemme mellem de to sæt forældre. Hun er i klemme, fordi der er store samarbejdsvanskeligheder mellem hendes omsorgspersoner: forældrene og plejeforældrene. Uenighederne drejer sig blandt andet om, hvordan samværet skal forløbe, hvad der skal foregå, omfanget af samværet, ligesom der er stor uenighed om hos hvilke forældre, hun skal bo i fremtiden. Ifølge tilsynsførende og plejeforældrene reagerer Signe på disse spændinger med forvirring og usikkerhed. Der fremkommer af interviewene også indikationer på, at Signe er bange for moren og dennes reaktioner ved samvær. Dette viser sig blandt andet ved, at hun, ifølge plejemor, virker bange for at kontakte plejeforældrene, når forældrene er til stede. Flere udsagn tyder således på, at barnet bruger meget energi på at tilpasse sig henholdsvis det ene og det andet sæt forældres ønsker, normer og værdier. Dette kan få konsekvenser for hendes identitetsudvikling og trivsel fremover.

Af tidligere undersøgelser inden for forskning i plejebørn ved vi, hvor meget samarbejdet mellem forældre og plejeforældre betyder for barnets trivsel, selvværd og identitetsudvikling (Wegler & Warming, 1996, Wegler et al., 2007, Klyvø, 2007). Fremadrettet kan der peges på, at der er et stort behov for, at der tages initiativer til at forbedre klimaet mellem parterne. Et sådan initiativ kunne eksempelvis være støttende samtaler med forældrene, hvor der arbejdes med forældrenes evne til at anerkende og forstå den relation, der er mellem Signe og plejefamilien. *Samarbejdssamtaler*, hvor både forældre og plejeforældre mødes og arbejder med at forbedre deres kommunikation og gensidige forståelse, kunne også være en mulighed.

Af interviewet med Signes mor fremgår det, at moren føler, at forvaltningen ikke hører hende, men kun varetager plejefamiliens interesser. Hun føler sig afmægtig og diskvalificeret som forælder, og hun føler at forvaltningen ser plejefamilien som superforældre, der "har stjålet" hendes datter. Denne ulige relation fører uundgåeligt til et øget konfliktniveau mellem forældre og plejeforældre. Måske har dette sågar været medvirkende til, at hun i den grad kæmper for hjemgivelse?

Livet i uvished – ro og kontinuitet i anbringelsen?

Plejeforældrene, der har haft Signe fra fødslen, oplever at være psykologiske forældre til hende, og de er skræmte ved tanken om en eventuel hjemgivelse til forældrene. De er meget bekymrede for, hvordan det skal komme til at gå barnet. De kan konstatere, at forvaltningen sætter samværet op og i flere tilfælde efterlever ønsker fra forældrene omkring samvær med Signe. De er usikre på, hvad hensigten med dette er – der er ingen der fortæller dem det.

Forældrene, der aldrig har haft Signe hjemme, drømmer om at få hende hjem. Mor forestiller sig, at samværet langsomt vil blive trappet op for til sidst at blive til en hjemgivelse. Hun er dog meget usikker på, hvad der skal til for at få sit barn hjemgivet – det er der nemlig ingen, der har fortalt hende.

Både forældre og plejeforældre lever således i uvished om, hvad der skal ske med Signe. Hvis denne usikkerhed ikke bliver afløst af mere klarhed i beslutningerne omkring Signe fremover, vil hun højst sandsynlig med tiden selv overtage denne usikkerhed omkring sit eget liv. Forældrenes fortsatte arbejde på at få deres barn hjemgivet kan opleves ubehageligt for Signe, der kan føle sig truet af deres ønsker og handlinger. Usikkerheden og 'truslerne' om hjemgivelse kan forstyrre den ro og kontinuitet, som anbringelsen gerne skulle sikre omkring det anbragte barn. Fra forskning i plejebørns trivsel ved vi, at plejebørn, der er faldet godt til i deres plejefamilier, kan trues og forstyrres i deres trivsel og udvikling, når forældre presser på for at få deres børn hjemgivet (Warming, 2005). Den usikkerhed, som alle parter lever med omkring barnet, skaber en forringelse af anbringelsen.

På den ene side kan det undre at myndighederne ikke giver klar besked til forældre og plejeforældre. På den anden side er det at leve i usikkerhed netop et vilkår for mange anbragte børn, fordi lovgivningen, som danner rammer omkring deres situation, stikker i flere retninger på en og samme tid. Dels har lovgivningen til formål at sikre det anbragte barn ro i hverdagen i omgang med stabile omsorgspersoner, dels anbringes så godt som alle børn med det formål på sigt at blive hjemgivet. Hjemgivelse kan dog først finde sted, hvis grundlaget for anbringelsen ændrer sig – hvis forældrenes livssituation ændrer sig markant – eller hvis kommunen af andre årsager træffer beslutning om hjemgivelse. Derfor er usikkerhed et vilkår. På interviewtidspunktet forholdt lovgivningen sig ikke til spørgsmål om tilknytning, hvilket stærkt kan problematiseres. Børn, der fra fødslen anbringes i adoptionslignende forhold, må med årene formodes at være stærkere tilknyttet plejeforældrene end forældrene. Interviewmaterialet i denne sag understøtter således intentionerne i Lov om kontinuitet i

anbringelsen (se lovforsnit kap. 4), der med blandt andet § 68a åbner op for, at plejebørn, der har været anbragt meget tidligt i deres liv, kan forblive i deres plejefamilier indtil voksenlivet, hvis de trives og ønsker det.

Inddragelse?

Plejefamilien føler sig hørt af forvaltningen, men oplever efterfølgende, at der ikke handles på det, de siger. Mona og Torben har mange gange givet udtryk for, at de ikke finder, at det er barnets bedste, at samværet er blevet øget, ligesom de ikke synes, samværene fungerer godt, efter at overvåger er taget af. Nogle af forældrenes ønsker er blevet imødekommet af myndighederne. Eksempelvis har de fået mere samvær med deres pige, og de har fået overvåger taget af samværene. Jævnfør bestemmelserne i serviceloven har forvaltningen pligt til at inddrage og høre borgerne, før der træffes beslutninger i deres 'sag'. Dette gjaldt på interviewtidspunktet (2008) imidlertid ikke plejefamilier. Når plejeforældrene, Mona og Torben, oplever, at deres synspunkter omkring samværsændringerne ikke tillægges betydning, afspejler det myndighedernes forvaltning af lovgivningen, som den var udformet på interviewtidspunktet. Når Barnets Reform træder i kraft 1. januar 2011, må det formodes, at grundlaget for at kunne træffe mere kvalificerede beslutninger til barnets bedste forbedres. Intensionen i den ny lov er nu, at den part, der i dagligdagen er tættest på barnet, plejeforældrene, også skal tages med på råd og deres udsagn tillægges passende betydning ved ændringer i beslutninger om evt. hjemgivelse og samvær.

Samvær og hjemgivelse – til barnets bedste?

Forældrene og plejeforældre til Signe er uenige om omfanget af samværet. Plejeforældrene ønsker mindre samvær, og forældrene ønsker mere. Dette afspejler de to vidt forskellige interesser og den mere eller mindre åbenlyse 'kamp' om, hvor barnet skal bo på længere sigt. I denne 'sag' er barnet så lille, at det ikke kan inddrages direkte i beslutninger om sig selv på dette niveau. Man kan dog undre sig over, at sagsbehandleren ikke vælger at interessere sig mere for barnets tilknytning og det faktum, at barnets psykologiske forældre er plejeforældrene. Er det forsvarligt at optrappe et samvær med hjemgivelse for øje i en 'sag' som denne, hvor barnet har boet hos plejeforældrene fra fødslen, hvor forældrene igennem de første tre år af barnets liv har levet som alkoholmisbrugere og stadig ikke er ude af misbruget? Man kan kritisk spørge til *hvis bedste*, en optrapning af samværet må være?

Tilsynsførende er i modsætning til sagsbehandleren opmærksom på, at barnets behov ikke er hjemgivelse, idet barnet har plejeforældrene som psykologiske forældre. Der er således uenighed mellem de to forvaltningsmedarbejdere om, hvorvidt samværet skal trappes op eller ej.

Som lovgivningen på interviewtidspunktet var stykket sammen, har forældre i praksis ret og ikke *pligt* til samvær, mens barnet i praksis fortsat har pligt til samvær. Trods de kommende ændringer med Barnets Reform, hvor det indskræpes, at samvær er noget, barnet *alene* har ret til, og at samværet skal fastsættes til fordel for barnets behov, har forældrene fortsat vidtgående rettigheder i forhold til samvær med deres børn. Tidligere forskning peger på vigtigheden af at give lovgivningen et kritisk eftersyn på dette punkt, således at det sikres, at de samvær der fastsættes, er med udgangspunkt i barnets *ønsker og behov* og ikke i forældrenes. På samme vis anbefaler Warming, at der lovgives mod hjemgivelse af børn mod deres vilje (Warming, 2005).

MADS

Mads på 12 år har, siden han var fem år, været anbragt hos plejeforældrene Dorthe og Peter. Mads er anbragt pga. af mors omsorgssvigt og alkoholmisbrug. Mor havde skiftende bopæle og tog Mads med på værtshus. Da myndighederne besluttede at anbringe Mads, valgte mor at rejse til Tyskland med ham. Mads blev af en bekendt af familien hentet til Danmark og tvangsanbragt. Senere blev anbringelsen frivillig. Samværet finder sted en weekend om måneden og udgør to overnatninger. Samværet er for nyligt blevet udvidet fra en til to overnatninger. Mor ønsker mere samvær, og hun vil have sin søn hjemgivet. Mads giver udtryk for, at han er utryg, når mor drikker under samværet. Tilsynsførende mener, at mor skal undersøges og i behandling, før der kan blive tale om mere samvær.

Medvirkende

Følgende analysefremstilling bygger på interview med: Mads, plejeforældre Peter og Dorthe, Mads' mor, Eva, og tilsynsførende. Det har desværre ikke været muligt for mig at interviewe sagsbehandler, da denne var syg på interviewtidspunktet.

Interview med Mads

Mads fremstår som en glad, lidt genert og tilbageholdende dreng, der ikke fortæller særlig sammenhængende eller åbent om sine oplevelser og følelser, hvilket interviewet bærer præg af. Samtalen foregår på Mads' værelse. Værelset er lille og ryddeligt. Der hænger fodboldplakater på væggen. På en hylde står en del pokaler og medaljer. Mads fortæller, at han har vundet dem ved kampe.

At være del af to familier

Mads fortæller, at han ikke tænker så meget over det med, at han er plejebarn. Det er ikke noget, han taler med de andre om henne i skolen, og han taler heller ikke med vennerne om det, siger han. Han er glad for både plejefamilien og for sin mor, men det kan være svært at være 'delt' imellem dem.

"Jeg synes, at de – når jeg er hjemme hos min mor, og når jeg skal tilbage, så er min mor ked af det, og jeg bliver det også, men jeg vil alligevel gerne tilbage til plejeforældrene."

Mads synes, at plejeforældrene er søde, men det føles nogen gange 'lidt sjældent', at han ser sin mor. Adspurgt om han godt kunne tænke sig at se sin mor mere, svarer han: "nogen gange". Mads fortæller, at samværet for nylig er blevet udvidet fra en overnatning til to overnatninger. Adspurgt om, hvis ønske det var, at samværet blev sat op, svarer Mads:

"Det var mest min mors ønske, men også lidt mit."

Om samværet på godt og ondt

Mads fortæller, at det kan være hyggeligt, når han besøger mor, for så laver de forskellige ting sammen:

"Vi tager på besøg hos min moster eller min morfar, eller vi bager kager. Det er forskelligt, hvad vi bager, for det meste er det drømmekage. Sidste gang lavede vi æblekage og chokoladekage."

Mads fortæller, at de også har været i svømmehallen en gang, og det var sjovt, for så er mor *"lidt som en teenager"*, siger han.

Når det er rart at være hos mor, laver de forskellige ting, og det er *"hyggeligt"*. Desværre er det ikke altid hyggeligt, fortæller Mads:

Mads: "Jeg synes, at det er hyggeligt. Men når hun er fuld, så er det ikke så hyggeligt."

Line: "Nej okay. Er hun det nogen gange – eller hvordan?"

Mads: "Ja, det var hun – ikke sidste gang, men sidste gang igen."

Line: "Nå, hvad skete der så?"

Mads: "Der havde vi hendes ungdomsveninde på besøg, og så blev de fulde, og jeg gik bare. Det var ikke rart."

Mads synes, det er ubehageligt, når hans mor bliver fuld, for så bliver hun anderledes, og det sker indimellem, når han besøger sin mor, at hun bliver fuld. Han ved aldrig, hvordan hans mor har det, inden han kommer, så han er altid spændt på, hvordan det kommer til at gå. Mads fortæller, at det er lidt ligesom en sygdom, hans mor har. Han mener ikke, at hun nogen sinde har prøvet at holde op med at drikke, og det er Mads ked af.

Adspurgt til om han nogen sinde har konfronteret sin mor med, at hun drikker, svarer han:

"Jeg kan ikke lide, når hun bliver rigtig sur, så bliver jeg det også selv."

Mads vil helst undgå at gøre sin mor sur, og det kan ske, at hun bliver sur, hvis han siger til hende, at han ved, at hun drikker for meget alkohol. Mads fortæller, at hans mor har været at besøge ham i plejefamilien, men det er kun sket enkelte gange, for hun *"gider ikke komme herved"*. Hans mor er ikke dukket op, hvis de har haft en aftale, så samværet foregår næsten altid hos hende.

Hvis jeg selv kunne bestemme

Mads fortæller, at hans mor drikker og har gjort det så længe, han kan huske, og det er han ked af. Adspurgt til, om han synes, at der er noget, der kunne være anderledes ved samvær, hvis han selv kunne bestemme, svarer han:

Mads: "Det ville være dejligt, hvis hun holdt op med at drikke."

Line: "Ja – hvad tror du så, der ville ske?"

Mads: "Så ville jeg måske komme hjem og bo, hvis hun kunne overholde det."

I forlængelse af det siger han, at han mener, at han ville være helt anderledes, hvis han boede hos sin mor. Så ville han være sådan en *"snobbet person"*. Adspurgt til hvad en snobbet person er, svarer Mads: *"Sådan at man går i noget bestemt tøj ... ja, drengene inde i København er sådan smarte, og pigerne de tager noget sminke på og er sådan dullede."*

Mor vil gerne have, at jeg kommer hjem og bor

Mads fortæller, at hans mor meget gerne vil have, at han kommer hjem til hende og bor. Det, synes han, er lidt svært, for på den ene side vil han gerne hjem til sin mor, på den anden side så:

"kan jeg jo godt lide begge steder, så ... det er lidt svært."

Han fortæller, at han har det godt i plejefamilien, og at han går til fodbold og bruger megen tid på det. Han har også nogle gode venner i byen og fra skolen, som han tit ser. Faktisk har han det godt, der hvor han er, siger han.

Interview med Eva, mor til Mads

Eva udebliver fra den første aftale, jeg laver med hende. Jeg ringer til hende samme dag, og hun siger, at hun lige skulle til at ringe til mig for at aflyse, men hun lå og sov. Vi finder en ny dato med det samme, idet Eva bestemt gerne vil medvirke i interview. Hun ønsker, at interviewet skal foregå hos hende, og det aftaler vi. Jeg besøger hende den ny aftalte dato. Lejligheden ligger i et socialt boligbyggeri i byen. Jeg bliver lukket ind i en lille og ryddelig lejlighed. Der hænger en tæt cigaretrøg i stuen. Der står et sofabord og to sofaer i stuen. Et stort fjernsyn kører ved siden af.

Om baggrunden for anbringelsen

Jeg beder Eva om at fortælle lidt om tiden op til anbringelsen, og hun fortæller:

”Jeg vil have ham hjem. Ja, jeg vil godt starte med, at her for seks år siden, så blev min mand myrdet – han blev skudt. Og så var jeg til afhøring konstant i et halvt år, og så brød jeg sammen. Og så tog de så Mads. Så stak jeg af med ham og flyttede til Tyskland ... så kom han for sent i skole osv., og så kom han først hjem til min far. Det er sådan, som sagen er. Og de er ikke til at rive i. Jeg vil godt have ham hjem.”

Eva erklærer sig med det samme uenig i anbringelsen. Adspurgt til, hvorfor Mads blev anbragt, svarer Eva følgende:

Eva: ”Jeg skulle bare have haft hjælp den gang, men det fik jeg ikke. Overhovedet ikke. Tværtimod – jeg blev bare trådt mere på.”

Line: ”Ja. Men hvad gav de som begrundelse?”

Eva: ”At jeg drak for meget. Men jeg var jo som sagt til afhøring konstant og hele tiden, og det tærer også på én, ikke?”

Eva mener ikke, at hun har gjort noget forkert, og hun mener ikke har et alkoholmisbrug nu. Hun føler sig meget uretfærdigt behandlet af myndighederne, som slet ikke har hjulpet hende gennem de svære tider. Hun føler sig sat ud af spillet:

”Jeg føler mig ... jeg synes, at det er forkert, at jeg ikke har mere at skulle sige, fordi jeg har aldrig gjort ham noget ondt eller noget. Tværtimod, han vil hjem, og jeg vil have ham hjem, ikke? Det er ligesom, at de sætter en bremse i hele tiden.”

Hvad skal jeg gøre for at få ham hjem?

Eva fortæller videre, at kommunen kræver nogle ting, før der kan blive tale om en hjemgivelse, f.eks. skal hun gå i psykologisk behandling:

”Altså, de kunne godt have hjulpet mig. Det gjorde de ikke – og den dag i dag siger de: Jamen vi vil godt hjælpe dig, men altså – det er seks år for sent, ikke? Det kan jeg ikke bruge til noget som helst. Heller ikke engang en psykolog. Hvad skal en psykolog gøre for mig?” (...) ”Jeg vil jo godt have ham hjem, selvfølgelig, men det er lidt svært, fordi jeg ikke har bevist, at – jeg ved ikke, hvad jeg skal bevise – at jeg går til psykolog og alt det der?”

Om samvær fortæller Eva, at hun ønsker så meget som muligt, og at hun hele tiden prøver at få mere samvær på forskellige måder. Samværet har været reguleret op og ned i løbet af anbringelsen fortæller hun. På et tidspunkt havde Eva samvær hver 14. dag, men så blev det sat ned:

”Nå, men der har været den ene gang måske. Jeg havde været til en fest, og så havde jeg drukket et par øl. Det var det. Og så ... havde Mads sagt, at jeg havde drukket et par øl, og så var det straks fra kommunens side: ”Åh, hun drikker?” Du ved, ik? Og så kørte den tilbage på det der latterlige samme shit, ik?”

Eva fortæller, at kommunen mener, hun drikker. Det mener hun ikke selv, at hun gør. Hun har i lang tid haft en overnatning om måneden med Mads. Efter at have brokket sig længe er samværet nu blevet sat op til to, dvs. en hel weekend, men Eva er stadig ikke tilfreds.

Mads vil også have mere samvær

Eva fortæller, at Mads også ønsker mere samvær:

”Ja, Mads vil godt hjem. Han er dødsked af det, hver gang han er her – eller når han skal hjem – eller tilbage til – jeg siger, at han skal ’tilbage’ – han siger, at han skal ’hjem’. Det påvirker også ham, fordi han ved, hvor ked af det jeg er, når han er taget af sted igen.”

Ifølge Eva vil Mads gerne ’hjem’ og bo hos hende. Eva fortæller videre, at hun er i telefonisk kontakt med Mads hver dag, så hun kan følge med i, hvad der foregår. Hun ringer eller sender sms dagligt. Adspurgt til hvad de laver, når Mads er på besøg, fortæller Eva:

”Som i enhver familie, hvad man nu gør. Vi går ud og shopper og laver mad, hygger os, ser fjernsyn, og vi kan lave nogle spil. Eller vi får besøg eller besøger min søster eller min far. Almindelige ting. Altså, hvad skal man gøre i den dér korte tid? Man kan ikke rigtig nå noget; man kan ikke ...”

Hun har det utrolig dårligt, hver gang hun har Mads på samvær, og det bliver søndag eftermiddag, fordi han bliver hentet af plejefar, og samværet slutter:

Eva: ”Altså, det er simpelthen bare – Åh, hvad er klokken – hele tiden – hvad er klokken, du ved. Det er også meget belastende for os begge to. Især om søndagen. Og så er der nedtælling, og så bliver man sådan lidt halvmut eller ked af det.”

Line: ”Hvad er dit ønske omkring samværet – hvad kunne være anderledes?”

Eva: ”Jeg har svaret – han skal bare hjem.”

Eva bryder sig ikke om, når Mads bliver hentet af plejefar, og hun fortæller, at hun græder og bliver meget ked af det, når han kører.

Samarbejdet med plejefamilien

Adspurgt til, om hun synes, at der var noget, der kunne være anderledes i hendes forhold til plejefamilien, svarer Eva:

”Jeg har ikke noget at snakke med dem om. Og de har heller ikke noget med mit liv at gøre. Og jeg har ikke

noget med deres liv at gøre, vel. Det interesserer mig ikke. Altså, han blev anbragt dér, og det accepterer han, og det gør jeg også. Sådan er det.”

Hun fortæller videre, at det er kedeligt dernede, hvor Mads er anbragt, for 'der sker ikke noget'.

Jeg har ikke fået hjælp af kommunen

Eva synes, at samarbejdet med kommunen er dårligt, men siden hun er flyttet fra en bydel til en anden, er det dog blevet lidt bedre, for hun har fået lidt mere samvær nu, end hun havde før. Hun synes ikke, at personalet i kommunen er til at komme i kontakt med over telefonen, og i øvrigt planlægger de altid samværet efter 'søn-nens kalender' og ikke efter hendes:

Eva: ”Altså, jeg er bare sådan et stykke ingenting. (...) Og også fordi – Her, så får jeg bare et brev.” Han kan komme de datoer”. De spørger ikke mig om, hvornår det passer mig fx – altså jeg har jo ingen ... Det synes jeg også er forkert.”

”Nej, jeg har sagt, at jeg godt vil have ham til den første, fordi jeg er på kontanthjælp, og jeg har ikke nogen penge. Og som jeg siger, der er husleje og bla bla bla. Og det har jeg også sagt deroppe. Så hvis han kommer midt i måneden – så skal jeg ud at skaffe penge eller låne penge.”

Eva oplever at blive sat ud på et sidespor, når 'de' bare sender et brev om, hvornår samværet skal være, uden at skele til hendes ønsker og behov. Om sit eget liv fortæller hun, at hun ingen uddannelse har, for hun har altid været "hustru" og:

”Jeg laver ikke noget. Jeg skal på jobcentret – jeg har været lidt syg her. Og så skal jeg i gang med et eller andet, ikke?”

Interview med plejeforældre, Dorthe og Peter

Plejeforældrene Peter og Dorthe bor i et hus i et villakvarter i en mindre by. Huset er rummeligt med værelser til flere børn. Til huset hører en stor have. Dorthe har bagt kage, og der står frokost på bordet. I familien bor der en anden dreng, der også er anbragt uden for hjemmet. Familiens egne børn er flyttet hjemmefra. Plejeforældrene fremstår rolige og afslappede.

Eva er glad for Mads

Om forholdet mellem Eva og Mads fortæller plejeforældrene, at samværet længe har været en enkelt overnatning, og det har fungeret rimeligt. Eva har, ifølge Dorthe, formået at lade være med at drikke sig fuld. Hun har ikke været ædru, men har kunnet holde "den gående nogenlunde":

”Og når Eva er på det niveau, så kan hun godt tage imod Mads og vise ham, at hun er glad ved ham, for det er der ingen tvivl om, at hun er. Og de har så også kunnet lave nogle ting sammen. Men Eva bliver jo dårligere og dårligere – altså, Evas koncentration rækker ikke så langt heller.” (Dorthe)

”Problemet er jo, at når jeg afleverer Mads derinde – så ser det fint ud, men så ved jeg også, at når der er gået fire timer, så ligger Eva ned. Det har jeg ikke kontrol over. Det kan vi jo ikke gøre noget ved.” (Peter)

Plejemor Dorthe fortæller, at Mads er loyal over for Eva. Hvis der er foregået noget på samvær, der ikke er godt, så fortæller Mads det ikke til dem. Han fortæller primært om de gode ting. Hvis mor har drukket, og hvis mor har sagt til Mads, at han ikke må fortælle det til Dorthe og Peter, så siger han intet. Dorthe fortæller, at hun støtter op om samværet, og at hun mange gange har opfordret mor til at komme ned til plejefamilien:

”Jeg ville da håbe, at hun ville komme her noget oftere – det ville jeg gerne have. Og det har jeg sagt til hende, men så er det jo, at hun flipper ud: ”Jeg vil kraftedeme ikke sidde i det skodtog”. Hun har også fået tilbudt i starten inde fra socialcenter XX, at de ville betale på kunne overnatte på hotel her, så hun kunne være her i en hel weekend ... Men det vil hun ikke.”

Dorthe lægger vægt på, at samværet er vigtigt for Mads, fordi der er en relation mellem mor og ham, og han er glad for sin mor. Derfor er det ærgerligt, at Eva ikke ”gider tage toget hened.”

Det er også ærgerligt, at Eva ikke vil gå i behandling for sit misbrug, for det går ud over Mads og kvaliteten i samværet, når hun drikker. Dorthe fortæller, at Eva er blevet tilbudt behandling for sit misbrug de sidste fem år, ligesom hun er blevet tilbudt psykologhjælp, men Eva vil ikke tage imod noget som helst.

Mads er glad for mor, men også tilknyttet stedet her

Om Mads' forhold til mor og til plejeforældrene fortæller Dorthe:

”Men han er glad for sin mor og Eva er glad for ham – ingen tvivl om det. Men på den anden side synes jeg også nu, at vi oplever, at han har knyttet sig til os og stedet her – sine venner, sine kammerater, sin skole – og han spørger kurator om, hvor længe skal jeg bo hos Dorthe og Peter – altså sådan noget har han ikke stillet spørgsmål om før. Det er ligesom om, at han er ved at vågne lidt op nu.”

Dorthe oplever også, som noget nyt, at Mads begynder at stille sig spørgende og kritisk til sin mors livsførelse. Om forholdet til Eva fortæller plejeforældrene, at der ikke er så meget samarbejde mellem dem og hende. Peter har prøvet at fortælle Eva om Mads' skolegang, men han oplever, at hun slet ikke kan rumme det. Nu afleverer han bare information om datoer for Mads' fodboldkampe til hende, når han afleverer ham til samvær. Så må hun finde ud af selv, om hun vil dukke op. Der er ikke så meget dialog, men det sker ofte, at Eva ringer meget beruset og råber og skriger i telefonen.

”Og det tog os lidt tid at finde ud af at tackle det. Når jeg så har snakket med hende i telefonen og hun har kaldt mig alverdens ting og sager og hvor jeg tænker, at det her, det gider jeg ikke at høre på mere, så siger jeg det til hende. Og enten ringer hun tilbage fem minutter efter og siger: ”Vi blev vist lidt uvenner?”, eller også så ringer hun et par dage efter ... Og lader som ingenting.”

Plejeforældrene fortæller, at det er hændt en enkel gang, at Eva er dukket op til en fodboldkamp. Men hun sad hele eftermiddagen på det lokale værtshus, og inden kampen gik i gang tog hun hjem, idet hun var blevet enormt fuld. Så det var ikke sjovt for Mads.

Vi ved, at mor påvirker Mads til at ønske mere samvær

Mor har på det seneste fået tildelt en overnatning mere med Mads. Dette har ifølge plejeforældrene både været mors og Mads' ønske. Adspurgt om, hvad baggrunden er for at samværet er blevet udvidet, svarer plejeforældrene:

Peter: "Der er kommet ny sagsbehandler. Hver gang der kommer en ny sagsbehandler, så tror de ikke på, at Eva drikker ... Ja, det er sådan vores erfaring. Ja, så det skal lige bevises."

Dorthe: "Mads har så også ønsket det, kan jeg forstå, men vi ved også godt, at Eva sidder i den anden ende og siger til Mads: "Nu skal du sige sådan og sådan ...."

Plejeforældrene fortæller videre, at de ikke blev inddraget i beslutningen om samværsudvidelse – de blev faktisk ikke orienteret. Dette betød, at Mads en dag kom og sagde, at nu skulle han på samvær hos sin mor en hel weekend. Dette stillede plejefar sig tvivlende over for, men da de ringede til forvaltningen, viste det sig at være rigtigt. Det var blevet besluttet udenom dem, og det var ikke i orden, synes plejeforældrene.

Vi lever med den utryghed, når Mads er på samvær

At Mads er loyal over for sin mor betyder, at han ikke vil eller tør modsætte sig hendes ønsker, fortæller Dorthe. Hvis mor ønsker mere samvær, så ønsker Mads også mere samvær. Dorthe mener, at det er et problem, at Mads ikke tør sige fra over for mor. Derudover er der: "den utryghed, vi andre går med. Det kunne være rart, hvis der var noget kontrol. Ja, i to hele døgn er han hos mor ..." (Dorthe)

Plejeforældrene fortæller, at de er utrygge ved miljøet, som Eva inddrager Mads i, og de tvivler på, at hun magter at være en god nok mor for Mads så lang tid ad gangen. Hun mister koncentrationen, som timerne går. De undrer sig i det hele taget over, at samværet er blevet sat op. Dorthe siger, at hun synes, det er vigtigt, at Mads kender sin biologiske familie, og at hun synes, det ideelle for ham ville være samvær to hele weekender om måneden, HVIS mor magtede det. Men det gør hun desværre ikke, mener Dorthe. Derudover er det et problem, at Eva ringer så tit til Mads' mobiltelefon, og det er meget svært at holde styr på, hvad der foregår i kontakten mellem de to. Dorthe mener, at der er sket store fremskridt med Mads inden for det sidste halve år, og det er rigtig positivt:

"Så det med at have kontrol med, hvad han bliver udsat for, det er meget svært. Men heldigvis er Mads – inden for det sidste års tid er han kommet så langt, så han kan sige – hvis vi siger: "Nå, havde mor noget spændende at fortælle i dag?" – "Nej, hun var fuld". Det kan han sige i dag – nu. Og det har han ikke kunnet før; der har han dækket over det hele. Og været ked af det så."

Plejeforældrene fortæller, at Mads er et barn, der har brug for meget struktur og forudsigelighed. I plejefamilien foretager de sig sjældent noget, som de ikke har orienteret Mads om inden, og de "lover aldrig mere end de holder", siger Dorthe. Men med tiden er det begyndt at gå bedre med at klare uforberedte ting, og de kan løsne lidt op på strukturen. Hun fortæller, at Mads klarer sig rimeligt i skolen, men har svært ved det abstrakte, og at han er meget ordentligt og perfektionistisk anlagt.

Dorthe fortæller, at der er mange huller i Mads' historie, og mange ting de ikke ved. Dengang Mads blev anbragt hos dem, var han meget 'sprogfattig' og havde svært ved at forklare sig i en alder af fem år. Plejeforældrene er i det hele taget i tvivl om "hvad der er reelle alkoholskader, og hvad der er forvirring" hos Mads. Ifølge Dorthe og Peter havde Mads levet de første år af sit liv med sin mor på forskellige adresser, på værtshuse rundt om i byen og med forskellige mænd. Dorthe fortæller, at Mads er meget forvirret omkring sin opvækst, der inden anbringelsen har været præget af stor diskontinuitet.

Interview med tilsynsførende

Interviewet foregår i den pågældende børnefamilieenhed i byen. Tilsynsførendes opgave er i denne sag at tale med Mads og med plejefamilien samt at støtte og rådgive plejefamilien i de udfordringer, der måtte være omkring anbringelsen af Mads og hans hverdag i plejefamilien. Derudover har hun også haft kontakt med mor. Hun fortæller, at sagen har været tilknyttet en anden børnefamilieenhed tidligere, men for et års tid siden flyttede mor til kvarteret og 'sagen' overgik til hende.

Om samværsændringerne

Tilsynsførende fortæller, at de valgte at udvide samværet fra én overnatning til to, fordi både Mads og mor gav udtryk for et ønske om mere samvær:

"Moderen havde fået lejlighed herude, og på det tidspunkt var det én gang om måneden. En overnatning om måneden. Hun ville ikke aflægge 'puste-prøver' eller få ... Altså, moderen ønsker mere samvær end de i øjeblikket to overnatninger – hun ønsker mere samvær med Mads, hvor vi for godt et års tid siden stillede et krav til moderen om noget alkoholbehandling. Det har hun opgivet. Det har hun slet ingen forklaringer på. Hvor sagsbehandleren og jeg så må sige: "Jamen, drikker du, når der skal være samvær med Mads? ... Det er svært at træffe en beslutning ... derfor tager vi den op på teammødet."

Tilsynsførende lægger vægt på, at det er Mads' mor og Mads' eget ønske, men understreger samtidig, at det er svært at tage stilling, fordi mor drikker og ikke vil gå i behandling, ej heller vil hun erkende, at hun har et misbrug. Det er dog forvaltningens oplevelse, at det går godt med samværet, efter det er blevet sat op, siger tilsynsførende. Hun er opmærksom på, at Eva stadig ikke er tilfreds, idet hun ønsker mere samvær, men det kommer ikke på tale, så længe hun drikker så meget, som hun gør.

Mads er loyal mod sin mor

Tilsynsførende fortæller, at det også var Mads' ønske at få mere samvær. Hun havde nogle samtaler med Mads, hvor han gav udtryk for et ønske om mere samvær. Hun er alligevel noget usikker på, hvor meget 'mere samvær' faktisk er Mads' ønske, eller om det mere er Eva, der ønsker det:

"Det ... altså, jeg har nogen gange lidt svært ved at se, hvad er Mads ønsker, og hvad er Evas ønsker. (...) Mads har sagt til mig siden april måned – at han vil godt have lidt mere samvær, end han har nu. Men her på et tidspunkt gik det over til to overnatninger, hvor Mads var hjemme, og hvor han og mor ønsker det. Så er det spørgsmålet, om Mads er blevet sendt i byen af moren, fordi det er morens ønske?"

Tilsynsførende fortæller videre, at hun kan have svært ved at tale med Mads, at det er svært at afdække hans ønsker, og at det til stadighed er en udfordring for hende at arbejde med at tale bedre med drengen: "*Hvordan kan jeg få nogle bedre samtaler med Mads? Hvordan får jeg ham til at fortælle mere?*". Hun fortæller, at der er en psykolog på sagen i forbindelse med nogle andre aspekter, og denne har påpeget, at Mads er meget loyal over for sin mor. Psykologen har anbefalet, at der ikke er overnatning i forbindelse med samværet. Adspurgt om, hvorfor psykologen ikke anbefaler overnatning, svarer tilsynsførende: "*Jamen de fleste gange, så når hun har drukket et par øl, så ...*".

Formål med samværet – ikke hjemgivelse

Til spørgsmålet om, hvad formålet med samværet er, svarer tilsynsførende:

”At bevare deres relation. Jeg tror ikke på, at Mads bliver hjemgivet. Den mor er alt for dårlig ... Men man kan sige, at det eneste, der er sikkert, det er, at han har sin biologiske mor.”

Hun peger på, at nogle plejebørn mister kontakten med plejefamilien, når de flytter hjemmefra og bliver voksne. For at undgå at plejebarnet da står helt alene, er det vigtigt at bevare en relation til de dele af den biologiske familie, der kan være noget for barnet. Selvom hun synes, det er vigtigt at bevare relationen mellem børn og deres forældre generelt, så må det ikke være på bekostning af børnenes behov, og det er det desværre nogle gange:

”Så tænker jeg jo også, at det er vigtigt at se på, hvordan børnene reagerer på de her samvær, sådan at det ikke skal tage dem flere dage at komme ind i en god gænge igen (...) Jeg synes, der bliver lyttet til mig, men nogen gange, så er det ikke samvær i forhold til, hvad der er godt for barnet. For sagsbehandleren varetager mere forældrenes rettigheder.”

Hun fortæller videre, at medarbejdergruppen er meget delte i deres holdninger med hensyn til samvær. Der er de medarbejdere, der ønsker at beskytte barnet mod forældrenes svigt, og som er tilbøjelige til at ville fastsætte lidt samvær, mens andre kan mene, at det er godt med meget kontakt til forældrene, for forældrene betragtes som vigtige for børnene, som en del af deres liv, uanset mangler og svigt.

Analyse – Mads’ case

To tilknytninger og loyalitetskonflikt?

Det må antages, at der er en følelsesmæssig relation mellem Eva og Mads, og at samværet kan være en positiv oplevelse for ham, når hans mor ikke er fuld, f.eks. når de laver ting sammen, som er ’hyggelige’. Men Eva involverer ham i sine frustrationer over for lidt samvær, og Mads kommer til at stå i en loyalitetskonflikt mellem sin mor og plejeforældre, og det er svært, for han er jo ’glad for begge steder’. Når Mads er i plejefamilien, identificerer han sig mest med plejefamiliens synspunkter, levemåde og værdier og bliver loyal over for denne. Når han er hos sin mor, er det lige omvendt. Fordi de to parter, som han er knyttet til, har så forskellige meninger om samvær og om anbringelsen idet hele taget, bliver det svært for ham at mene noget selv. Resultatet bliver for Mads en usammenhængende livs- og selvforståelse, som han har svært ved at sætte ord på selv.

Den noget belastede relation mellem plejeforældre og mor gør anbringelsen svær for Mads. At hans mor har svært ved at acceptere anbringelsen betyder i et tilknytningsperspektiv, at det kan være svært for Mads at falde godt til i plejefamilien – at vælge plejefamilien til. Hver gang han er hjemme hos sin mor, skal han forholde sig til hendes følelser og ønsker, dels om mere samvær, dels om at han skal flytte hjem. Det forhold, at Eva med udtalelser som ’der sker jo intet dernede’ giver udtryk for, at det, der sker i plejefamilien, ingen værdi har for Mads, bliver i praksis en devaluering af hans liv. Plejefamilien prøver omvendt at bakke op om hans samvær med moren. Men deres usikkerhed omkring, hvad der foregår under samværet, når Eva har drukket, gør, at de over for Mads kan komme til at problematisere morens adfærd og stille sig tvivlende over for hendes evner som mor i forhold til ham.

Samvær til Mads’ bedste? Inddragelse af barnet som udfordring

Det kan undre, at børnefamilieenheden vælger at udvide samværet med en overnatning mere, når psykologundersøgelser peger på, at samværet bør være uden overnatning, fordi Eva drikker under samværet. I interview-

wet med Mads fremgår det, at det forekommer at *'mor er fuld'*, når han er hjemme på weekend, og at han har været nødt til at forlade lejligheden imens. Tilsynsførende i børnefamilieenheden tror, at Eva kan undlade at drikke sig fuld, men blot drikker et par øl under samværet. Hun er også af den opfattelse, at det går godt med samværet efter udvidelsen. Plejefamilien derimod er mere skeptisk over for, hvorvidt Eva evner at lade være med at drikke en hel weekend i træk.

Tilsynsførende giver udtryk for at være usikker på, hvorvidt beslutningen om at sætte samværet op er til Mads' bedste. Imidlertid påpeger hun, at hun synes, det er svært at tale med ham, og hun har en fornemmelse af, at *"Mads er sendt i byen af mor"*.

Dermed kan der peges på vigtigheden af at undersøge barnets relationer indgående og ikke betragte barnets udsagn isoleret. Barnets udtalelser må ses i lyset af de relationer, det indgår i. Tilsynsførende sidder i denne sag således i et dilemma i forhold til sin inddragelse af Mads. Hvordan kan hun vide, hvad der er 'sandt' og 'falsk'? For det første kan der være flere sandheder i spil samtidig. Måske ønsker Mads at se sin mor mere. Dernæst er det også tænkeligt, at han siger, at han ønsker mere samvær, fordi hans mor har sagt, at han skal sige sådan før samtalen. Det ved vi ikke, og der kan peges på, at denne sag illustrerer, at de voksne ofte kan sidde med en usikkerhed i forbindelse med at forstå og fortolke børns udsagn. Hvad er egentlig barnets eget perspektiv, og kan man tale om et sådant?

Inddragelse af plejefamilien?

Som det fremgik i fremstillingen af plejefamiliens perspektiv, er denne ikke blevet inddraget i beslutningen om at udvide samværet. Faktisk bliver plejefamilien ifølge eget udsagn ikke orienteret om beslutningen, før Mads selv fortæller det. Med vedtagelsen af Barnets Reform er det nu en pligt for kommunen at inddrage og høre anbringelsesstedet i forbindelse med større beslutninger som samvær og hjemgivelse. Dette forhold vil fremadrettet bidrage til at belyse sagen bedre, og derved vil beslutninger, der træffes omkring det anbragte barn, kunne træffes på et bredere og mere oplyst grundlag. Der er ingen tvivl om, at alle parter i en anbringelsessag har 'interesser', hvilket der må tages forbehold for, men alle parter har også en viden, der kan være særdeles vigtig at få lagt frem. Hvis forvaltningen havde valgt at drøfte spørgsmålet om udvidelse af samværet med plejefamilien, ville plejeforældrenes oplysninger have kunnet udbygge forvaltningens kendskab til sagen. Oplysninger om, at Eva ringer, meget beruset, flere gange om ugen både til dem og til Mads, kunne inddrages i overvejelserne og kvalificere beslutningen. Spørgsmålet er jo, om det overhovedet er en god idé at udvide samværet med en overnatning mere, når Mads' mors alkoholvaner ser ud som de gør? Er det overhovedet en god idé at Mads sover hos sin mor?

Formål med samværet – i sidste ende er der kun mor

Tilsynsførende understreger, *"at det eneste, der er sikkert, det er, at han har sin biologiske mor"*. Dette bygger på en antagelse om, at Mads måske kommer til at miste sine plejeforældre, den dag anbringelsen formelt ophører, hvorfor han vil stå uden en familie overhovedet. Ud fra forskningsresultater, der netop viser, at mange plejebørn står uden en familie for livet, giver denne betragtning god mening (SFI 2003, Egelund & Hestbæk). Ud fra argumenter om 'kontinuitet' og 'barnets kendskab til sine rødder' giver det absolut mening, at Mads har kontakt med sin mor. Men det giver kun mening i den udstrækning, at samværet med moren er til glæde for Mads, og det er det langt fra altid.

Tilsynsførende er af den opfattelse, at Mads aldrig vil blive hjemgivet, for ”den mor er alt for dårlig”. Dette understøttes af det faktum, at Eva gennem flere år ikke har villet tage imod tilbud om behandling og ikke erkender sit alkoholmisbrug. Dermed peges der på, at perspektivet for anbringelsen er ’anbringelse for barndommen’. I det lys kan det undre, at man ikke arbejder på skabe et *vedligeholdende* samvær, der sigter på, at Mads kender sin mor og får information om mor, frem for at udvide samværet yderligere? Hvis Mads skal profitere af anbringelsen og have fred til at falde godt til i plejefamilien, kan det problematiseres, at der er så meget kontakt mellem Eva og Mads. Særligt kan det problematiseres, fordi den kontakt, der er, er præget af mors misbrug og dermed bliver til skade for Mads, ligesom Eva benægter årsagen til anbringelsen. Derudover gør den loyalitetskonflikt, Mads står i, i kraft af hans mors modstand mod anbringelsen, det svært for ham at vælge plejefamilien til.

Er det oprigtigt Mads’ ønske at se sin mor mere, bør der tages initiativ til at støtte samværet på anden vis, således at det sikres, at han ikke udsættes for ubehagelige oplevelser i forbindelse med sin mors misbrug. Det kan således undre, at støttet samvær ikke har været overvejet som en mulighed i sagen.

LONE

Lone er 11 år og har, siden hun var fem år, været anbragt hos plejeforældrene Lonnie og Simon. Lone er anbragt sammen med sin bror David på tre år, der blev anbragt i familien som spæd. Børnene har to forskellige fædre. Mor bor alene, da hun er gået fra Davids far. Begge børn er anbragt pga. af mors og fars omsorgssvigt, vedvarende stofmisbrug og en livsførelse der for Lones fars vedkommende betyder, at han har været fængslet uafbrudt i over halvdelen af datterens liv. Mor har selv bedt om at få børnene anbragt i en erkendelse af, at hun ikke magtede forældrerollen. Begge anbringelser er frivillige. Der har på interviewtidspunktet ikke været samvær i ca. to et halvt år, fordi mor ikke møder op til de aftalte samvær. Der er ingen fast plan for samvær.

Medvirkende:

Følgende analysefremstilling bygger på interview med: Lone, plejeforældre Lonnie og Simon, Lones mor, Kirsten, sagsbehandler og tilsynsførende. Far sad i fængsel på interviewtidspunktet, hvorfor han ikke blev interviewet.

Interview med Lone

Samtalen med Lone finder sted på hendes værelse hos plejefamilien. Værelset fremstår som et pigeværelse med dukker og røde og lyserøde farver. Der står nogle hestefigurer på en reol, og der er hestepлакater på væggen. Lone virker lidt genert.

Om plejefamilien og anbringelsen

Adspurgte til, hvordan hun synes det er at bo hos Lonnie og Simon, svarer hun:

Lone: ”Det er meget almindeligt ... helt fint. Jeg kan godt lide at bo her, jeg synes bare, at det ... altså, det er normalt.”

Line: ”Kan du prøve at fortælle lidt om dem?”

Lone: ”Lonnie ... hun kan godt sådan sige tingene lige ud, hvis hun er sur eller sådan noget. Og Simon, han kan godt være ligesom mere stille og rolig ...”

Line: ”Okay. Kan du fortælle lidt om, hvorfor du ikke bor hos din mor og far?”

Lone: ”Nej, altså mine forældre tager stoffer ...”

Hun fortæller videre, at hun ikke tænker så meget over, at hun er anderledes. Kammeraterne i skolen ved godt, at Lone ikke bor hos sine rigtige forældre, men det er ikke noget, hun snakker med dem om, siger hun. Hun fortæller videre, at hun ikke kan huske så meget fra den tid, hvor hun boede hos sin mor.

Samvær med mor

Adspurgt til, om Lone ser sine forældre, fortæller hun:

Lone: "Min mor, hende har jeg ikke set i meget lang tid. Jeg har ikke set hende i to år i hvert fald. Hun har ringet til mig til min fødselsdag, men ellers har jeg ikke nogen kontakt i øjeblikket."

Det er ikke hvert år, mor ringer til fødselsdagen, men i år ringede hun, fortæller Lone.

Line: "Hvordan var det så?"

Lone: "Hun begyndte at græde lidt og sådan – det var ikke en særlig lang samtale."

Lone fortæller videre, at hun synes det var ubehageligt, at mor græd i telefonen, og hun vidste ikke, hvad hun skulle gøre eller sige. Hun siger, at hun godt kan blive bekymret før en samtale med moren. Bekymringen handler om, at hun ikke ved, hvad hun skal gøre, hvis hendes mor græder. Det er ikke rart. Lone synes ikke, at hun savner sin mor, "*fordi det er så længe siden, jeg har set hende*". Men hun siger, at hun alligevel gerne vil se hende, hun vil gerne have kontakt, for "*hun er jo min mor*".

Lone siger, at hun husker, at moren har besøgt hende "*et par gange*", og det synes hun var "*dejligt*", siger hun. De snakkede sammen og gik nogle ture, husker hun. Adspurgt til, om hun ved, hvorfor de ikke ser hinanden nu, svarer hun, at det nok har noget med stofferne at gøre, og "*der, hvor hun ringede til min fødselsdag, sagde hun, at hun har gjort nogle dumme ting og sådan noget, derfor kom hun ikke ... ja*". Adspurgt til, om Lone oplever at være bekymret for sin mors velbefindende, svarer hun, at det er hun ikke.

Samvær med far

Adspurgt til samværet med far, fortæller Lone:

Lone: "Altså min far – når jeg er hjemme hos min farmor – ham ser jeg nogle gange, når han er ude fra fængslet."

Farmor har hun besøgt én gang om måneden i mange år, "*hun har altid været der*", og det er Lone glad for. Lone fortæller, at far bor forskellige steder i byen "*sådan rundt omkring hos venner og sådan noget*". Da han ikke har noget hjem, kan hun ikke besøge ham hjemme, men ser ham indimellem, når hun er hos farmor. Da jeg beder hende om at beskrive sin far, synes hun, det er svært, for "*jeg kender ham jo egentlig ikke*". Der var en periode på syv år i træk, hvor Lone ikke så sin far, fordi han var i fængsel, fortæller hun. Hun fastholder, at hun er glad for at se ham, for han er "*flink nok*", og at de spiller computer, når de er sammen, hvilket hun synes er sjovt.

Jeg vil blive hos Lonnie og Simon

Adspurgt til, om hun godt kunne tænke sig at bo hos sin mor igen på et tidspunkt, svarer hun "nej".

Line: "Nej. Hvorfor det, egentlig?"

Lone: "Fordi hun ikke fungerer ... jeg ville hellere bo hos Lonnie og Simon, selvfølgelig."

Line: "Hvad tror du, der ville ske, hvis du boede hjemme hos din mor?"

Lone: "Der ville være usikkerhed ... jeg ved jo ikke, hvad hun har gang i."

Lone forestiller sig, at hun bliver boende hos Lonnie og Simon, og at hun også vil bo der om tre eller fem år. Hun fortæller videre, at hun godt kunne tænke sig at se sin mor igen, og hvis hun selv kunne bestemme, skulle det "måske være én gang om måneden". Lone ved ikke, om der er nogen der har fortalt hendes mor, at hun gerne vil se hende. Hun kunne også godt ønske sig, at hendes forældre holdt op med at tage stoffer, siger hun.

Lonnie og Simon er mine forældre

Lone fortæller, at hun nogle gange kalder Lonnie for sin mor, fordi hun "føler hende som min mor". Det er hende, hun kan tale med, når hun er ked af det, siger hun. Lone lægger vægt på, at "Lonnie og Simon er min mor og far". Hun fortæller samtidig, at hun godt ved, at de ikke er hendes biologiske forældre. Hun fortæller videre, at hendes lillebror ikke har den samme bevidsthed om, at han har biologiske forældre et andet sted: "Altså, jeg kalder nogen gange Lonnie for Lonnie, men han kalder dem for sine forældre ... men han kom jo også rimelig tidligt, ik?"

Adspurgt til, hvad Lone tror, at hendes mor synes om, at hun bor hos plejeforældrene, svarer hun: "Dengang hun var hernede, da sagde hun, at det er fint med Lonnie". Hun fortæller, at Lonnie har sagt, at det ikke er godt, at hun ser sin mor, når hun er påvirket af stoffer, men at Lonnie har sagt, at mor er sød. Hun fortæller også, at Lonnie siger, at hun ikke har kontakt med hendes mor i øjeblikket.

Interview med Kirsten, mor

Kirsten lukker mig ind i sin lejlighed, der ligger i et socialt boligbyggeri i byen. Lejligheden er lille. Der står et slidt sofamøblement omkring et glasbord i stuen. Ved siden af dette bord ligger hendes fixeredskaber og piber på et lille bord i hjørnet. Der er et slidt tæppe på gulvet. For enden af rummet står en reol med en del små pyntegenstande. På væggen hænger der en plakate med en rockstjerne. På bordet står en masse kaffekopper. Kirsten snakker hurtigt. Hun fortæller om sin kat, der er forsvundet, om sine naboer, som alle sammen er efter hende, og om indvandrere, der har "ødelagt hele kvarteret".

Om baggrunden for anbringelsen af Lone

Adspurgt til, hvorfor Lone blev anbragt uden for hjemmet, svarer Kirsten:

"Jamen, altså, jeg havde jo en masse problemer med min datters far altid, og så begyndte jeg at tage stoffer, og så, ja, så blev jeg anmeldt af min barnepige, som ... ja, fordi jeg kørte så også escort ved siden af. Jeg skulle have til at ..., og der skulle ikke mangle, og hun skulle ikke mangle, og det var bare et kaotisk liv, og så valgte jeg selv at gå op på kommunen og så sige til sidst, jo, det er okay alt sammen. At de kunne tage mine børn, ikke, altså, og lade dem få, hvad de har behov for, ikke!"

"Det er ikke fedt, at de er anbragt, altså, det er jo klart, men jeg ville ikke kunne give dem det, de har i dag. Det ville jeg ikke. Så jeg har det sgu okay med det."

Kirsten fortæller videre, at Lones lillebror David heldigvis blev anbragt i den samme familie. Om anbringelsen af lillebroren, der fandt sted ca. fem år senere, fortæller Kirsten:

"Vi boede på en familieinstitution XXX. Ja, skidegodt sted. Jeg ved ikke, om du har hørt om det. Ja, så dér boede vi ude det første år, og så kunne jeg jo godt se, at løbet var kørt. Og Hans, han var faldet i vandet, og

jeg prøvede bare at skjule, at jeg var faldet i vandet, ikke! Og det holdt jo ikke. Altså, slet ikke på institutionen, så jeg gik ned og lagde kortene på bordet og sagde, som det var, altså, at vi måtte finde ud af at få afrettet situationen, ikke! Da gik små seks måneder, og så kom David så ned til sin storesøster, ikke! Det er jeg rigtig glad for, ja. Det vil sgu være forfærdeligt, hvis bror og søster ikke kunne lære hinanden at kende.”

Kirsten fortæller lidt om sin egen barndom, hvor hun husker, at den bedste tid var det år, hun var anbragt uden for hjemmet. Ellers var barndommen præget af mors alkoholmisbrug og fars stofmisbrug. Hun fortæller, at hendes far døde af misbruget. Hendes mor lever endnu, men forholdet til hende er ikke særlig godt.

Om samværet og misbruget

Adspurgt til, hvor tit Kirsten har samvær med sine børn, svarer hun:

”Der er gået et stykke tid nu. Det må jeg godt nok indrømme. Det er lidt dårligt af mig, men jeg har ikke følt, at de har haft behov for at se mig nu, sådan som jeg er lige i øjeblikket. Så, men jeg begyndte sådan ligesom at rette op på det, da jeg går i dagbehandling, ikke!”

Når Kirsten ikke formår at møde op til samværsaftalerne, skyldes det misbruget, siger hun. Hun forsøger at komme ud af sit misbrug i øjeblikket:

”Ja, men det er bare noget, at jeg går op og henter min metadon hver dag, og så skal de se, at jeg tager det, og så går jeg hjem igen. Altså, der er ikke rigtigt noget i det. Men så er jeg blevet sendt ud i noget jobformidling her fra den 20. af, hvor jeg skal være mellem 5 og 25 timer om ugen.”

Kirsten siger, at hun håber på at blive bedre til at dukke op til samvær, når nu hun er i behandling med metadon. Hun forestiller sig, at hun måske fremover kunne komme til samvær i en fast aftale:

”Så tror jeg egentlig, at det er fint nok for dem nu. Altså, hvis jeg sådan lige i øjeblikket p.t. overholdt de aftaler, vi havde. Det har jeg altså ikke lige gjort, lige siden jeg ... Jeg er lige begyndt igen nu her, ikke! Jeg tror egentligt, at den er fin nok for dem, altså, én gang om måneden ...”

Kirsten fortæller videre, at en anden grund til, at hun på et tidspunkt ikke kunne møde op til Lones samvær, var, at hun var faldet ud af vinduet fra tredje sal og brækkede et ben. I den periode kunne hun ikke overskue at tage toget ud til plejefamilien, hvorfor hun holdt sig væk ca. et halvt år. Adspurgt til, hvad hun tidligere har lavet med børnene, når hun har været på samvær, fortæller Kirsten, at hun har læst lektier med Lone, at de har leget med hestene, gået tur i skoven og læst bøger. Disse samvær har været af ca. tre timers varighed, hvilket Kirsten synes er for lidt, for ”når jeg endelig er dernede, så går tre timer sgu stærkt, altså”.

Ønsker til ændringer af samværet

Dette fører til, at Kirsten siger, at hun godt kunne ønske sig, at samværet blev af længere varighed og på lidt andre præmisser:

”Jeg ville godt have, at jeg kunne tage Lone med til byen og på McDonald's og ud at købe nogle ting til hende og sådan. Det skal altid være nede på gården, det foregår, og du kan jo ikke rigtigt gøre andet end at gå ud i

skoven eller ud i stalden. Altså, der er jo ikke rigtigt nogen ting, du kan foretage dig med børnene, vel! Så det kunne være fedt.”

Kirsten kunne også godt tænke sig at være alene med børnene. Med hensyn til omfanget af samværet siger hun, at hun jo godt kan se, at hun ikke skal komme ”rendende for meget, for det vil bryde forstyrrende ind i Lones liv og forstyrre hendes skolegang”.

Samarbejdet med forvaltningen og plejefamilien

Adspurgt, om hun synes, at forvaltningen har inddraget hende i hendes egen sag, og om hun oplever at være blevet spurgt, eksempelvis om samvær, svarer Kirsten:

”Ja, det har de. De har spurgt mig hele vejen igennem. Det har de. I hvert fald også da jeg flyttede op til xxxx (behandlingsinstitution), da var jeg med i det hele og er det stadigvæk. Så jo, det synes jeg, at de har været rigtig gode til. (...) Med forvaltningen har samarbejdet været rigtig godt.”

Derimod synes hun, at samarbejdet med plejefamilien kunne være bedre. Kirsten synes, at det altid er hende, der skal kontakte plejeforældrene:

”Altså, der er ikke sådan noget med, at de ringer og siger tak for julegaverne, eller nu har mor fødselsdag, nu ringer vi og siger til lykke, eller ... Jeg hører aldrig noget fra dem. Det kunne bestemt godt blive bedre.”

Adspurgt til, hvad Kirsten synes om plejeforældrene, svarer hun, at plejemor er ”pissedygtig i forhold til mine børn, ik, men arrogant over for mig”, og hun fortæller videre:

”Jamen, de er meget søde. Det synes jeg, men jeg synes sgu også på et eller andet punkt, at de har hjernevasket mine børn, hvis jeg skal sige det rent ud sagt lige ud af posen. Jamen, altså før i tiden, når man er kommet ned til sin datter, ikke, og ”goddag mor”. Det er sgu da ikke normalt, at ens børn siger ”goddag mor”, hvad sker der her. Det hedder ”hej mor” og ”hej far”, og ... det er pissehårdt for mig at sidde og snakke om det her, det må jeg indrømme. Kan jeg ikke lige tage en rygepause på to minutter?”

Kirsten synes, hun føler sig fremmed over for børnene. Det er hårdt at høre, at der bliver sagt far og mor til plejeforældrene, og hun synes ikke, at hun kan kende sin datter mere. Hun er ligesom blevet ”lidt fin i det”, synes hun. Hun var en anden, dengang hun boede hos hende, synes hun.

Interview med plejeforældre, Lonnie og Simon

Plejeforældrenes hus ligger ude på landet og er en nedlagt landejendom. Huset er i to etager, og udenfor er der en staldbygning, hvor familien blandt andet har heste. Der er fodboldbane og stor græsplæne med plads til leg og ophold. Køkkenet giver indtryk af at være et sted, der fungerer som samlingssted for familien. Midt i køkkenet står et stort spisebord. På bordet er der te og kaffe og en skål med frugt. Lonnie og Simon medvirker begge ved interviewet, der finder sted omkring bordet.

Om samværet

Plejeforældrene fortæller, at Kirsten, Lones mor, i perioder kom og besøgte Lone rimelig stabilt, men det var på det tidspunkt, da hun boede på en familieinstitution og blev kørt til og hentet ved toget – samværet blev støttet og styret fra familieinstitutionen. Efter David blev anbragt hos plejeforældrene, har mor været fraværende og kun magtet at komme på besøg hos familien ca. to gange på tre år. Lonnie fortæller, at tilsynsførende i forvaltningen har forsøgt at gøre meget for at få Kirsten i tale. Hun har skrevet breve, været på hjemmebesøg og ringet et utal af gange, men Kirsten dukker bare ikke op. Så der er ingen fast aftale om samvær. Tilsynsførende har også hentet hende et par gange og kørt hende ned til samvær, men det kan vedkommende jo ikke blive ved med at gøre, for ”det er der ikke tid til”. Dertil kommer, at sidste gang, hun kom, ”var hun skæv”, og det var ingen positiv oplevelse for Lone.

Når hun lover at komme ... men ikke kommer

Plejefar Simon fortæller, at Lone med tiden er blevet bedre til at gennemskue, at det meste af det, hendes mor lover, holder hun ikke. Men det påvirker hende stadig, når moren ikke holder, hvad hun lover:

”Jamen, det er også meget i perioder. Altså, kommer hun herved, eller hun har snakket med hende i telefonen. Selv om jeg så siger til Kirsten, nu skal du ikke love hende noget, lad nu være med at love hende noget, hun bliver sgu så ked af det, og når du så ikke kan overholde det, og du bliver også ked af det, så lad være med at love hende noget, men snak nu med hende dér, og hun er ..., men hun snakker med hende i to sekunder, og så gider hun ikke mere, eller Lone gider ikke.”

Lonnie fortæller videre:

”Jamen, så har hun jo lovet, at hun kommer. Så kom hun ikke alligevel, og ... og så går der lang tid ... hvor vi intet hører. (...) Ja, og så er det rigtig svært. Så får Lone ondt i maven og græder, og så har hun ringet, og så pressede jeg Lone til at snakke med hende. Jeg sagde: Du kan da bare lige sige ’hej mor’, og det ærgrer jeg mig gul og grøn over, at jeg pressede hende, og jeg sagde også undskyld til hende bagefter og sagde, at jeg var frygtelig ked af, at jeg havde presset hende, men ... og at det var rigtigt dumt gjort af mig. (...) ”Ja, hun sagde også kun ’hej’ til hende, og så fik jeg røret, ikke! Hun sagde ikke engang ’hej mor’ eller noget, fordi hun var rigtig vred på hende, og så hylede Kirsten jo, og ... det er jo klart.”

Rollen som ’overvåger’ er ubehagelig

Lonnie synes, det ville være optimalt, hvis der kunne laves en samværsordning med Kirsten, hvor der kunne være samvær ca. hver sjette uge. Det ville ikke være for stor en mundfuld for Kirsten, og samtidig ville børnene med jævne mellemrum møde deres mor og se, at hun er okay, uden at det vil forstyrre deres dagligdag, der er præget af flere fritidsaktiviteter, børnehaven og skoledag.

Hun peger på, at hun godt kunne ønske sig, at samværet fandt sted et andet sted end i deres hjem. Det sidste samvær var svært, fordi Kirsten, der ikke har set børnene i flere år, pludselig kom og brugte meget tid på at fortælle børnene, at hun er MOREN, og at Lonnie og Simon IKKE er mor og far. David var helt ”rundt på gulvet” og kunne slet ikke finde ud af, hvilket ben han skulle stå på, og hvem der var mor, siger Lonnie. Det var ubehageligt for alle parter. Derudover kan Kirsten optræde meget hektisk og ”overgearet” i samværet med børnene, hvor det især over for den lille dreng kan være for meget og i nogle situationer grænseoverskridende. Der er nogle tilfælde, hvor Lonnie har været nødt til at gribe ind, og den rolle som ”vaghund” er meget ødelæggende for hendes relation til Kirsten, synes hun:

”Og jeg kan jo heller ikke lade være med at gribe ind, fordi Kirsten er jo helt oppe under loftet, ikke, så er jeg nødt til at sige nej, stop, det bryder David sig faktisk ikke om, dét der eller ..., fordi jeg jo kender David, jeg kan jo høre Davids æh ..., så får jeg ... hvis det foregik et andet sted ... jamen så ville jeg ikke få ondt i maven, så ser jeg ikke, hvad der foregår, men så er der en professionel, der kan gribe ind og sige... af hensyn til børnene tror jeg, det ville være det aller-, aller-, aller-, allerbedste. Den rolle der vi får ... vi står jo med lorten i hånden rent ud sagt, ik?”

Lonnie understreger, at hun mange gange har spurgt forvaltningen, om ikke samværet kunne være et andet sted og med en støtteperson tilknyttet, der kunne agere neutral tredjepart, så hun og Simon kunne blive fri for at stå i den ubehagelige situation med Kirsten. Men hun har hver gang fået at vide, at det er for dyrt at flytte samværet til samværslokaler. Det vil kommunen ikke gå med til. Adspurgt til, hvad Lonnie og Simon tror, Kirsten synes om anbringelserne, svarer Lonnie, at hun oplever, at Kirsten svinger meget i sit forhold til dem. Nogle gange er hun bare så imødekommende og siger: ”I er også min mor og far ... Andre gange bliver hun tosset, fordi David jo siger mor til mig og Kirsten-moren til sin mor, og der sagde hun noget om, at jeg jo havde taget hendes børn ...”

Om reaktioner på samvær

Lonnie fortæller, at Lone ved tidligere samvær med Kirsten har reageret meget i dagene efter. Under selve samværet har Kirsten ageret meget vildt, og alt er foregået i et højt og støjfyldt tempo, og ”Når så mor er blevet afleveret ved stationen, og vi kører hjem, er hun helt færdig. Sidder bare stille i bilen og siger intet. I dagene efter er hun træt og stille og virker nærmest udmattet. Dengang kunne vi intet foretage os i ugen derpå”.

Ud over at rammerne for samværet burde ændres, drejer det sig først og fremmest om overhovedet at få etableret et stabilt samvær, synes hun. Det er svært, så længe Kirsten er så styret af sit misbrug og sine egne problemer, som hun nok ikke får nok hjælp til at løse. Hun fortæller, at Kirsten har været i afvænnings og i behandling mindst fem gange forskellige steder de seneste år, men hun afbryder behandlingen hver gang, da hun ”rager uklar med personalet”.

Synet på Lone og David

Lonnie fortæller, at der er meget stor forskel på de to børn. Hun beskriver David som et glad barn med masser af gåpåmod, der ikke så let lader sig ’vælte omkuld’. Lone er derimod meget mere følsom og kan have sværrere ved at ”rejse sig, hvis hun falder”:

”Altså, Lone, hun ville gå fuldstændig i spåner, hvis Stine en dag sagde, at hun ikke ville lege. Hvem skal jeg så dele min verden med, altså selv om der måske står seks andre udenom og siger, men vi vil gerne lege med dig (...) Hun er meget, meget, meget skrøbelig. Vi kan heller ikke sige til hende, når hun kommer hjem fra skole, nu drager vi et eller andet sted hen. Jo, det kunne vi godt gøre, men så ville vi også få en reaktion de kommende dage, ikke!”

Lonnie mener, at det har stor betydning, at børnene blev anbragt i så forskellig en alder. Lone er meget mere præget af årene med svigt og relationen til Kirsten, mens David i langt mindre grad virker præget af det.

Interview med sagsbehandler

Interviewet med sagsbehandler foregår på dennes kontor i den børnefamilieenhed som han arbejder på. Sagsbehandleren fortæller, at sagen er flyttet fra en enhed til en anden, fordi mor er flyttet for ca. et år siden. Sagsbehandler har ikke selv mødt børnene, men har primært brugt tilsynsførende til børnesamtaler og tilsyn. Han har selv kun besøgt familien en enkelt gang. Dette skyldes travlhed. Beslutningerne i sagen træffes derfor meget i samarbejdet med tilsynsførende, hvis vurderinger han har stor tillid til.

Om samværet

Sagsbehandler fortæller om sagen, at man i forvaltningen har forsøgt at gøre rigtig meget. Men problemet er, at der er svært at få Kirsten til møde op til samvær, møder osv. Sagsbehandler fortæller, at det er tilsynsførende, der har måttet hente Kirsten og køre hende ned til plejefamilien de få gange, der har været samvær. Ifølge sagsbehandleren er det gået godt med de få samvær, der har været, og Kirsten har været glad for at blive hentet og kørt begge veje og for at se børnene. Efterfølgende har kommunen forsøgt at indkalde hende til møde, hvor der kunne laves en samværsplan, men hun er aldrig mødt op til disse møder; ”så skal hun til samtale, så tror jeg faktisk vi skal hente hende”. Sagsbehandler fortæller videre, at det er for tidskrævende at skulle køre og hente mor til alle møder og ved samvær – det kan de simpelthen ikke.

Vi ved jo, at Lone savner sin mor

Baggrunden for, at forvaltningen har forsøgt at etablere et stabilt samvær mellem Kirsten og Lone, er, siger sagsbehandler, at Lone savner sin mor og giver udtryk for gerne at ville se hende.

”Man kan sige, at det, der har optaget tilsynsførende og jeg sådan p.t., det har meget været Lone og hendes behov for at se sin mor, fordi det har fyldt rigtig meget for hende, og hun har været ked af det. Og har ikke kunnet forstå det. Så det har simpelthen været for at ... fordi det var vigtigt for hende.”

Sagsbehandler fortæller videre, at det ville være rigtig godt, hvis det blev muligt at få lavet en samværsplan med mor, hvor mor kunne komme på besøg i plejefamilien ca. én gang om måneden:

”Og så tænker vi selvfølgelig på, hvad vil være bedst for børnene, og hvad vil være realistisk for mor? For det nytter ikke noget, at vi siger ”to gange om måneden”, fordi det ved vi på forhånd ... eller det har vi i hvert fald en formodning om, at det kan mor ikke. Så det er noget med at finde ud og sådan prøve sig lidt frem ... starte forsigtigt for at se, hvad kan mor, sådan så børnene ikke går hen og bliver skuffede. Men selvfølgelig også at det ikke er for voldsomt for dem, for de her børn har ikke haft kontakt til deres mor i ... eller har i hvert fald kun haft meget sporadisk – telefonisk og lidt brevkontakt – i to år, tror jeg. To et halvt år ...”

Formålet med samværet

Adspurgt til, hvad formålet med samværet er, svarer sagsbehandler, at det først og fremmest er vigtigt, fordi både Lone og Kirsten har givet udtryk for, at det betyder noget for dem. Derudover er det vigtigt ud fra nogle almene kriterier, der handler om:

”... at for børnene og for deres videreudvikling og for deres voksenliv er det vigtigt, at de kender deres forældre, og også så vidt det er muligt at have haft et jævnlige samvær med deres biologiske forældre i deres barndom. Den ligger der. Den er jo en årsag. Den fik jeg måske ikke nævnt før, men den ligger jo ligesom sådan gennem-

gående i alle sagerne, at det er noget, der ligger os meget på sinde, fordi vi tror på, at det betyder rigtig meget for børnene, at de kender deres biologiske forældre.”

”Selvfølgelig er det altid vores drøm, at børnene kan komme hjem på et tidspunkt, men der er vi ikke i denne her familie lige nu. Og ... Man skal aldrig sige aldrig, men spørgsmålet er, om vi kommer det ...”

Interview med tilsynsførende

Tilsynsførende har ligesom sagsbehandler været tilknyttet sagen ca. et år. Tilsynsførende har mødt Lone flere gange og talt med plejeforældrene samt med Lones mor, Kirsten, flere gange i forbindelse med konkrete samvær, møder, hjemmebesøg og tilsyn.

Der er desværre ikke samvær

Tilsynsførende fortæller, at Kirsten meget gerne vil se sine børn, og at hun flere gange har sagt, at det betyder meget for hende. Alligevel magter hun ikke at møde op til de aftalte samvær:

”Her er der er et ønske om samvær – alle ønsker samværet, men virkeligheden er, at der ikke bliver et samvær. Man kan sige, at det er både let og svært den her kontakt med plejefamilien og moren, fordi de er søde alle parter – jeg synes, at de gør det rigtig godt. Samtidig er der en virkelighed, hvor moren ikke dukker op som aftalt. De har kendt hinanden i mange år, og plejemoren er en meget levende person, er meget direkte og tydelig – og det tror jeg faktisk er godt for moren.”

Tilsynsførende har forsøgt at tage en del initiativer for at få ændret på den kedelige samværsituation. Hun har hentet moderen nogle gange på hendes bopæl og kørt hende ud til familien. Efter dette havde hun en formodning om, at en god spiral var i gang, og at hun kunne indkalde moderen til nogle møder, hvor der kunne udarbejdes en fast samværsplan. Samværet kunne så være ca. hver sjette uge eller en gang om måneden, alt efter mors overskud og ønsker:

”Den 9.6. – der møder moderen ikke til en aftale, vi har. Det er omkring at lave aftaler, hvor jeg har sagt til hende, at vi skal snakke om, hvordan hun har lyst til, at omfanget skal være, så skal vi finde ud af noget, og også snakke om, hvordan hun synes, at samværene går, og hvad jeg kan hjælpe til med. Den 3.7. – også en aftale, hvor hun ikke dukker op. Den 25.8. – ligesådan. Den 10.9., der sender jeg altså et brev til moderen, om at vi skal drøfte samvær ... og hører intet.”

På et langt senere tidspunkt lykkes det for tilsynsførende at få telefonisk kontakt:

”Jeg sagde til moren, når der endelig var kontakt til hende – jeg sagde: ”Sidste gang vi havde en aftale, der kom du ikke, og det er helt okay; du behøver ikke forklare mig hvorfor – det er ligegyldigt. Men hvordan kan vi lave en aftale, som holder bedre næste gang?”. ”Jamen, ring dagen før”, sagde mor så. Så ringede jeg dagen før, så kom hun bare ikke dagen efter alligevel. Så prøvede vi nogle nye aftaler – ”Ring en time før”. Så ringede jeg en time før, så tog hun måske ikke telefonen ...”

Tilsynsførende gør sig mange tanker om, hvad hun kan gøre for at motivere Kirsten, og hun mener, at man sikkert kunne prøve andre ting også, men der er dog en faktor, der spænder lidt ben, og det er den tid, man

har at arbejde med, for ”tempoet – hvor travlt man har – der skal man være disciplineret og huske at sætte tid af til at sætte sig ned og kigge sagen lidt tilbage over en periode, fordi så ser man måske nogen gange noget, man måske har glemt.”

Samvær er vigtigt – kontakten bør ikke afbrydes

Tilsynsførende understreger at samværet er vigtigt. Først og fremmest fordi Lone har givet udtryk for at savne sin mor, og Kirsten har givet udtryk for, at hun gerne vil se sine børn. Der er også andre grunde:

”Man kan sige, at noget af Lones adfærd – der hvor det ikke fungerer så godt i skolen – det kan jo også skyldes, at hun er urolig for sin mor el. lign., og det kan også være en uro, som stammer tilbage fra et eller andet. Så jeg mener da helt klart, at det kun kan være positivt, hvis hun får en god kontakt og en afklaret kontakt med sin mor. Så det er ikke negativt, men tværtimod positivt.”

Tilsynsførende peger på, at hun tror, at Lone måske vil få det nemmere på en række punkter, hvis der bliver genoprettet en kontakt til mor. Ifølge tilsynsførende er der nogle problemer med Lone i skolen, hvor hun optræder meget uroligt. Hun tror, at det skyldes, at Lone måske er urolig for sin mor, men det har Lone dog ikke selv sagt, at hun er.

Tilsynsførende føler sig noget magtesløs omkring, hvad hun skal stille op. Hun har gennem forløbet søgt at være meget opmærksom på samspillet mellem børn, mor og plejeforældre under samværene. Hun har søgt at få klarlagt, om der skulle være modstand eller forhold i relationen mellem Kirsten og plejemor, der kan gøre det svært for Kirsten at være i plejehjemmet. Men det fremstår ikke, som om det er tilfældet. Det er tilsynsførendes opfattelse, at Kirsten og plejemor har det udmærket sammen.

Analyse – Lones case

Formål med samvær – at kende sine rødder

Der er ingen tvivl om, at Lone har det godt i sin plejefamilie, og at plejeforældrene er blevet nye psykologiske forældre for hende. Hun føler sig tryk og hørt i plejefamilien, og hun kan bruge plejemor, når hun er ked af det og gerne vil tale om det, der er svært. F.eks. når hendes mor ringer og græder i telefonen, og hun ikke ved, hvad hun skal gøre. Hun ønsker at blive boende i plejefamilien, for hos sin mor føler hun, at livet er usikkert, og hun føler sig ikke følelsesmæssigt knyttet til sin mor. For Lone er formålet med samværet ikke hjemgivelse. Men dette ændrer ikke ved, at hun igennem flere år har været ked af, at hendes mor ikke dukker op til de aftalte samvær. Ifølge Lonnie og tilsynsførende har hun oplevet det som et svigt hver gang.

Lone selv giver udtryk for, at hun gerne vil se sin mor, ”fordi hun er min mor”. Ikke fordi hun bekymrer sig om hende, hun vil bare gerne se hende. Hun vil også gerne se hende, fordi det har været hyggeligt og dejligt at se hende de gange, hun har været der, og de har lavet forskellige ting sammen. På den vis kan man sige, at mor spiller en rolle for Lone på det symbolske plan i kraft af, at ”hun er jo min mor”. Derudover kan hun siges at være et slags livsvidne, da hun har boet sammen med hende de første år af sit liv på godt og ondt. Kirsten er således, sammen med farmor, et vigtigt vidne til de første år og kan på den måde være en vigtig faktor for skabelse af kontinuitet i Lones liv. Kirsten kan være kilde til glæde og positive oplevelser og til en opfattelse af sammenhæng i Lones liv.

På interviewtidspunktet fortæller Lone, at hun ikke har set mor i to et halvt år, og at hun næsten har glemt hende. Alligevel kunne hun godt tænke sig at se hende. Dette behov er et behov, som alle i 'sagen' kender til, og som tilsynsførende og sagsbehandler har forsøgt at formidle til Kirsten. Tilsynsførende har forsøgt at hjælpe Lone til at se sin mor ved at hente moren og køre hende ned til plejefamilien. Både Lonnie, sagsbehandler og tilsynsførende peger på, at samvær med Kirsten kun kan fastholdes, hvis hun hentes og bringes til samværene.

Samvær på børnenes præmisser – støttet samvær?

Ifølge Lonnie har det imidlertid været et problem, at Kirsten dels er kommet påvirket til samværene og dels agerer på en måde, der kan være grænseoverskridende for begge børn. Både Kirsten og Lonnie giver udtryk for, at rammerne for samværet er problematiske. Kirsten kunne godt tænke sig, at samværet foregik et andet sted end i plejefamilien, for *"der er jo intet at lave derude"*, og Lonnie oplever at blive presset ud i at skulle skride meget ind over for Kirsten, hvilket Lonnie oplever som ødelæggende for deres relation. Dette underbygges af Kirsten selv, der fortæller, at hun oplever Lonnie som arrogant. Spørgsmålet er så, hvorfor man ikke har taget initiativ til at lave et støttet samvær, hvor Kirsten kan mødes med børnene i andre rammer? Lonnie peger på, at økonomien fra forvaltningens side er blevet angivet som årsag – det er for dyrt.

Det kan problematiseres, at økonomi skal spille en rolle på en måde, der skaber dårlige betingelser for samværet. Den løsning, man vælger, bliver dermed det 'bedst mulige til prisen' og ikke det bedste for barnet. Man kan forestille sig, at Kirsten måske ville blive mere motiveret for samværene, hvis samværet ikke fandt sted i plejefamilien, hvor hun oplever børnene sige 'mor og far' til plejeforældrene, og hvor hun oplever plejemors indgriben som rammesættende på en ubehagelig måde. Wegler og Elgaard peger i deres undersøgelse på, at støttet/overvåget samvær kan have den fordel, *"at forældrene i højere grad retter deres vrede mod det system, der begrænser deres samvær med barnet, mens glæden ved at være sammen med barnet får plads i samværene. Dvs. at barnet her ikke så ofte bliver centrum for konflikten mellem forældrene"* (Wegler & Elgaard, 1991). Derudover kan et støttet samvær bidrage til at skabe tryghed for barnet, idet en tredje part er til stede og kan gribe ind over for evt. grænseoverskridende kontakt.

Da det er Lones behov at se sin mor *"måske en gang om måneden"* (ifølge Lone selv) eller hver sjette uge (ifølge Lonnie og tilsynsførende), kunne det være en idé at overveje at arbejde fremadrettet ved at etablere et samvær et neutralt sted, f.eks. på McDonald's (Kirstens ønske) eller i et samværslokale med en støtteperson tilknyttet. Samværet kunne være af en times varighed, hvis det er det, Lones mor kan overskue, og hvis det er nok til at opfylde Lones behov for at se sin mor. Hvis dette fungerer godt, kan relationen udbygges eller afvikles på sigt, alt efter Lones ønsker og behov. Da erfaringen viser, at Kirsten kun møder op til samvær og møder, hvis hun hentes i bil og køres frem og tilbage, må forvaltningen være indstillet på at gøre dette for at leve op til Lones behov.

Om dette kan lade sig gøre, er ifølge de tilknyttede forvaltningsmedarbejdere et spørgsmål om resurser. Der er hverken tid eller økonomiske muligheder for at gøre det systematisk, siger de. Men skal vi lave bedre anbringelser, der tager udgangspunkt i at imødekomme barnets behov, er der gode argumenter for at ofre resurser på samværet på længere sigt.

NANNA

Nanna, der i dag er 16 år, har fra fødslen været anbragt hos plejeforældrene Mia og Niels. Nannas biologiske forældre er skizofrene og har været det, siden de var teenagere. Ifølge plejemor fik de stillet i udsigt, at anbringelsen var med henblik på adoption, men det viste sig at være en sagsbehandlerfejl, og anbringelsen blev i stedet med 'henblik på barndommen'. Samværet var i begyndelsen overvåget og fandt sted hver tredje uge i samværslokaler. Siden blev det flyttet hjem til Mia og Niels, indtil Nannas biologiske far, Thomas, fik en voldsdom, og samværet blev tilbageført til samværslokaler et neutralt sted.

Medvirkende

Følgende analysefremstilling bygger på interview med: Nanna, plejemor Mia, sagsbehandler og tilsynskonsulent. Det har desværre ikke været muligt for mig at komme i kontakt med forældrene til Nanna, hvorfor fremstillingen bærer præg af deres 'manglende stemmer'.

Interview med Nanna, plejedatter

Jeg besøger Nanna og Mia i deres parcelhus i byen. De tager venligt imod mig, og jeg bliver vist ind i en stue, der munder ud i et køkkenalrum. Vi sidder ved køkkenbordet. Der er kaffe, te og frugt på bordet. Mia har en lang akademisk uddannelse. Nanna fremstår som meget bevidst om sit liv, sine ønsker og drømme for fremtiden. Hun er lige begyndt på efterskole i år og vil gerne gå i gymnasiet til næste år.

Mine forældre – det er mine plejeforældre

Da jeg beder Nanna præsentere sig selv, drejer hun hurtigt samtalen ind på spørgsmålet om, hvem hun betragter som sine 'rigtige forældre'.

"Men jeg ser Mia og Niels, mine plejeforældre, som mine rigtige ... De kunne lige så godt være mine biologiske forældre for mig. Fordi jeg altid har boet hos dem. Og så Inga og Thomas, som er navnene på mine biologiske forældre, har jeg ikke noget forhold til overhovedet. Fordi jeg ikke har boet hos dem. Og jeg har så haft de her 13-14 faste besøg om året, indtil jeg var en ... jeg har så været 13 år."

For Nanna er der ingen tvivl om, at Mia og Niels er hendes psykologiske forældre. Hun har aldrig kendt til andet og har aldrig boet andre steder. Sine biologiske forældre har hun intet forhold til, og hun har intet ønske om at udbygge forholdet – tværtimod – fortæller hun.

Jeg har aldrig ønsket at se dem – det skulle jeg bare

Nanna fortæller, at samværet med forældrene var noget hun *skulle*, og ikke noget hun havde lyst til. Lige så langt hun kan huske tilbage, var samværet noget, hun ikke brød sig om:

"Jeg har altid følt, at det var påtvunget. Jeg kan også huske en periode, hvor at ... sådan noget fra man kan huske fra man var spæd og rigtig lille ... hvor jeg kan huske ... hvor jeg har grædt rigtig, rigtig meget ... været rigtig ked af det, og hvor jeg så også har spurgt far og mor: "Hvorfor skal jeg se dem? Hvorfor kan I bare ikke gøre sådan, at jeg ikke skal se dem?"

Nanna fortæller, at hun ikke kunne se meningen med de gentagne besøg i samværslokalerne. Det var svært at tale rigtigt med forældrene. Hun syntes ikke, de var nærværende, men påvirkede af deres sygdom, skizofrenien:

”Det er deres sygdom, der smitter af, jeg har brugt så meget energi på det. Da jeg var lille ... altså ... jeg har været meget træt, og det har også et eller andet sted ... det har ødelagt min skolegang, pga. at jeg skulle holde så meget fri fra skolen. Og hvis der f.eks. også måske var et eller andet møde, hvor jeg måske skulle til, f.eks. et formøde ... inden et andet møde, så blev jeg nødt til at holde fri den dag, så jeg havde rigtigt meget fravær, som også gjorde, at jeg blev sat lidt tilbage.”

”Altså, de snakker ikke så meget selv ... jeg kan godt lide at snakke, men det er ret svært alligevel at skulle føre en samtale med nogle, man ikke rigtigt har noget til fælles med.”

Nanna fortæller videre, at hun aldrig fik nogen rigtig begrundelse for, hvorfor hun skulle have samvær med forældrene, som hun oplevede som fremmede. En konsekvens af de månedlige samvær var, at hun brugte en masse psykisk energi før og efter samværene, der gik ud over hendes skolegang.

Jeg blev altid bedt om at tage hensyn til dem

Nanna fortæller, at når hun spurgte til, hvorfor forvaltningen og tilsynsførende mente, samværene var vigtige, blev argumentet om, at 'hun skulle tage hensyn til forældrenes behov og sygdom', ofte taget i brug:

– ”men du må tænke på, at det kan du ikke sige til dem, for de er jo så syge, og det er jo så synd for dem”. Og hvor jeg så ikke rigtig ... hvor jeg så måske ikke rigtig har turdet sige min mening ... hvor jeg også hele tiden ... hvis jeg som teenager skulle sige noget til dem, så har jeg også hele tiden skulle tænke på, at nu er de jo så syge, og det er så synd for dem ... Så jeg må jo ikke sige noget ... Man må bare hellere sige alt muligt, så de bliver rigtig glade. Og jeg har derfor sagt, at jeg rigtig godt kunne lide dem. Alle mulige gange, hvor jeg ikke har følt det. Altså for at tage hensyn til dem.”

Nanna fortæller, at det konstante krav om at skulle se forældrene, der blev fastholdt år efter år, gjorde hendes lyst til at se dem endnu mindre. Hun oplevede ikke at blive anerkendt på sine behov og ønsker, men måtte lyve om, at hun godt kunne lide forældrene, for at tilfredsstille forældrene og forvaltningens krav. Adspurgt til hendes forhold til tilsynsførende, fortæller Nanna, at hun ikke føler, at tilsynsførende respekterer hende som et selvstændigt menneske, der har en mening om tingene. Hun føler, at tilsynsførende taler ned til hende, som om hun er fem år og intet forstår. Når Nanna har brokket sig over samværene, har tilsynsførende sagt: ”Jeg kan godt forstå, at du har det hårdt, men jeg kan ikke gøre noget”. Og tilsynsførende har appelleret til Nanna om at have forståelse for forældrenes sygdom. Nanna mener derfor ikke, at man har lyttet og anerkendt hendes ønsker.

Jeg følte, det var min skyld, at de var syge

En anden konsekvens af de tvungne samvær er et tema, som Nanna vender tilbage til flere gange i interviewet, og det handler om skyldfølelse.

”Så det var meget problematisk, men det var først da jeg var 13, ... det var først der, at der blev begyndt at blive lyttet til mig. Og der var jeg 13 år, da jeg første gang var til nogle møder inde i København, hvor jeg sad helt alene – mod eller ikke ”mod”, men altså hvor der var 12 voksne mennesker, som skulle sidde og afhøre ... Det var altså meget hårdt at skulle sidde helt alene og forsvare ... hvorfor ... hvorfor jeg ikke ville se dem og sådan noget. Så har jeg altid fået at vide af dem, der er sendt ud fra kommunen, at det er jo synd for dem, og de er så syge ... Der har jeg bare sådan skyldfølelse også.”

Nanna fortæller videre, at myndighederne indgød dårlig samvittighed i hende, når hun sagde, at hun ikke ønskede at se forældrene. Den dårlige samvittighed og skyldfølelsen var med til at dræne hende for energi og skabte en stor usikkerhed i hende om hendes eget værd som menneske. Der skulle gå en del år, før Nanna fik samlet styrke og mod nok til selv at møde op og sige fra, fortæller hun. Siden hun var 13 år har hun været til mange møder, hvor hun har skullet argumentere for at få samværene sat ned. Til møderne fortæller hun, at hun aldrig har ønsket samværene, at hun ingen tilknytning føler til Inga og Thomas, at hun oplever Mia og Niels som sine forældre, at hun føler sig tvunget på samvær med nogle mennesker, som hun intet forhold har til, og som hun er utryk ved. Hun fortæller, at hun hele sin barndom har været pæn og gjort, som forældrene og forvaltningen har forventet af hende, men at hun har lidt meget herunder. I en alder af 16 år får Nanna endelig medhold i, at samværene helt skal stoppes. Dog skal sagen tages op hvert år, til hun bliver 18, så helt fri for møderne bliver hun ikke.

Nanna synes, at en stor byrde er faldet fra hendes skuldre, efter denne beslutning er blevet truffet:

”Men det der med ikke at skulle se dem, det har virkelig været befriende for mig, og jeg har ikke hele tiden været påtvunget til hele tiden at tænke på en del, der ikke er mig. Selvfølgelig så kan jeg ikke undgå, at ... jeg ved jo godt, at det er mine biologiske forældre, men jeg har ikke noget forhold til dem. Jeg har aldrig boet hos dem. For mig kunne det lige så godt være nogle, der gik ovre på den anden side af gaden.”

Nanna fortæller, at hun er sikker på, at hun ville have haft mere ro i sin barndom, hvis hun ikke havde skullet bruge energi på møderne med forældrene.

Hvis jeg selv havde kunnet vælge – inddragelse?

Når jeg spørger Nanna om, hvad hun kunne tænke sig, der kunne have været anderledes i forløbet, lægger hun vægt på, at myndighederne ikke lyttede til hende, at de betragtede hende som ’for lille til at have en holdning’, og det er hun ked af:

”Der blev ikke lyttet så meget mig ... man har mest lyttet til forældrene, og de ville jo helt klart gerne se mig så meget, de overhovedet kunne komme til. Men så også igen, at ... Jeg har ikke været gammel nok til, at der har været lyttet mig. Så er ... så er det forældrene, man lytter til ... og de har sagt, at de gerne vil se mig.”

Nanna tror, at hun kunne have fået mere ro til at udvikle sig som barn, hvis de havde lyttet til hende, og samværene med forældrene ikke havde fyldt så meget i hendes hverdag. Hun nævner også, at hendes forhold til forældrene og hendes indstilling til dem generelt kunne have været anderledes i dag, hvis ikke hun var blevet tvunget til samvær.

Interview med Mia, plejemor

Lovgivningen – barnet skal forstå, hvor det kommer fra!

Mia fortæller, at Nanna i en tidlig alder begyndte at modsætte sig samværene:

”Og da hun blev større – jamen Nanna ville ikke ind til de besøge, og det var ... og det var en – jeg vil ikke sige ’kamp’, men det var det jo – en overtalelse til at sige: ”Jamen, der er ikke noget at gøre. Du bliver nødt til det”.

Og Nannas frustration der ... jeg kan så huske, at hun sad på spisebordet og sagde: "Jamen for pokker, jeg vil ikke det her – hvorfor skal jeg ind til dem. Jeg vil være her!" ... Og igen, hvor jeg siger, at det kan jeg godt forstå, men sådan er det."

Mia fortæller, at det var svært at skulle gennemtrumfe samværene over for Nanna. Hun kontaktede daværende tilsynsførende for at få en forklaring på, hvorfor de betragtede samværene som så vigtige.

"Jeg havde en fin dialog med den daværende tilsynskonsulent, hvor jeg siger: "Jamen, hvorfor skal vi igennem den her smerte", og hvor hun så siger: "Jamen det er lovgivningen selvfølgelig, og så er det også en parallel til det der med, at barnet skal forstå, hvor det kommer fra". Og det forstod jeg også og respekterede. Men ... ja ..."

Mia fortæller, at lovgivningen på det tidspunkt lagde vægt på, at forældrene spiller en stor rolle i barnets liv. Kontakten til forældrene var livsnødvendig for barnets identitetsudvikling, var en af begrundelserne. Myndighederne mente, at det var vigtigt for Nanna at vide, 'hvor hun kom fra', og at hun 'kendte sine rødder'. Blandt andet derfor var der ud over samværet hver tredje uge også brevkontakt, og forældrene måtte gerne ringe hjem til plejefamilien.

Vær nu lidt mere professionel!

Mia kunne konstatere, at dette var indgribende og forstyrrende for Nannas liv i hverdagen, og det gik hende på, at hun intet kunne gøre.

"Jeg var også mærket af det. Og igen, der er mange, der har brugt ordet: "Jamen kan du da ikke tage det lidt mere professionelt?" ... Nej, det kunne jeg ikke, fordi jeg tog imod Nanna, fordi jeg ønskede Nanna som et barn. Og det gjorde Niels også – absolut. (...) Der kan jeg huske, at en af tilsynskonsulenterne også sagde: "Jamen, det kan vi godt forstå, og det kan vi heller ikke forlange, fordi det her er jo ikke er et professionelt eller typisk plejeforhold."

Mia fortæller videre, at hun fra myndighederne tit blev mødt med holdningen om, at hun skulle 'tage det hele mere professionelt', når hun tøvede med sende Nanna på samvær. Mere professionel i den forstand, at hun burde forholde sig distanceret til problemstillingen og ikke lade sig påvirke følelsesmæssigt. Mia siger, at hun gennem hele forløbet har måttet vælge mellem den distancerede og den personlige tilgang, og at hun selvfølgelig har valgt at gøre det, der lå hendes hjerte nærmest: "fordi jeg måtte jo også vælge på et eller andet tidspunkt ... skulle jeg skuffe Nanna ... altså være professionelt ... eller skulle jeg gå ind, og så måtte jeg tage stilling og sige: "Nej, jeg er Nannas mor – følelsesmæssigt, og så må jeg gå ind og støtte hende i alle hendes ønsker".

Mia fortæller, at hun og hendes mand havde fået stillet adoption i udsigt, da de overtog Nanna ved fødslen. Myndighederne vidste nemlig godt, at forældrene aldrig ville blive raske eller i stand til tage sig af hende. På den måde har Nannas anbringelse hos dem været anderledes i udgangspunktet end mange andre, fortæller Mia, og derfor har hun svært ved at forstå, hvorfor der skulle være samvær hver tredje uge. Det virkede underligt at 'tvinge' Nanna ind i en samværsmodel, der blev brugt til børn, der måske engang ville blive hjemgivet. Mia oplevede det også som forstyrrende, at samværet i en periode skulle foregå hjemme hos dem, specielt fordi faren kunne optræde hidsigt og opfarende.

Forældrene er syge

Derudover måtte forældrene ringe når som helst for at høre, hvordan Nanna havde det, fortæller Mia:

”Og igen – jo, der har været ... netop den der med telefonkontakt ... der var netop denne her med at ... Thomas ringede og havde lov til at ringe og spørge ... Jamen, han kunne ikke styre det. Det var om aftenen, det var om natten, og jeg var ... jeg blev skældt ud rigtig meget, og er blevet truet med ... osv., og da var det, at vi dengang fik ... simpelthen ... vi fik telefonsvarer på, og det blev kritiseret meget fra forvaltningens side.”

Mia fortæller, at hun under store dele af forløbet måtte kæmpe med myndighederne for at give Nanna fred i hverdagen. Hele tiden skulle Nanna forholde sig til nogle mennesker, som hun ikke ønskede at se. Forældrene kunne ringe når som helst på døgnet eller skrive breve, som hun skulle besvare. Kontakten med forældrene var svær, fortæller Mia. Hun oplever forældrene som utrolig søde, men meget syge og meget medicinerede. Sygdommen viser sig blandt andet ved virkelighedsforvrængning. Mia fortæller, at hun med årene har forsøgt at tale med forvaltningen om adoption, men forældrene har afvist, og de har også forældremyndigheden og kan dermed alene bestemme:

”Vi har snakket om det med adoption, og ja, vi har ikke kunnet gøre noget, fordi de biologiske forældre ikke har kunnet forstå det. De havde ikke noget sygdomsforståelse – hed det vist i fagsprog.”

Forældrenes rettigheder

Det er Mias oplevelse, at sagsbehandlerne gennem forløbet har valgt at prioritere forældrenes ønsker før Nannas:

”Begrundelsen for samværet var, at det var et ønske hos forældrene (...) Min forståelse er, at på vægtskålen har været Nanna og de biologiske forældre ... der er taget langt tungere hensyn til dem. Men netop igen det der med, at det er synd for dem, og de vil jo så gerne osv. Så siger jeg: ”Ja, men det skal ikke gå ud over Nannas trivsel”, og tilbage til ... Skolelærerne meldte tilbage med, at Nanna regredierede simpelthen i uger omkring, foran og efter de her besøg her i skolen og kunne ... ”

Mia fortæller, at lovgivningen sætter forældrenes rettigheder over barnets, men det undrer hende alligevel, at forvaltningen har været så ufleksibel og ikke har taget mere ansvar i denne sag. Hun mener, at der må være plads til, at der kan træffes beslutninger, der passer til den enkelte sag – at ikke alle sager skal presses ind i den samme samværsskabelon. Adspurgt til, om noget kunne have været anderledes i forløbet i de beslutninger, der blev truffet om samvær, siger Mia, at hun godt kunne have ønsket sig, at der blev lyttet mere til Nannas ønsker:

”Igen at man lyttede til Nannas ønsker noget tidligere. Og at der var ... jeg ved ikke, om det er juraen eller sagsbehandlingen ... men lydhørhed ...”

Derudover kunne hun også godt have ønsket sig, at forvaltningsmedarbejderne ikke have givet Nanna skyld. Denne appel til Nanna om *'at tage sig sammen'* og se dem, for *'det er jo synd for dem'*, har virkelig været ødelæggende, mener hun.

Interview med sagsbehandler

Interviewet med sagsbehandler foregår, som i de andre sagsbehandlerinterview, i den enhed, hvor vedkommende arbejder. Vi sidder i et mødelokale i bygningen. Sagsbehandler har arbejdet som sagsbehandler i kommunen i mange år og har ligeledes været tilknyttet sagen gennem flere år. Samtalen forløber som en samtale om 'Nannas sag' og efterfølgende med henvisninger og inddragelse af eksempler fra andre sager og eksempler på samværsproblemstillinger.

Formål med samværet

Adspurgt til, hvad formålet med samværet har været, fortæller sagsbehandleren:

"Jamen, det har jo helt overordnet været at give hende en kontakt – at hun skal vide, hvem hendes forældre er. Og så er det jo også forældrenes behov et eller andet sted, ik, og RET – de har ret til det m.v. til at se hende ... de har ønsket det. Det er en sag, vi har diskuteret meget hen ad vejen, også fordi det har været så voldsomt for Nanna, ik?"

Der har således været to styrende forhold: dels at give Nanna en 'kontakt' og dels forældrenes retssikkerhed – at tilgodesee forældrenes behov for og ret til at se Nanna. Ifølge sagsbehandleren har det således ikke været Nannas ønsker og behov, der har været betydende for fastsættelsen af samværet, men derimod forældrenes ønsker og sagsbehandlerens ønske om, at Nanna skulle have en kontakt til forældrene.

Man skal kende sin baggrund

Sagsbehandleren fortæller, at det på selve anbringelsestidspunktet blev diskuteret, om Nanna skulle bortadopter. At anbringelsen ikke blev til en adoption, var de tøvende omkring, og han fortæller, at det reelt ikke var en mulighed, som loven gav, på det tidspunkt.

"Skulle vi virkelig det her? Skulle vi have bortadopteret hende, som man havde snakket om? Vi vidste jo godt, at de ikke kunne blive raske – vi vidste, at de havde været syge, siden de var 12 år gamle begge to, så vi vidste godt, at det ikke ville gå over."

"Spørgsmålet var så om vi skulle have gjort det, fordi hvis vi nu havde gjort det, så havde hun jo været nødt til at gå til 'Spørsløs' i dag eller noget. Formålet med at have det her samvær i stedet har været, at Nanna skulle kende sin baggrund og sin historie."

Sagsbehandleren fortæller, at det blev diskuteret meget, og der var argumenter for og imod. Han peger dog på, at når forvaltningen generelt er optaget af at opretholde kontakt mellem anbragte børn og deres forældre, handler det om, at man rent fagligt mener, at det er vigtigt, at barnet kender sin baggrund og historie. Det blev derfor besluttet at fastsætte samværet ned til '*lovgivningens mindstemål*', der er en gang om måneden i ca. en time.

"Så er hun – altså vi har jo selvfølgelig overvejet, hvad vi udsætter denne her pige for, fordi det har været meget voldsomt, og det har udelukkende været forældrenes behov og ønske at have det her samvær, ikke."

Sagsbehandleren lægger vægt på, at han har været opmærksom på, at Nanna har haft meget voldsomme reaktioner på samværet og ikke har kunnet gå i skole. Dette har da også været baggrunden for, at samværet ikke er blevet fastsat endnu hyppigere.

Han fortæller om forældrene, at de er meget syge og meget meget frustrerede over ikke at kunne få lov til at være forældre for deres datter. De har derfor gennem alle årene kæmpet for at få lov at se hende og bevare en kontakt, og deres retssikkerhed har i stillet dem i en stærk position trods deres sygdom.

”De føler sig snydt – og ”Vi har jo ikke sat Nanna i verden, for at hun skal tages fra os, og vi ikke skal se hende, og hun skal have et andet navn”. Osv. – Altså alle de der ting kommer de med. Og det er jo forståeligt nok.” Sagsbehandleren fortæller videre, at forældrene også har krævet, at Nanna skulle sige ’far’ og ’mor’ til dem under samværene, og at faren kunne opføre sig truende, hvis han blev sagt imod.

Vi kan ikke blive ved med at overhøre hendes ønsker

Ifølge sagsbehandleren blev Nanna over for ham ved med at gentage, at hun oplevede samværet som tvang: ”Det er mine biologiske forældre, som er af kød og blod ... men det er ikke mine psykiske forældre, siger hun ... Og hvorfor skal jeg tvinges til at være sammen med nogen, som ikke betyder noget for mig?”

Derfor valgte de i forvaltningen for et par år siden at indstille til, at samværet blev afbrudt resten af året, og det efterfølgende år gik de ind med en indstilling om at få samværet reduceret til to gange hver halve år, for: ”altså, vi kan ikke blive ved med at overhøre Nannas ønsker på det her punkt”.

Set i bakspejlet ...

Adspurgt til, om sagsbehandleren mener, at forvaltningen kunne have gjort noget anderledes, peger han på, at de nok i praksis skulle have stoppet samværet noget før: ”Set i bakspejlet så skulle vi have været tidligere ude med at stoppe samværet umiddelbart, fordi hun har haft så stærke reaktioner på det.”

Han fortæller videre, at det samtidig har været et problem, at plejefamilien har haft det så svært med, at Nanna ikke var deres eget barn, og at de hele tiden skulle konfronteres med at skulle udlevere hende til samvær med nogle biologiske forældre:

”Man kunne måske have gjort en eller to ting – altså enten skulle man lige fra start af have støttet denne her plejefamilie meget mere i, at hun har biologisk familie – og det har vi set, at hvis det ikke sker, så er det svært – vi har set det i andre sammenhænge og i andre plejefamilier også. Eller også skulle vi, når det ikke er sket – eller når vi ikke har været opmærksomme på det – så skulle vi tidligere have lyttet mere til hende og respekteret hendes ønsker og ikke presset det her igennem. Fordi hun siger meget tydeligt, at de sidste år hun har været til samvær, det har været forfærdeligt – det har ikke været hendes behov. Bestemt ikke.”

Ifølge sagsbehandleren, er det ikke bare i denne ’sag’ men i mange ’sager’ ofte sådan, at man vælger at vægte forældrenes retssikkerhed frem for børnenes ønsker, idet loven stiller forældrene så stærkt. Han fortæller, at det i mange sager sikkert ville være nok, hvis barnet så forældrene en enkelt gang om året eller bare ganske få gange gennem hele anbringelsen. Omvendt er der også børn, der bekymrer sig meget om deres forældres ve og vel, og som har et behov for at følge med i deres liv med mere samvær. Derfor burde det være sådan, at de, der træffer beslutninger, tilpasser disse til barnets behov i den enkelte sag, fortæller sagsbehandleren. Her er det et problem, at forældrene via lovgivningen har så meget at skulle have sagt:

”Men jeg synes nogen gange, at det vi gør, det er, at vi vælger for børnene af hensyn til forældrene. Hvis man mere fulgte børnenes tanker og ønsker, så kunne det jo være sådan, at når hun har set sin mor én gang, og så ved hun, hvad hun var for én, at hun ikke er en, der bor i en stor lejlighed inde i et kongeslot m.v. – at så får de nok.”

Når forældrene truer med hjemgivelse

Sagsbehandleren fortæller om et par 'sager' med anbragte børn, som har mere samvær med forældrene. Samværet er fastlagt, og forældrene møder ofte ikke op. Børnene sætter sig op til det og bliver skuffede hver gang. Til fødselsdagene kommer der heller ingenting. Det er forældre, der handler ud fra 'ude af øje ude af sind'-devisen, og som ikke magter andet end deres egne problemer og evt. misbrug:

”Og så en gang imellem, så går hun/de til børn og unge-udvalget for at få barnet hjemgivet, og det får hun så afslag på, og så anker hun op hele vejen igennem. Hver gang vi har de sager oppe, så bliver børnene helt rystede. Fordi: får hun os nu hjem, og hvad er det, vi kommer hjem til?”

Børnene bliver ofre hver gang, idet de bruger store mængder energi på at bekymre sig, fortæller sagsbehandleren.

Interview med tilsynsførende

Nannas tilsynsførende har arbejdet i forvaltningen længe, og interviewet foregår på hendes arbejdsplads. Jeg bliver taget venligt imod og budt kaffe. Hun har været tilsynsførende for Nanna gennem flere år og stiller med glæde op til interview trods en travl dag med mange opgaver og besøg i familier.

Formålet med samværet – forældrenes ret

Adspurgt til, om hun kan fortælle lidt om formålet med samværet i Nannas tilfælde, siger hun:

”Jo, men det kan jeg godt, fordi overordnet så har vi jo den oplevelse og den erfaring og den overbevisning, at de børn, der vokser op et andet sted, skal have kontakt til deres forældre. Vi har også en erfaring for, at hvis de ikke har det, og vi støtter dem i ikke at have det, at så kan det gå rigtig, rigtig galt for dem senere hen, ikke! Så det er sådan en del af vores politik at gøre alt, hvad vi overhovedet kan, for at de børn skal have samvær på en eller anden måde. Selvfølgelig skal de skærmes så meget som muligt, men de skal vide, hvem deres forældre er.”

Tilsynsførende fortæller, at det generelt er på den måde, at erfaring siger, at plejebørn skal have kontakt med deres forældre. Hun giver et eksempel på en anden anbragt pige, der i modsætning til Nanna ikke havde kontakt med moren. Pigen var anbragt i en god plejefamilie, men pludselig døde plejemoren af cancer, og pigen havde derefter intet netværk, idet kontakten til den biologiske familie var afbrudt mange år forinden. Den biologiske mor var misbruger, men hellere en svag kontakt end slet ingen kontakt, mener tilsynsførende. Hun mener derfor, at det var rigtigt, at Nanna havde samvær med de biologiske forældre – også mod hendes eget ønske. Formålet har altså været at give Nanna en sporadisk kontakt, fortæller tilsynsførende:

”Det har været ... det har været ... hvad skal man sige ... det har været sådan en opretholdelse af en sporadisk kontakt, ikke, og det, man kunne have diskuteret i denne her sag, det var, om det havde været nødvendigt, at det havde været én gang om måneden i så mange år.”

Tilsynsførende peger på, at hun dog vil problematisere, om samværet skulle have været så hyppigt gennem så mange år. Hun har jo set, hvordan Nanna reagerede og havde det skidt med samværet, og hun har stået overfor plejefamiliens bekymringer og modstand:

”Fordi når man er syv år, så kan man godt huske flere måneder frem, men én ting er, hvad vi ligesom har af intentioner, noget andet er også familiens ret, altså forældrenes retslige ... æh, retssikkerhed, ikke, og da vi jo har haft med nogle forældre at gøre, som har kæmpet en lang kamp i 15, 16 år, ikke, så har man fulgt deres ønske fra børne og unge-udvalgets side, ikke?”

Begrundelsen for, at samværet ikke blev nedtrappet før, når Nanna nu ønskede det, var, ifølge tilsynsførende, forældrenes lovsikrede rettigheder og mangeårige kamp for at se deres barn, hvor de mange gange fik medhold i børn og unge-udvalget.

Vi skulle have arbejdet mere med Nannas holdning

Samtidig med at tilsynsførende antyder problemet i hyppigheden af samværene i Nannas sag, mener hun også, at hun og øvrige fagpersoner kunne have handlet anderledes:

”Jeg tror, der er nogle ting, vi kunne have gjort anderledes. Altså, vi kunne have arbejdet, måske kunne vi have arbejdet med, at Nanna var blevet ... Forældrene kan vi ikke lave om, de er syge, og de er, som de er, og vi kunne heller ikke skærme Nanna mere i samværene. Vi kunne måske have arbejdet mere med Nanna og plejemor, så de havde fået en forståelse for de syge forældre, at det var lidt for deres skyld engang imellem, at de også tog herind; men det var rigtig svært, altså der skulle have været arbejdet med nogle ting, fordi der også ligger en fortid, hvor familien virkelig har følt sig truet af far. I hans, i Thomas' dårlige perioder da kunne han blive vældig, vældig vred, og han var ikke velmedicineret i mange år, og han ... de var usikre, og de var bange for ham. Så havde det lykkedes at arbejde med familien mere, så det blev en accept, kunne det måske have været ført over til Nanna, så hun også bedre havde accepteret, men det har ikke været tilfældet.”

Da tilsynsførende ikke ser det som en mulighed at afbryde kontakten mellem barn og forældre, mener hun, at man i stedet skulle have arbejdet mere med at få familien til at acceptere samværet og forældrene som en naturlig del af Nannas historie. Hun fortæller videre, at de i forvaltningen, når de godkender ny plejefamilier, gør utrolig meget ud af at formidle til plejeforældrene, hvor vigtige forældrene er for barnet:

”Vi siger: Jamen, det er vældig, vældig vigtigt, at man bibeholder den dér kontakt, og når det ikke kan lade sig gøre af en eller anden årsag, er det så vores erfaring, at der kommer ... Meget nemt opstår en identitetskrise omkring puberteten, hvor rigtig mange plejebørn, som ikke har haft kontakten, på en eller anden måde søger, og det går op for dem, vi er ikke helt som plejefamilien, der er noget andet et eller andet sted, og hvad er det andet for noget, og det kan være rigtig svært at få styr på, hvis ikke man ligesom ved, hvor de kommer fra.”

De skal have samvær – også mod deres vilje

Adspurgt til, om der er sager ud over Nannas sag, hvor det kan være hensigtsmæssigt at afbryde kontakten, svarer tilsynsførende:

”Nej, heller ikke selv om de børn siger: Det vil vi ikke. Altså, man skal ikke over ... altså, du skal ikke trække noget ned over hovedet på dem og kaste dem for løverne, kan man sige, men man kan sagtens skærme dem og skåne dem og hjælpe dem til det, men at det også handler meget om, hvordan deres plejeforældre respekterer deres forældre og støtter dem i, at det bare er rigtig hyggeligt, for i eftermiddag kommer din mor, og vi skal have æbleskiver ... frem for ... ikke?”

Ifølge tilsynsførende er det vigtigt, at alle børn har samvær. Der kan være enkelte perioder med spidsbelastninger i et barns liv, hvor samværet skal reduceres kortvarigt, men ellers bør det gennemføres, uanset barnets vilje og ønsker. Tilsynsførende fortæller også, at der er eksempler på børn, der gerne vil se forældrene mere, og hvor fagpersonerne omkring barnet derfor går ind og bruger meget tid på at få etableret kontakt til en forælder, der ikke har været kontakt med længe.

Analyse – Nannas case

Oplevelser og konsekvenser af tvungent samvær

For Nanna har oplevelserne af tvungent samvær en række konsekvenser. Først og fremmest skal hun gennem hele barndommen leve med at undertrykke egne behov og ønsker for i stedet at skulle tilpasse sig andre menneskers. Man kan overveje, hvilke konsekvenser dette kan få på længere sigt. Måske vil det være svært for Nanna at mærke sine egen behov, sætte relevante grænser og stole på, at egne behov er legitime? Nanna skal høre for, at hendes ønsker ikke er legitime, at 'hun skal tage sig sammen', og at hun bør vise forståelse for sine syge forældres ønsker og behov. Nanna kommer til at bruge store mængder energi på at forberede sig psykisk på de tilbagevendende samvær, som hun ikke kan se meningen med.

Derudover er en konsekvens, at hun får mange fraværsdage fra skolen, da hun bliver drænet for energi. Derfor kommer hun bagud i perioder. Samtidig skal hun finde sig i at måtte tiltale forældrene 'mor' og 'far', selvom hun oplever dem som fremmede. Når Nanna taler med sin tilsynsførende eller med personer fra forvaltningen, oplever hun at blive mødt med indirekte bebrejdelser for, at hun modsætter sig at se forældrene. Dette udløser en stærk skyldfølelse i Nanna, der fortæller, at hun med tiden er kommet til at føle, at forældrenes sygdom er hendes ansvar og skyld. Nanna føler ikke, at der er nogen personer ud over plejeforældrene, der støtter hende. Hun oplever ikke, at hun bliver inddraget i beslutningerne omkring samværet, og hendes behov og ønsker bliver ikke anerkendt af omverdenen.

Alt i alt bevirker det, at Nanna på dette væsentlige punkt ikke får fred og ro til at udvikle sig i sin plejefamilie, men hele tiden skal sætte sig selv til side og forholde sig til de biologiske forældres ønsker og lovgivningens krav om samvær. Nanna må derudover leve med angst for forældrenes – særligt farens – hidsige reaktioner. Man kan undre sig over, at der skal der gå så mange år, før nogen begynder at tage Nannas ønsker alvorligt, og at børn og unge-udvalget gennem årene vælger at give forældrene ret og tilsidesætte Nannas behov.

Fra enkelte tidligere undersøgelser og projekter, der stiller skarpt på, hvordan det er at være plejebarn, dokumenteres det, at der er plejebørn, der i praksis oplever at være presset til mere samvær med forældrene, end de selv har lyst til (se Warming, 2005, Klyvø, 2007, Tvede & Kirkeby, 2009). Disse børn bliver i høj grad ofre for omgivelsernes beslutninger på deres vegne.

Forældrenes ret – barnets pligt?

Samtlige de interviewede parter omkring Nanna og Nanna selv beskriver, at der har været to styrende hensyn på spil, når samværet skulle fastsættes: Først og fremmest fagpersoners idé om, at børn skal bevare kontakten til deres forældre for så godt som hver en pris. Dernæst forældrenes lovsikrede rettigheder til at se deres barn. Disse to hensyn har alene været styrende for fastsættelsen af samværet. Nannas tilkendegivelser af egne ønsker og behov er helt blevet tilsidesat – år efter år. Dette til trods for at hun er blevet indkaldt til mange samtaler og børnesamtaler.

Når beslutningerne er blevet ved med at falde ud til forældrenes fordel, skyldes det dels modvilje fra forvaltningen og fagpersoners side i forhold til at afbrydelse af samværet, dels lovgivningens bestemmelser. På interviewtidspunktet (2008) spillede forældrenes retssikkerhed således en afgørende rolle i lovgivningen om samvær. At samvær kun kunne afbrydes, hvis det *'er til skade for barnet'*, er en formulering, der kan fortolkes på flere måder. For hvem kan svare på, hvornår noget er til skade? Hvad skal der til? Som det jo fremgik af lovaftsnittet kap. 4, bliver der med ændringerne i Barnets Reform åbnet op for, at beslutninger om samvær i højere grad end tidligere skal bygge på barnets behov og *ret* – ikke forældrenes *ret*. Interviewmaterialet i denne undersøgelse understøtter netop intensionerne i den ny lov, idet der her ses et behov for i højere grad at tage barnets behov og ønsker alvorligt – i højere grad at lade disse være styrende for de beslutninger, der træffes om samvær.

'Røddernes betydning' og 'den professionelle plejefamilie'

Ud over at formålet med samværet i Nannas sag har været at tilgodese forældrenes retssikkerhed, er der et andet formål, der går igen både i sagsbehandlerinterviewet og i interviewet med tilsynsførende. Dette formål handler om, at barnet skal kende *'sine rødder'* og ikke må *'miste en del af sin identitet'*. Disse formuleringer trækker på diskursen om røddernes betydning, der netop argumenterer således om børns udvikling og identitet. Ifølge denne *'skole'* er det vigtigt, at barnet bevarer kontakten til forældrene, idet disse anses for at være primære personer.

Tæt forbundet med denne diskurs om røddernes betydning findes begrebet *'den professionelle plejefamilie'*. Skal man som plejefamilie være sekundær, mindre vigtig og dermed ikke indtage rollen som vigtigste omsorgsperson med alle de emotioner, det indebærer af følelsesmæssigt engagement i barnet, må man trække sig og udvise en mere distanceret og knap så følelsesmæssigt involveret indstilling til barnet. Når Mia af tilsynsførende og af sagsbehandler bliver bedt om at *'tage det lidt mere professionelt'*, er det denne diskurs med de idealer, den rummer, der gør sig gældende. Man kan imidlertid spørge, om det ville have gavnet Nanna, hvis hendes plejemor ikke havde støttet hende følelsesmæssigt og anerkendt hende i hendes ønsker om en begrænsning af samværet?

Problemet med reproduktionen af diskursen om røddernes betydning er, at forvaltningen bliver tilbøjelig til at handle ud fra en generaliseret *'viden'* om, hvad der måtte være til barnets bedste – at uanset hvad barnet selv måtte mene om samværet i sin egen sag, *'så ved vi bedre'*. Dermed opstår den underlige situation, at man på den ene side ved at holde samtale med barnet signalerer, at man gerne vil høre, hvad det har at sige – på den anden side betragter man ikke det, barnet fortæller i samtalen, som anerkendelsesværdig og ret viden. Barnet oplever, at dets ønsker og behov ikke anerkendes og respekteres. Dermed bliver det unikke barn offer for en generel beslutning om, at *'samvær er godt for børn'*. Dette sættes netop på spidsen i interviewet med tilsynsførende, der lægger vægt på, at plejefamilien ALTID skal støtte børn i, at det er *"hyggeligt"* at se mor og far. Man kan kritisk spørge: Hvad skal Nanna bruge en *'professionel'*³⁷ plejefamilie til? Nanna har aldrig boet andre steder end i plejefamilien, idet hun blev anbragt fra fødslen. Derfor må vi med tilknytningsteorien i bagagen antage, at Nannas psykologiske forældre er plejeforældrene. Det er værd at overveje, om ikke færre møder mellem Nanna og de biologiske forældre ville være nok til at skabe en bevidsthed i Nanna om, hvem forældrene er.

37

Med *'professionel'* menes her en familie, der handler intentionelt i overensstemmelse med pædagogiske antagelser.

LARS OG HENRIK

Lars og Henrik er et søskendepar, der bor i samme plejefamilie. Lars var ti måneder på anbringelsestidspunktet, og Henrik var tre et halvt år. De to børn har samme mor, men forskellige fædre. De blev anbragt pga. kommunens vurdering af morens 'manglende forældreevne' og omsorgssvigt, og fordi Lars' far, der på anbringelsestidspunktet boede sammen med moren, øvede vold mod børnene. Begge børn har overvåget samvær med moren en gang om måneden i et samværslokale, men ikke samtidig. Begge børn har samvær med deres fædre. Lars har gennem mange år haft overvåget samvær med faren to timer om måneden i et samværslokale. Lars' samvær med begge forældre er for nylig blevet nedsat til fire gange om året. Henrik besøger sin far en weekend om måneden.

Medvirkende

Følgende analysefremstilling bygger på interview med: Henrik, plejemor Lena, mor Ulla, tilsynsførende og sagsbehandler. Det har desværre ikke været muligt for mig at interviewe Lars samt de to fædre til børnene, hvorfor fremstillingen bærer præg af deres manglende stemmer. Ifølge plejemor har Lars det i tiden op til interviewet rigtig svært med samværet med forældrene, og han har haft en del samtaler med både tilsynskonsulent og sagsbehandler. Plejemor beskriver Lars som sårbar og mener, at han skal "fredes" for flere voksensamtaler lige nu. Dette vælger jeg at respektere.

Interview med plejemor, Lena

Interviewet med Lena, som har en pædagogisk uddannelse, foregår i familiens hus. Villaen er rummelig, stuen er indrettet med sofa, stole og reoler med bøger langs væggene, og der hænger et stort maleri over den ene sofa. Begge børn er i skole og kommer hjem hen imod slutningen af interviewet. Lars har nogle kammerater med hjem, og de spiller bold i haven. Henrik går op på sit værelse og laver lektier. Stemningen er fredelig.

Vi lokker ham til samvær ...

Lena fortæller om Lars' samvær med forældrene:

"Og som lille, Lars protesterer voldsomt. Og da han gør det i mange år, så ... altså, hvor han virkelig er ulykkelig og har det rigtig dårligt med sit samvær, som er en time to gange om måneden ... først med den ene forældre, derefter med den anden – altså på forskellige dage (...) Men han protesterer voldsomt over for moderen og vil ikke have noget med hende at gøre. Og vi prøver dog ... Overvågeren kommer hjem her på adressen, fordi jeg ikke kan få ham ud i bilen, uden at han skrider, og han vil ikke gå ind. Jeg vil ikke lave overgreb på et barn, der har det sådan, når jeg er hans eneste ... den eneste person, han nogensinde har kunnet stole på."

Gennem hele den tidlige barndom, indtil Lars skolestart, foregår og gennemføres samværene, udelukkende fordi Lars lokkes, dels af plejemor, dels af samværskonsulenter, til at gå ind i samværslokalet, fortæller Lena. Hun er grundlæggende enig med kommunen i, at anbragte børn har brug for at kende deres rødder, men hun mener ikke, at denne vedligeholdelse skal være på børnenes bekostning. Ifølge Lena er der ikke blevet lyttet til Lars' ønsker, men kun taget hensyn til forældrenes behov.

Lena fortæller, at Lars aldrig rigtig har boet andre steder end i plejefamilien:

"Så det er svært, når man bliver anbragt i hans alder. Jo, han har boet hos sine biologiske forældre ... i fire

måneder... Så han har jo aldrig haft et værelse og haft en familie, før han kommer her. Og han er så lille, så det eneste han har – det er ... han har altid boet her. Han har aldrig boet andre steder. Og han siger: "Hvorfor skal jeg så se de der mennesker, som jeg ikke kender?" Det kan han ikke forstå."

Lena fortæller, at Lars har haft samtaler med flere sagsbehandlere og med skiftende tilsynsførende gennem årene, og de har alle spurgt ham, hvad han ønsker sig af samværene. Problemet er bare, fortæller hun, at ingen af dem har valgt at respektere Lars' ønsker. Forvaltningen har gennem ti år valgt at fastholde et hyppigt samvær med begge forældre trods Lars åbenlyse modstand.

Hvis bare han var blevet hørt – tab af tillid

Lena fortæller, at børnene er vrede over, at der hele tiden kommer nogen og spørger dem om, hvad de synes om samværene, og bagefter sker der ingen ændringer. Børnene kan ikke forstå, hvad formålet så er med, at de skal fortælle deres mening. Ofte skal der også noget forarbejde til fra hendes side for at få børnene til at stille op og fortælle om deres ønsker til en fremmed person fra kommunen, siger hun. Bagefter bliver de så skuffede, når de oplever, at der intet sker:

"Jeg synes, at man skal lade være med at lyve over for børnene. Jeg synes, at man skal sige, at hvis man lytter til dem, så lytter man til dem. For det jeg mener, de her to børn mangler mest, det er rent faktisk tillid til voksne. De har selvfølgelig tillid til os, men jeg kan jo sidde og sige: "Jamen jeg kan ikke gøre noget". Og så siger jeg, at nu kommer de, der skal snakke med jer. "Men jeg gider altså ikke snakke, når man sådan skal." ... Og så gør de det alligevel. Og så siger de det, de ønsker. Og så bliver de ikke hørt alligevel. Hvis Lars siger, at han i øjeblikket ikke ønsker at se sin biologiske mor, så synes jeg, at man skal lade ham være i fred og være barn nu. Simpelthen. Det kan ikke være rigtigt. Han er ti, ja, han bliver 11 år om få dage. Han var ti måneder, da han blev anbragt her. Det kan ikke være rigtigt. Hans barndom er næsten gået, og han er aldrig blevet respekteret."

Lena fortæller, at det har konsekvenser, når børnenes ønsker ikke bliver taget alvorligt. Hun peger på, at begge børn har mistet tilliden til voksne mennesker, for de oplever igen og igen, at voksne er nogle, man ikke kan regne med. Hun fortæller om Lars, at han er:

"meget blid ... en blid dreng ... mangler lidt selvværdsfølelse. Men han er en meget dygtig og intelligent dreng. Han kan meget mere, end han ved. Han har nogle koncentrationsproblemer. Og det vil jeg sige, at en stor del af det er bl.a. de ting, der er sket. Også her hos os med at man ikke har ... respekteret hans ønsker fra systemets side."

Han er ikke min far

Lena fortæller, at Lars ikke oplever at have nogen relation til hverken sin far eller sin mor. Alligevel skal samværene gennemføres for at leve op til lovgivningen. Dette medfører i praksis nærmest en slags 'samværstvang', siger hun. Men efter han er blevet ældre, kan han hverken bæres eller lokkes ind i lokalet med lovning om indkøb af spil, tøj, besøg i Fætter BR eller andet.

"Men hvis jeg skal til samvær, så er det højst en gang om året, har han så sagt. Men så skulle han så se hende. Han bliver kørt til samværslokalet. Han sidder i bilen. Og så siger han: "Jeg går ikke ud, mor". "Det er også fint, jeg går hen og ringer på". Så ringer jeg på, og så beder jeg overvågeren om at følge med ud til bilen, og så

siger han: "Jeg vil ikke", og samværskonsulenten siger "Så må du selv snakke med din far om det". Og så siger Lars bare: "Det vil jeg bare ikke". Og så siger de, at det respekterer de, og så kører vi hjem igen."

Lena er både frustreret og ked af, at myndighederne ikke tager Lars' ønsker alvorligt. Selvom samværet med faren er blevet sat ned til fire årlige samvær, er det stadig for meget for Lars, idet han slet ikke ønsker samværene. Hun fortæller, at Lars engang har været med faren i zoo, og hun har prøvet i samarbejde med Lars at lave en idéliste til ting, han kunne bruge samværene med faren til. Dette var et forsøg på at gøre samværene mere indholdsrigt og spændende. Men Lars' respons herpå var:

"Jamen, hvorfor? – Jeg vil hellere lave det her med dig eller med mine venner end med ham. Jeg kender ham ikke."

Lena fortæller, at Lars ikke føler, at han er tæt på hverken faren eller moren. Han kan ikke se formålet med at lave udflugter og aktiviteter sammen med faderen. Det er hendes opfattelse, at Lars synes, at samværene med forældrene er kedelige. Lena siger, at hun er opmærksom på, at han måske vil få et behov eller ønske om at se forældrene, når han bliver ældre, og det vil hun selvfølgelig bakke op omkring. Men hun synes, man skal 'frede børnene', når de er små, hvis børnene ikke ønsker samværene. Det er svært for hende, fordi:

"jeg har da helt klart følelser i klemme. Fordi jeg har haft ham i så mange år. Så jeg føler mig også som en mor, selv om jeg ikke er det. Men jeg ved, at jeg har ham resten af barndommen, for jeg ved, at hans forældre ikke får ham tilbage. Derfor bliver jeg også lige så beskyttende, som en mor ville være over for sin egen søn, tror jeg."

Henrik er glad for faren

Henriks historie og forhold til forældrene er noget anderledes, idet han var ældre end Lars, da han blev anbragt. Derudover har han en anden far, der på flere måder kan stille op til mere, end Lars' far. Lena fortæller, at Henrik har mange flere problemer end Lars, dels forårsaget af sine første år med en opvækst med omsorgssvigt, og dels forårsaget af nogle erhvervede hjerneskader som følge af opvæksten hos forældrene. Disse skader og mén gør, at han har det svært både socialt og i skolen. Med hensyn til samvær fungerer det nogenlunde med weekendsamværet hos faren. Lena siger, at hun samarbejder okay med Henriks biologiske far, men hun har ingen kontakt til moren. Henrik ser også sine biologiske bedsteforældre og nogle fætre og kusiner i forbindelse med samværet hos faren, og det er han glad for. På et tidspunkt var samværet præget af, at far ikke lavede så mange ting med ham, og det var han ked af, Men Henrik konfronterede faren med situationen, og det er nu Lenas opfattelse, at: "han har taget sig sammen" og iværksætter nogle ting og aktiviteter, der styrker relationen mellem ham og Henrik.

Mor insisterer på samvær, men dukker ikke selv op

Samværet mellem Henrik og mor er dog mere kompliceret, og det fungerer ifølge Lena mindre godt. Ligesom Lars oplever Henrik samværet med moren som kedeligt og ligegyldigt. Han føler for det første ikke, at moren er engageret, hvilket blandt andet viser sig ved, at hun ikke møder op til to tredjedele af samværene. Henrik skal således hver måned sætte tid af til at have samvær med moren, men oplever omvendt, at moren mange gange ikke sætter tid af til samvær med ham – hun dukker ikke op.

"Hver gang man går ud ad døren, så er man glemt. Henrik har oplevet igennem mange år, at ca. hvert andet samvær, der kører vi derud, eller ja ... Hver anden gang er det aflyst. Nogle gange kører vi derud, så har hun glemt det. Andre gange bliver jeg ringet op, når klokken er 11 om formiddagen. Vi skal derud kl. 14, og kl. 11

bliver jeg ringet op – Henrik er i skole – ”det er aflyst”.

Sidste år var de sammen fem gange, og de skulle faktisk have været sammen tolv. Og derfor siger Henrik: ”Jamen jeg gider ikke ... på tirsdag kan jeg ikke det ene og det andet, fordi jeg skal derud ... og så skal jeg ikke alligevel ...”

Lena fortæller, at Henrik med tiden er begyndt at stille sig mere kritisk over for samværene og i høj grad er begyndt at problematisere indholdet og omfanget af samværene. Han kan ikke forstå, at han skal ud til samvær flere gange end sin bror, og han oplever det som forskelsbehandling. Lena fortæller, at Henrik, ligesom Lars, gennem flere år har haft rigtig mange samtaler med både kurator og skiftende sagsbehandlere, som alle har spurgt til hans ønsker til samvær:

”Der er fire forskellige mennesker – fremmede voksne mennesker, som han egentlig ikke har lyst til at snakke med – som har spurgt ham om det samme. Men der er ikke nogen, der hører, hvad han siger til det. Så hvordan skulle han kunne komme til at stole på voksne mennesker. Voksne – dem kan man ikke stole på.”

Interview med Henrik, 13 år

Interviewet med Henrik foregår i familiens stue efter hans ønske. Kun Henrik og jeg er til stede under samtalen. Henrik fremstår som en lidt stille dreng. Dette præger samtalen, idet han ikke fortæller særlig meget, ej heller særligt sammenhængende. Trods den generte fremtoning virker han bevidst om sine ønsker og tanker omkring samværene med forældrene.

Om tiden før anbringelsen

Om baggrunden for anbringelsen fortæller Henrik:

”Jeg ved i hvert fald, at jeg blev født Jylland, og så flyttede min mor så med mig til København. Så ved jeg ikke rigtigt, hvad der skete. Så måtte jeg ikke se min far for min mor. Så fandt hun så en anden mand. Og så fik de min lillebror, og den mand og min mor var ikke særlig søde imod os ... de mishandlede os meget, mig og min lillebror. Så fandt man så ud af senere, at vi skulle i en plejefamilie.”

Han siger, at han ikke kan huske så meget, men der skete mange ting, der ikke var rart, dengang han boede hos moren.

Hvis jeg ikke var blevet anbragt ...

Henrik gør sig tanker om, hvad der mon var sket ham, hvis ikke han var blevet anbragt i plejefamilie, og han tror ikke det var gået ham godt:

”Jeg forestiller mig, at jeg har det sådan meget bedre her, end hvis jeg havde boet hjemme ved mine rigtige forældre. Jeg havde f.eks. ikke rigtigt kunne lave mine lektier hjemme hos mine rigtige forældre, fordi min rigtige mor, hun har svært ved de fleste lektier og hun forstår ikke så meget.”

Henriks mor har, siden han og hans bror blev anbragt, fået flere børn med andre mænd. Nogle af disse børn er anbragt, og andre er ikke, fortæller han. Når mor kommer til samvær, har hun tit en ny baby med, og den kan hun ikke passe ordentligt på:

”Når barnet gerne vil sove, så ... man kan se på hende... Børn må godt sove, men så er hun sådan, at hun ikke lader barnet sove. Hun sidder bare med det og leger med det og sådan noget hele tiden.”

Han fortæller videre, at hans mor ikke ville kunne passe på ham, for hun kan slet ikke passe ordentligt på børn, og hun må heller ikke. Henrik synes, det kan være svært at have flere familier samtidig:

”Altså jeg har det lidt svært ved især ... hvem jeg vil være hos. Nogen gange så kan jeg – her i efterårsferien f.eks. – så er det lidt svært at vælge, hvad jeg helst vil, fordi man har det ikke så godt med at sige nej til nogen af dem ...”

Han fortæller videre, at han godt kan have svært ved at vælge, mest fordi han ikke vil gøre sin far ked af det. Hans overvejelser retter sig mest mod samværet med far. Henrik bor nemlig hos sin far hver tredje weekend, og han kommer også der i en del ferier. Når han er hos sin far, besøger de farmor og farfar og Henriks fætter og familie, og ”*det er altid hyggeligt*”. Så det kan være svært at vælge far og den øvrige familie omkring ham fra, siger han. Samværene med moren fungerer derimod mindre godt.

Samværene med mor er kedelige

Samværene med moren er kedelige, siger han:

Henrik: ”Det er jeg ikke så glad for. Fordi at min mor er bare ... Hun sidder bare med sit barn og snakker med den voksne, der nu er der, under samværet. Og så sidder jeg bare og skriver med min fætter, fordi der ikke sådan ... noget ... Når der er rigtig mange venner, der kommer og spørger mig, om jeg vil være sammen den dag, og så siger jeg så, at det kan jeg ikke, jeg skal hjem og ud til min mor. Når jeg så kommer hjem, så finder jeg så ud af, at hun ikke kommer. Jeg skal rigtigt se hende tolv gange om året, men ser hende i virkeligheden kun fire gange om året, for hun kommer ikke.”

Line: ”Okay. Er der en grund til at hun ikke kommer?”

Henrik: ”Jamen, der er hendes hund syg. Og så fordi hendes barn skal til lægen. Men hun må ikke engang passe børnene. Det er deres far, der skal det. Hun kan jo ikke.”

Han siger, at han godt kunne tænke sig, at hans mor ringede dagen før, hvis hun ikke kan komme alligevel. I praksis bliver det jo sådan, at Henrik må tilpasse sig og sige nej til venner og andre aftaler, fordi han skal ud til samvær, men moren kommer ikke: ”Hun måtte godt ringe, når ... dagen før eller sådan noget og sige, at hun ikke kommer i stedet for sådan ...”

Henriks mor ringer ofte ikke, selvom hun bliver bedt om det, så nu er Henrik selv begyndt at sige fra over for samværene: ”*Det er sådan hver gang ... men jeg har først sagt fra den sidste gang.*”

Han kunne godt ønske sig, at samværene blev sat ned til fire gange om året, og også at indholdet af samværet blev anderledes og bedre.

De gør ikke noget ved det

Ifølge Henrik ændrer kommunen ikke på nogen ting, selvom han mange gange har givet udtryk for sine ønsker til ændringer af samværet. Han synes også, at folkene fra kommunen har løjet over for ham, når de har sagt, at hans mor ikke accepterer, at samværet bliver sat ned:

”Nej, fordi de har så løjet over for mig ... for mig og min far og sagt, at min mor ikke ville acceptere det. Så fandt jeg så ud af sidste gang, at det havde min mor overhovedet ikke hørt noget om.”

Derfor føler han ikke, at han kan stole på 'dem fra kommunen'. En anden grund til, at han heller ikke synes, at han kan stole på kommunen, er:

"Jeg synes, at det er okay, at de spørger mig. Men så vil jeg også gerne have, at de så lytter til mig i stedet for bare ... At de ikke gør nogen ting."

Interview med Ulla, mor

Jeg besøger Ulla i hendes hjem, en lille lejlighed i et socialt boligbyggeri i byen. Ulla har et barn på ca. et år hjemme og en hund, som er til stede under interviewet. Ulla tager venligt imod mig, og vi sætter os i familiens sofa. Midt i interviewet kommer Ullas mand hjem og deltager lyttende i sofaen.

Anbringelserne og samværet

Om baggrunden for anbringelsen fortæller Ulla:

"De to store, de blev anbragt, da de var et og tre år på grund af vold på børnene, og fordi jeg blev erklæret "ingen forældre evne"... Så fik jeg en pige nogle år senere, som også blev anbragt på en formodning af, at jeg stadigvæk var ... uden forældreevne."

Hun fortæller videre, at hun er af den opfattelse, at anbringelserne fandt sted på et spinkelt grundlag, og at forældreevneundersøgelserne ikke var velunderbyggede. Men nu da det ikke kan være anderledes, har hun accepteret anbringelserne:

"Det har jeg det sådan set o.k. med. Så på den måde er jeg nok meget afklaret med, at de er mest på sidelinjen, og at de har andre voksne, der er en slags forældre for dem i det daglige."

Ifølge Ulla går samværene med hendes børn godt. Hun forklarer, at det foregår i et samværslokale et sted i byen, og at samværet i starten var hver anden uge, men med tiden blev sat ned til en gang om måneden. For nylig blev samværet med hendes søn Lars sat ned til hvert kvartal, da han havde så mange aktiviteter, venner og andre behov, der skulle tilgodeses. Det kan hun godt forstå, siger hun. Samværet med den ældste søn, Henrik, er stadig en gang om måneden, og det er Ulla tilfreds med. Adspurgt om, hvordan det fungerer i praksis, siger hun, at hun synes, det går godt, og at børnene er glade for at se hende.

Line: "Kan du fortælle lidt om, sådan hvad I laver, når I så er sammen?"

Ulla: "Vi spiller som regel spil, sådan kort eller et eller andet. Det er de begge to meget glade for. Samværene varer mellem en og to timer hver gang – længere er det ikke."

Line: "De gange, når I mødes i det dér samværsrum, har du nogle ønsker til det her samvær? Noget der kunne være anderledes?"

Ulla: "Jeg synes, at det er okay."

Ulla er tilfreds med, at hendes ældste børn er anbragt, men hun understreger, at hvis hun ikke havde fået andre børn som "erstatning" siden hen, så havde hun nok set anderledes på det.

Det er svært at få tid til det hele

Ulla siger, at hun ofte kommer for sent til samværene med børnene, og nogle gange må hun aflyse. Dette skyldes, at hun har rigtig meget at se til, med tre hjemmeboende børn. Hun har i alt syv børn hvoraf de fire er anbragt uden for hjemmet, oplyser hun:

”Ja, så derfor kan det godt være lidt svært at få det til at hænge sammen med ... Så må man springe over, så må man sådan lige mingelere lidt. Jeg tror ikke ... omkring samværene i samværslokalet ... der har jeg et kæmpe problem i forhold at jeg kommer sent ... eller udebliver. Så jeg er nødt til at løbe an på, at min mand kan hente, og det er ikke altid lige nemt.”

Ulla fortæller videre, at hun ikke føler sig inddraget omkring de tider, der er fastsat til samværet. Det er børnenes kalendere, der styrer hvornår, det skal finde sted, og de passer ikke altid sammen med hendes.

”Jeg kan ikke altid, men selvfølgelig kan jeg jo i en udstrækning smide, hvad jeg har i hænderne, men det er ikke altid, man er klar.”

Dette betyder i praksis, at hun har en del aflysninger, siger hun. Dette oplever hun dog ikke som et problem i forhold til børnene, men hun synes, det er ærgerligt, at hun ikke er blevet inddraget mere omkring planlægningen af samværene. Adspurgt om sit forhold til plejeforældrene, svarer Ulla:

”Jeg kunne godt tænke mig, der var en bedre dialog med at få at vide, hvordan børnene havde det, og sådan, ikke, og hvordan de reagerer på forskellige ting. Det ville jeg synes var rart, ikke, altså, men hvis hun har svært ved at gøre det, så er det jo også noget, som man bare ikke lige gør, altså.”

Ulla siger, at der er nogle spændinger med Lars, men hun kan ikke rigtig finde ud af hvad det handler om. Da hun ikke taler med plejemor, er det svært at finde løsninger og forstå børnene. Hun synes, det er ringe, at der ingen kontakt er. Lars er ellers normalt ret snakkende under samværet, og han fortæller gerne, hvordan det går med hans interesser og venner og skolen. Den ældste søn, Henrik, er derimod altid stille og svarer meget kort, når hun spørger ham om noget. Ulla fortæller, at grunden til, at samværet med børnene ikke kan finde sted i plejefamiliens hjem, er, at plejemor har det svært med at tolerere hende, og ”hun ville have haft det bedre, hvis hun havde fået et par adoptivbørn, tror jeg et eller andet sted”.

Interview med sagsbehandler

Interviewet med sagsbehandler foregår på et kontor i den børnefamilieenhed, som børnene er anbragt igennem. Sagsbehandleren fremstår meget engageret og motiveret for at fortælle om samværet i Lars og Henriks sag og i andre sager generelt.

Om sagens gang

Sagsbehandleren fortæller, at Ulla, børnenes mor, flere gange har fået vurderet, at hun ”ingen forældreene har”. Og Lars’ far har flere gange øvet vold mod flere af sine andre børn, samt mod Lars’ bror Henrik. Derfor opfattes han af forvaltningen som inkompetent i forhold til i praksis at være forælder for Lars. Efter et ophold på en institution for hele familien stod det klart, at børnene skulle anbringes. Først blev det med tvang, men senere blev det frivilligt, fortæller sagsbehandleren:

”Så enden på det hele blev, at hverken han eller moderen kunne varetage Lars og Henriks behov, og de blev så anbragt, den yngste syv mdr. gammel, den ældste tre år. Mor har fundet en ny mand, som hun så nu har fået flere børn med, som så ... Og Lars og Henrik er så hos deres plejefamilie der og ser deres mor en gang om måneden, men i realiteten bare fire gange om året. For pga. af alle de andre ting og alle de andre børn, så er det begrænset, hvor meget hun kan, eller også så aflyser hun. Og i forhold til Lars’ far, har der så siden været overvåget samvær, på grund af hans – de oplysninger, der er om ham.”

Sagsbehandleren har talt med Lars for nylig, og Lars giver udtryk for, at han i virkeligheden slet ikke ønsker at se sin mor, da han føler, at plejefamilien er hans biologiske familie. Han har jo altid boet der. Med faren forholdt det sig på samme måde, men begge forældre er for nylig gået med til at sætte samværet ned til fire gange om året. Så der er det endt, og det er faren indforstået med. Sagsbehandleren fortæller videre, at faren ved samtalen selv gav udtryk for, at samværet kunne nedsættes til én gang om året i overensstemmelse med Lars’ ønsker. Det var sagsbehandleren selv, der foreslog fire gange om året ud fra sin viden om og erfaring med, at børn gerne vil kende deres rødder og ofte vil lede efter deres forældre som voksne. Når Lars ikke har lyst til at se moren hænger det også sammen med, at hun ofte udebliver fra samvær, og fordi

”hun husker ikke på fødselsdagsgaver og julegaver. Så kommer hun måske med 100 kr. to måneder senere ... og det er så det”.

Sagsbehandleren fortæller videre, at Lars er begyndt at sige fra over for den måde, hvorpå samværene med hans far foregår:

”Faren er jo så til gengæld svær at styre – der er nogen af de ting, han gør, som Lars ikke vil have. Og det er så første gang, at han har fået lejlighed til at sige, at: ”Jeg kan ikke lide, at far giver mig knus, når jeg kommer. Jeg kan ikke lide ... ” Der sker det samme hver gang. Lars gør det, han tror far forventer af ham ... Og på den måde kommer Lars’ far og Lars i fysisk slagsmål hver gang, så tumler de rundt på gulvet og samværskonsulenten må gå ind ...”

Med Henrik er det lidt anderledes, da han har en anden far. Henriks far bor på Fyn, og ham har han samvær med hver tredje uge, hvor han tilbringer en weekend hos ham og hans kone. Sagsbehandleren mener, at Henrik er tilfreds med samværene med moren, og fortæller ikke mere herom.

Formålet med samværene

Adspurgt til, hvad formålet med samværene er for Lars og Henrik, svarer sagsbehandleren:

Sagsbeh.: ”Jamen, det er forældrenes retssikkerhed. Udelukkende. Der er ikke noget rigtigt forhold mellem barn og forældre – det er ikke realistisk, at hverken Lars eller Henrik skal hjem til nogen af dem og bo, hverken far eller mor, og det er selvfølgelig også – de vil gerne kende deres forældre. Og det skal de jo også.”

Line: ”Hvad tænker du om det, om at det er på denne her måde?”

Sagsbeh.: ”Det er dobbelt, kan man sige. Det er enormt dobbelt, fordi selvfølgelig ... De forældre de spørger jo efter børnene ... men hvor er hensynet til barnet henne?”

Sagsbehandler fortæller videre, at børn, der aldrig har set eller kendt deres biologiske forældre, ofte alligevel vil søge efter dem, når de bliver ældre. Han siger også, at han er af den opfattelse, at det desværre ofte er sådan, at sagsbehandlere fastsætter samvær af hensyn til forældrene og ikke med henblik på børns bedste.

Interview med tilsynsførende

Interviewet med tilsynsførende foregår i et lokale i den familieplejeforening, der er købt til at føre tilsynet. Hun har haft tilsynet det seneste år, hvor hun overtog sagen fra en afgangende kollega. Hendes kendskab til sagen skal derfor ses i lyset af det korte tidsperspektiv.

Om sagen

Tilsynsførende fortæller, at børnene kommer fra et hjem med nedsat forældreevne og vold. Børnene er ifølge tilsynsførende "velanbragte" i plejefamilien, og børnene har en stærk tilknytning og relation til plejeforældrene:

"Og børnene er efterhånden så velintegrerede i deres familie, så de føler sig fremmede i forhold til deres forældre. Og det kan man så måske også problematisere. Hvor man skal anbringe børnene? Men det er jo meningen, at man skal give dem et sammenhængende, så normalt liv som muligt."

Tilsynsførende fortæller videre, at børnenes tætte relation til plejefamilien af nogle måske kan problematiseres, idet forældrene er så godt som "gledet ud". Men hun fortæller videre, at forældrene har så lidt at tilbyde, at der aldrig vil blive tale om en hjemgivelse af nogen af børnene.

Formål med samværet

Derfor er formålet med samværet ført og fremmest "vedligeholdelsessamvær", siger tilsynsførende:

"Altså, de skal kende deres rødder, og de skal kende deres biologi på en eller anden måde og deres stamtræ, men det er virkelig svært for dem at forholde sig til det."

"Altså, for begge børns vedkommende er der tale om en anbringelse i barndommen ud. Men det er imod alle odds. Altså så det er nok en eller anden ... en sådan lidt mere klokkeklar tænkning, hvor man siger: "Jamen, der er ikke noget at komme efter hos de forældre". (...) Men forældrene accepterer jo også, at børnene er, hvor de er. (...) For Henriks vedkommende er det vel dybest set formålet at overholde lovgivningen."

Tilsynsførende fortæller videre, at der ikke bliver skelet meget til, hvad Henriks behov måtte være, eller hvad far egentlig kan stille op til. Henrik har selv svært ved at sige fra over for sin far. Hun understreger samtidig at det er vigtigt at "plejebørnene ved, hvor de kommer fra, og at de kan forholde sig relevant til deres forældre." Man har lyttet til Lars ønsker om et nedsat samvær. Det er hendes oplevelse, at Lars i den forbindelse føler sig hørt og taget alvorligt. Han har nu samvær med begge forældre en gang i kvartalet. Derimod mener hun ikke, der bliver lyttet til Henriks ønsker. Hun har svært ved at forstå, at sagsbehandler sågar har foreslået, at Henriks samvær skal flyttes hjem til mor, fordi mor ikke formår selv at møde op til aftalerne. Tilsynsførende siger, at hun mener, at det er børnenes mor, der skal møde op, og ikke Henrik, der skal komme til moren. Det er hende, der er den voksne med forældreansvaret. Tilsynsførende mener, at disse to børn er blevet budt meget, som hendes egne børn aldrig ville have accepteret:

”Jeg tænker, at det er nogle børn, der er meget opmærksomme på, at andre kan lide dem. De er meget sådan samarbejdsvillige og vil gerne behage ... Så jeg tænker, at lige præcis de her to børn har en udvidet tålmodighed i forhold til at gøre oprør. Eller sige fra. Så jeg tror, at de har ladet sig selv byde rigtig meget, før de overhovedet har pipet om, at det her er ikke rart.”

Tilsynsførende fortæller videre, at der i forbindelse med fastsættelse af samvær er så mange hensyn at tage, netop fordi lovgivningen og internationale konventioner gør meget for at sikre relationen mellem biologiske forældre og børn. Og så er der jo ”en barnestemme og en forældrestemme, hvor den ene er myndig og den anden ikke er myndig ...”.

Analyse – Lars og Henriks case

Børn der høres, men ikke tages alvorligt

Det må formodes, at begge børn har en primær tilknytning til plejeforældrene, som gennem hele deres liv har været de eneste konstante, følelsesmæssigt engagerede og nærværende relationer, de har haft adgang til. Plejefamilien er i den forstand blevet børnenes psykologiske forældre, mens de biologiske forældre står mere i baggrunden. Lars har aldrig kendt andet end livet i plejefamilien, og han betragter ifølge både plejemor, sagsbehandler og tilsynskonsulent, plejeforældrene som sine rigtige forældre.

Henrik har boet hos moren de første år af sit liv og har, ifølge plejemor, en del følelsesmæssige problemer som resultat heraf. Begge børn ved, at de har biologiske forældre andre steder, men nærer ingen eller kun sparsomme ønsker om at dyrke disse forældre. Henriks relation til faren er den eneste relation, der omtales positivt af Henrik selv og af plejemor. Børnene, særligt Lars, giver på et meget tidligt tidspunkt udtryk for ikke at ville have samvær med sine forældre, særligt med moren.

Alligevel fastholder og ’gennemtvinger’ forvaltningen år efter år et hyppigt tilbagevendende overvåget samvær for begge børn med børnenes mor, og for Lars’ vedkommende også med faren. Ifølge plejemor iværksættes en slags ”samværstvang” overfor Lars, der allerede som helt lille siger fra over for samværene. Henriks samvær med moren gennemføres også en gang om måneden. Dette til trods for at Ulla ikke møder op til over halvdelen af samværene, og trods Henriks fortælling om oplevelser af at blive valgt fra og hans ønsker om nedsættelse af samværet.

Formål med samvær – vedligeholdelse

Det fremgår af både sagsbehandlerinterviewet og af samtalen med tilsynsførende i sagen, at begrundelserne for at fastholde samværene, trods børnenes modstand, er at tilgodese 1) forældrenes retssikkerhed og 2) børnenes behov for at kende deres rødder. Det kan alligevel undre, at man fra forvaltningens side ikke tager plejefamiliens og Lars og Henriks fortællinger til efterretning og på et langt tidligere tidspunkt vælger at nedsætte samværene og øjensynligt ej heller forsøger at forbedre kvaliteten af disse.

For Lars skal der gå ti år, før samværene med forældrene nedsættes til en gang i kvartalet. I alle årene op til bliver Lars mod sin vilje tvunget til samvær af både plejemor og samværskonsulenter. Dette har ifølge plejemor ført til, at han dels har mistet tilliden til voksne og dels har et nedsat selvværd i dag. Derudover kan det undre, at man fastholder et månedligt samvær med en mor, der sjældent dukker op. Man kunne have valgt at nedsætte samværet som konsekvens af, at hun ikke kan stille op til mere. Alternativt kunne man have valgt at

betale en taxi til moren eller inddrage moren mere i fastlæggelse af samværsdatoer, således at hun måske (?) ville kunne stille op oftere? Set i lyset af både et nyere barndomsforskningsperspektiv og et tilknytningsperspektiv er det værd at bemærke, at børnene i denne sag på et tidligt tidspunkt er i stand til at mærke deres behov og give udtryk for dem. Især Lars er særdeles tydelig i sit udtryk omkring sin ulyst til at se forældrene. Disse udtryk bliver imidlertid ikke taget til efterretning af myndighederne. Derudover har børnene boet det meste eller hele deres liv i plejefamilien, hvorfor det må antages at denne er blevet børnenes 'familie'.

Det må antages, at formålet med samvær i lyset heraf må være et *vedligeholdelsessamvær* evt. med henblik på at sikre en bevidsthed om, hvem forældrene er – altså give børnene information om forældrene. Man kan overveje, om dette nødvendigvis kræver et fysisk samvær. Er det nødvendigt, kunne man spørge, at fastholde et hyppigt samvær gennem så mange år? Er det til glæde for børnene? Ifølge udsagnene i denne analyse er samværene ikke til glæde for børnene, dels fordi de føler sig fremmede over for forældrene, og dels fordi børnenes mor ofte ikke møder op. Derudover er der udsagn, der fortæller, at Lars føler sig krænket af faren ved samvær. Henriks samvær med faren er det eneste samvær, der beskrives som positivt.

Tillid og mistillid

At blive hørt og spurgt igen og igen og opleve, at man ikke bliver taget alvorligt, er et problem for Henrik og Lars. Henrik giver i interviewet udtryk for en meget lille tillid til myndigheds personer med udsagn om, at kommunen lyver over for ham og ikke ændrer på tingene, selvom de spørger ham om hans mening. Henrik oplever, ifølge plejemor og tilsynsførende, også en forskelsbehandling, idet hans lillebror gerne må få nedsat samvær med sine forældre, mens han ikke må. Det forstår han ikke. Det generer ham jo ligeså meget som Lars, at mor så ofte ikke dukker op til samværene. Henrik skal rive dage ud af kalenderen af hensyn til samvær, der alligevel ikke bliver til noget. Ulla kan omkostningsfrit lade være med at møde op. Henrik oplever derudover kvaliteten af samværet med moren som ringe og moren som uengageret. I Henriks tilfælde kan det undre, at der slet ikke skeles til disse oplevelser af at blive valgt fra gang på gang.

At børnenes udsagn om oplevelser, ønsker og behov slet ikke eller meget sent tages til efterretning, kan ses som et udtryk for, hvor stærkt ideen om 'børns behov for deres rødder' er grundfæstet i forvaltningens praksis. Forvaltningens fastholdelse af hyppigt samvær kan yderligere ses som en fastholdelse af en tro på at 'vi voksne ved, hvad børn har behov for'. Samtidig understreger det, at forældres retssikkerhed overskygger børnenes i praksis. Børn kan fremkomme med en række argumenter for eller imod samvær, men det bliver op til de enkelte personer i forvaltningen at tage stilling til, om disse argumenter er 'gode nok'.

Opsamlende analyse på de fem børnesager

Livet i uvished – ro og kontinuitet i anbringelsen?

Et tema, jeg kalder "livet i uvished", er et tema, der er vedkommende for flere af børnene i denne undersøgelse. Det henviser til det forhold, at en anbringelse iværksættes på ubestemt tid, fordi det er uvist, hvor længe forældrene skal bruge på at 'komme på fode igen', således at de bliver i stand til at varetage forældrerollen over for deres barn. Signe og Mads lever i denne uvished. Ingen af børnene har fået garanti for enten hjemgivelse på et bestemt tidspunkt eller garanti for at kunne blive boende i deres respektive plejefamilier.

Mads lever livet i en pendlen mellem forældre og plejeforældre og med en fuld mor i telefonen hver eneste

dag, og som presser på for at være en del af Mads' hverdag, også i plejefamilien. Mads får sjældent fred til at være sig selv og til at fokusere på sine relationer til plejefamilien og de kvaliteter, der er i plejehjemmet og i hans øvrige sociale netværk.

Signe skal forholde sig til et sæt biologiske forældre, som hun aldrig har boet hos, og som kommer stadigt hyppigere i plejefamiliens hjem, uden overvåger og med de uoverensstemmelser og spændinger det giver mellem forældre og plejeforældre. De biologiske forældre arbejder på at få Signe 'hjemgivet'. Hverken plejeforældre, forældre, tilsynsførende eller Signe ved, hvad perspektivet for anbringelsen måtte være. Denne situation afstedkommer en masse usikkerhed hos de involverede parter, ikke mindst hos barnet.

Tidligere forskning og undersøgelser (Warming, 2005, Tabuka, 2005) har tilsvarende vist, at en del anbragte børn lever med denne uvished og for nogle børns vedkommende med en række konsekvenser til følge. Der findes således børn, der ikke tør tilknytte sig deres plejeforældre af angst for at miste dem igen. Nogle børn har samtidig biologiske forældre, der modsætter sig anbringelsen, og som ind i mellem 'truer' med at tage børnene hjem. Nogle børn bliver faktisk hjemgivet og senere anbragt igen. Dette betyder, at nogle plejebørn lever i en slags mentalt ingenmandsland, hvor de aldrig ved, om de er 'købt eller solgt', og nogle får ikke fred i anbringelsen overhovedet, fordi de hele tiden skal forholde sig til spændinger og konflikter mellem forældre og plejeforældre med loyalitetskonflikter hos børnene til følge (se SFI, 2003, Egelund & Hestbæk, Sinclair, Wilson & Gibbs, 2001, Thorpe i Triseliotis, 1980). Anbringelsen i uvished afstedkommer således hos de anbragte børn en række alvorlige eksistentielle konflikter, som de skal leve med.

Både Signe, Mads og Nanna har forældre, der har det svært med, at deres børn er anbragt, og som helst så at børnene kom 'hjem' hurtigst muligt. Forældrene til Signe og Mads har forskellige misbrug og er af andre grunde af kommunen erklærede uegnede som forældre. Alligevel presser forældrene på for at få så meget samvær med deres børn som muligt, og i begge sager opnår forældrene med årene mere samvær end det først fastsatte. Dette sker tilsyneladende, uden at der fra forvaltningens side skeles til spørgsmål om tilknytning, barnets behov eller grundlæggende overvejelser om tidsperspektivet for anbringelsen. Som det fremgik af de to analyser, virkede det heller ikke som om, at der blev taget udgangspunkt i, at samværene skulle være til barnets bedste, ud fra et fokus på at samværet skulle være til gavn og glæde for barnet. I stedet så det ud som om, at der i højere grad blev taget hensyn til forældrenes rettigheder og ønsker.

Samvær på godt og ondt

Der er ingen tvivl om, at samvær med biologisk familie og netværk kan opleves positivt for anbragte børn, når samværet er til glæde for barnet. I de tilfælde kan forældrene fungere som vigtige livsvidner for børnene, ligesom de kan være kilde til positive oplevelser, kærlighed og nærvær (se også Warming, 2005). Nogle tidligere forskningsresultater både nationalt og internationalt peger også på, at samvær under anbringelsen kan være både vigtigt og til gavn for de anbragte børn. Ifølge Egelund og Hestbæks gennemgang af national og international forskning i samvær mellem plejebørn og deres forældre, har vi i dag ingen sikker viden om effekterne af samvær og ej heller belæg for, at samvær nødvendigvis er til gavn for de anbragte børn. En del tidligere forskning har peget på de positive effekter af samvær (se Fanshel & Shinn, 1978, Millham, Bullock, Hosie & Haaks, 1986, Berridge & Cleaver, 1987), mens andre undersøgelser problematiserer disse undersøgelser og ikke finder belæg for, at kontakt skulle forbedre de anbragte børns situation. Disse forskere igen peger på, at tendensen til at fremme børns kontakt med deres forældre under anbringelsen snarere må ses som et socialt eksperiment (Quinton, Rushton, Dance & Mayes, 1997). Andre forskere finder i deres undersøgelser, at der i dag

ikke findes sikker viden om, hvorvidt og under hvilke betingelser det skulle gå børnene bedre, hvis de bevarer kontakten til deres biologiske forældre (se Berridge, 1997, Marsh, 1987, Wolkind & Rushton, 1994, og Ulvik, 2002).

Sagsanalyserne i denne undersøgelse har vist, at oplevelser af samvær kan tage sig forskelligt ud hos anbragte børn. Nogle af børnene profiterer af samværet og glædes samtidig ved, at samværet med eksempelvis en biologisk far kan give mulighed for kontakt og samvær med andre grene af familien, eksempelvis med fætre og kusiner og bedsteforældre (Henrik). Et enkelt barn er ked af, at mor udebliver fra samværene, og kunne ønsket sig en genoptaget kontakt (Lone). For Lone er mor vigtig som et livsvidne til de første år af livet, og mor kan sammen med farmor være garant for kontinuitet i Lones liv. Samværet med mor kan være kilde til glæde, og ønsket om kontakt ser ud til at udspringe af et ønske om at se mor, *"fordi hun er min mor"*. Lones behov for at se sin mor bliver desværre ikke taget alvorligt og ført ud i handling af forvaltningen.

Konsekvenser af tvungent samvær

For andre børn kan samvær opleves som et særdeles uønsket 'projekt', som professionelle, sagsbehandlere og tilsynsførende påtvinger dem mod deres vilje (Lars, Nanna, Henrik). Disse børn oplever, at de i mange år af deres barndom må kæmpe med omgivelserne for at blive hørt og taget alvorligt. Nok bliver de spurgt om deres ønsker til samvær, men disse ønsker bliver ikke efterkommet. Det opleves af flere af børnene som uforståeligt, og flere giver udtryk for mistillid til 'systemet' og dets repræsentanter. Flere af de børn, der oplever sig tvunget til samvær, er børn, der har været anbragt fra helt små, og som har dannet primære tilknytninger til plejeforældrene. Disse børn har ingen erindring om livet med forældrene og giver ikke udtryk for at savne dem – forældrene fremstår tilsyneladende som fremmede voksne, der kun har det tilfælles med børnene, at de er i biologisk familie. For disse børn giver det ikke mening at møde forældrene i et samværslokale en gang om måneden. De har nok ønsker om at vide, hvem forældrene er, men har ikke behov for samvær hver måned.

Alligevel fastholder myndighederne ud fra et argument om 'røddernes vigtighed' og 'forældrenes retssikkerhed' et månedligt tilbagevendende samvær. Når en sag om tvang kan være svær at få medhold i ved en sag i børn og unge-udvalget, er det fordi 'det centrale kriterium for tvang' tager udgangspunkt i, at der skal være *"åbenbar risiko for alvorlig skade på barnets eller den unges sundhed og udvikling"* (jf. servicelovens bestemmelser om tvang). Ifølge nogle medarbejdere i forvaltningen skal der derfor i praksis meget konkrete og tungtvejende beviser til, før noget betragtes som alvorligt nok. I nogle tilfælde er barnets argumenter derfor ikke gode nok. Samvær som en selvfølge vedtages og gennemføres trods børns gentagende beskrivelser af de skadelige effekter af samværet. Flere af børnene sætter selv ord på de skadelige effekter. De oplever:

- At blive spurgt, men ikke blive taget alvorligt
- Mistillid til systemet og til voksne
- Magtesløshed
- Nedsat selvtillid
- Koncentrationsbesvær
- Fravær fra skolen
- Skyldfølelser og bekymring
- Angst for reaktioner hos forældre
- Oplevelser af ikke at blive anerkendt
- Oplevelser af at blive valgt fra
- At skulle tilsidesætte egne planer til fordel for et samvær med en forælder, der ikke møder op

Samvær – den bedst mulige løsning til prisen?

I tre af de fem cases (Lone, Signe og Mads) opleves det som uhensigtsmæssigt, at samværet foregår enten i plejehjemmet eller hos forældrene selv. I både Lones og Signes tilfælde opleves det som særdeles ødelæggende for relationen mellem plejeforældre og forældre, at samværet foregår i plejehjemmet. Plejeforældrene oplever det som meget ubehageligt at skulle skride ind over for forældres grænseoverskridende adfærd. For forældrene opleves det som umyndiggørende, at plejeforældrene 'opdrager' på dem under samværet. Denne ubalance kan forstærke de latente konflikter, der i forvejen kan være til stede, netop fordi mange forældre i kraft af anbringelsen kan opleve sig stigmatiserede og stemplede som 'dårlige forældre'. Barnet risikerer at blive centrum for forældre og plejeforældres konflikter og spændinger. Det er dokumenteret i tidligere forskning, at loyalitetskonflikter kan være truende for børnenes identitetsudvikling (Warming, 2005, Warming, Wegler, Elgaard & Storm, 2007).

Når man i Lones tilfælde ikke har valgt at lade samværet foregå i et støttet samvær et neutralt sted, ser det ud til at være et spørgsmål om, hvad der økonomisk kan lade sig gøre. Dette kan problematiseres ud fra hensynet til barnets bedste. I Mads' tilfælde foregår samværet i mors hjem en weekend ad gangen. Mads er indimellem nødt til at forlade lejligheden, fordi mor drikker sig fuld, hvilket Mads oplever som utrygt. Plejeforældrene oplever det ligeledes meget utrygt at sende Mads på samvær en hel weekend, fordi de ved, at mor drikker under samværet. Det kan undre, at samværet foregår i mors hjem og ikke som et støttet samvær. Et støttet samvær kunne være med til at skabe tryghed for Mads under samværet.

Analysen af de fem børnesager giver anledning til at pege på, at der fremadrettet kan arbejdes mere med at rette opmærksomheden mod hvordan og hvornår, barnet kan profitere af et støttet samvær. På samme vis kan der arbejdes med udformningen af samværet (indhold, fysiske rammer osv.), så det bliver en positiv oplevelse for barnet og parterne omkring det.

6. Fastsættelse af samvær for anbragte børn i Københavns Kommune

Efter at have analyseret fem børnesager i dybden ud fra en belysning af børnenes, forældre, plejeforældre og socialarbejdes perspektiver vil analysen i det følgende beskæftige sig med at afdække praksis om samvær i Københavns Kommune på et mere overordnet plan. Analysen nedenfor bygger på udsagn, der er fremkommet dels i enkeltinterviews med i alt ti sagsbehandlere og børne- og ungdomskonsulenter³⁸ fra fire børnefamilieenheder i kommunen, og dels i to fokusgruppeinterview med ti andre medarbejdere, der blev afholdt i foråret 2010 i to børnefamilieenheder i Københavns Kommune³⁹. Analysen beskæftiger sig med fem overordnede temaer, som der er fremkommet viden om gennem interviewene. Hvert af disse temaer foldes ud med en række underafsnit. De fem temaer er:

- Varetagelse af rettigheder
- Formål med samvær
- Inddragelse af barnets perspektiv
- Arbejdsbetingelser
- Oplevelser af forskellig identifikation

Varetagelse af rettigheder

Samvær – et svært område

Flere af medarbejderne fortæller, at samvær handler om den tid, barnet tilbringer med sine biologiske forældre, og at det er tilrettelæggelsen af netop denne tid, der er udfordringen for medarbejderne i forvaltningen. Fokus for beslutninger om samværet handler således om:

³⁸ På det tidspunkt hvor undersøgelsen blev gennemført, var ansvars- og opgavefordelingen mellem sagsbehandler og børne- og ungdomskonsulenter som følger: Sagsbehandlerne sidder med myndighedskompetencen og træffer formelt beslutninger i sagerne med de anbragte børn. Ofte vil sagsbehandlerne stå for forældrekontakten og ofte også for børnesamtalerne. Børne- og ungdomskonsulenterne fører ofte tilsynet med det anbragte barn og med plejefamilien og yder supervision og rådgivning i den forbindelse. Denne arbejdsdeling varierer dog fra enhed til enhed i kommunen.

³⁹ Interesserer man sig for, hvordan data i undersøgelsen er blevet frembragt, så kan man med fordel læse rapportens metodeafsnit kap. 2.

”at lægge nogle planer for barn og forældre, hvor de kan ses, prøve at finde ud af, om det skal være i hjemmet eller i plejefamilien, prøve at skabe sådan en bæredygtighed, som kan være til gavn for forældre og barn, det er det overordnede i det, i hvert fald.” (Børne- og ungdomskonsulent)

En anden børne- og ungdomskonsulent supplerer:

”Jeg tænker meget på, hvordan man kan arrangere samværet, så det er til børnenes bedste og barnets tarv.”

Fælles for de interviewede er yderligere, at de peger på, at 'samvær' er et område, der fylder utrolig meget i sagsbehandlingen og i arbejdet med de anbragte børn og deres familier. Flere medarbejdere nævner, at der er såkaldt 'nemme sager', der er karakteriseret ved, at der er nogenlunde enighed om, hvor meget samvær der skal være, hvor samværet skal foregå, og hvor længe det skal vare. Enigheden er her at forstå som enighed mellem forvaltningens synspunkt (sagsbehandler, børne- og ungdomskonsulent, evt. team), forældrenes ønsker og eventuelt også barnets synspunkter. I disse sager er samværet noget, der 'kører', og medarbejderen oplever, at der ret let kan træffes afgørelser om samværet.

Medarbejderne fortæller også, at spørgsmål om samvær fylder rigtig meget i de sager, hvor der ikke er overensstemmelse mellem parternes ønsker, behov og synspunkter på samvær. I disse sager er det ofte meget svært at finde ud af, hvad der er rigtigt for alle parter, og medarbejderne føler et stort ansvar for og stor usikkerhed omkring beslutningerne:

”Og kan samværet ikke sådan lige fastsættes pga. uoverensstemmelser, så fylder det rigtig meget, for det er utrolig svært at finde ud af, hvad der er det rigtige.” (Sagsbehandler)

”Det er et meget stort ansvar, og det er ikke til at vide, om det man beslutter, er det rigtige. Det er så svært det her. Og man har meget stor tvivl, og det har jo en afgørende betydning, hvad det er, man beslutter. Der bruger vi hinanden meget i de her sager.” (Børne- og ungdomskonsulent)

”For mig som sagsbehandler fylder det rigtig meget, må jeg sige. Altså, eksempelvis vil forældrene jo ofte gerne have så meget samvær som muligt, og så er der jo så også hensynet til barnet, vi skal tage, og det at barnet skal falde til i plejefamilien. Og så er der jo det her med, at barnet måske også skal hjemgives, og hvor meget samvær skal der så være? Hvor tæt er vi på en hjemgivelse? Ja, det kan da godt være, at det lige er de sager, jeg har, men det fylder meget synes jeg.” (Sagsbehandler)

”Jamen det er et hav i oprør på en eller anden måde. Der er så mange forskellige behov, der skal tilfredsstilles. Især, som XXX nævner, forældrenes rettighed, så vil jeg også nævne barnets rettighed og behov for at se forældrene. Og så det med at plejeforældrene. Ja, det kommer an på hvilken alder, vi taler om. Hvis det er små børn, så kommer forældrene jo intensivt i plejhjemmet, måske en gang om ugen. Og så alle de efterreaktioner, der kan være på samværet. Det er det, jeg siger til plejeforældrene: Der er altid reaktioner på et samvær, for man omstiller sig fra en ting til en anden. Det er lidt som at være skilsmissebarn, der er nogle paralleller. Så derfor siger jeg, problemfyldt område for mig. For det skal jeg agere i på mange niveauer jo – også med mine kolleger herinde ik?” (Børne- og ungdomskonsulent)

I medarbejdernes fortællinger omkring planlægning af samværet tegner sig nogle modstridende faktorer og nogle forskellige behov, der skal tages hensyn til, når samvær skal fastsættes. På den ene side er der hensynet til barnet og hensynet til, at barnet skal falde til og få en stabil hverdag i plejefamilien. På den anden side er der forældres ønsker til samvær, der ikke altid stemmer overens med førstnævnte. Og i forlængelse heraf er der hensynet til, at barnet ifølge lovgivningen på sigt skal hjemgives, og i den forbindelse kan en optrapning af samværet være en nødvendighed, for at barnet kan vænne sig til forældrene, det skal hjemgives til.

For børne- og ungdomskonsulenterne er der dialogen med plejefamilien, der ofte omhandler samværet med forældrene og barnets reaktioner herpå. Og så er der tilsynet med barnet og barnets reaktioner og fortællinger om samværet. Der er ofte forskellige interesser på spil, og der er mange hensyn at tage, når samvær skal fastsættes. Medarbejderne i forvaltningen skal bruge en del energi på at finde løsninger i disse sager, fortæller de. Endelig er der forskellige faglige positioner blandt medarbejderne, hvilket også kan afføde udfordringer og samarbejdsvanskeligheder. De netop skitserede tematikker vil i følgende analyse blive udfoldet og diskuteret nærmere.

Frivillighed vs. tvang

Begrebet 'rettighed' går igen i interviewene som en faktor, der har stor betydning for fastsættelse af samvær generelt. Der er således både barnets ret til at se sine biologiske forældre, og så er der forældrenes lovfæstede ret til at se deres børn. Begge parter skal tilgodeses, men i særlig grad er det vigtigt, at de beslutninger, der træffes, er til barnets bedste, fortæller medarbejderne. Det er jo primært for at hjælpe barnet, at en foranstaltning som en anbringelse sættes i værk. Alligevel fortæller medarbejderne, er der i praksis kan være en tendens til, at forældrenes ønsker og rettigheder fylder meget og nogle gange for meget i de beslutninger, der træffes om samvær:

"Altså, i de sager, der er forældrene ofte så urealistiske i deres kontakt med børnene, de har misbrug for eksempel. Og jeg synes også, at vi tit er der, hvor vi strækker os lidt længere i forhold til forældrene for at fastholde kontakten. Nogle gange går vi nok over en grænse for, hvad barnet kan klare, hvor vi burde nok ikke gøre det, men af hensyn til forældrene så prøver vi at give lidt mere til dem, selvom vi godt ved, det ikke er det bedste for børnene. (Børne- og ungdomskonsulent)

Line: Er det i de sager, hvor forældrene har ønsket det – altså mere samvær?

"Ja, der er mange, der siger, at de vil have udvidet samværet til f.eks. tre timer, hvor vi går med til det, selvom vi egentlig synes, at de to timer er mere rimeligt. Og der prøver vi at gå lidt med på nogle ting for at fastholde en god kontakt til forældrene, selvom vi godt ved, at det måske ikke er helt godt, ik? Det er lige på kanten. Jeg synes tit, at jeg sidder i de dilemmaer." (Børne- og ungdomskonsulent)

"Ja, især i de sager hvor vi er i tvivl, der kommer det oftest forældrene til gode. Vi snakker måske en time eller noget – det er ikke fordi vi snakker overnatning, vel, men det kan være meget for barnet. (Sagsbehandler)

"Ja, en time kan være meget for et barn. Så ..." (Børne- og ungdomskonsulent)

Line: "Hvad er så grunden til, at I gør det?"

”Det er ofte lidt en kombination af flere ting. Altså, hvis vi nu siger nej til forældrenes ønsker ik? Hvad gør de så? Nu er det jo en frivillig anbringelse, så det kan jo bruges af forælderen i en sådan situation. (Børne- og ungdomskonsulent)

Af ovenstående diskussion fremgår det, at nogle af medarbejderne oplever, at de jævnligt går med til at fastsætte mere samvær, end hvad de fagligt vurderer, vil være til barnets bedste. Således opstår et paradoks i arbejdet, idet medarbejderne på den ene side fortæller, at de skal arbejde for barnets bedste, men i praksis i nogle tilfælde træffer beslutninger, som man kan betvivle, er til barnets bedste. Et af argumenterne for, at nogle af medarbejderne vælger at efterkomme forældrenes ønsker på bekostning af deres vurdering af barnets bedste, er, at de fleste anbringelser er frivillige, fortæller de. Derfor kan forældrene i princippet tage deres barn hjem, hvis de er utilfredse med en samværsafgørelse. Hvis medarbejderne vurderer, at der ikke er mulighed for at få anbringelsen igennem med tvang i børn og unge-udvalget, oplever de at være 'nødt' til at efterkomme forældrenes ønsker. Et andet forhold, der bevidst eller ubevidst kan spille en rolle her, er det faktum, at det tager tid at forberede en sag til børn og unge-udvalget. Medarbejderne fortæller, at der både skal indhentes helt nye oplysninger i sagen (f.eks. interview med parterne, skoleudtalelser, psykologudtalelser), og relevant dokumentation skal fremskaffes, og formularer udfyldes. Alt dette arbejde er tidskrævende, og, som undersøgelsen senere vil vise, er tid en mangelvare i forvaltningen. Man kan således forestille sig, at 'tid' kan blive en praktisk hæmsko for at ville lave en indstilling til børn og unge-udvalget.

Frivillighedsaspektet, som de fleste anbringelser i Danmark bygger på, bliver taget op mange gange i interviewene. En frivillig anbringelse betyder, at barnets forældre har samtykket til anbringelsen og kan tage barnet hjem, hvis de ikke mere ønsker barnet anbragt⁴⁰. Dette betyder i praksis, at forvaltningen ofte må strække sig langt for at samarbejde med forældrene, at disse har vigerettigheder i forhold til at bestemme over barnet, når det først er anbragt (forældremyndigheden bibeholdes), og dette kan i nogle tilfælde ifølge medarbejderne være på bekostning af barnets behov og barnets bedste. En medarbejder fortæller:

”Det er et af de største spændingsfelter det her fastsættelse af samvær. Jeg har en konkret sag i øjeblikket, hvor jeg gerne vil ændre samværet, og hvor jeg tænker, at det ville være en lettelse for alle parter, at det her blev en tvang. For nogle gange, måske også for at sikre forældrenes retssikkerhed, og så giver det noget ro til barnet, og man kan sige: ”Den her varer to år!”, for hver gang barnet er på samvær, så siger mor: ”Nu tager jeg dig hjem”. Så ved at det bliver en tvang, så kan vi give børnene noget ro den vej, og jeg synes, at det giver mig juridisk set nogle bedre rammer at fastsætte et samvær på den lange bane, kontra hvis det er en frivillig aftale så ...” (Sagsbehandler)

”Men det er også noget med at se på, hvad er vi oppe imod, ik? For vi taler om noget frivilligt, og der har jeg oplevet, at noget samvær blev ændret efter tre uger, for vi havde med en mor at gøre, der stillede krav. Og hun havde en advokat bag sig, og det skulle være på aftalebasis, og derfor blev det ændret meget tit, uden at man havde en reel mulighed for at vurdere, om det var til gavn for barnet.” (Børne- og ungdomskonsulent)

40 Nogle af medarbejderne fortæller, at der er nogle anbringelser, der ”foregår med armen på ryggen”. Her bliver der i praksis tale om en slags 'frivillig tvang' (se i øvrigt Larsen, 2009, s. 48-49).

Medarbejderne fortæller videre, at det er en grundlæggende del af måden systemet er bygget op på i Danmark, at man foretrækker frivillige anbringelser, hvilket også fremgår af lovgivningen. Jf. denne formodes det, at forælderen bedst samarbejder på den måde – at man på sigt opnår det bedste resultat i sager, hvor børn er frivilligt anbragt. Men netop dette faktum kan gøre beslutninger om samvær anspændte, og det sker ikke sjældent, at barnet ikke når at falde rigtig til i plejefamilien pga. hyppigt forekommende samvær eller hyppige ændringer i samværet efter forældrenes ønsker, fortæller en medarbejder. På samme vis kan forældre både over for forvaltning og over for barnet 'true med' at tage barnet hjem, hver gang forælderen ikke er tilfreds med forvaltningens beslutninger. Denne faktor skaber usikkerhed hos det anbragte barn, der aldrig ved, om det er 'købt eller solgt' og aldrig kan få sikre svar angående fremtiden og længden af anbringelsen (se eksempelvis Klyvø, 2007, Warming, 2005, Bohman & Sigvardsson, 1980, Adcock, 1980, Thorpe, 1980). Fra anden forskning (Warming og Wegler, 1996) ved vi også, at denne usikkerhed kan være til stor byrde for barnet, og at børn, i de sager hvor forældrene er uenige i anbringelsen, kan få problemer med at falde til i plejefamilien. Hvis forældrene ikke 'tillader' barnet at falde til hos plejefamilien, kan det betyde at børnene bliver fanget i loyalitetskonflikter, som kan være truende for deres identitetsudvikling. Omvendt kan plejeforældre også være negativt stemt over for forældrene, også med loyalitetskonflikter til følge, og dermed vanskeliggøre samvær.

Set i lyset af, at anbringelser i Danmark ifølge serviceloven gerne skulle sikre barnets kontinuitet og stabilitet blandt andet gennem nærværende og stabil voksenkontakt, kan det problematiseres, at barnets bedste i nogle anbringelsessager bliver til en slags 'handlesvare'.

Nogle medarbejdere fortæller, at der ofte er uoverensstemmelser mellem forældrenes ønsker og det, forvaltningen vurderer, er barnets behov. Gennem samtaler og dialog med forældrene prøver man at nå til enighed, men desværre er det indimellem sådan, at de er nødt til at give sig og strække sig for langt, for at bevare det 'gode samarbejde'.

Opsamling på afsnittet varetagelse af rettigheder

Samvær er et område, som medarbejderne oplever, fylder meget i sagsbehandlingen og i arbejdet med familierne. De sager, hvor der er uoverensstemmelser mellem parternes ønsker og behov, kan karakteriseres som såkaldt 'svære sager'. Medarbejderne oplever store udfordringer i at finde de rigtige løsninger på samværet. Nogle medarbejdere oplever, at det kan være svært at varetage barnets behov godt nok, og at forældrenes rettigheder og ønsker i praksis kommer til at styre for mange beslutninger om samvær. Dette forklarer medarbejderne som resultatet af, at de fleste anbringelser er frivillige. Frivilligheden forpligter forvaltningen til at sikre sig, at forældrene er enige i de beslutninger, der træffes. Hvis forælderen ikke er enig i samværet, er der en forøget risiko for, at denne vil hjemtage barnet, og at samarbejdet bryder sammen.

Formål med samvær

Følgende analyseafsnit beskæftiger sig med hvilke formål, der kan ligge bag fastsættelsen af samvær. Når det er relevant at beskæftige sig med formål, er det fordi, formål kan være styrende for udformningen af samværet, at/om der fastsættes samvær og for beslutninger om, hvor hyppigt det finder sted. Dette kan i et større perspektiv have betydning for kvaliteten i anbringelsen.

Ifølge serviceloven skal socialforvaltningen altid arbejde på at sikre barnets kontakt med dets biologiske forældre og familie (se lovforsnit kap. 4). Med vedtagelsen af Barnets Reform bliver denne tilgang yderligere bestyrket, idet der er nu fokus på, at barnet ikke kun skal sikres samvær med forældrene, men også andet netværk i den biologiske familie som f.eks. søskende, bedsteforældre m.m.

Anbringelser i Danmark er tilrettelagt omkring en 'tofamilie-model', hvor ideen er, at barnet skal fastholdes i at være en del af to familier. Barnet skal sikres 'stabilitet' i relationerne hos plejefamilien og 'kontinuitet' gennem opretholdelse af relationen til de tidligere relationer (biologiske forældre). Tanken er, at kontakten til den biologiske familie kan hjælpe barnet til at integrere fortid, nutid og fremtid samt arbejde med betydningen af fortiden. Derfor betragtes samvær som vigtig.

Samvær er godt – derfor bør det sjældent afbrydes

En følge af 'tofamilie-modellen' i danske plejefamilieanbringelser er, at samvær i udgangspunktet betragtes som 'godt', fordi barnet derved kan fortsætte båndet til den biologiske familie. Dette er en norm, der svært kan antastes. Derfor skal der i praksis særdeles tungtvejende grunde til at ophæve eller begrænse et samvær:

Line: "Bliver samværet nogen gange ophævet, og hvad skal der til, for at man gør det?"

"Ja, men der skal der være mange samvær, før man gør det. Det kan dreje sig om flere eller mange år, hvor samværet ikke har været godt for barnet, eller den voksne, før man tager beslutningen." (Sagsbehandler)

Line: "Hvordan finder man ud af, om noget er godt eller skidt for barnet? Hvad gør I?"

"Det kræver som regel, at der er mange fagpersoner, der siger det samme. Hvis der er en psykolog, som barnet har legeterapi med, så skal vedkommende dokumentere og beskrive det. Børne- og ungdomskonsulenten skal også beskrive præcis, hvordan barnet har reageret, hvilke forsøg man har gjort fra plejefamiliens side under familie-konsulentens vejledning, og hvordan barnet reagerer i skole eller børnehave." (Sagsbehandler)

Medarbejderne fortæller, at før et samvær kan ophæves eller begrænses til mindre end 45 minutter én gang om måneden, skal sagen i børn og unge-udvalget, og der skal være grønt lys herfra. Dette foreskriver samværsbestemmelserne i serviceloven. Der skal enslydende beskrivelser til fra forskellige fagpersoner, og det skal kunne dokumenteres, at samværet er til alvorlig skade for barnet. 'Det centrale kriterium' for dommeren i børn og unge-udvalget i forbindelse med tvangsmæssige foranstaltninger er, at der skal:

"foreligge åbenbar risiko for alvorlig skade på barnets eller den unges sundhed eller udvikling" (Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier, 2006, pkt. 332, s. 254).

Nogle af medarbejderne fortæller, at dette ofte betragtes som meget bogstavelige skader, og at der skal 'meget til', før en skade ifølge kriteriet betragtes som alvorlig nok. Medarbejderne lægger vægt på, at det i udgangspunktet er fagpersonernes beskrivelse og opfattelse af barnets reaktioner, der er det væsentlige i denne sammenhæng. At samvær i udgangspunktet både nu og tidligere opfattes som vigtigt er en betragtning, der er at finde i Københavns Kommunes politik på anbringelsesområdet⁴¹, og som udfoldes i konkrete styringsredskaber og retningslinjer.

41 Se eksempelvis "Sektorplan for børn, unge og forældre med særlige behov", Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget, 2003, s. 33-35. Her fremgår det, at formålet med anbringelser af børn er at arbejde på at forbedre familiernes situation, så de kan varetage omsorgen for barnet igen. Et led heri kan være en anbringelse uden for hjemmet, hvor det samtidig understreges, at forældrene har behov for og krav på at fastholde kontakten til deres børn under anbringelsen. I "Københavns Kommunes Strategi for udvikling af arbejdet med udsatte børn, unge og deres familier", 2009, s. 28, fremgår endvidere, at "det skal sikres, at samværet reelt effektueres, fordi kontakten til barnet/den unges rødder er en måde at skabe kontinuitet for barnet".

Klagemuligheder ... også for børn?

Flere medarbejdere fortæller om det positive i, at sager skal prøves i børn og unge-udvalget, før et samvær kan enten afbrydes eller nedsættes til mindre end 45 minutter én gang om måneden, og de peger på, at det især er godt, fordi forældrenes rettigheder sikres på denne måde. Forældre har derudover vide klagemuligheder, hvis de er utilfredse med beslutninger om samvær, og de får i den forbindelse automatisk en advokat. Børn har imidlertid ikke de samme klagemuligheder:

”Forældrene har mulighed for at klage over fastsættelsen af samvær – og det gør de jo så også i stor stil. Og det er jo deres ret – det skal de have lov til.” (Sagsbehandler)

Line: ”Har børn også den mulighed, hvis nu de ikke er enige i en beslutning?”

”Nej, det har de ikke. Der er ikke rettigheder indføjet i loven der. Man lytter nok til dem, men de har ingen ret til at klage.” (Børne- og ungdomskonsulent)

”Men man lytter jo så til gengæld mere til dem, jo ældre de bliver!” (Sagsbehandler)

”Men vi har ingen børneombudsmand her.” (Børne- og ungdomskonsulent)

”Ja altså, når de kommer i en vis alder, så kan man jo ikke mere tvinge dem til noget, vel – hverken mere eller mindre samvær end det, de ønsker.” (Børne- og ungdomskonsulent)

Jf. serviceloven har anbragte børn, der er utilfredse med en samværsbeslutning, først klageret på niveau med forældrene fra en alder af 15 år. Med vedtagelsen af Barnets Reform sættes klagealderen ned fra 15 til 12 år. Blandt nogle af medarbejderne er der en opfattelse af, at børns ønsker og udsagn først bør tages alvorligt, når de bliver ældre, og man kan sige, at denne opfattelse afspejler lovgivningen, som den hidtil har været udformet. Udsagnet om, at når børn kommer i en ”vis alder, så kan man ikke mere tvinge dem til noget”, illustrerer og underbygger netop denne forståelse. De større børn har jo en mening om tingene, og den lytter man til. Dette gælder åbenbart i mindre grad de små børn. Mindre børns manglende adgang til at klage kan opleves problematisk både for de børn, der ønsker sig mindre samvær, for de børn, der ønsker sig mere samvær, og for de børn, der er utilfredse med indholdet eller udformningen af deres samvær, påpeger en anden medarbejder.

Det primære og uerstattelige bånd – diskursen om røddernes betydning

Et formål med samvær kan være ideen om den særlige og uerstattelige tilknytning mellem barn og biologiske forældre:

”Jeg tænker, at selvom en forælder ikke magter samværet, så er der alligevel barnet, som har behov for at se sin biologiske mor, for jeg tænker, at der er en tilknytning helt basalt og helt biologisk tilknytning, helt fra fødslen. Jeg ville synes, at det er meget grænseoverskridende helt at skulle afbryde et samvær. Det må jeg sige. Det ville være en proces, som jeg også skulle ind i, hvor jeg både personligt, men også som fagperson, skulle virkelig føle, at det her er belyst grundigt nok til, at jeg vil gå videre med det i en tvangsproces.” (Sagsbehandler)

Ifølge denne medarbejder er barnet knyttet til forælderen, og dermed har det et 'behov', der er både psykisk og biologisk betinget, for at se og bevare kontakten til forældrene. Derfor opfattes det som skadeligt for barnet at afbryde samværet. Der skal derfor ifølge en medarbejder i nogle tilfælde "flere eller mange år" til med meget stærke gentagne 'beviser' for, at samværet er skadeligt for barnet, før han personligt kunne finde på at lave en indstilling til børn og unge-udvalget og bede om et afbrudt samvær. Det er denne overbevisning, med rod i diskursen om røddernes betydning, der for nogle medarbejdere medfører en praksis, som man kan være i tvivl om, er til barnets bedste. Barnets behov for en rolig hverdag og en tilknytning til nogle stabile omsorgspersoner bliver i nogle tilfælde sat over styr til fordel for et hyppigt samvær med en forælder, der måske agerer grænseoverskridende over for barnet og dets behov. Barnet skal så at sige have haft samvær, der ikke har været godt for det, i op til flere år, før man tager initiativ til at forsøge at få begrænset eller stoppet et samvær. Nogle medarbejdere problematiserer dette og spørger sig selv: Er det virkelig til barnets bedste at skulle lide under et belastet samvær i mange år, før der gribes ind?

Diskursen om røddernes betydning henter sit indhold flere steder fra. Dels fremgik diskursen som dominerende diskurs i gennemgangen af lovgivningen (kap. 4).⁴² Hjemgivelse betragtes blandt andet derfor som den løsning, der i udgangspunktet arbejdes hen imod.⁴³ Diskursen om røddernes betydning henter også inspiration andre steder fra, nemlig fra forældreansvarsloven og børnelovene, som igen understøttes af normen om 'familiens ukrænkelighed' og 'kernefamilien som den samfundsmæssigt valide konstruktion'. Øvreeide og Hafstad peger på, at forældreansvarsloven kan ses som en lov om rettigheder for dem, som har biologisk tilknytning til barnet:

"Når den biologiske forældremyndighed bliver et debattema, skjules det i reglen med, at sagen fremmes som barnets ret til sit biologiske ophav. Der er imidlertid ringe fagligt grundlag for at hævde, at det ud fra barnets position er nødvendigt at have sit biologiske ophav som sine centrale omsorgsfigurer. For barnet er det vigtigere at have umiddelbart adgang til forpligtet omsorg i et kvalitetsfuldt samspil. Det er dette som fagligt underbygget er det vigtigste for barnet. (...) Princippet om forælderret på grundlag af biologi er derfor også et kulturelt overordnet princip. Således er det en from antagelse, at de ressourcer, som er nødvendige for barnet, er til stede eller vil udvikles". (Øvreeide og Hafstad, 2004, s. 96-97)

Denne norm om forældres rettigheder til børnene og familiens 'ukrænkelighed' understøttes altså af forældreansvarsloven, men også af internationale konventioner som eksempelvis FN's børnekonvention, der understreger, at alle børn har ret til en familie. Den europæiske menneskerettighedskonventions artikel 8 har også fokus på at sikre 'familien'. Forældres rettigheder er således stærkt funderet normativt og lovgivningsmæssigt i samfundet som helhed. Dette medfører et syn om at forældre og børn hører sammen, og sådan skal og bør det være:

"Ud fra den biologisk funderede ret til sine børn vil voksne, som får børn, opfatte det som en rettighed at beholde det og tage ansvar for barnet, og de vil få en stærk social støtte til det". (Øvreeide og Hafstad, 2004, s. 96-97)

42 Denne tradition videreføres ved samtlige lovændringer op igennem 1990'erne og er stadig styrende i dag og kan findes i servicelovens § 71.

43 I praksis spiller økonomiske forhold også en rolle i forhold til hjemgivelse, idet det unægtelig altid vil være billigere at hjemgive et barn end at opretholde en anbringelse til barndommens ophør.

Flere forskere omtaler dette som 'den kulturelle reproduktion af det biologiske princip' (Bunkholdt, 2004, Øvreeide og Hafdan, 2004) eller som 'røddernes betydning' (Warming, 2005).⁴⁴

Behovsskolediskursen som moddiskurs

Nogle medarbejdere bekender sig til diskursen om barnets rødder og synspunkter om, at meget samvær er vigtigt ud fra en række antagelser. Dette blev synligt tidligere i analysen. Men der er også nogle medarbejdere, der problematiserer denne tilgang:

"Jeg vil gerne vende tilbage til det, XXX snakkede om, med den her basale tilknytning, for der er jeg jo så MEGET uenig. Jeg tror ikke på, at denne her basale tilknytning til mor er så vigtig. Jeg tror på, at der er en relation, fordi der er noget biologisk måske, men det er altså ikke alle børn. Det kan da godt være, at de har boet derhjemme et år, men tilknytningen, altså der er ikke bygget en egentlig og god tilknytning op til deres mor, men der er en relation, der enten kan være baseret på frygt eller mistillid. Jeg er uenig i, at der er en grundlæggende tilknytning mellem barn og forældre. Der er en relation, ja. Men det er så mig, der tænker sådan. Altså, at tilknytning er altså meget mere end bare det at være født af nogen." (Sagsbehandler)

Denne sagsbehandler fortæller videre, at vedkommende forholder sig kritisk over for tidligere fremsatte antagelser om, at der altid er en god tilknytning mellem de biologiske forældre og barnet, og at denne tilknytning skal respekteres og vedligeholdes eksempelvis gennem hyppige samvær. Sagsbehandleren fortæller, at nogle børns relation til forældrene er så dårlig, at disse børn kun kan profitere af at få andre omsorgspersoner, som de vil kunne danne en sund tilknytning til. Sagsbehandleren fortæller videre, at han ser frem til de ny muligheder, som Barnets Reform vil give, hvilket blandt andet åbner for muligheden for adoption. For der er ingen tvivl om, at nogle børn vil få et bedre, mere sammenhængende liv med et sæt permanente forældre og en vished om, at "Her bor jeg, til jeg flytter". Nogle medarbejdere er således mere fortalere for en tilgang til anbringelse, der læner sig op ad en behovsskole-inspireret tilgang, hvor permanente anbringelser kan blive en løsning for nogle børn.

Hvad fortæller forskningen om betydningen af usikkerhed i anbringelsen for de anbragtes børns livskvalitet, kan man spørge? Undersøgelser, hvor børns egne udsagn om det usikre tidsperspektiv undersøges, viser, at usikkerheden i anbringelsen er et tema, der fylder meget i anbragte børns liv. Børnene har brug for at vide at de kan bo et sted, der kan fungere som et hjem (Adcock, 1980, Thorpe, 1980, Johnson, Yorken & Voss, 1995, Warming, 2005). Anden forskning viser også, at det usikre tidsperspektiv gør det sværere for barnet at knytte sig til plejefamilien, netop fordi det lever med den konstante trussel om tabet af plejeforældrene (Paret & Sapiro, 1998). Brønserud og Dessau peger på, at permancy planning kan være en løsning for nogle børn:

"For os at se vil det være hensigtsmæssigt at åbne mulighed i lovgivningen for, at mere permanente løsninger kan findes for anbragte børn, men uden at dette dog bliver en undskyldning for at opgive arbejdet med at reetablere en positiv forældre-barn relation". (Brønserud & Dessau, 2001)

⁴⁴ Bourdieu taler om dominerende diskurser og anvender begrebet doxa. En professions doxa er en samling af holdninger, værdier og normer, hvor der ikke hersker bevidsthed om, at disse er udviklet over tid og derfor kunne være anderledes, men hvor de tværtimod opfattes som selvindlysende og naturlige (Järvinen og Mortensen, 2003, s. 16).

Ifølge forfatterne vil den mest interessante løsning for dem være 'åben adoption med samværsret'. På den vis tilbydes barnet et sæt nye forældre, og usikkerheden i anbringelserne forsvinder. Samtidig bevares muligheden for, at barnet bevarer kontakten til forældrene. Netop denne mulighed åbner loven nu op for, da adoption med samværsret er blevet en lovfæstet mulighed med justitsministeriets bestemmelser herom (se kap. 4).

Hjemgivelse som formål

Netop diskursen om røddernes betydning, der blandt andet rummer ideen om en uerstattelig mor-barn-relation, kan, når den danner baggrund for praksis i anbringelsessager, i nogle tilfælde afføde en voksen 'vi ved bedreholdning'. Barnets subjektive fortællinger om oplevelser af egne følelser risikerer i nogle tilfælde at træde i baggrunden og betragtes som mindre vigtige, mens nogle socialarbejdernes 'viden om', at samvær er vigtigt for barnet, kan blive en styrende norm for beslutningerne. Denne norm kan overskygge opmærksomheden på det enkelte barns behov⁴⁵. I forlængelse af ideen om, at barnet har et psykisk og biologisk behov for at se sine forældre (den primære omsorgsrelation), kan rationalet om, at barnet har behov for forældrene engang i fremtiden, også blive styrende. Det kan eksempelvis vurderes, at barnet har brug for hyppigt samvær, fordi det i nogle tilfælde skal hjemgives:

"Jeg kommer til at tænke på det her med, at hensynet til forælderen overstiger hensynet til barnet. Jeg vil ikke se det så sort og hvidt, fordi man kan godt have en situation, hvor lige nu er det hårdt for barnet at have det her samvær. Barnet har været i skole, og det skal køres ind til byen og alt det her ..., men skal barnet hjemgives om tre måneder, så er der jo en pointe i det her – at man fastholder et hyppigt samvær." (sagsbehandler)

Medarbejderne fortæller, at et væsentligt formål med samværet er, at så godt som næsten alle anbringelser på sigt er med henblik på hjemgivelse jf. servicelovens § 68:

"Men den ligger der jo hele tiden i baggrunden, hjemgivelse, at det er det, vi skal arbejde hen imod." (Børne- og ungdomskonsulent)

"Ja, men den SKAL jo også ligge der, når forældrene på et eller andet tidspunkt er kommet ud af misbruget eller på anden måde er blevet klar til det, ik? Om det er om ti år eller nu eller om tre år, ik? Altså, vi vurderer det jo hvert år, ik?" (Sagsbehandler)

"Jeg synes jo ikke altid, man gør det tilstrækkeligt grundigt på børnenes præmisser. Jeg har også haft sådan en sag med et barn, der var blevet hjemgivet fra en plejefamilie til sin egen mor, og det var absolut ikke barnets eget udspil, man havde fulgt dér. Det var morens ønske, og hun græd simpelthen, hun græd, og hun græd, og hun græd, for hvorfor kunne hun bare ikke få lov til at bo i sin plejefamilie? Efter to år så fik hun så lov til at flytte tilbage til den dér plejefamilie igen, men det har været hårdt i forhold til hendes udvikling de år, hun har boet derhjemme... Det blev faktisk pigen, der skulle bære dokumentationen for beviset om, at det her det ikke var okay." (Børne- og ungdomskonsulent)

45 Øvreeide og Hafstad skriver, at de i mange tilfælde har oplevet anbragte børn, der gennem hele deres barndom har haft et problemfrit samvær med forældrene, som plejeforældrene har støttet op omkring. Med årene er der sket det, at børnenes tilknytning til plejefamilien er blevet stærkere end til forældrene. Omkring puberteten er der en del af disse børn, der pludselig ikke mere ønsker dette samvær. Baggrunden for det er, at barnet er blevet mere bevidst om sin egen identitet og sammenhæng, som gør, at de biologiske forældre kan fremstå som en trussel for dets identitet i det givne udviklingsstadium. Barnet har brug for en stærkere markering af sine psykologiske valg af forældre. Barnet kan finde på aktivt at modsætte sig samkvem eller insistere på at få plejeforældres efternavn. "I sådanne tilfælde bliver det essentielt, at vi er i stand til at bekræfte barnets eget valg som værende det grundlæggende for dette barn" (Øvreeide og Hafstad, 2004, s. 87-88).

Medarbejderne fortæller, at de i udgangspunktet altid arbejder hen imod hjemgivelse. Denne praksis afspejler lovgivningen, som den hidtil har været udformet. Praksis har i mange år været således, at spørgsmålet om, hvorvidt plejebarnet skulle blive i plejefamilien eller ej, meget lidt har haft at gøre med, hvorvidt barnet har 'slået rødder' der eller ej. I stedet er det de biologiske forældres opførsel, der er afgørende for, om eller hvornår anbringelsen ophører. Dette betyder, at det anbragte barn i plejefamilien får en meget usikker stilling. Hverken barnet eller plejefamilien har indflydelse på, om barnet fortsat skal blive i plejefamilien, selvom barnet har fået plejeforældrene som sine tilknytningspersoner, er faldet godt til og evt. har boet der i flere år. Følgende diskussion afspejler, at det netop længe har drejet sig om forældrerens adfærd og ikke om barnets tilknytning:

Line: "Hvad skal der til, før I træffer afgørelse om hjemgivelse? Er det nok, at f.eks. en misbrugsforælder er ude af sit misbrug?"

"Hvis alt andet er okay – så i princippet ja." (Børne- og ungdomskonsulent)

"Men vi vil gerne se noget stabilitet et stykke tid." (Sagsbehandler)

Det er dermed forældrerens adfærd og ikke spørgsmål om barnets tilknytning, der indtil videre har været styrende for, om et barn blev hjemgivet. Amerikansk forskning, der undersøger tilknytning mellem plejebørn og deres plejeforældre, understøtter dette og peger på, at plejeforældre som ved at plejebarnet bliver boende hos dem resten af barndommen vil være langt mere tilbøjelige til at knytte sig til plejebarnet/at udvise tilknytningsadfærd end plejeforældre, der ikke ved hvor længe anbringelsen varer, og som lever med en viden om, at barnets skal hjemgives før eller siden. Denne forskning peger også på at de langvarige, adoptionlignende anbringelser i langt højere grad end de kortvarige mindsker risikoen for brud i anbringelserne (se Dozier et al., 2006).

Med vedtagelsen af Barnets Reform tilføjes loven nu en ny dimension, der i en vis udstrækning implementerer disse hensyn. Målet er i udgangspunktet stadig hjemgivelse i anbringelsessager, men det er nu ikke længere nok, at en forælder ændrer sin adfærd og bliver i stand til at være forælder – eksempelvis kommer ud af sit misbrug. Hvis et barn har været anbragt i tre år i en plejefamilie (behøver ikke at have været det samme sted i alle tre år), er der nu jf. § 68a mulighed for, at det kan blive boende resten af barndommen i plejefamilien, hvis det vurderes, at tilknytningen til plejefamilien er solid nok. Den tidligere omtalte usikkerhed med hensyn til, hvad der skal ske i fremtiden, som mange anbragte børn, forældre og plejeforældre lever med, kan fremover i en række anbringelsessager bringes til ophør med beslutninger om, at barnet kan blive boende i plejefamilien barndommen ud. På den vis kan stabiliteten og kvaliteten i anbringelsen på sigt højnes. De ny muligheder, som § 68a samt reglerne om adoption med samværsret giver, er, at der nu åbnes mulighed for, at det anbragte barn kan få 'nye forældre' uden dog at miste kontakten til de biologiske forældre.

Spørgsmålet er så, hvilken betydning dette får for fastsættelse af samvær i anbringelsessager fremover? En medarbejder peger på de muligheder den ny paragraf giver i sagsbehandlerarbejdet:

"Nej, nu har vi jo så fået mulighed for at gå i udvalget, hvis barnet har været anbragt for en vis periode. Og hvis tilknytningen til plejefamilien er der, så bliver der jo mulighed for at gøre anbringelsen til resten af barndommen. Så det bliver jo rigtig spændende fremover det her, for det vil jo også få betydning for samværet. Hvor mange sager kommer der mon ind i udvalget?" (Sagsbehandler)

Samvær som selvfølgelighed – fravær af konkrete formål

At samvær i udgangspunktet betragtes som godt for barnet, kan medføre en praksis, hvor samvær i den enkelte sag fastsættes uden et konkret formål for øje. Samværet fastsættes derimod ud fra en selvfølgelig antagelse om, at samvær er godt, med henvisning til en række generelle argumenter. Dette kan i praksis betyde, at det enkelte barn ikke får fastsat en samværspraksis, der er til gavn for netop dette barn. I stedet træffes der en afgørelse af mere generel karakter, hvor samvær f.eks. bliver hver anden weekend, uanset hvad fremtidsperspektivet er for barnet. En medarbejder fortæller:

”Jeg er meget optaget af, hvem det er til gavn for de samvær der, ik? Og er de børn i gode hænder eller ej? Det er jeg optaget af. Og så er det jo en dialog med sagsbehandleren, der har det største kendskab til mor, omkring hvad kan hun stille op til? Og hvilke ønsker har hun? Jeg synes tit, at der kan være noget traditionelt noget over det, hvor man anbringer et barn, og så skal det hjem hver anden weekend. Og det er enormt meget for de børn at være hjemme hver anden weekend, hvis et barn skal relatere sig et nyt sted.” (Børne- og ungdomskonsulent)

Flere medarbejdere peger på, at der jævnligt laves en konkret vurdering, men den konkrete vurdering bygger i mange tilfælde ikke på hvad, der er til ’gavn og glæde’ for barnet, men i stedet bygger på, ’hvad der ikke er til skade’. Derved bliver fastsættelsen af samvær et spørgsmål om barnets tålegrænse og ikke et spørgsmål om gavn.

Ifølge nogle af medarbejderne er der en tendens til, at samvær finder sted ca. hver anden weekend med inspiration fra praksis på skilsmisseområdet. I Hestbæks repræsentative undersøgelse af anbringelsesforløb (1997) er kontakten mellem anbragte børn og deres forældre blevet undersøgt i relation til hyppighed. 65 % af forældrene oplyser, at barnet er på samvær i hjemmet mindst hver 14. dag, og 14 % af børnene er hjemme en gang om måneden. 36 % af børnene har besøg af forældrene mindst hver 14. dag på anbringelsesstedet. Kun 8 % af børnene har ikke kontakt med forældrene under anbringelsen, hvoraf en begrundelse er, at en del er døde. Denne undersøgelse dokumenterer en større samværsfrekvens end tidligere studier, hvilket afspejler det øgede fokus op igennem 1990’erne på, at samvær var vigtigt for barnet.

Når jeg spørger medarbejderne om, hvorvidt de fastsætter konkrete formål med samværene i starten af alle anbringelserne, svarer flere, at det gør de nogle gange, men ikke altid. De fastlægger ikke samvær f.eks. med henblik på, om anbringelsen er for resten af barndommen eller måske er kortvarig. Omfanget af samvær fastsættes i høj grad ud fra, hvad det vurderes, at ’forældrene kan stille op til’, ud fra hvor mange ressourcer, de har:

”Man kigger ofte på, hvor resursestærk eller -svag er familien i forhold til at kunne have samvær – man tænker ikke så meget på hjemgivelse, vil jeg sige. Hvis de er resursestærke, kan de jo have meget samvær.” (Sagsbehandler)

Det vedligeholdende og det relationsudviklende samvær

En anden medarbejder fortæller om dennes pejlemærker for fastsættelse af samvær, hvis der er uenighed blandt parterne i en sag:

”Jamen, der prøver vi at kigge på de forskellige ... man kan på den ene side sige, hvad kan barnet max tåle, hvad synes vi, at vi kan se på forløbet, barnets udtalelser eller barnets adfærd og den viden vi har om barnet. Hvad synes vi, at vi kan se vil være max, det barn kan tåle.” (Børne- og ungdomskonsulent)

Den norske forsker Vigdis Bunkholdt⁴⁶, der har forsket i samvær og i plejebørn, peger på, at der altid bør fastsættes et formål med samvær, og at samvær kun er godt i den udstrækning, at det er til glæde og gavn for barnet. Bunkholdt opstiller nogle pejlemærker og forslag til, hvordan samvær kan organiseres. Samværet bør have forskellige formål alt efter, om anbringelsen er varig, evt. for resten af barndommen, eller om anbringelsen er kortvarig og er med henblik på hjemgivelse inden for en overskuelig tid. Hun skelner mellem det *vedligeholdende* samvær og det *relationsudviklende* samvær.

Det vedligeholdende samvær anvendes for at give barnet en bevidsthed og information om, hvem forælderen er. Det sikrer, at barnet kender forælderen, og at barnet opretholder en forståelse af, hvorfor det er anbragt. Denne form for kontakt behøver ikke at indebære et konkret fysisk samvær, hvor barn og forældre mødes. Barnet kan opnå kendskab til forælderen og få viden om forælderen på andre måder. Eksempelvis kan plejefamilien gennem livshistoriebøger fortælle om forældrene og sætte billeder ind af disse. Brevkontakt og/eller postkort til barnets fødselsdage er også en måde at holde kontakt på. Bunkholdt skriver, at denne samværsform giver mening for børn, der anbringes fra spæde, som små eller fra fødslen, og hvor perspektivet er for resten af barndommen.

Det relationsudviklende samvær anvendes, når der er planer om hjemgivelse inden for en overskuelig tidsramme. Det sættes ofte i gang, når anbringelsen er kortvarig. Dette samvær vil typisk optræde hyppigere, og formålet er at udbygge og styrke relationen og tilknytningen til forældrene, for at disse på sigt kan overtage forælderrollen og ansvaret for barnet:

”For barn som allerede har udviklet tilknytning til foreldrene sine, og når man mener at tilbageføring innen overskuelig tid er realistisk, må målsætningen være å bevare tilknytningen til foreldrene.” (Bunkholdt, 2004, s. 147).

Dette anbefales også af psykolog Haldor Øvreeide og familierapeut Reidun Hafstad:

”Hvis et barn placeres i et plejehjem med sigte på tilbageføring til tidligere omsorgspersoner, må man undervejs så langt som muligt holde disse forældre engagerede og hjælpe dem til et kvalitativt samspil med deres barn. Disse voksne skal være de mest centrale for barnet.” (Øvreeide og Hafstad, 2004, s. 48)

Denne skelnen må, ifølge Bunkholdt, i praksis fungere som pejlemærker og må tilpasses det enkelte tilfælde, da det ikke giver mening at anvende disse to kategorisk. Man vil i praksis f.eks. sagtens kunne forestille sig en sag, hvor hjemgivelse ikke er formål og aldrig bliver det, men hvor samværet alligevel kan styrkes og udbygges med afsæt i barnets ønsker, fordi barnet trives og glæder sig ved samværet (eksempler herpå er at finde i Wegler et al., 2007). Bunkholdt peger i den forbindelse på, at barnets tilknytning også bør tages i betragtning.

Tilknytning kan inddrages ved vurderinger af samvær

Andre, der har udviklet pejlemærker for fastsættelse af samvær, er Øvreeide og Hafstad, der peger på, at barnets tilknytning bør vurderes i forbindelse med fastsættelse af samvær. Ud fra et tilknytningsperspektiv nævner de vigtigheden af, at barnet bevarer billedet af sine tidlige omsorgspersoner (forældrene) i dets bevidsthed med henblik på skabelse af kontinuitet hos barnet. Dette kan ske gennem fysisk samvær, men ikke nødvendigvis:

⁴⁶ Vigdis Bunkholdt er psykolog og specialist i klinisk psykologi. Har været ansat ved Universitetet i Bergen og i børne- og ungdomspsykiatrien i mange år. Driver eget firma med undervisning og vejledning omkring anbragte børn og har skrevet en række fagbøger.

”Når barnet har haft specifikke tilknytningspersoner, som det ikke mere får daglig omsorg fra, er det vigtigt at disse tilknytningspersoner vedligeholdes i barnets bevidsthed som aktiverede relationer. Dette betyder ikke, at barnet skal have fysisk kontakt med dem. Det betyder først og fremmest, at de ikke må være unævnte og tabuserede i barnets nye livssituation, men de må heller ikke komme i en konkurrerende position med dem, som nu giver barnet den daglige udviklingsstøtte. Hvordan dette skal gøres, må vurderes fra sag til sag. Konfliktforholdet og funktionsniveauet af den tidligere omsorgsperson, som ikke længere kan være dagligt tilstede for barnet, må tages med i vurderingen af i hvilken grad, der kan/bør være direkte fysisk samkvem.” (Øvreeide og Hafstad, 2004, s. 45)

Øvreeide og Hafstad mener, at når socialarbejdere skal tage stilling til samvær, bør barnets relation til den tidlige omsorgsperson vurderes, ligesom den tidligere omsorgspersons forholdemåde til anbringelsen er vigtig at inddrage:

”Det er vigtigt at understrege, at fysisk kontakt ikke nødvendigvis er løsningen. En sådan kontakt kan hindre barnet i en realistisk aktivering af denne relation, for eksempel hvis den voksne benægter den del af historien, som er årsag til, at socialforvaltningen måtte fjerne barnet. Vi ser ofte, at samkvem tilslører eller fører til fornægtelse af barnets faktiske erfaringer i den tidlige relation. (...) Ofte vil realistiske samtaler med og beskrivelser for barnet vedrørende dets tidlige relationelle erfaringer, på godt og ondt, give bedre udviklingsstøtte til barnet, end det fysiske samkvem gør.” (Øvreeide og Hafstad, 2004, s.46)

Øvreeide og Hafstad peger på, at det anbragte barn gennem anbringelsen skal tilbydes engagerede relationer. Dette er relationer, som barnet daglig har adgang til, og hvor samspillet virker udviklingsfremmende og identitetsbekræftende. De tidlige omsorgspersoner må dog aldrig komme i et konkurrerende forhold til de nye omsorgspersoner, da det kan være ødelæggende for barnets mulighed for tilknytning til plejefamilien og for barnets mulighed for at profitere af anbringelsen.

Realitetsopfattelsen skal styrkes

Et andet formål med samvær kan være, at socialarbejdere vurderer, at barnet har brug for samvær med forældrene, for at ’styrke dets realitetsopfattelse af, hvem forælderen er’:

”Jeg tænker også, at et formål med samvær er, hvis nu barnet bliver anbragt fra helt lille – de her forestillinger det gør sig, om hvem mor og far er, og om hvorfor det er blevet anbragt. De spørgsmål her bliver mere håndgribelige, når man har haft samvær med sine forældre. Og når man bliver ældre, så kan de føle rent kropsligt, at det ikke bare var noget, de professionelle sagde. Der var faktisk en grund til, at jeg blev anbragt.” (Sagsbehandler)

Denne argumentation kan også ses som en del af diskursen om røddernes betydning, der peger på, at nogle børn, der ikke har samvær, skaber ’idylliserede billeder’ af forælderen og får måske urealistiske opfattelser af, hvad forælderen kan stille op til. Et hyppigt møde med forælderen under anbringelsen vil give barnet en bedre forståelse for og indsigt i, hvem forælderen er, og hvorfor det er anbragt uden for hjemmet. Der er også medarbejdere, der argumenterer for, at samvær bidrager til, at barnet ikke danner urealistiske forestillinger om, hvad forælderen kan tilbyde, når de engang bliver voksne og flytter fra plejefamilien.

At sikre en familie i voksenlivet

Et andet motiv for at fastholde samvær er at sikre det anbragte barn adgang til relationer til egen familie, eksempelvis søskenderelationer. Det forekommer, at anbragte børn har søskende hjemme hos forældrene, og kontakten til disse bør fastholdes og støttes, fortæller medarbejderne.

Et argument i forlængelse af dette er, at erfaring viser, at nogle anbragte børn som voksne mister kontakten til plejefamilien. Derfor kan den unge pludselig stå helt alene uden 'en familie':

Line: "Hvad er formålet med at have samvær?"

"Ja, det spørger jeg også nogen gange om du ... (griner) Men XXX formulerede det før meget godt, det her med at når de er 18 år, så har de jo ofte kun de her forældre, og derfor er det vigtigt at fastholde kontakten, så de ikke står helt alene." (Børne- og ungdomskonsulent)

Line: "De har kun forældrene – hvordan det?"

"Plejeforholdet ophører jo formelt set, men onde tunger siger, at plejefamilien kun er plejefamilie til den dag, de ikke mere får løn. Vi siger, at det er en kombination af mange ting. Der sker dog desværre ofte det, at børnene mister kontakten med plejefamilien. Der er altså noget der tyder på, at de plejefamilier ikke altid lever op til det, de burde ... det er ikke godt nok." (Børne- og ungdomskonsulent)

Medarbejderne påpeger en problematik, der også afspejles i undersøgelser om tidligere anbragte (f.eks. TABUKA, 2005). Her fremgår det, at en del unge mister kontakten til plejefamilien efter endt anbringelse. En række faktorer spiller her en rolle. Oplevelsen af aldrig at være blevet elsket og anerkendt som et rigtigt medlem af familien kan spille en rolle for de unge, der fravælger plejefamilien i voksenlivet. Oplevelser af, at plejefamilien gjorde det for pengenes skyld, forekommer også i de tidligere anbragtes fortællinger, ligesom oplevelser af at være blevet valgt fra af plejeforældrene forekommer.

Den professionelle plejefamilie?

Der er ingen tvivl om, at den danske anbringelsestradition, der bygger på tofamilie-modellen og måden, den bliver forvaltet på, spiller en rolle også i den sammenhæng. Mange plejefamilier har gennem årene fået rådgivning i ikke at betragte plejebarnet 'som deres eget barn', og begreber som "overinvolvering" er et ikke sjældent forekommende ord blandt socialarbejdere i Danmark (Broberg et al., 2010). Dette ud fra logikken om, at 'barnet har jo sine egne forældre.' Mange plejefamilier har fået rådgivning i at skulle forholde sig "professionelt" til plejebarnet og at "elske det tilpas" (se Draiby, 2001, Kjeldsen & Kjeldsen, 2010, samt Lindéns anbefalinger for god praksis, 1983).

En medarbejder fortæller:

"Og hvor har jeg tit hørt den her fra kollegaer: De er ikke professionelle nok de dér plejefamilier. Det er bare et af de mest hørte udsagn, når det drejer sig om plejebørns samvær og der ligger jo det i det, at nogle mener, at de plejefamilier ikke skal involvere sig så meget i de børn. De skal forstå at børnene har forældre der er vigtigere for end dem." (Børne- og ungdomskonsulent)

Men ifølge den amerikanske forsker Mary Dozier er forudsætningen for etablering af en tryk tilknytning og en trykt tilknyttet relation omfanget af det emotionelle engagement i barnet, som plejeforældre kan udvise. Derfor kan plejeforældre i princippet aldrig elske et plejebarn for meget, og begreberne 'overinvolvering' og 'overengagement' burde ikke anvendes. I tråd med Doziers forskning kunne godkendelser af plejefamilier netop handle om at undersøge, hvorvidt en kommende plejefamilie netop er indstillet på at tage barnet til sig og elske det som deres eget med udgangspunkt i og respekt for barnets behov, individualitet samt anerkendelse af barnet biologiske forældre⁴⁷.

Vi ved fra Doziers forskning, der fokuserer på tilknytning mellem plejebørn og plejeforældre, at netop plejeforældrenes engagement i barnet, deres følelsesmæssige involvering og deres anerkendelse af barnet på lige fod med eksempelvis egne børn, giver de bedste forudsigelser for, om plejefamilien kan tænkes at afbryde en anbringelse eller ej (se Dozier et al., 2007). I en dansk kontekst ved vi fra en del undersøgelser, at mange plejebørn vokser op i ensomhed og oplever, at de ikke rigtigt har nogen at tale med om deres følelser (Warming, 2005, Klyvø, 2007, Egelund Nielsen, 2000, Egelund Nielsen, 2005). Tidligere anbragtes historier (TABUKA, 2005) viser at:

"Fem af de seks eksempler, der kan betegnes som særligt gode, er i familiepleje. Ser man nærmere på dem, så ser det ud til, at en af de vigtige grunde til, at de er gået godt, er, at plejeforældrene har sat sig ud over en snæver professionalisme og har taget børnene ind og skabt dybe, familiære relationer, som stadig består, efter anbringelsen er slut. I nogle tilfælde i mange år efter." (TABUKA, 2005, s. 265)

Der ligger således en stor opgave i forvaltningerne og familieplejeforeningerne rundt omkring i landet i forhold til godkendelse af plejefamilier, tilsyn og rådgivning og støtte af disse. Her er der brug for at øge kvaliteten i den støtte, der bliver givet til plejefamilierne, ligesom der bør stilles større krav til hvem, der kan blive plejefamilie. Ifølge Dozier et al. er det en fordel, særligt når det drejer sig om anbringelser af små børn, at plejefamilien er uerfaren, idet de uerfarne familier i højere grad er tilbøjelige til at ville tilknytte sig deres plejebarn, end de meget erfarne plejefamilier. En meget erfaren plejefamilie, der har haft mange plejebørn boende, bliver med årene mere 'hærdede' og er mere tilbøjelige til at forholde sig til det at være plejeforældre som et job – en profession. Derfor er det relevant, at familiens evne for empati og lyst til at skabe en tilknytning bør undersøges og afdækkes i forundersøgelsen af familien (Dozier et al., 2006).

Fra Doziers forskning ved vi også, at plejeforældres motivation til at udvise tilknytningsadfærd over for et anbragt barn er størst, når det drejer sig om helt små børn (børn under to år), idet de helt små børns i højere grad vækker en 'omsorgstrang' og 'beskyttertrang' hos de voksne⁴⁸. Ifølge Dozier et al. er der derfor mange argumenter for, at anbringe børn så tidligt som muligt.

47 Kigger man på lovgivningens bestemmelser om godkendelse af plejefamilier, fremgår det, at der især er fokus på familiernes økonomiske forhold, fysiske rammer, jobsituation, helbred, antal egne børn og disses alder, dvs. ydre forhold, mens der i mindre grad fokuseres på familiernes værdier og tilknytningsevne. Dette bemærkes også af Brønserud & Dessau, 2001.

48 Se også Puk Draibys undersøgelse fra 2001: "Når familien er et job", der viser, at de plejeforældre, der følte sig mest knyttet til deres plejebørn, var dem, der havde haft børnene, fra de var små.

Set i lyset af denne viden, og at Anbringelsesreformen fra 2006 peger på at børn generelt anbringes for sent i Danmark, kan det undre, at praksis ikke har bevæget sig i en retning af at anbringe flere helt små børn⁴⁹. Det fremgår således af tal fra Danmarks Statistik, at anbringelser af små børn udgør den mindste aldersgruppe af alle grupper af anbragte.

Opsamling på afsnittet formål med samvær

Opsamlende kan der peges på, at samvær fastsættes ud fra flere direkte eller indirekte formål, der har den overordnede norm til fælles, at samvær i udgangspunktet betragtes som godt for barnet. Denne norm fremtræder i en dominerende diskurs om barnets rødder, der ligeledes var fremtrædende i lovgivningen (se kap. 4). Synspunktet om, at god praksis må være at arbejde hen imod en hjemgivelse, udspringer også heraf og går derudover fint hånd i hånd med økonomiske rationaler, der peger på, at hjemgivelse vil være billigere end anbringelse. Målet om hjemgivelse fordrer, at det anbragte barn må have hyppig kontakt og samvær med sine forældre. I denne praksis skeles der i mindre grad til barnets behov og tilknytning til plejefamilien, men primært til forældrenes opførelse. Normen om, at samvær er vigtig, kan i praksis betyde, at der i nogle tilfælde skal gå mange år, hvor et barn lider last i et samvær før nogle medarbejdere vil tage initiativ til at forsøge at få samværet nedsat eller stoppet. Lovgivningens 'centrale kriterium for tvang' betyder derudover, at samværsbeslutninger i nogle tilfælde fastsættes ud fra barnets tålegrænse og ikke til barnets glæde. Der er imidlertid også medarbejdere, der bekender sig til andre diskurser, eksempelvis diskurser der læner sig op ad behovsskolens argumentation og i højere grad fokuserer på barnets ret til stabilitet og kærlighed gennem en opvækst hos et 'nyt' sæt forældre frem for hensynet til 'barnets rødder'.

Praksis omkring inddragelse af barnets perspektiv

Efter at have beskæftiget mig med hvilke formål samvær fastsættes ud fra, vil jeg nu undersøge medarbejdernes syn på og praksis omkring inddragelse af barnets perspektiv. Dette vil jeg gøre, fordi serviceloven slår fast, at inddragelse af barnet er vigtigt i forbindelse med en række beslutninger, der vedrører barnet, herunder beslutninger om samvær og hjemgivelse.

Med Anbringelsesreformens tilkomst (2006) blev det understreget, at parterne i en anbringelsessag, her forstået som forældre og børn, skal inddrages og høres omkring beslutninger, der vedrører dem selv og deres egen sag. Med Barnets Reform (vedtaget af Folketinget i 2010 og træder i kraft 1.1.2011) understreges dette yderligere, og der sættes nu også fokus på plejefamilien som en vigtig part, der skal høres i forbindelse med store beslutninger som eksempelvis 'hjemgivelse' og 'samvær'. Der lægges vægt på dette, fordi det samlet set vil give en bedre forståelse for barnets hverdag i plejefamilien. I medarbejdernes fortællinger lægges der vægt på, at barnet nu høres oftere end tidligere.

At tale med børnene

Flere medarbejdere fortæller, at de gennem de seneste år er blevet stadig bedre til at høre barnet, og de peger på, at barnets synspunkter er vigtige:

⁴⁹ Seneste tal fra Ankestyrelsen viser dog, at der er sket en lille stigning i antallet af børn mellem 0-3 år, der bliver anbragt. Hvor 9 % af anbringelserne i 2007 vedrørte 0-3årige, var den tilsvarende andel i 2009 på 12 %. Den største gruppe udgøres fortsat af børn i alderen 12-17 år, som udgør 68 % af den samlede gruppe af anbragte. Se "Børn og unge anbragt udenfor hjemmet. Kommunale afgørelser, årsstatistik 2009", Ankestyrelsen, 2009.

”Altså, jeg synes, det er blevet mere og mere normalt eller praksis, at man taler med barnet selv. Vi er blevet bedre til det. I vores gruppe der gør vi det i hvert fald.” (Børne- og ungdomskonsulent)

Line: ”Hvordan taler I med barnet, og hvordan kan man afdække, hvad det er barnet mener?”

”Man kan have en almindelig samtale, man kan brug ”de tre huse”, man kan bruge dukker, og man kan tegne og sådan noget, alt efter hvordan barnet er. Vi bruger lidt forskelligt.” (Sagsbehandler)

Medarbejderne fortæller om forskellige metoder, der kan anvendes, når de taler med et barn⁵⁰. Flere oplever, at børnene ikke siger så meget den første gang, de møder dem. Ofte siger børnene bare ja til det hele, fortæller en medarbejder. En anden peger på, at det er vigtigt at overveje nøje, hvordan der tales med barnet og netop være bevidst om ikke bare at spørge konkret: ”Hvor meget samvær vil du have?” Eller: ”Vil du have mere eller mindre?” og derpå blindt tage barnets udsagn for pålydende. I stedet kan man igennem en længere og mere udfoldet samtale forsøge at få afdækket barnets relationer til hhv. forældre og plejeforældre og andre og på baggrund heraf foretage en vurdering af, hvad der måtte være til barnets bedste – dvs. anlægge et fortolkende perspektiv på barnets fortælling.

Medarbejderne nævner et andet aspekt af mere organisatorisk karakter, der har stor betydning for samtalerne med børnene. Det er problematisk, at der nogle steder er stor udskiftning i sagsbehandlerstaben⁵¹. Det kan være særdeles svært for et barn at skulle forholde sig til en ny person, hver gang der er et møde med forvaltningen, og det er svært at få etableret en kontakt, der bygger på tillid, fortæller medarbejderne. Her handler det blandt andet om, at medarbejderen er fremmed for barnet, og dette opleves ikke som et godt udgangspunkt at føre en samtale på.

Børns ønsker til samvær kan være et problem

Dernæst er der spørgsmålet om, hvilken status barnets synspunkter og fortælling skal have i forbindelse med større beslutninger i barnets liv. Dette er et fortolkningsspørgsmål, idet loven foreskriver, at barnets synspunkter og ønsker skal tillægges ”passende vægt” ud fra alder og modenhed. Hvad er så passende vægt, kunne man spørge? Og er alle synspunkter lige legitime?

Der er børn, der fremkommer med ønsker, som medarbejderne oplever, kan være svære at efterleve. Især hvis disse ønsker er i modstrid med bestemmelserne i loven:

”Jeg som sagsbehandler SKAL jo sikre forældrenes retssikkerhed, og jeg skal jo arbejde på en hjemgivelse ifølge loven. Der er selvfølgelig sager, hvor dette ikke kan lade sig gøre, men jeg bliver nogle gange fanget i juraen ... Og det værste for mig, det er, hvis jeg har et barn, der siger: ”JEG VIL IKKE HJEM TIL MINE FORÆLDRE”, for jeg skal jo følge loven, der siger minimum 45 minutter én gang om måneden. Jeg synes, at det er der, hvor jeg som sagsbehandler føler mig virkelig hevet i, for jeg kan godt se barnets behov, forældrenes behov osv. (...) Det er rigtig svært det her med lovgivningen. Nu kommer der heldigvis nogle ting med Barnets Reform ... for det er forældrenes ret til samvær, der styrer de samvær, det er ikke barnets ret til at sige til og fra.” (Sagsbehandler)

50 Her fortælles blandt andet om ’de tre huse’, der er et konkret redskab til samtaler med børn, udviklet af forfatterne til Signs Of Safety-metoden. Signs Of Safety er en løsningsfokuseret tilgang til myndighedsudøvelse, der anvendes i samtlige børnefamilieenheder i Københavns Kommune.

51 Problemet vil angiveligt være varierende fra enhed til enhed.

Som loven hidtil har været udformet, har forældrene haft ret til samvær. Barnet har i praksis ikke haft ret, men i nogle tilfælde *pligt*, til samvær. Medarbejderen fortæller videre, at denne 'oppefra' og fra egen chef får at vide, at vedkommende skal tvinge samvær igennem også i de sager, hvor barnet ikke ønsker det. Medarbejderen fortæller videre, at samværet dog langt fra altid kan effektueres, idet større børn kan modsætte sig og f.eks. nægte at træde ind i samværslokalet. En medarbejder fortæller, at det kan være et problem, hvis et barn har et ønske, der ikke stemmer overens med lovens bestemmelser:

"Altså, vi ser det jo tit, når de kommer op i den alder, hvor de begynder at blive ældre og kommer over i ungegruppen, altså der har vi mange af de her dilemmaer, fordi i børnegruppen kunne man jo lave de her planer og regler om, at 'sådan her skal det være'. Men det bliver altså svært, når de bliver ældre, for så begynder de jo at få deres egne meninger om, hvordan tingene skal være, og da kan det være svært at leve op til de ønsker, der er." (Børne- og ungdomskonsulent)

Praksis bliver i nogle tilfælde sådan, at man hører og lytter til barnets ønsker, men ikke inddrager disse i konkrete beslutninger. Derfor er der i praksis nogle børn, der oplever, at de bliver hørt igen og igen af sagsbehandlere og børne- og ungdomskonsulenter, men at de voksne ikke tager disse ønsker alvorligt. Dette kan i praksis føre til tab af tillid til de voksne, fordi børnene ikke føler, at de voksne støtter dem og anerkender deres viden som ret viden.

Der også børn, der kan ønske sig mere samvær end det, de har. Nogle medarbejdere fortæller, at der er børn, hvis forældre udebliver fra samvær, og i disse sager er det svært at fastholde en samværsplan. Andre børn ønsker sig mere samvær end det, der er fastsat af forvaltningen. Det kan være børn, der eksempelvis har ønsker om at se andre familiemedlemmer, f.eks. bedsteforældre, kusiner eller fætre. Barnets ret til samvær må og skal tage højde for disse børns behov og ønsker også. Barnet Reform understreger således, at anbragte børn nu skal have ret til samvær ikke blot med forældre, men også med andre familiemedlemmer, f.eks. søskende, som barnet har en vigtig relation til.

Dilemmaer ved at inddrage barnets ønsker – barnet kan fortryde

Nogle medarbejdere i forvaltningen fortæller, at de oplever sig 'tøvende i forhold til inddragelse af 'børnenes stemmer' i beslutninger. Et aspekt vedrørende inddragelse af barnet drejer sig om de dilemmaer, det kan af føde. Disse dilemmaer opleves af nogle medarbejdere som store udfordringer:

"Ja altså, forældrene har jo krav på samvær, og det kan jo være svært ... Jeg sidder i øjeblikket med to piger, som ikke ønsker at se moren mere ... og hvor jeg på en måde tænker, at det skal man sørme lytte til, og det skal man respektere. Men samtidig kan jeg godt være nervøs for... kan de fortryde det senere, ik? Der er også nogle dilemmaer i det her. (Børne- og ungdomskonsulent)

Line: "Du oplever det er svært?"

"Ja altså, når de ikke vil mere." (Børne- og ungdomskonsulent)

Nogle medarbejdere kan være bekymrede for, om barnet kommer til at fortryde et evt. afbrudt samvær senere, når de bliver større. Spørgsmålet er så, om et brud på et tidspunkt nødvendigvis helt umuliggør, at kontakten vil kunne tages op på et senere tidspunkt? Dette kan ingen vide. Hverken børn eller voksne kan kende

konsekvenserne af en beslutning eller kende fremtiden. Men skal det være et argument for ikke at inddrage barnets ønsker, kunne man spørge? Ud fra et nyt barndomsforskningsperspektiv, der netop betragter børn som medproducenter af egen velfærd, er det vigtigt, at den voksne 'vi ved bedre-holdning' ikke bliver styrende, men at barnet anerkendes på sine følelser og oplevelser. Barnet selv er ekspert på egne følelser og oplevelser.

Barnet i klemme – hvordan inddrager vi og beskytter samtidig?

Et andet dilemma, der kan være i forbindelse med inddragelse af barnet, handler om loyalitetskonflikter. Mange anbragte børn oplever loyalitetskonflikter, idet de navigerer mellem to sæt forældre, der ikke sjældent har forskellige verdenssyn, levevis, værdier og ønsker for barnet. Hvis barnet giver udtryk for, at det ikke ønsker at se forældrene, kan disse måske straffe eller blive vrede på barnet, fortæller medarbejderne:

”Ja, jeg tænker, at det er rigtig godt, at vi får mere fokus på barnet. Men jeg tænker også, at barnet måske nogen gange vil komme i klemme, fordi hvis jeg siger, at jeg ikke vil se mor, hvad vil mor så sige, ik? Og så er det måske også sværere at genoptage kontakten på et senere tidspunkt, ik? Så jeg synes, at det giver nogle udfordringer og dilemmaer, som vi må til at forholde os til.” (Børne- og ungdomskonsulent)

Barnet kan også blive sat i en situation, hvor det kommer til at føle, at det var 'min skyld', at mor blev ked af det. Derfor er det vigtigt, at alle samtaler med barnet gennemføres, og at beslutninger efterfølgende træffes på en måde, så barnet ikke oplever at være bærer af ansvar alene og evt. komme yderligere i klemme mellem forældre og plejeforældre. Præcis denne situation er parallel til børn i skilsmissesager, som også ofte står i loyalitetskonflikt i et spændingsfelt mellem to sæt forældre, eller en mor og en far, der ønsker noget forskelligt. Her viser en undersøgelse (Warming, 2002), at børn i eksempelvis skilsmissesager, trods risikoen for at blive ansvarliggjort og trods uvisheden om, hvad konsekvenserne måtte være i fremtiden, alligevel ønsker at blive spurgt om deres mening i forbindelse med samvær og bopæl:

”Men spørgsmålet er så om det etisk korrekte er at fratage børnene indflydelse på eget liv, blot fordi de ikke kan overskue de fulde konsekvenser. Dilemmaet står mellem på den ene side at beskytte børnene gennem umyndiggørelse, eller på den anden side at lade dem få indflydelse på eget liv på godt og ondt gennem ansvar for svære og modsætningsfyldte beslutninger, hvis konsekvenser er uigennemskuelige. Børnenes bud på hvordan dette dilemma skal håndteres, er – med få undtagelser – at de vil have indflydelse uanset at det er meget vanskelige og konfliktfyldte beslutninger (...).” (Warming, 2002, s. 79)

Ifølge Hanne Warmings undersøgelse vil børn hellere spørges og inddrages med de risici, der medfølger, end udelukkes fra inddragelse. Warming peger på, at børn bør inddrages i videst muligt omfang, men der skal arbejdes med måden, det bliver gjort på, idet det er vigtigt at skærme barnet. Dette kan eksempelvis ske gennem en fortrolig samtale, hvor der laves en aftale om, at bestemte oplysninger ikke går videre til forældrene. Den måde, barnets perspektiv formidles videre til forælderen på, kan også bidrage til at beskytte barnet efter samtalen. Her er det en mulighed at høre barnet, at indgå en aftale, der tager hensyn til barnets ønsker, uden at lade forældrene vide, at det var barnets ønske, at samværet eksempelvis skulle nedsættes. Dermed frigøres barnet fra dilemmaet mellem indflydelse og loyalitet, idet barnets perspektiv videreformidles på en måde, så det ikke fremgår direkte, at det var barnets ønske.

På mit spørgsmål om, hvilke udfordringer medarbejderne oplever i forbindelse med samtalerne med børnene, svarer én:

”Jamen det er jo netop det, jeg siger. Altså, er det her nu oprigtigt barnets ønske at se mor f.eks.? Hvad er der lige sket forinden, hvilke situationer har der været forinden? Er det i plejeforældres hjem, vi taler sammen? Og jeg er meget enig i, at vi IKKE skal give børnene ansvaret. Jeg fortæller dem, at vi lytter til dem, og jeg fortæller, at vi snakker hele vejen rundt, og jeg snakker med alle, og så træffer vi voksne fagpersoner en afgørelse ud fra det, vi tror, vil være det rigtig at gøre her.” (Børne- og ungdomskonsulent)

Nogle medarbejdere giver udtryk for at være tøvende over for, hvilken betydning børnenes udsagn skal tillægges, og er opmærksomme på, at børn kan påvirkes af deres omgivelser, både af stemningen i plejefamilien og af forældrene. Hvis en forælder ønsker mere samvær, forekommer det, at denne inddrager barnet i sine overvejelser og ønsker og evt. påvirker barnet til selv at give udtryk for et ønske om mere samvær (manipulation). Omvendt kan plejeforældre, der eventuelt har modvilje over for forældrene, også påvirke barnet til at give udtryk for et ønske om mindre samvær med forældrene. På den vis kan barnet blive offer for forskellige ønsker i omgivelserne:

”Det svære her i denne sag er jo også at finde ud af, hvad barnet ønsker. Da jeg havde børnesamtale med denne her pige, så sagde hun, at hun gerne ville hjem. Men så ringer opholdsstedet og fortæller mig, at hun har sagt, at hun ikke vil hjem. Så hvad er rigtigt, og hvad er forkert, og hvordan kan man forstå barnet?” (Sagsbehandler)

For at opnå en bedre forståelse for pigens situation og en bedre mulighed for at forstå hendes tilkendegivelser er det nødvendigt at kende sagens omstændigheder meget nøje. Det er nødvendigt at undersøge de relationer, pigens er en del af, at kende forældrenes motiver og interesser, at kende opholdsstedets motiver og at kende pigens samspil med disse omgivelser godt nok. Dette kræver tid.

Barnet bør ikke bære ansvar – derfor hører vi det ikke altid

Det er bevidstheden om de dilemmaer, det kan afføde at inddrage barnet, der bevirker, at ikke alle medarbejdere hører børnene om deres ønsker, før de træffer afgørelser om samvær:

Line: ”Hvem taler I med, inden der bliver truffet afgørelse om samvær?”

”Vi taler med de fagpersoner, der er omkring familien. Hvis forældrene får behandling, eller der er en sagsbehandler, så følger vi op på det. Hvis det er noget, der er blevet igangsat heroppefra, så taler man med de fagpersoner og følger op, og man taler med institutionerne omkring barnet, og man taler med den børne- og ungdomskonsulent, og man taler med en mulig psykolog. Man spørger forælderen, det er faktisk der, man starter.” (Sagsbehandler)

Line: ”Spørger man også barnet om, hvad det kunne tænke sig?”

”Øh, ja, nogle gange... Men for mig er det igen en afvejning af, hvor meget ansvar kan man tillade sig at lægge tilbage på barnets skuldre.” (Sagsbehandler)

Denne medarbejder fortæller, at vedkommende kun hører barnet 'nogle gange' og altså ikke konsekvent, idet barnet ikke må bære ansvar. Denne medarbejders opfattelse af, hvad børn kan magte, kolliderer med bestem-

melserne i loven, der lægger vægt på, at børn skal høres⁵². Medarbejderen mener, at det primært må være de professionelle fagfolks beskrivelser, der skal tages højde for, før der træffes afgørelse om samvær. Lidt kritisk kan der peges på, at barnet her ses som objekt frem for som vidende subjekt, der selv har en mening om tingene. En anden medarbejder indvender, at selve det forhold at høre barnet ikke nødvendigvis betyder, at barnet samtidig skal bære ansvaret for de beslutninger, der træffes.

Som det fremgik af tidligere afsnit, er der andre medarbejdere, der ikke ser en modsætning i at høre barnet og samtidig skærme det. Dette viser, at medarbejderstaben ikke er enig om, hvor meget og hvor lidt børn skal høres og inddrages – synet på børn kan siges at være forskelligt.

Der tegner sig på den vis et billede af, at nogle af de interviewede medarbejdere træffer beslutninger ud fra forskellige traditioner, erfaringsmæssige, faglige og måske nogle gange personlige overbevisninger, og at disse kan se forskellige ud, alt efter hvis briller der kigges igennem. Disse forskellige indstillinger til at høre børn kan afføde en uensartet praksis. Dette kan problematiseres med henvisning til, at der i disse år pågår en proces om at skabe en mere systematisk, evidensbaseret praksis i Københavns Kommune, der har til formål at styrke kvaliteten i arbejdet med de udsatte børn og deres familier⁵³. En anden udfordring i den forbindelse kan være de problemer, det kan afføde, når sager flytter rundt fra bydel til bydel. Dette kan i praksis betyde, fortæller en medarbejder, at de anbragte børn og deres familier møder en uensartet og forskellig sagsbehandling, idet der kan være forskellige traditioner, kulturer og måder at gøre ting på i de enkelte bydele/enheder.

Barnet ønsker samvær – forælderen møder ikke op

Medarbejderne fortæller, at ligesom der er børn, der ikke ønsker mere samvær, er der også børn, der ønsker sig mere samvær. Der kan være forskellige grunde til, at barnet ønsker mere samvær. Måske er kontakten gledet helt ud i forbindelse med forældrens misbrug, sygdom eller personlige problemer, og barnet savner forælderen. Der er også børn, der bekymrer sig om forældrens ve og vel og har brug for at følge med i, hvordan det går, fortæller medarbejderne. Nogle af de børn, der ønsker mere samvær, er børn, hvis forældre svigter ved ikke at møde op til samvær:

”Jeg har en sag, hvor mors interesse er ekstremt lille. Hun har ingen rigtig interesse i at se sin søn, og hun møder ikke op til samværene, og det er det, der er til skade for ham. Han går og ser frem til de her samvær, og så oplever han svigt på svigt ... Så det kan jo gå begge veje.” (Sagsbehandler)

Line: ”Hvad gør forvaltningen i forhold til at hjælpe de børn?”

”Det er jeg jo ikke helt sikker på, altså, jeg ved at hun har været indkaldt til møder heroppe, og her udtrykker hun meget klart, at han er hendes 3. prioritet, som hun formulerer det – der er andre ting der er vigtigere for hende.” (...) ”Jeg tænker, at du bør lave en afgørelse, der siger, at på nuværende tidspunkt er der ikke fastsat samvær med klagevejledning, og så kan mor klage over det, for det der, du beskriver, er endnu værre for et lille barn. Så kan det også give den dreng noget ro.” (...) ”Men han savner hende jo, og hun er også linket til nogle halvsøskende, som han bekymrer sig om, og han har jo brug for at få information om dem også. ik? Han er ti år. Han skal face de her svigt igen og igen. Det er så hårdt for ham.” (Sagsbehandler)

52 Loven foreskriver dog, at barnet ikke skal høres, hvis dets alder eller modenhed taler imod, eller hvis det befinder sig i en urimelig presset situation, jf. ”Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier”, 2006, s. 233, pkt. 252.

53 Se eksempelvis ”Københavns Kommunes Strategi for udvikling af arbejdet med udsatte børn, unge og deres familier” vedtaget af Socialudvalget 2009 samt Københavns Kommunes Børne- og Ungepolitik www.kk.dk

Hvis et anbragt barn, der ønsker at se sine forældre, oplever, at forældrene ikke møder op til de aftalte samvær, kan det for nogle børn medføre store skuffelser, fortæller medarbejderne. Barnet kan intet stille op, men skal finde sig i at blive fravalgt gang på gang. Denne situation understreger det anbragte barns sårbare position, idet barnet ikke kan tvinge forælderen til samvær. I nogle sager vil mor måske udeblive fra over halvdelen af samværene, og barnet må opleve at blive valgt fra, fortæller en medarbejder.

Opsamling på afsnittet inddragelse af barnets perspektiv

Sammenfattende kan der peges på, at medarbejderne oplever, at de særligt de sidste par år er blevet bedre til at høre barnet. Men når det kommer til konkret inddragelse af barnets ønsker i forbindelse med beslutninger om samvær, forholder nogle af medarbejderne sig tøvende, mens andre ikke gør. Dels er der synspunktet om, at 'barnet ikke må ansvarliggøres'. Dette synspunkt kan i sig selv føre til, at der er nogle medarbejdere, der udelukker at tale med barnet. En anden grund til nogle medarbejders tøven omkring inddragelse drejer sig om de dilemmaer, der kan være forbundet hermed. Eksempelvis oplever flere af dem børn, der ikke ønsker samvær med forældrene. Medarbejderne er bekymrede for, om disse børn kan komme til at fortryde en sådan beslutning i fremtiden. Andre dilemmaer omkring inddragelse drejer sig om loyalitetskonflikter. Mange plejebørn lider under loyalitetskonflikter, idet de lever i et spændingsfelt mellem to sæt familier med forskellige værdier og synspunkter på, hvad der måtte være godt for barnet. Der kan være bekymring for, om barnet kommer yderligere i klemme mellem parterne.

Tid og økonomi som modspillere

Ovenfor har analysen fokuseret på inddragelse af børn i beslutninger om samvær, og der er skabt indsigt i nogle af de dilemmaer, der kan være forbundet med at høre og inddrage børn. I det følgende vender undersøgelsen sig mod forhold af mere organisatorisk karakter. De økonomiske forhold og de arbejdsbetingelser, som medarbejderne arbejder under og med, er vigtige at få belyst, idet de også har betydning for anbringelsespraksissen og for beslutninger om samvær.

Organisatoriske forhold, der kan vanskeliggøre, at børn høres i praksis, knytter an til begrebet tid. Det ekstra relationsarbejde med forælderen i de sager, hvor denne ikke møder op til samvær, kræver nemlig tid og ressourcer, hvilket er mangelvare i flere sagsbehandlers hverdag. Adspurgt, om medarbejderne kender til sager, hvor forældrene ikke møder op til samvær som planlagt, svarer de:

Alle: "Ja, mange."

Line: "Hvad gør man som forvaltning i de sager for at prøve at efterkomme barnets ønsker?"

"Ringer til folk og minder dem om det." (Børne- og ungdomskonsulent)

"Laver samværsplaner. Nogle børne- og ungdomskonsulenter går så vidt, at de kører forælderen ud til plejefamilien for at sikre samværet. Det der med at sætte 600 kr. ind på deres konto til transport – den holder ikke, de bliver fluks brugt til noget andet. Men vi kan jo ikke hente og køre forælderen hver gang." (Sagsbehandler)

"Man vælger ofte nogle sager ud, som man kæmper lidt ekstra med – det er godt nok ikke efter bogen, desværre, men sådan er det. Og så er der nogle sager, der sejler mere deres egen sø, Det handler simpelthen om tid og ressourcer i arbejdet. Desværre." (Sagsbehandler)

Alle: "Ja, sådan er det desværre."

”Ja, desværre. Jeg tror, at hvis vi virkelig havde tiden til det her, så i lidt flere af sagerne ... så ville vi kunne sikre det her samvær for de børn, der stærkt ønsker det. Men de forældre er tit svære at få fat på, for de er alle mulige steder i byen, hvor de hænger ud. Og så har de pludselig fået nyt telefonnummer, og så kan man ikke sende post til dem, for nu er de på en anden adresse osv. ... Så ringer de pludselig engang i mellem og siger: ”Nu vil jeg se mit barn.” ... Og man sætter en masse i gang, ik? ... og så møder de alligevel ikke op. Og så er der jo også perioder, hvor vi som forvaltning ikke får kontaktet dem – tidsmanglen igen.” (Sagsbehandler)

Manglende tid er en faktor, som nogle sagsbehandlere peger på, er et problem i deres arbejde. En sagsbehandler fortæller, at samværet i de fleste sager kunne gennemføres, hvis medarbejderne havde tiden til at støtte særligt op om de forældre, der ikke møder op til samvær. Som en række undersøgelser tidligere har dokumenteret, bekræfter disse interview de svære arbejdsbetingelser sagsbehandlere arbejder under (se Warming & Klyvø, 2007, Klyvø, 2007, Christensen & Egelund, 2002, Egelund, 2010). Disse betingelser drejer sig blandt andet om stor udskiftning i medarbejdergruppen, en stor sagsstamme – en enkelt medarbejder kan nogle gange have mere end 50 sager, få medarbejdere, krav om kvalitetssikring og øget dokumentation i arbejdet samt økonomiske besparelser, der kan ramme foranstaltningerne. Den store sagsstamme og arbejdspresset med øget dokumentation skaber en situation, der i sidste ende går ud over kvaliteten i arbejdet med familierne. Derfor er der mange sager der ”sejler deres egen sø”. Sagsbehandlerne oplever, at have en meget travl hverdag, og dette kan gå ud over arbejdet med at høre børnene:

”Jeg sidder med ansvaret for 45 børn, og jeg tænker – får jeg dem egentlig hørt? Jeg har eksempelvis tre børn på en institution, og man får ikke fulgt op på samværet på en institution på samme måde som i plejefamilierne. Og de to af dem har det så dårligt efter samvær. Jeg ville ønske, at jeg kunne tage derned, ik? Og de ved jo godt, at det er mig der bestemmer. De siger: ”Det er jo dig, der bestemmer, hvis der er noget der skal laves om”. Jeg ville ønske, at jeg kunne tage derned og snakke med de her børn flere gange om året og følge op på det. Men det er der bare ikke tid til. De børn har ingen at tale med, og det går dem dårligere og dårligere. Jeg har ingen tid.” (Sagsbehandler)

Andre medarbejdere, især sagsbehandlere, fortæller, at børnene høres, når der er tid nok. Hvis en sag skal gå stærkt, og hvis der handles akut, betyder det indimellem, at barnet ikke bliver hørt. Oplevelsen af ikke at have tid påvirker oplevelsen af kvalitet i arbejdet, hvilket vi vil se nærmere på i det følgende.

Manglende tid kan betyde sjusk i arbejdet

Medarbejderne fortæller undervejs i interviewene mange gange om, at mangel på tid betyder mangler i arbejdet, og det har direkte betydning for mødet med familierne og de anbragte børn:

”Når tiden er knap, betyder det sjusk. Jeg vil sige, at det er ikke ualmindeligt, at man oplever, at man ikke har en dybdegående indsigt i, hvad der sker i øjeblikket i det her hjem. Nogle gange må man også tage udgangspunkt i oplysninger, der ligger tre måneder tilbage, og det kan måske føles som om, at disse oplysninger er helt friske. Men når man tænker over det, så er det jo ikke godt nok, men det er vilkårene i arbejdet her. Enten så lever man i det og finder en måde at navigere i det, eller også må man søge et andet sted hen. Der er ingen tvivl om, at tiden, som vi har at arbejde med, den er alt, alt for kort og lille i forhold til vores sagsstamme og sagsarbejde.” (Sagsbehandler)

Øh, ja, og der må jeg så indrømme, at min overlevelsestrategi det er de sager, hvor jeg har en børne- og ung-

domskonsulent på, og hvor sagen kører nogenlunde. Og her bliver jeg nødt til at bruge børne- og ungdomskonsulenterne rigtig meget til besøgene og så stole på det, de beskriver ... Sådan er det desværre. Altså, jeg har ca. syv sager i øjeblikket, der bare VÆLTER. Så er det dér, jeg bruger mine kræfter, for jeg bliver også nødt til en gang imellem at have en følelse af, at mit arbejde giver mening, og at jeg har gjort det rigtigt. Så er der så denne her store gråzone af sager eller Bunken, som bare må vente og passe sig selv. Men hvis vi skal overleve og bare føle, at vi trods alt i bare nogle af vores sager får gjort det, som vi føler er fagligt og menneskeligt rigtigt, så er det den måde, man overlever på." (Sagsbehandler)

Den store sagsstamme betyder, at en hel del sager må passe sig selv, for sagsbehandleren kan kun magte et vist antal sager inden for arbejdstiden. En sagsbehandler fortæller, at hun mener, at sagsbehandlere generelt burde have max. ti anbringelsessager for at kunne følge godt nok op på sagerne og følge med i, hvad der foregår. Dette ville forbedre mulighederne for at følge forældrene tæt og støtte disse, følge barnet og tale med dette og møde plejefamilien. Disse hyppigere møder ville kunne danne baggrund for mere tillid mellem parterne i sagen – f.eks. ville forvaltningen kunne kvalificere sine beslutninger i forhold til de anbragte børn. En børne- og ungdomskonsulent fortæller videre, at det er frustrerende for ham, at sagsbehandlerne har så travlt, og at udskiftningen af medarbejdere er så stor. Som medarbejderen ovenfor fortæller, må vedkommende arbejde ud fra det, som forsker Tine Egelund i sin nyeste forskning (2010) kalder 'brandslukningsstrategier', der netop er karakteriseret ved, at medarbejderen bruger sin tid på de sager, der pludselig bevæger sig, fordi noget måske ikke fungerer længere, eller fordi noget kræver opmærksomhed. Alle øvrige sager må vente i 'bunken på bordet' og reelt "sejle deres egen sø"⁵⁴. Egelund et al. konkluderer i førnævnte undersøgelse af sammenbrud i anbringelser blandt teenagere, at en af de væsentligste grunde til sammenbrud skyldes "systemfaktorer", hvorunder sagsbehandlerskift og finansielle begrænsninger øger sandsynligheden for sammenbrud signifikant (Egelund et al., 2010). Med hensyn til samvær kan medarbejdere opleve, at det er svært at få ændret, hvis sagsbehandleren ikke har tid. En børne- og ungdomskonsulent fortæller:

"Altså, for mig er det sådan, som sagsbehandleren siger, så har de rigtig mange sager, og der er mange, der går fra, og der kommer nye. Og eksempelvis har jeg ventet siden januar måned på at få et møde med en sagsbehandler i en af mine sager, og jeg har rykket, og der sker intet. Det er ubehageligt at skulle skrive til en ny sagsbehandler tre gange, at nu må vi snart mødes, og har du set journalen? Jeg gør det så venligt, jeg overhovedet kan gøre det, men der sker intet. Og det har jo stor betydning for de børn, hvor samværet eksempelvis ikke går så godt. Og jeg er jo afhængig af den sagsbehandler til at træffe beslutning ... og kan derfor ikke gøre noget. Og samtidig så er jeg jo i det her felt med plejefamilien, hvor de siger: "Hvad sker der?" Og hvad skal jeg sige? Jeg må jo sige: "Jeg rykker og har gjort hvad jeg kunne". (Børne- og ungdomskonsulent)

Det er sagsbehandleren, der alene har myndighedskompetencen, og denne er børnene og eksempelvis børne- og ungdomskonsulenterne afhængige af. Nogle børn må vente meget længe på et besøg fra en sagsbehandler, og i denne ventetid kan problemerne eskalere yderligere med risiko for at føre til andre og nye problemer.

54 En lang række internationale undersøgelser dokumenterer, hvordan knappe ressourcer i forvaltningsapparatet fører til 'brandslukningsstrategier' i sagsarbejdet, hvor det primært er de sager, der synligt gør opmærksom på sig selv, der får opmærksomhed fra sagsbehandlerne. De mere 'usynlige' sager kan være præget af præcis lige så store problemer hos barnet/den unge, men disse bliver der ikke taget hånd om, fordi der ikke synligt er 'ild i' dem. Disse sager lades i stikken, og nogle tabes på gulvet i form af sammenbrud (Barber et al., 2001, Barber & Delfabbro, 2002, Farmer et al., 2005, Jönsson, 1995, Vinnerljung et al., 2001).

Økonomi kan være styrende for kvalitet

Et andet forhold der ifølge nogle medarbejdere angives at spille en rolle for nogle af de beslutninger, der bliver truffet i sagsbehandlingen, er økonomi. Nogle medarbejdere fortæller nedenfor om, hvordan de i dårlige perioder har oplevet ikke at kunne servicere borgerne godt nok pga. besparelser:

”Vi har jo også fået at vide af vores ledelse, at vi skal prioritere. Det har vi fået at vide igennem de sidste år, også økonomisk set, ik? Hvor de siger: ”Hvor vil I sætte ind?” For vi kan ikke desværre ikke ... gøre det her ordentligt. Vores service er sat ned, og det har vi også fået at vide, at vi skal både fra ledelsen her, men også højere oppe fra. Vi skal selvfølgelig samtidig overholde lovgivningen ... og det er jo så rigtig svært.” (Børne- og ungdomskonsulent)

En medarbejder fortæller, at der for et par år siden var en nedskæringsproces i gang, hvor der skulle tages penge fra foranstaltningerne:

”Alle var frustrerede over det. Der blev lukket mange ting, og man havde en fornemmelse af, at når man var på gruppemøde, og man ville have en bevilling, at man ikke fik afslag pga. det faglige, men pga. økonomien, og det var et forfærdeligt indtryk at sidde med. Og det blev der jo tit spurgt om på møderne: ”Hvordan skal jeg beskrive det her i journalen?” Og det kunne man så ikke få et konkret svar på af chefen. Her har jeg ofte siddet og tænkt: Hvordan skal jeg skrive det her? Man må jo ikke skrive, at det er pga. økonomi, vel? Så det er rigtig svært!” (Børne- og ungdomskonsulent)

Medarbejderne er opmærksomme på, at det ifølge lovgivningen ikke er lovligt at undlade at hjælpe de anbragte børn og deres familier ud fra økonomiske hensyn.

Opsamling – tid og økonomi

Flere sagsbehandlere fortæller, at de har så travlt blandt andet i kraft af den store mængde af sager de har, at det har en række konsekvenser for kvaliteten i deres arbejde på flere fronter. Anbragte børn i familier, hvor samværet af den ene eller anden grund går dårligt, kan risikere at måtte vente meget længe på at få et møde med den person, der træffer beslutninger – sagsbehandleren. I den periode kan problemerne nå at eskalere og udvikle sig. En anden faktor drejer sig om en oplevelse hos nogle af medarbejderne af, at der er en stor udskiftning af sagsbehandlere. Nogle fortæller, at de er sikre på, at samværet kunne sikres i langt de fleste sager, hvis der var tid og resurser nok til at foretage en ekstra indsats omkring støtten til forældrene, barn og anbringelsessted.

Oplevelser af forskellige faglige positioner

Af undersøgelsens analyser er det tidligere fremgået, at medarbejderne har både personlige og forskellige faglige holdninger i spil i forhold til de beslutninger, der træffes. Det drejer sig om deres syn på inddragelse af børn i beslutninger, der vedrører børn selv, men også om deres overbevisninger om, at samvær er henholdsvis godt og vigtigt eller problematisk for barnet.

Medarbejderne fortæller, at der i forvaltningen ikke er nogen procedure eller fast praksis omkring, hvordan man træffer afgørelse om samvær:

”Jeg er aldrig blevet introduceret til en procedure i forhold til samvær, og jeg mener heller ikke, at der er en. Det burde der nok være. Jeg må indrømme, at jeg ofte i de sager, der er ligetil, bare har vurderet samværet selv. Hvis sagen er meget kompliceret vender jeg den med andre.” (Sagsbehandler)

Det forekommer således, at sagsbehandlere træffer afgørelser om samvær alene. En anden medarbejder fortæller videre, at området ’samvær’ er meget holdningspræget, idet det vækker mange stærke følelser og forskellige personlige opfattelser af, hvad der måtte være rigtigt og forkert blandt medarbejderne. Beslutninger om samvær kan også give anledning til uenigheder kolleger imellem:

”Det et spændingsfelt også os kolleger imellem. Jeg kan huske en enkelt sag, hvor jeg skulle fremlægge en del af sagen, og vi skulle ikke drøfte samvær til det møde, men vi kom alligevel ind på det, og der bliver jeg råbt ad af kolleger, og de sagde:” Hvad har du tænkt dig? Og hvordan kan du dog gøre det og hvad er det for en beslutning?” Og jeg er aldrig blevet skældt ud eller råbt ad af voksne mennesker på den måde. Der er virkelig følelser på spil i det her.” (Sagsbehandler)

En anden medarbejder supplerer:

”Jeg ville ønske mig, at alt her var fagligt og efter teori og kendskab til barnet og ikke noget personligt. Men der er ingen tvivl om, at vi fagligt står i nogle forskellige positioner.” (Børne- og ungdomskonsulent)

Ud over en faglig uenighed blandt medarbejderne om, hvordan man skal forstå et barn udviklingspsykologisk set, fortæller nogle medarbejdere også om oplevelser af ’to forskellige faglige positioner’. Den ene opleves af nogle medarbejdere som ’sagsbehandlerens position’, og den anden opleves som ’børne- og ungdomskonsulentens position’. Disse to positioner er præget af identifikation med forskellige parter i en sag, fortæller en medarbejder. Børne- og ungdomskonsulenten vil ifølge denne medarbejder ofte være interesseret i at varetage plejefamiliens synspunkter og barnets behov. Sagsbehandleren vil derimod ifølge medarbejderen, som regel interessere sig for at sikre forældrenes rettigheder i forhold til samvær og hjemgivelse. Disse forskellige identifikationer afspejler ifølge nogle medarbejdere den arbejdsdeling, der forekommer i arbejdet, hvor sagsbehandler taler med forældrene, og børne- og ungdomskonsulenten taler med barnet og plejefamilien. De forskellige identifikationer kan afstedkomme uoverensstemmelser, og nogle børne- og ungdomskonsulenter fortæller, at de oplever, at deres beretninger om plejefamiliens perspektiv og barnets perspektiv bliver overskygget af sagsbehandlerens identifikation med forælderen. Sagsbehandleren har i sidste ende myndighedsrollen og skal træffe beslutningerne:

”Man skal passe på med, hvordan man formulerer det, men de gange jeg har oplevet, at der var forskellige tolkninger i forhold til en sag mellem sagsbehandler og mig omkring noget samvær (...) Så sidder vi med de her diskussioner, hvor nogle sagsbehandlere siger: ”Det er altså også de her plejefamilier ... De er alt for følsomme, de må kunne forstå, at sådan er det altså.” (Børne- og ungdomskonsulent)

”Situationen er jo den, at jeg og vi børne- og ungdomskonsulenter tit og ofte diskuterer med sagsbehandleren. Jeg bliver jo også selv præget meget af det, jeg hører i plejefamilierne, ik? Men når jeg refererer det over for sagsbehandler, så går gassen ligesom af ballonen. Det bliver ikke rigtig hørt eller taget for gode varer. Og så får man ikke altid en konstruktiv dialog.” (Børne- og ungdomskonsulent)

Det kan problematiseres, om nogle af de beslutninger, der bliver truffet, i nogen grad kommer til at afspejle netop denne identifikation med forælderen og derved i mindre grad bliver til barnets bedste? Måske kan det forhold, at sagsbehandlere står til ansvar for loven og har myndighedskompetencen, bevirke, at nogle sagsbehandlere bliver mere optagede af at varetage forældres rettigheder, netop fordi disse er stærkt repræsenterede i loven? Der vil øjensynligt også være sagsbehandlere, der identificerer sig meget eller mere med barnets perspektiv, selvom disse ikke har mødt barnet selv.⁵⁵

Spørgsmålet er så, hvordan udgangspunktet for et oplyst helhedsgrundlag bedst opnås i praksis? Det er et grundudgangspunkt i antropologisk forskning, samt forskning, der benytter sig af kvalitative metoder, at vil man forstå et andet menneske, må man møde mennesket ansigt til ansigt. Jo flere møder - jo bedre indsigt - jo bedre forståelse af det studerede felt. En måde at skabe bedre forståelse for de relationsmæssige sammenhænge, som det anbragte barn indgår i, kunne i forlængelse heraf være at iværksætte en arbejdsdeling i det sociale arbejde, hvor den samme medarbejder mødes med og fører samtaler med både forældre, barn og plejefamilie.

Opsamling – Oplevelser af forskellige identifikationer

Nogle medarbejdere oplever, at der i forbindelse med beslutninger om samvær opstår forskellige identifikationer med henholdsvis forældre eller barn/plejefamilie. Disse identifikationer kan være styrende for nogle beslutninger, hvor nogle påpeger, at sagsbehandlere kan træffe beslutninger om samvær til forældrenes fordel. Nogle peger på, at disse identifikationer opstår som resultat af en forskellig arbejdsdeling, hvor det ofte forekommer, at sagsbehandler taler med forældrene mens tilsynsførende taler med barn og plejefamilie. Nogle sagsbehandlere lægger vægt på, at de bestemt ønsker at varetage barnets ønsker og behov, men at de ind i mellem støder panden mod lovgivningen, der netop vægter forældres rettigheder til samvær højt.

⁵⁵ En helt anden måske mere skjult problemstilling, der kan spille en rolle for identifikation, er det forhold, at det er nemmere, at identificere sig med en der ligner én selv. Er man eksempelvis selv forælder, kan det være nemmere at sætte sig i forældrens sted end i barnets (se Larsen, 2010).

Konklusion - Fastsættelse af samvær for anbragte børn i Københavns Kommune

Rettigheder – frivillighed vs. tvang

I analysen af forvaltningsmedarbejdernes praksis på samværsområdet blev det klart, at samvær er et område, der fylder meget i medarbejdernes arbejde med de anbragte børn. De tilfælde, der giver anledning til frustration og øget opmærksomhed, er de sager, hvor der er uoverensstemmelse omkring samværet. Her oplever nogle medarbejdere, at det er svært at træffe beslutninger, og der peges på, at nogle samvær bliver til en forhandlingssituation, hvor forældrene overtales til at gå med til anbringelsen frivilligt mod så til gengæld at få lidt mere samvær, end hvad medarbejderne oplever, er godt for barnet. Samværet bliver her i nogle tilfælde noget, der 'forhandles om' i skismaet mellem frivillighed og tvang. Nogle medarbejdere fortæller, at samvær er noget, man træffer beslutning om i fællesskab med kolleger, andre fortæller, at det er noget, de gør alene. Det kan således i nogle tilfælde være op til den enkelte medarbejder at tage stilling til samvær, og da området ifølge medarbejderne opleves som et meget holdningspræget felt, kan beslutninger om samvær tage sig forskelligt ud alt efter den enkeltes overbevisning, tradition og skøn.

Forskellige diskursers kamp om legitimitet

Analysen viser, at området samvær, som det praktiseres i forvaltningen, er præget af stridende diskurser. Der er tale om diskursen om røddernes betydning og behovsskolediskursen. Behovsskolediskursen lægger vægt på, at barnet bør have mindst mulig samvær med forældrene ud fra antagelser om, at samvær kan være til skade for barnet, især hvis der er voldsomme reaktioner, og at barnet har brug for stabilitet, nærværende og relevant omsorg, hvilket det bedst kan få hos et nyt sæt forældre. Den anden diskurs, diskursen om røddernes betydning, betragter samvær som vigtig blandt andet ud fra ønsket om at bevare kontinuitet i barnets liv. Og da hjemgivelse er målet for anbringelsen, må samvær prioriteres højt. I praksis går diskursen ofte hånd i hånd med andre diskurser. Eksempelvis går diskursen i praksis ofte hånd i hånd med den økonomiske diskurs. Det fremgår således, at medarbejderne oplever, at økonomi i et vist omfang er styrende for de beslutninger, der træffes, og de foranstaltninger, der sættes i værk. I nogle tilfælde bliver økonomien udslagsgivende for at visse foranstaltninger ikke sættes i værk eller netop sættes i værk ud fra et økonomisk hensyn.

Lovgivning og dominerende diskurs

Samtidig med at området er præget af modstridende diskurser, der hele tiden kæmper om legitimitet, viser analysen, at diskursen om røddernes betydning har opnået en næsten 'paradigmeagtigt karakter'. Dette er imidlertid ikke underligt, idet den reproduceres og understøttes i lovgivningen og i forarbejderne hertil, der er at finde i Graversen-betænkningen (Betænkning 1212, 1990). I denne fremgår det blandt andet, at samvær er vigtigt ud fra henvisninger til barnets behov for kontinuitet og forældrene som de vigtigste personer for barnet. I dag findes disse tanker omsat i servicelovens § 71, hvorunder det fremgår, at forvaltningen skal sikre, at der finder samvær sted mellem det anbragte barn og dets forældre. I Københavns Kommune omsættes denne lov i eksempelvis Sektorplanen, 2003, i nyere fortolkninger af Anbringelsesreformen og i Barnets Reform omsat i eksempelvis Børnestrategien, 2009. I denne fremgår det, at kommunen ud fra hensynstagen til barnets 'behov for sine rødder' skal arbejde på at sikre, at samvær mellem barn og forældre effektueres.

Den professionelle vs. den autentiske plejefamilie

Den konkrete praksis, der i nogle tilfælde udspringer af diskursen om røddernes betydning, kan føre til, at plejeforældre guides i, at de ikke skal 'overinvolvere sig' i det anbragte barn, og at de skal agere 'professionelt' og mindre indlevet i barnet. Dette sker ud fra devisen om, at barnet har sine egne forældre, der i bund og grund er de vigtigste (jf. Graversen-betænkningen, 1990). Dette understøttes af en praksis, der sigter mod, at anbringelse har til formål at føre til hjemgivelse af barnet, så snart forældrene er klar til det. Set i et tilknytningsperspektiv kan der peges på, at denne praksis kan være ødelæggende for det anbragte barn, fordi det risikerer gennem opvæksten ikke at tilbydes engagerede og oprigtigt indlevede omsorgspersoner, der viser, at de elsker det og ønsker det af sjælen. Med Barnets Reform ses en bevægelse væk fra denne opfattelse af plejefamiliens funktion, idet der lægges op til muligheden for flere permanente anbringelser (§ 68a) i plejefamilier i tilfælde, hvor tilknytningen til familien er stærk. Justitsministeriets bestemmelser om åben adoption med samværsret giver ligeledes mulighed for at stille stabile, vedvarende forløb til rådighed for de børn, der aldrig får mulighed for en stabil og omsorgsfuld opvækst hos deres biologiske forældre. Flere medarbejdere er opmærksomme på disse ny ændringer af lovgivningen og gisner om, hvad det mon vil medføre.

Samvær som selvfølgelighed – fravær af unikke formål

Antagelsen om, at samvær i udgangspunktet er godt, betyder, at der ikke altid fastsættes konkrete formål med samvær i den enkelte sag, men at samvær fastsættes som selvfølgelighed. Medarbejdere fortæller om, at der kan være tendens til, at samvær fastsættes ca. hver anden uge som en slags standardpraksis og i mindre grad ud fra en analyse af det unikke barns behov. Samværet fastsættes i nogle sager ligeledes ud fra, hvad 'forælderen kan stille op til', ud fra logikken: Jo mere resursestærk forælder – jo mere samvær. Denne praksis tager mindre højde for det *unikke barns* behov. Derfor oplever nogle børn i praksis, at de skal have et samvær, der ikke er i overensstemmelse med deres ønsker og behov.

Inddragelse af barnet

I forbindelse med at afdække barnets behov og ønsker foreskriver loven, at barnet skal høres og inddrages. Mange af medarbejderne hører børnene – dog ikke alle. Der er divergerende synspunkter omkring, hvorvidt børn skal høres eller ej, og nogle af medarbejdernes syn på børn kolliderer med bestemmelserne i lovgivningen om, at børn skal inddrages og høres. Nogle af medarbejderne føler sig ikke godt nok klædt på til at inddrage barnet, og der er en tøven overfor at skulle gøre det. At høre og inddrage barnet afføder en række reelle dilemmaer, som medarbejderne er meget opmærksomme på. Disse dilemmaer drejer sig om, at barnet ikke kender konsekvenserne af sine beslutninger, at barnet kan komme til at fortryde en beslutning eller at barnet kan komme i klemme mellem de voksne – forældre og anbringelsessted.

Når barnets ønsker ikke er legitime

Et andet problem omkring inddragelse af barnet drejer sig om, at barnet kan fremsætte ønsker og synspunkter, som medarbejderne oplever, at de har svært ved at efterkomme, fordi de kolliderer med bestemmelser i lovgivningen. Eksempler på ønsker kan være børn, der ønsker mindre samvær, eller børn, der slet ikke ønsker samvær. Disse ønsker forekommer ifølge medarbejderne ikke sjældent, men nogle oplever, at de ikke ved, hvad de skal stille op hermed. Her fortæller nogle medarbejdere konkret om at være oppe imod lovens bestemmelser, der lyder, at samvær skal finde sted min. 45 minutter én gang om måneden. Der skal en tung bevisbyrde til at ophæve forældres samværsret i praksis. Det kan være svært for en medarbejder over for børn og unge-udvalget at dokumentere, at samværet er til skade, og at barnets udvikling og sundhed er truet. Det bliver i nogle sager barnet, der har bevisbyrden. Andre fortæller, at de fra ledelsen får at vide, at de skal gennemføre samværet.

Barnets rettigheder styrkes – Barnets Reform er en ny kurs

Med ændringerne i Barnets Reform peges der på, at børns behov skal være styrende for fastsættelse af samværet, og ikke forældrenes ret. Dette er nogle af medarbejderne opmærksomme på. Hvis barnets behov ikke er at se forældrene hver anden eller tredje uge, oftere, eller måske slet ikke, bør dette være styrende for beslutningerne. Loven foreskriver fortsat, at spørgsmål om nedsættelse eller afbrydelse af samvær skal ske i børn og unge-udvalget. En indstilling til børn og unge-udvalget beror imidlertid på sagsbehandlers vurdering og tilslutning. Som det fremgik af analysen omkring inddragelse af barnet, har sagsbehandlere og medarbejderne forvaltningen meget forskellige synspunkter på samvær og på børn, hvorfor der ingen garanti er for, at barnet bliver hørt, inddraget eller taget alvorligt i forbindelse med sine ønsker og oplevelser af samværet.

Oplevelser af arbejdsdeling som udfordring

Arbejdsdelingen, hvor sagsbehandler ofte taler med forældrene, og børne- og ungdomskonsulent ofte taler med barn og plejefamilien, kan ifølge medarbejderne afføde forskellige identifikationer. Nogle oplever, at sagsbehandleren, der sidder med myndighedsrollen alene, kan være tilbøjelig til at indtage et forældreperspektiv, hvorfor der er beslutninger om samvær, der falder ud til forældrenes fordel. Dette understøttes af det forhold, at mange anbringelser er frivillige. Nogle fortæller, at de kan være tilbøjelige til at strække sig langt i forhold til at efterkomme forældrenes ønsker for at bevare det gode samarbejde. Dette bliver i nogle tilfælde på bekostning af barnets behov. Andre peger på, at de forskellige identifikationer måske opstår, fordi sagsbehandler står til regnskab for lovgivningen, hvori forældres rettigheder netop er stærkt forankrede.

Arbejdsbetingelser og tidsmangel

Et andet forhold, der styrer, at der ikke altid bliver talt med børnene, er tid. Nogle medarbejdere oplever, at de har meget travlt, idet de har en stor sagsstamme og meget dokumentationsarbejde. Dette kan afføde en arbejdsstil, der er præget af at 'skøjte på overfladen' og til tider fokusere på enkelte sager, mens de øvrige får lov til at 'sejle deres egen sø'. Derved kan det være svært særligt for sagsbehandlerne at møde de anbragte børn, deres plejeforældre og forældre hyppigt nok, og kendskabet kan risikere at blive et overfladekendskab, fortæller nogle. Derfor er der børn, der lever med, at der ikke bliver fulgt godt nok op på de samværsordninger, der er etableret. Nogle børn må vente meget længe og leve med et samvær, der ikke er godt nok, fordi den der har myndighedsrollen til at træffe beslutninger om ændringer ikke har tid til at behandle sagen. Endelig er der børn, der lider under, at deres forældre ikke møder op til samvær. Nogle medarbejdere mener, at de kunne sikre samværet i en del af disse sager, hvis de havde den fornødne tid til at tage sig af sagen.

7. Konklusion

Jeg har i analyserne haft fokus på en række temaer, der har været repræsenteret i det empiriske materiale. Disse temaer er blevet synliggjort og diskuteret løbende rapporten igennem, og der er undervejs blevet konkluderet grundigt og samlet op på de enkelte analyser. Nedenfor konkluderes derfor kort og på et overordnet niveau med udgangspunkt i de i rapportens kap. I rejste spørgsmål, som gentages her:

- Hvordan ser eksisterende praksis ud i samværsbeslutninger?
- På hvilke måde bidrager denne praksis til enten at inkludere eller ekskludere børn og unges behov og synspunkter i de beslutninger, der træffes om samvær?

For at besvare disse spørgsmål har jeg løbende taget udgangspunkt i en grundig granskning og analyse af det empiriske materiale samt lovgivning og ladet dette gå i dialog med udviklingspsykologisk og barndomssociologisk teoridannelse.

Jeg kan pege på, at eksisterende praksis på samværsområdet i høj grad er formet af lovgivningens bestemmelser om anbringelse og samvær. Disse bestemmelser er ladet med bestemte traditioner for 'god anbringelsespraksis', som både indbefatter ideologiske diskurser og økonomiske hensyn. Konkret afspejler det sig i medarbejdernes praksis og fortællinger om samvær, hvor forskellige traditioner og 'skoler', henholdsvis 'behovsskolen' og 'objektrelationsskolen', brydes om, hvordan samvær skal praktiseres og fastsættes. Medarbejderne 'bekender sig' i varierende grad, bevidst og ubevidst, til den ene eller den anden skole.

Særligt fremtrædende i lovgivningen og også i medarbejdernes praksis er diskursen om 'røddernes betydning', der peger på, at børn og forældre er og bør være uadskillelige, og at de biologiske forældre er de primære for børnene. Denne diskurs går i nogle tilfælde i praksis hånd i hånd med økonomiske diskurser om, at hjemgivelse er billigere end anbringelse. Dette behøver ikke nødvendigvis at være et problem, men i de tilfælde hvor hjemgivelse *ikke* måtte være til barnets bedste, kan det betragtes som dobbelt omsorgssvigt. En forholdemåde, der kan udspringe af diskursen om 'røddernes betydning', er synspunktet om den 'professionelle plejefamilie', der lægger vægt på, at plejefamilien netop skal være sekundær, professionel og mindre følelsesmæssigt involveret i barnet. Dette ud fra logikken om at 'barnet har jo sine egne forældre, som er vigtigst'.

Den eksisterende normativitet på området medfører en praksis, der tager for givet, at 'samvær er godt for børn'. Denne praksis ligger til grund for beslutninger om samvær og fastholdes i udgangspunktet – i nogle tilfælde uafhængigt af, hvad børnene selv måtte opleve eller mene herom. På den vis medvirker eksisterende praksis i nogle tilfælde til at ekskludere børn og unges behov og synspunkter på samvær i de beslutninger, der træffes af medarbejdere i forvaltningen.

Jævnfør medarbejdernes fortællinger og rapportens caseanalyser reproduceres den eksisterende normativitet i børn og unge-udvalget, hvor lovgivningens bestemmelser kan betyde, at børn, der ikke ønsker samvær, bærer en tung bevisbyrde på deres skuldre. Nogle børn oplever gennem hele deres barndom at skulle have samvær mod deres vilje og behov. Forældres rettigheder til at se deres børn står stærkt i lovgivningen, der langt hen ad vejen tager for givet at, børns og forældres behov er sammenfaldende. Det empiriske materiale i denne undersøgelse viser med tydelighed, at dette langt fra altid er tilfældet. I nogle af de 'sager' hvor der ikke er overensstemmelse mellem børns og forældres ønsker og behov, viser undersøgelsen her eksempler på, at børns og unges behov og stemmer underkendes og ekskluderes i de beslutninger, der træffes om samvær, med store konsekvenser for børnene til følge. Dette gælder både i tilfælde, hvor barnet ønsker ophør af samvær, nedsettelse af samvær og i tilfælde, hvor barnet ønsker og har behov for at se forældrene mere.

Barnet i centrum

I fremstillingen af de enkelte cases er der medtaget små stykker observationer af forældres, plejeforældres og børns sociale, kulturelle og materielle omgivelser og livsvilkår. Formålet hermed har været at styrke forståelsen af, hvad det vil sige at være anbragt barn. For mange anbragte børn er det at flytte til en anden familie ikke kun et møde med et 'nyt sæt forældre'. Det er også et møde med nogle helt andre økonomiske og kulturelle betingelser. Denne klasse- og kulturforskelle kan give grobund for konflikt mellem forældre og plejeforældre, hvor forældre kan opleve plejeforældrene som 'superforældre' og føle, at de selv er blevet diskvalificeret som forældre (Wegler & Warming, 1996).

At vise disse forskelle i analysen giver også indblik i de meget forskellige betingelser for at være forældre. I samfundet findes der således nogle socialt vedtagende regler for 'det gode' og 'det dårlige' forældreskab, der igen relaterer sig til spørgsmål om klasse og adgang til magt og muligheder (jf. Bourdieu). Disse regler er ikke udtryk for sandheden om det gode forældreskab, men derimod for den sociale og samfundsskabte beslutning om sandheden. I lyset heraf fremstår de anbragte børns forældre som repræsentanter for det 'dårlige forældreskab' – den dominerede position. De anbragte børns forældre har brugt det meste af deres liv på at holde sig oven vande i forhold til at klare deres eget liv, honorere et misbrug eller forsøge at komme ud af et, psykiske lidelser, at få pengene til at slå til, at kæmpe med arbejdsløshed og/eller manglende uddannelse, et mere eller mindre afhængigt forhold til offentlige ydelser og et svagt socialt netværk. Kampen hermed tager energien fra dem, så de ikke er i stand til at rumme og honorere deres børns problemer, ej heller at være til stede som stabile og omsorgsfulde forældre.

Plejefamilierne fremstår omvendt som middelklasseforældre, der netop kan det, forældrene ikke kan, og de udvælges og ansættes af forvaltningen netop derfor – disse fremstår således som besiddende 'det gode forældreskab' – den dominerende position. På den måde kan der peges på, at anbringelser af børn også handler om magt og socialt vedtagne beslutninger om, hvad der betragtes som et 'godt og rigtigt liv'. Set i det lys vil nogen måske argumentere for det urimelige og uretfærdige i, at børnene bliver fjernet, samværet begrænses og forældrene udpeget som 'dårlige forældre.' Der kan sættes spørgsmålstejn ved, om der i det hele taget gøres nok for at forebygge anbringelser og for at forbedre forældrenes situation både før og under anbringelsen (Wegler & Warming, 1996). Dette kan og bør der arbejdes med fremadrettet i den praktiske indsats, der retter sig mod forældrene.

Men én ting er forældrenes problemer og behov. En anden ting er børnenes liv og behov. Der kan være sammenfald mellem børns og forældres ønsker og behov for samvær, men analysen viser meget tydeligt, at dette *langt fra* altid er tilfældet. I udgangspunktet er det nødvendigt at adskille de to perspektiver i det sociale arbejde. Undersøgelsen har anlagt et børneperspektiv med fokus på at anbringelser af børn skal tilgodese *børnenes behov* for relevant omsorg og udvikling. Dette betyder blandt andet, at børnenes stemmer og deres fortællinger om egne behov er tildelt en vigtigt plads og status i analysen. Analysen har vist, at praksis på samværs- og anbringelsesområdet i dag i høj grad er styret af forældrenes ønsker og situation, hvilket i flere tilfælde bliver på bekostning af børnenes behov, ønsker og trivsel. Dette er uhensigtsmæssigt. Med Barnets Reform lægges der netop op til, at barnet skal i centrum i samværsbeslutninger og i det sociale arbejde. Der lægges vægt på at barnet *alene* har ret til samvær, og at forældres ønsker til samvær ikke må være styrende for afgørelser om samvær. Hvis disse erklæringer skal blive virkelighed, er det vigtigt at børns stemmer, behov og rettigheder sikres en større plads i de beslutninger, der træffes i praksis, end tilfældet er i dag.

Undersøgelsen har omhandlet familieplejeanbragte børns samvær. Dette er blevet undersøgt ved at sætte lup på teoretiske perspektiver, lovgivning, forvaltningspraksis samt en række samværsfortællinger med børn og unge, forældre, plejeforældre og socialarbejdere. Men samvær har igennem analyserne vist sig også at være et vindue til selve anbringelsesområdet, hvor det er fremgået, at bestemte traditioner, tænkemåder og teoretiske skoler kæmper om legitimitet. Det er således sandsynligt, at den viden, undersøgelsen er fremkommet med, gælder langt bredere end bare samvær i snæver forstand.

En central linje gennem hele undersøgelsen har været at stille skarpt på børneperspektivet. Det er løbende blevet diskuteret og undersøgt, hvordan et sådant er blevet henholdsvis inkluderet og ekskluderet af henholdsvis lovgivning og praksis på anbringelses- og samværsområdet, og det er blevet klart, at der fortsat kan arbejdes meget mere med at implementere et børneperspektiv på området.

Skal vi forbedre anbragte børns liv, må et væsentligt skridt på vejen være at tage udgangspunkt i børnenes behov og stemmer.

8. Anbefalinger ved beslutninger om samvær

Undersøgelsen har vist en række punkter, der aktuelt fungerer mindre godt ved samværsbeslutninger og ved anbringelse. En del af disse punkter bliver der med Barnets Reform taget højde for, men jeg har valgt alligevel at liste en række anbefalinger op, idet disse kan fungere som redskaber og hjælp for dem, der fremadrettet skal træffe beslutninger om samvær og anbringelse. Anbefalingerne må bruges med omtanke netop med viden om, at børn er forskellige, og at det, der kan være en løsning for et barn, ikke behøver at være en løsning for et andet barn. De, der træffer afgørelse om samvær, må således hele tiden være åbne for at vurdere om en ordning fungerer efter hensigten. Hvis ikke den gør det, må den laves om.

Der er dog et centralt punkt, som Barnets Reform ikke tager højde for, hvorfor der fremadrettet kan arbejdes på at ændre dette. Punktet er 'Det centrale kriterium for tvang', der arbejdes ud fra ved beslutninger om tvang i børn og unge-udvalget, herunder beslutninger om samværsophør. Formuleringen om, at der skal være "*åbenbar risiko for alvorlig skade på barnets eller den unges sundhed eller udvikling*" (Vejledningen, punkt 332, s. 254), bevirker, at et barn, der ønsker samværsophør, bærer en tung bevisbyrde i børn og unge-udvalget. Barnet skal kunne dokumentere, at samværet er til alvorlig skade, før et samvær kan afbrydes. Det bør i stedet være barnets behov og ønsker, der er styrende for beslutningerne om samvær.

Anbefalinger til sagsbehandlere, tilsynsførende og familieplejekonsulenter

Samvær skal være til glæde

Et princip, der skal og bør være styrende ved beslutninger om samvær, er, at samværet skal være til barnets bedste og til barnets *glæde*. Et samvær bør aldrig fastsættes ud fra, hvad barnet kan tåle uden at tage skade.

Den kulturelle reproduktion af 'røddernes betydning'

Det anbefales, at 'det biologiske princip' og 'diskursen om barnets rødder', der i samfundet har opnået paradigmagtig karakter, ikke reproduceres, men i stedet tages op til kritisk refleksion, når der træffes beslutninger om samvær. Fordi man er biologisk far eller mor til et barn, er man ikke 'naturligt' den bedste til at opdrage barnet. Begrebet om 'barnets bedste' og 'barnets behov' må ikke blive offer for 'det biologiske princip.'

Barnets ret til samvær

En vigtig bestemmelse jf. Barnets Reform er, at barnet alene har ret til samvær, og at det er barnets *behov og ret*, der skal være styrende for en samværsordning, og ikke forældrenes ret. Dermed styrkes barnets retsstilling. Dette peger hen imod en øget inddragelse af barnet, hvor barnet i højere grad betragtes som en aktør, der bør lyttes til. Barnet har ofte selv en mening om tingene.

Høring og inddragelse af børn

Klagealderen for børn jf. Barnet Reform nedsættes fra 15 til 12 år. Denne undersøgelse anbefaler således høring af alle børn i forbindelse med beslutninger om samvær og hjemgivelse, også mindre børn, medmindre barnets modenhed eller sagens karakter taler imod.

Det anbefales, at der fortsat arbejdes med de *metoder*, der anvendes, når børn skal høres. Her bør hele barnets situation og relationelle netværk tages med i betragtning på en måde, så et nuanceret helhedsbillede bliver grundlaget for den beslutning, der træffes.

Det anbefales, at socialforvaltningen fortsætter sit målrettede arbejde med at høre børn i beslutninger om samvær. Det anbefales i forlængelse heraf, at medarbejderne arbejder med også at inddrage børns fortællinger om samvær aktivt i beslutninger, der træffes om samvær. Der findes eksempler på børn, der år efter år ønsker mindre samvær end det, loven p.t. foreskriver, og disse børns ønsker bør tages alvorligt.

Det anbefales, at børn der ønsker mere samvær med en forælder, der eksempelvis udebliver, tages alvorligt. Dette kan blandt gøres ved, at forvaltningen arbejder med at gøre det klart over for forælderen, at barnet giver udtryk for, at samværet er vigtigt. Hvis forælderen pga. et evt. misbrug ikke selv kan finde overskud til at møde op til samvær, kunne en løsning være, at en medarbejder henter forælderen og kører denne ud til samværslokalet/plejefamilien, hvor samværet kan finde sted. På den vis imødekommes barnets behov for at se forælderen.

Det anbefales samtidig, at der arbejdes med de dilemmaer som f.eks. loyalitetskonflikter, der kan være forbundet med at høre og inddrage børn, samt hvordan man beskytter børn.

Arbejdsdeling ved beslutninger om samvær

For at opnå den bedst mulige forståelse af de relationsmæssige sammenhænge som omgiver det anbragte barn anbefales det, at myndighedspersonen (sagsbehandler) besøger og afholder samtaler med både det anbragte barn, plejefamilien og barnets forældre. Dette vil give en grundlæggende indsigt i de enkelte parter interesser, motiver og levevis og kan medvirke til at der ikke træffes beslutninger om samvær til enten plejeforældres eller forældres fordel men alene til barnets bedste.

Formål med samvær

Det anbefales, at socialarbejderne, når de træffer beslutninger om samvær, gør mere ud af at overveje, hvad formålet med samværet skal være i hver enkelt sag. Formålet med samværet kan relateres til formålet med anbringelsen. Her kan begreber som ”*det vedligeholdende samvær*” og ”*det relationsudviklende samvær*” anvendes som pejlemærker jf. Bunkholdt, 2004. Hvis formålet bliver klargjort for det enkelte barn, forældre og plejeforældre, vil det skabe mindre usikkerhed i anbringelsen, og parterne vil blive mere bevidste om, hvad der arbejdes hen imod. Grundlaget for at evaluere samværsordningen bliver tydeligere og nemmere for socialarbejderen.

Det *vedligeholdende samvær* kan iværksættes ved anbringelser, der forventes at vare barndommen ud, eller ved langvarige anbringelser, hvor hjemgivelse ofte ikke er en mulighed. Det vedligeholdende samvær henviser til et samvær, der kan være fysisk, men ikke altid behøver at være det. Det vedligeholdende samvær kan tage sig ud som samtaler med barnet omkring forældrene (uden forældres deltagelse).

Det *relationsudviklende samvær* kan sættes i værk, når det vurderes og forventes, at tidsperspektivet for anbringelsen er af kortere varighed, og når det fremstår som sandsynligt, at barnet skal hjemgives inden for en overskuelig periode.

Barnets alder ved anbringelsestidspunktet må også tages i betragtning. Et barn, der anbringes senere i livet, kan have et andet behov for samvær og en anden tilknytning til sine forældre end et barn, der anbringes som spæd (jf. Bunkholdt).

Tilknytning som pejlemærke ved samværsbeslutninger

Et barn, der har været anbragt fra fødslen, har ingen tilknytning til de biologiske forældre. Hvis barnet skal anbringes langvarigt, evt. for resten af barndommen, kan formålet med samvær være et vedligeholdelsessamvær hvilket betyder, at barnet får kendskab til de biologiske forældre. For så små børn kan det være mindre hensigtsmæssigt at udvikle en nær tilknytning til de biologiske forældre. Her må der tages udgangspunkt i barnets behov for stabile, nære omsorgspersoner alene. Barnets reaktioner og dets tilkendegivelser og ønsker må inddrages og tages alvorligt (jf. Øvreeide og Hafstad, 2004).

Man kan imidlertid sagtens forestille sig tilfælde, hvor et barn, der anbringes for resten af barndommen, kan profitere af, at der arbejdes på at relationsudvikle kontakten til den/de biologiske forældre, selvom hjemgivelse ikke kommer på tale. Hvis det lykkes at udvikle kontakten mellem barn og forældre positivt, kan disse være ekstra resursepersoner i barnets liv. Det kan ligeledes være af identitetsmæssig og symbolsk betydning for barnet at have et godt forhold til forældrene. Men dette må selvfølgelig ikke ske, hvis det er *imod* barnets ønsker og behov.

Da forskning hverken bekræfter positive eller negative effekter af samvær for anbragte børn entydigt, anbefales det, at vurderinger af barnets tilknytning benyttes som pejlemærke ved beslutninger om samvær. Her giver det mening at vurdere barnets tilknytning til forældrene og karakteren af relationen som tryk/utryk. Jf. Øvree-

ide og Hafstad må konfliktforholdet og funktionsniveauet af den tidligere omsorgsperson tages med i vurderingen af i hvilken grad, der kan/bør være direkte fysisk samkvem.

Vurderes det, at barnet har en stærk og vigtig tilknytning til forældrene, må der med udgangspunkt i barnets behov for at se og fastholde relationen til forældrene tages højde herfor, når der tages stilling til samvær.

Hvis forælderen under samvær med barnet modarbejder anbringelsen og benægter den del af historien, som er årsag til at socialforvaltningen måtte fjerne barnet, kan det medføre, at barnet ikke får en realistisk indsigt i denne relation og dermed i sin egen historie. Dette kan være til skade for barnets udvikling og selvindsigt. I sådanne tilfælde anbefales det, at barnet får information om forælderen på anden vis end ved fysisk samvær, eller at samværet fastsættes som støttet/overvåget. Jf. Øvreeide og Hafstad, 2004, kan de tidligere omsorgspersoner holdes i live i barnet på anden vis end ved fysisk samvær. I nogle tilfælde vil realistiske samtaler med og beskrivelser for barnet vedrørende dets tidlige relationelle erfaringer på godt og ondt give bedre udviklingsstøtte til barnet, end det fysiske samkvem gør.

Barnets behov for tilknytning og langvarige, stabile relationer

Det anbefales af hensyn til barnets udviklingsmuligheder at gennemføre en hurtig stillingtagen til, hvem der skal være barnets tilknytningspersoner fremover. Dette bør overvejes grundigt i starten af enhver anbringelse, særligt hvis det vurderes, at forældrens problemer er så svære og graden af omsorgssvigt så stor, at en snarlig bedring ikke er realistisk.

Hvis det vurderes, at forældrens problemer er så svære og graden af omsorgssvigt så stor, at en bedring ikke er realistisk overhovedet, anbefales det, at mulighederne for adoption tages i brug.

Det anbefales, at § 68a (om anbringelse barndommen ud med udgangspunkt i barnets tilknytning til plejefamilien) tages i anvendelse i alle de tilfælde, hvor det vurderes, at barnets plejeforældre er blevet barnets vigtigste tilknytningspersoner, og hvor det vurderes, at forældrene varigt ikke bliver i stand til at tage tilstrækkeligt vare på barnet.

Det anbefales, at praktikere, der godkender og udvælger plejefamilier, har fokus på, at plejefamilier ikke skal være 'professionelle' og distancerede, men derimod oprigtigt interesserede i at skabe en tryk tilknytning til plejebørnene.

Støttet og overvåget samvær

Det anbefales, at det overvejes nøje i hvert enkelt tilfælde, hvorvidt samvær med forældre i plejefamiliens hjem er til gavn for barnet. Kommer der meldinger om, at barnet bliver centrum for konflikt, eller at plejefamilien bliver presset ud i en rolle som overvågere, bør samværsordningen tages op til overvejelse, og et neutralt sted anvendes i stedet. Alternativt kan støttet samvær i forældrens hjem være en mulighed.

Anbefalinger til plejeforældre

Partsstatus og inddragelse

Med Barnets Reform har plejefamilien nu opnået partsstatus og skal høres og inddrages ved beslutninger vedrørende anbringelsen f.eks. i forbindelse med beslutninger om samvær og hjemgivelse. Det anbefales, at plejeforældre over for kommunen giver udtryk for deres opfattelser, erfaringer og synspunkter i forbindelse med spørgsmål om barnets samvær med biologisk familie.

Fokus på at støtte barnet

Det anbefales, at plejefamilien bakker op om barnets kontakt til dets biologiske forældre og øvrige familie og netværk på en måde, der støtter og tager højde for *barnets* ønsker og behov.

Det anbefales, at plejeforældre er opmærksomme på barnets reaktioner, før, under og efter et samvær og videreformidler deres oplevelser og iagttagelser, positive som negative, til kommunen. Barnets behov bør være styrende for, hvordan og i hvilket omfang samvær finder sted. Plejeforældre står i det daglige med rollen som forældre for barnet og er derfor forpligtet til at arbejde for, at beslutninger, der træffes i forhold til barnet, sker til barnets bedste.

Det anbefales, at plejeforældre, i den udstrækning det er muligt, hjælper barnet med at skabe kontinuitet i eget liv ved at holde 'tidligere omsorgspersoner aktiverede' i barnet. Dette kan gøres ved, at plejeforældre fortæller barnet om forælderen og den tidlige relation på en måde, der bidrager til, at barnet får en realistisk opfattelse af forælderen. Dette kan give barnet en forståelse af, hvorfor det er anbragt. Børn kan tidligt skelne mellem intention og handling. En anden måde at holde relationen aktiveret på kan være gennem brug af livshistoriebog og billeder.

Det anbefales, at plejeforældre er opmærksomme på at have en inkluderende attitude over for forældrene, når samværet finder sted i plejefamiliens hjem. Hvis plejeforældre oplever, at de bliver presset ud i en rolle som overvågere over for forældrene, anbefales det, at plejeforældrene retter henvendelse til kommunen og tilsynsførende med henblik på etablering af samvær et neutralt sted. En støtteperson kan evt. medvirke ved samværet.

Tilknytning og anerkendelse

Det anbefales, at plejeforældre søger at danne en tryk tilknytning til deres plejebarn med fokus på at give barnet omsorg, kærlighed, anerkendelse, ægte engageret interesse med udgangspunkt i barnets behov. At være plejefamilie er et livslangt engagement i et andet menneske, som det anbefales varer ved ud over barnets fyldte 18. leveår.

Har plejefamilien børn i forvejen, anbefales det, at familien optager barnet i familien på lige fod med de andre børn.

Litteratur

- Adcock, M. (1980): *Dilemmas in Planning Long-term Care*. I: Triseliotis, J. (ed.): *New developments in foster care and adoption*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Ainsworth et al. (1978): *Patterns of attachment: assessed in the strange situation and home*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum
- Allison, J. & Prout, A. (1997): *Constructing and Reconstructing Childhood*. London: Routledge
- Andersen, P. & Kampmann, J. (1988): *Vuggestuen – hverdag og utopi: om småbørns selvregulerende læreprocesser*. København: Munksgaard
- Andersson, G. (1995): *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur
- Andersson, G. (1990): *Barns förhållande till föräldrar och fosterföräldrar*. Nordisk psykologi, 1990, 42, 59-74
- Andersson, G. (1998): *Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv*. Socialvetenskaplig tidskrift, nr. 1
- Andersson, S. (2000): *I en klasse for sig*. København: Gyldendal
- Ankestyrelsen: *Børn og unge anbragt uden for hjemmet: kommunale afgørelser, årsstatistik 2009*
- Barber et al. (2001): *The predictors of Unsuccessful Transition to Foster Care*. I: Journal of Child Psychology and Psychiatry, 42, 6, 785-790
- Barber, J. G. & Delfabbro, P.H. (2002): *The Plight of Disruptive Children in Out-of-home Care*. Childrens Services: Social policy, Research, and Practice, 53, 201-212
- Berk, L. E. (2003): *Child Development*. 6th ed., Boston: Allyn & Bacon
- Berridge, D. (1997): *Foster Care: A Research Review*. London: HMSO
- Berridge, D. & Cleaver, H. (1987): *Foster home breakdown*. Oxford: Blackwell
- Bloor et al. (2001): *Focus Groups in social research*. London: Sage
- Bohman M. (1980): *Fosterhem – vård, behandling eller placering? I: Barn i fosterhem. En konferens rapport*. Barnbyn Skås rapportserie nr. 49, 1980

- Bourdieu, P. (1994): *Af praktiske grunde: omkring teorien om menneskelig handle*. København: Hans Reitzels Forlag
- Bowlby, J. (1988): *A secure Base*. London: Routledge
- Broberg et al. (2010): *Tilknytning i praksis*. København: Hans Reitzels Forlag
- Brodén, M. (2004): *Graviditetens muligheder*. København: Akademisk Forlag
- Bunkholdt, V. (2004): *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring*. Oslo: Gyldendal Norsk
- Cederstöm, A. (1990): *Fosterbarns anpassning – En relationsproblematik*. Stockholm universitet
- De Place Andersen, A. & Wagner, L. (1992): *Stærkt velfærdstruet: et møde med 18 unge, der som børn blev tvangs-fjernet*. Odense, Socialmedicinsk afsnit, Social og sundhedsforvaltningen
- Dessau, M.L. & Brønserud, S. (2001): *Anbringelse af børn i familiepleje*. Frederikshavn: Dafolo
- Dozier et al. (2001): *Attachment for infants in Foster Care: The Role of Caregiver State of Mind*. Child development, Sep/Oct, volume 72, number 5, 1467-1477
- Dozier, M. & Ackerman, J. P. (2005): *The influence of foster parent investment on children's representations of self and attachment figures*. Applied Development Psychology 26, 507-520
- Dozier, M. & Bates, B. (2002): *The Importance of Maternal State of Mind regarding Attachment and Infant Age at Placement to Foster Mothers' Representations of their Foster Infants*. Infant Mental Health Journal, vol. 23, 417-431
- Dozier, M. & Lindhiem, O. (2006): *This is my child: differences among foster parents in commitment to their young children*. Child maltreatment, vol. 11, no 4
- Draiby, P. (2001): *Når familien er et job – samtaler med plejeforældre*. Frederikshavn: Dafolo
- Dunn, J. (1998): *Små børns nære relationer*. København: Hans Reitzels Forlag
- Egelund et al. (2008): *Anbragte børns udvikling og vilkår*. København: Socialforskningsinstituttet
- Egelund et al. (2010): *Sammenbrud i anbringelser af unge*. København: Socialforskningsinstituttet
- Egelund, T. (1997): *Beskyttelse af barndommen*. København: Socialforskningsinstituttet
- Egelund, T. & Hestbæk, A.D. (2003): *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. København: Socialforskningsinstituttet

- Egelund Nielsen, H. (2000): "Så kommer du til et bedre sted ...". *Samtaler med unge, der har været anbragt på institution eller i familiepleje om deres liv og om hvordan truede børn og unge skal hjælpes*. København: Forlaget Børn & Unge
- Egelund Nielsen, H. (red.) (2005): *TABUKA - tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge*. København: Forlaget Børn & Unge
- Fanshel, D. & Shinn, E.B. (1978): *Children in foster care: A Longitudinal Investigation*. Guilford: Columbia University Press
- Farmer et al. (2005): *Foster Carer Strain and Its Impact on Parenting and Placement Outcomes for Adolescents*. *British Journal of Social Work*, 35, 237-253
- Flyvbjerg, B. (1991): *Rationalitet og Magt. Det konkrètes videnskab*. København: Akademisk Forlag
- Fonagy et al. (2007): *Affektregulering, mentalisering og selvets udvikling*. København: Akademisk Forlag
- Goldtein, Freud & Solnit (1973): *Barnets tarv*. København: Centrum
- Grossmann et al. (1985): *Maternal sensitivity and newborns' orientation responses as related to quality of attachment in Northern Germany*. Chicago University Press
- Gulløv, E. (1999): *Betydningsdannelse blandt børn*. København: Gyldendal
- Halkier, B. (2002): *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur, Roskilde Universitetsforlag
- Hewlett, B.S. (1992): *Husband-wife reciprocity and the father-infant relationships among Aka pygmies. I: Father-child relations: Cultural and biosocial contexts*, 153-176. New York: de Gruyter
- Hviid, P. (2002): *Leg og udvikling. I: Løw og Svejgaard: Psykologiske grundtemaer*. Århus: KvaN
- Højlund, P. & Juul, S. (2005): *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag
- James, Jenks & Prout (1998): *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press
- James, A. & Prout, A. (1990): *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Falmer Press
- Jerlang, E. (2009): *Udviklingspsykologiske teorier (3. udgave)*. København: Gyldendal
- Järvinen, M. & Mortensen, N. (2003): *Det magtfulde møde mellem system og klient: teoretiske perspektiver*. Århus, Aarhus Universitetsforlag
- Kildedal, K. (2006): *Det anbragte barn: en debatbog om mødet mellem den professionelle og barnet*. Frederikshavn, Dafolo

- Kjeldsen & Kjeldsen (2010): *When family becomes the job. Fostering Practice in Denmark*. Adoption & Fostering, Volume 34, number 1
- Klyvø, L. (2007): *Styrkelse af relationer mellem forældre, plejeforældre og børn*. Familieplejen Fredensborg
- Klyvø, L. & Warming, H. (2007): *Hvem svigter Tanja? I: Weekendavisen*, 27. juli 2007
- Kvale, S. (1994): *Interview – En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København, Hans Reitzels Forlag
- Københavns Kommune (2009): *Københavns Kommunes strategi for udvikling af arbejdet med udsatte børn, unge og deres familier*. Socialforvaltningen
- Københavns Kommune (2003): *Sektorplan for børn, unge og forældre med særlige behov*. Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget
- Larsen, M. (2009): *Børn med etnisk minoritetsbaggrund i familiepleje. Perspektiver på anbringelse i Københavns kommune*. København, Center for Familiepleje
- Lindén, G. (1983): *Kan børn skifte forældre?* København, Arnold Busck
- Luthar et al. (2000): *The construct of resilience: a critical evaluation and guidelines for future work*. Child Development, vol. 71, no. 3
- Mahler et al. (1975): *Barnets psykiske fødsel*. København, Hans Reitzels Forlag
- Marcus R.F. (1991): *The attachments of children in foster care*. Genetic, Social & General Psychology, nov 91, vol. 117, Issue 4, article
- Marsh P. (1987): *Parental access to children in care – the research message*. Children & Society, vol. 1, 71-80
- Mayall, B. (1994) *Children's Childhoods: Observed and Experienced*. London: Falmer press
- Millham et al. (1986): *Lost in care. The problem of maintaining links between children in care and their families*. Aldershot: Gower
- Miyake et al. (1985): *Infant temperament in Japan*. Chicago University Press
- Mortensen, V. K. (2001): *Fra neuroser til relationsforstyrrelser*. København: Gyldendal
- Paret, I. H. & Sapiro, V. B. (1998): *The Splintered Holding Environment and the Vulnerable Ego: a case study*. I: The Psychoanalytic Study of the Child, vol. 53, 300-324
- Poulsen, A. (1994): *Børns udvikling*. København: Gyldendal

- Quinton et al. (1997): *Contact between children placed away from home and their birth parents: research issues and evidence*. *Clinical Child Psychology & Psychiatry*, vol. 2, 393-414
- Qvortrup, J. (1993): *Nine Thesis about 'Childhood as a Social Phenomenon'*, I: *Childhood as a Social Phenomenon*, Eurosocial Report 47, 11-14. Vienna: European Centre for Social Welfare Policy and Research
- Schaffer R. (1990): *Beslutninger om børn*. København: Hans Reitzels Forlag
- Smith, L. & Ulvund, S. E. (1999): *Spedbarnsalderen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Solnit et al. (1992): *When Home Is No Haven: Child Placement Issues*. Yale University Press
- Sommer, D. (2003): *Barndomspsykologi*, (2. rev. udg.). København: Hans Reitzels Forlag
- Spitz, R.A. (1965): *The First Year of Life*. New York: International University Press
- Statens Informationstjeneste (1990): *Betænkning om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge (I: Betænkning; 1212)*. (Graversen-betænkningen)
- Steele et al. (2003). *Attachment representations and adoption: Associations between maternal states of mind and emotion narratives in previously maltreated children*. *Journal of Child Psychotherapy*, 29, 187-205
- Stern, D. (2000): *Barnets interpersonelle verden*. København: Hans Reitzels Forlag
- Thormann, I. & Guldberg, C. (1998): *Den nænsomme anbringelse*. København: Hans Reitzels Forlag
- Thorpe, R.: *The experiences of children and parents living apart. I: Triseliotis, J. (ed.): New developments in foster care and adoption*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Tizard, B. (1977): *Adoption: a second chance*. London: Open Books
- Triseliotis, J. (1980): *Growing up in foster care and after*, London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Triseliotis, J. & Russel, J. (1984): *Hard to place: the outcome of adoption and residential care*. London: Heinemann
- Tvede, S. & Kirkeby, G. (2009): *Samvær set med plejebørns øjne*. PLF-Bladet, nr. 4, Plejefamiliernes Landsforening
- Ulvik, O.S. (2002): *Barnevernsbarns kontakt med sine foreldre – en diskusjon av kunnskapsituasjonen*. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 2, 66-75
- Warming, H. (2001): *Børn i medvind og modvind: En relationel analyse af børns livtag med livet i det refleksivt moderne*. Roskilde Universitet

Warming, H. (2002): *"Det er lidt svært – men jeg må jo sige min mening"*. København: Frydenlund

Warming, H. (2005): *Har andre plejebørn det som mig?* København: Frydenlund

Warming, H. & Wegler, B. (1996): *Barnet mellem to familier*. Frederikshavn: Dafolo

Wegler et al. (2007): *Konfliktmægling og samarbejdssamtaler i anbringelsessager*. København: Frydenlund

Wegler, B. & Elgaard, R. (1998): *Overvåget samvær*. København: Frydenlund

Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier (2006). Vejledning til serviceloven; nr. 3. København: Socialministeriet

Vinnerljung et al. (2001): *Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution*. Stockholm: Socialstyrelsen

Vinterhed et al. (1981): *Barn i Kris*. Stockholm: Almquist & Wiksell Förlag

Wolkind S. & Rushton, A. (1994): *Residential and foster family care. I: Rutter, M. & Taylor, E.: Child and adolescent psychiatry. Modern approaches*, 3rd ed. Oxford: Blackwell Science

Øvreeide, H. & Reidun H. (2004): *Foreldrefokuseret arbeid med barn*, Kristiansand: Høyskoleforlaget

Hjemmesider: www.kk.dk

KØBENHAVNS KOMMUNE

Socialforvaltningen

Center for Familiepleje/Videnscenter for Familiepleje

Januar 2011